UUSIM AEG

(1945-1964)

A-26919

UUSIM AEG

(1945—1964)

Õpik keskkoolile

Toimetanud
P. M. KUZMITŠOV
JA V. A. ORLOV

KIRJASTUS «EESTI RAAMAT»
TALLINN 1965

9 (T)
U 94

Originaali tiitel:

Новейшая история (1945—1964 гг.). Учебное пособие для средней школы. Под редакцией П. М. Кузьмичева и В. А. Орлова. Издание третье. Издательство «Просвещение», Москва, 1965.

Tõlkinud P. Freidin ja E. Orgmäe

Kaanekujundus L. Kruusmaa

Tõlge kinnitatud Eesti NSV Haridusministeeriumi poolt.

Ajalooõpikute lahtisel konkursil ergutuspreemiaga autasustatud ja VNFSV Haridusministeeriumi poolt õpikuna kasutamiseks lubatud.

Õpik «Uusim aeg (1945—1964)» kujutab endast õpiku «Uusim aeg (1917—1945)» järge. Käesolevas õpikus jätkatakse eelmise õpiku peatükkide ja paragrahvide numeratsiooni.

*

Õpiku autorid:

P. M. Kuzmitšov (IV ptk., välja arvatud § 37; § 45—46, 49); *G. R. Levin* (V ptk. ja § 37); *V. S. Mindlin* (§ 47); *J. A. Andrejevskaja* (§ 48); *I. G. Gutkina* (§ 50); *V. A. Orlov* (§ 51); *V. K. Furajev* (VII—VIII ptk.).

Küsimustiku kordamis- ja üldistamistundide jaoks koostas *V. A. Orlov.*

ARHIIVKOGU

2

Tartu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu
62951

KAPITALISMI ÜLDKRIISI SÜVENEMINE. SOTSIALISMI MUUTUMINE MAAILMASÜSTEEMIKS. KOLONIAALSÜSTEEMI LAGUNEMINE. RAHVASTE VÕITLUS RAHU EEST.

Sõjajärgsel perioodil on rahvaste elus toimunud määratu suured muudatused. *Kapitalismi üldkriisi teine etapp,* mis algas juba Teise maailmasõja aastail, jõudis 50-ndate aastate teiseks pooleks lõpule. Sellel ajavahemikul toimusid sotsialismi ja kapitalismi ajaloolises võistluses põhjalikud nihked.

Mitmetes Euroopa ja Aasia maades toimusid rahvademokraatlikud ja sotsialistlikud revolutsioonid, tekkisid uued sotsialistlikud riigid. Sotsialism on väljunud ühe maa raamidest ja muutunud maailmasüsteemiks.

Areneb rõhutud rahvaste rahvuslik vabadusvõitlus. Imperialismi koloniaalsüsteemis toimub lagunemine.

Rea maade väljalangemise tõttu kapitalismisüsteemist ja imperialismi koloniaalsüsteemi lagunemise tulemusena suurenes kapitalistliku majanduse ebastabiilsus.

Kapitalistlikes maades teravnesid töö ja kapitali suhted.

50-ndate aastate teisel poolel algas *kapitalismi üldkriisi kolmas etapp.* Selle etapi iseärasuseks on asjaolu, et ta ei alanud seoses maailmasõjaga, vaid kahe vastandliku sotsiaalse süsteemi rahuliku võistluse tingimustes.

Uuele etapile on määrava tähtsusega järgmised nähtused.

Sotsialismi maailmasüsteem on kindlalt muutunud inimkonna ajaloo otsustavaks teguriks. Läänepoolkeral on süttinud sotsialismimajakas. Sotsialism on kätte võitnud positsioonid Aafrikas.

Viiakse lõpule kolonialismi likvideerimine.

Imperialism on kaotanud oma endise võimu maailma üle, kapitalide rakendamise sfäär on märgatavalt ahenenud. Kõik imperialismi vastuolud on veelgi teravnenud.

Viimse ekspluataatorliku korra loojangu ja hukkumise ning maailmas sotsialismi ja kommunismi kindlustumise paratamatute protsesside tundmaõppimine moodustabki selle õpiku sisu (vt. dokumenti).

SOTSIALISTLIKU MAAILMASÜSTEEMI TEKKIMINE JA TUGEVNEMINE.

§ 25. Sotsialismi väljumine ühe maa raamidest ja tema muutumine maailmasüsteemiks.

Uute sotsialistlike riikide tekkimise ajaloolised eeldused.

Uute sotsialistlike riikide tekkimise valmistas ette kogu Oktoobrijärgse ajaloolise arenemise käik. Nad tekkisid fašistliku bloki maade sõjalis-poliitilise purustamise, rahvusvahelise reaktsiooni jõudude nõrgenemise, kõigi imperialismi vastuolude teravnemise, töölisliikumise ja rahvusliku vabadusliikumise kasvu ning maailma esimese sotsialistliku riigi võimsuse ennenägematu tugevnemise olukorras.

Imperialismirinde läbimurdmine ja uute sotsialistlike riikide kujunemine oli tingitud nii sisemistest kui ka välistest põhjustest.

Esiteks, Oktoobrirevolutsiooni ideed ja NSV Liidu suurejoonelised edusammud innustasid rõhutuid ja ekspluateeritavaid võitlusele ekspluataatorite vastu. Need riigid sõltusid juba ammu enne sõda väliskapitalist.

Teiseks, Euroopa ja Aasia orjastatud maades likvideerisid okupandid kõik demokraatlikud õigused ja vabadused, seadsid vabrikutes ja tehastes sisse orjatöö, kehtestasid pärisorjusliku korra külas ja asusid alistatud rahvaste plaanipärasele füüsilisele hävitamisele.

Kolmandaks, vanad ekspluataatorlikud klassid töötasid koos okupantidega ja olid ennast sellega diskrediteerinud. Teise maailmasõja ajal muutusid ühelt poolt suurkodanluse ja mõisnike ning teiselt poolt laiade töörahva hulkade vahelised vastuolud eriti teravaks.

Neljandaks, töörahva hulgad olid väljakannatamatutes tingimustes kahekordse ikke all. Nad alustasid võitlust välismaiste okupantide ja oma ekspluataatorite vastu. Kommunistide juhtimisel tegid nad läbi karmi võitluskooli ja õppisid oma klassivaenlasi lööma.

Viiendaks, Nõukogude Liidu võit fašismi üle lõi soodsad tingimused võitlevatele rahvastele. Nõukogude armee purustas nii okupandid kui ka kohalikud fašistlikud relvastatud jõud (seal, kus nad eksisteerisid). Kapitalistlik süsteem oli niivõrd nõrk, et ei suutnud sotsialistlikke revolutsioone paljudes Euroopa ja Aasia maades ära hoida.

Niisiis kujunes Teise maailmasõja lõpuks mitmetes Euroopa ja Aasia maades revolutsiooniline situatsioon, mil *rahvad ei tahtnud «vana viisi» elada,* kodanluse ja mõisnike *ülemkihid* aga *ei saanud «vana viisi» valitseda.*

Rahvademokraatlikud revolutsioonid.

Teise maailmasõja lõpuks kasvas rahvuslik vabadusvõitlus ümber rahvademokraatlikeks revolutsioonideks, mis olid suunatud fašismi, imperialismi ja feodaalsete igandite vastu. Nende tõeliste rahvarevolutsioonide liikumapanevaks jõuks olid töölised, talupojad, väikekodanlus, osa keskkodanlust ja intelligents. Revolutsiooni hegemooniks oli tänapäeva ühiskonna kõige revolutsioonilisem klass — töölisklass, keda juhtisid marksistlik-leninlikud parteid.

Rahvademokraatliku revolutsiooni võit tõi endaga kaasa rahvademokraatliku korra kehtestamise. Vana, fašistlik riigiaparaat lammutati, monopolistliku suurkodanluse ning fašistlike ja sõjaroimarite vara natsionaliseeriti. Mõisnikelt võeti ära maa. Oma sisult ei kujutanud rahvademokraatlik võim endast proletariaadi diktatuuri, vaid *proletariaadi ja talurahva revolutsioonilis-demokraatlikku diktatuuri.*

Rahvademokraatliku revolutsiooni võidu tingimustes säilis veel eraomandus tootmisriistadele ja -vahenditele. Riigi poliitilises elus etendas väike- ja keskkodanlus veel märkimisväärset osa. Töölisklassil oli juhtiv osa, kuid tal polnud kindlat enamust parlamentides, valitsustes ega kohalikes võimuorganites.

Sotsialistlikud revolutsioonid.

Sedamööda kuidas lahendati fašismi-, imperialismi- ja feodalismivastaseid ülesandeid, kasvasid rahvademokraatlikud revolutsioonid järk-järgult ümber sotsialistlikeks revolutsioonideks.

Töölisklass ei võinud poolel teel peatuma jääda. Ta nõudis rahvademokraatliku korra tugevdamist, kodanluse ja mõisnike parteide mõju piiramist, agraarreformi lõpuleviimist ning kogu tööstuse, transpordi ja pankade natsionaliseerimist. See tähendas, et peamine hoop suunatakse nüüd kodanluse kui klassi pihta. Sotsialistlike revolutsioonide käigus võttis töölisklass kommunistlike parteide juhtimisel ja liidus kogu töörahvaga poliitilise võimu enda kätte ja kehtestas *proletariaadi diktatuuri.*

Revolutsioonide iseärasused Euroopas ja Aasias.

Pärast Teist maailmasõda Euroopa ja Aasia maades toimunud rahvademokraatlikel ja sotsialistlikel revolutsioonidel olid omad ajaloolised iseärasused.

1. Rahvademokraatlikud ja sotsialistlikud revolutsioonid moodustasid pideva revolutsioonilise protsessi kaks etappi.

2. Euroopa maades toimusid rahvademokraatlikud ja sotsialistlikud revolutsioonid suhteliselt rahulikul teel, ilma kodusõjata ja välismaise sõjalise interventsioonita. Nõukogude Liit kaitses neid maid sisemise ja rahvusvahelise imperialistliku reaktsiooni rünnakute eest. Kuid niisugustes Aasia maades, nagu Hiina, õnnestus ekspluataatorlikel klassidel ameerika imperialistide abiga valla päästa kodusõda. Seepärast tuli siin reaktsiooniliste klasside mahasurumiseks rakendada relvastatud jõudu.

3. Poliitilise võimu kättevõitmine töölisklassi poolt ei toimunud ühe korraga, nagu Venemaal, kus töölisklass võttis poliitilise võimu enda kätte ööl vastu 8. novembrit 1917. a. Võitlus võimu pärast kestis mitu aastat. Euroopa rahvademokraatiamaades lõppes see 1947.—1948. aastal, Saksa Demokraatlikus Vabariigis ja Hiinas 1949. aastal.

Sotsialismi maailmasüsteemi tekkimine.

Saksa fašismi ja Jaapani militarismi purustamine, milles otsustavat osa etendas Nõukogude Liit, lõi soodsad tingimused kapitalistide ja mõisnike võimu kukutamiseks mitmetes Euroopa ja Aasia maades. NSV Liidu ja Mongoolia järel asusid sotsialismi ehitamise teele Albaania, Bulgaaria, Ungari, Saksa Demokraatliku Vabariigi, Vietnami Demokraatliku Vabariigi, Hiina, Korea Rahvademokraatliku Vabariigi, Poola, Rumeenia, Tšehhoslovakkia ja Jugoslaavia rahvad. Sotsialistlikud revolutsioonid Euroopa ja Aasia maades tõid endaga kaasa sotsialistliku maailmasüsteemi kujunemise. Kapitalismi üldkriisi kolmandal etapil astus sotsialistlike riikide vennalikku perre revolutsiooniline Kuuba.

Sotsialismimaade territoorium hõlmab rohkem kui veerandi kogu maismaast. Ta ulatub Saksa Demokraatliku Vabariigi ja Tšehhoslovakkia läänepiiridest Vaikse ookeani ääretute avarusteni.

Vahemaa sotsialistliku maailma ida- ja läänepiiride vahel on ligi 15 000 km. See on rohkem kui Moskva ja New Yorgi vahemaa. *Sotsialistlikes maades elab üle ühe miljardi inimese, s. o. üle kolmandiku kogu maakera rahvastikust.*

1964. aastal andsid sotsialismimaad 38% maailma tööstustoodangust.

Eri riikide rahvamajanduse edukamaks arendamiseks ja rahvusvahelise sotsialistliku tööjaotuse läbiviimiseks moodustasid Euroopa rahvademokraatiamaad (välja arvatud Jugoslaavia) koos NSV Liiduga **1949. aastal** *Vastastikuse Majandusliku Abistamise Nõukogu.*

Selleks et kaitsta end ühiselt imperialistide vastu, kirjutasid Euroopa sotsialistlikud maad (välja arvatud Jugoslaavia) koos NSV Liiduga **1955. aastal** alla *vastastikuse abistamise Varssavi lepingule.*

Euroopa ja Aasia maades toimunud sotsialistlikud revolutsioonid on kõige suuremaks sündmuseks maailma ajaloos pärast Suurt Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni Venemaal. Nad andsid imperialismile uue võimsa hoobi ja süvendasid kapitalismi üldkriisi veelgi.

NLKP programmis defineeritakse sotsialismi maailmasüsteemi järgmiselt: **«On välja kujunenud sotsialismi maailmasüsteem** — sotsiaalne, majanduslik ja poliitiline sõprusliit, kuhu kuuluvad vabad ja suveräänsed rahvad, kes sammuvad sotsialismi ja kommunismi teed, keda ühendavad huvide ja eesmärkide ühtsus, rahvusvahelise sotsialistliku solidaarsuse tihedad sidemed ...

Sotsialismi maailmasüsteem on **riikidevaheliste majanduslike ja poliitiliste suhete uueks tüübiks.** Sotsialistlikel maadel on ühetüübiline majanduslik alus — tootmisvahendite ühiskondlik omandus; ühetüübiline riiklik kord — rahva võim eesotsas töölisklassiga; ühtne ideoloogia — marksism-leninism; ühised huvid revolutsiooniliste saavutuste ja rahvusliku sõltumatuse kaitsmisel imperialistliku leeri kallalekippumiste vastu; ühine suur eesmärk — kommunism. See sotsiaalne, majanduslik ja poliitiline ühtsus loob sotsialismileeris objektiivse aluse püsivateks ja sõbralikeks riikidevahelisteks suheteks.»[1]

Rahvademokraatia on proletariaadi diktatuuri uus vorm.

Uutes sotsialistlikes riikides ei kehtestatud proletariaadi diktatuuri nõukogude vormis, nagu NSV Liidus, vaid *rahvademokraatia* vormis. Kohalikeks riigivõimuorganiteks kujunesid need institutsioonid, mis revolutsioonilise võitluse käigus tekkisid, tugevnesid ja end õigustasid. Sellisteks organiteks olid Poolas rada narodowa'd (rahvanõukogud), Bulgaarias Isamaarinde komiteed jne.

Rahvademokraatlikke valitsusi ei kukutatud ja parlamente ei aetud laiali; nii ühtesid kui teisi tugevdati rahva tõeliste esindajatega. Nii näiteks muutus Seim Poolas või Rahvuskogu Tšehhoslovakkias kodanluse ja mõisnike võimu tööriistast töörahva tahte väljendajaks. Traditsioonilised parlamentlikud institutsioonid said uue (sotsialistliku) sisu.

Peaaegu kõigis rahvademokraatiamaades on *mitu parteid.* Kõik poliitilised parteid kuuluvad rahvarinde tüüpi ühiskondlik-poliitilistesse organisatsioonidesse ja võtavad marksistlik-leninliku partei juhtimisel sotsialismi ehitamisest aktiivselt osa. See aga ei muuda rahvademokraatia klassiolemust. Nii nõukogud kui ka rahvademokraatia on proletariaadi diktatuuri kaks vormi.

Juba enne Oktoobrirevolutsiooni nägi V. I. Lenin ette, et «kõik rahvused jõuavad sotsialismi, see on paratamatu, kuid mitte kõik ei jõua täiesti ühtviisi, igaüks toob omapära ühte või teise demokraatia vormi, proletariaadi diktatuuri ühte või teise erikujusse...»[2]

Ajalugu on V. I. Lenini teaduslikku ettenägelikkust kinnitanud.

*

Mitmetes Euroopa ja Aasia maades toimunud sotsialistlikes revolutsioonides avaldusid täielikult Suure Sotsialistliku Oktoobrirevolutsiooni põhijooned ja seaduspärasused. Veel kord leidis marksistlik-leninliku teooria õigsus kinnitust: ilma proletariaadi diktatuuri kehtestamise ning tootmisriistade ja -vahendite era-

[1] Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XXII kongress, III kd., Tallinn, 1963, lk. 225—226.

[2] V. I. Lenin, Teosed, 23. kd., lk. 57.

omanduse likvideerimiseta ei saa sotsialismi võidust juttugi olla. Ühtlasi rikastasid need revolutsioonid, mis toimusid uutes ajaloolistes tingimustes, marksismi-leninismi teooriat. Kuidas paljusid revolutsiooni ülesandeid uut moodi lahendati, see nähtub eri maade ajaloost.

DOKUMENT.

NLKP PROGRAMM MAAILMA KAPITALISMI KRIISIST.

Imperialism on jõudnud loojangu ja hukkumise perioodi. Paratamatu lagunemisprotsess on haaranud kapitalismi tema alustest kuni latvadeni: tema majandusliku ja riikliku korra, poliitika ja ideoloogia. Imperialism on jäädavalt kaotanud võimu inimkonna enamiku üle. Inimkonna ajaloolise arengu peamise sisu, peamise suuna ja peamised iseärasused määrab ära sotsialistlik maailmasüsteem, määravad ära jõud, kes võitlevad imperialismi vastu ja ühiskonna sotsialistliku ümberkorraldamise eest.

Esimene maailmasõda ja Oktoobrirevolutsioon panid aluse kapitalismi üldkriisile. Teise maailmasõja ning reas Euroopa ja Aasia maades toimunud sotsialistlike revolutsioonide käigus algas kapitalismi üldkriisi teine etapp. Praegu on maailma kapitalism astunud selle kriisi uude, kolmandasse etappi. Selle uue etapi tähtsaim iseärasus on see, et ta ei alanud seoses maailmasõjaga. (Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XXII kongress, III kd., Tallinn, 1963, lk. 229.)

Küsimusi ja ülesanne.

1. Millised ajaloolised põhiprotsessid arenevad pärast Teist maailmasõda?
2. Mille poolest erineb rahvademokraatlik revolutsioon sotsialistlikust revolutsioonist?
3. Iseloomustage lühidalt sotsialismi maailmasüsteemi.
4. Mille poolest sarnanevad nõukogud ja rahvademokraatia ning milles seisab nende erinevus?

EUROOPA SOTSIALISMIMAAD.

§ 26. Albaania Rahvavabariik.

Võitlus välismaiste okupantide vastu.

Paljude sajandite vältel oli Albaania Türgi ikke all. Alles Esimese maailmasõja eelõhtul kuulutati ta sõltumatuks riigiks. Kuid see «sõltumatus» oli petlik. Albaania jäi ikkagi vahetusrahaks imperialistlike riikide käes. 1939. aasta aprillis vallutati Albaania fašistliku Itaalia poolt. Albaania feodaalid ja kodanlus reetsid oma maa rahvuslikud huvid ja asusid koostööle okupantidega.

Albaania rahvas aga ei tahtnud itaalia fašistide ikkega leppida. Patrioodid läksid mägedesse ja metsadesse ning organiseerisid partisanisalku võitluseks orjastajate vastu.

Okupantide vastu peetav rahvasõda võttis eriti suure ulatuse sellest hetkest peale, kui hitlerlik Saksamaa NSV Liidule kallale tungis. Fašismivastast liikumist Albaanias asus juhtima Kommu-

nistlik Partei, mis kujunes 1941. aasta novembris üksikutest kommunistlikest rühmadest.

Rahvusliku sõltumatuse eest peetava võitluse käigus tekkisid rahvuslikud vabastusnõukogud. Partisanide poolt vabastatud piirkondades muutusid nad rahvavõimu organiteks.

Pärast fašistliku Itaalia purustamist Hitleri-vastase koalitsiooni poolt 1943. aastal okupeerisid saksa fašistid Albaania. Albaania partisanid ja 1943. aasta suvel loodud Rahvuslik Vabastusarmee tekitasid okupantidele suurt kahju. Sõja-aastail kaotasid anastajad surnute ja haavatutena ligi 70 000 sõdurit ja ohvitseri.

1944. a. 29. novembriks vabastati Albaania territoorium fašistidest täielikult. See päev kujunes Albaania rahva rahvuspühaks.

Rahvademokraatliku korra kindlustumine.

Pärast fašistlike röövvallutajate väljakihutamist kindlustus Albaanias rahvademokraatlik kord. Vanad võimuorganid asendati kõikjal rahvuslike vabastusnõukogudega. Ligi 500 sõjaroimarit ja kodumaa reetjat said karmi karistuse osaliseks.

Sügavad muutused toimusid ka Albaania majanduses.

Enne revolutsiooni kuulus kolm neljandikku kogu maast mõisnikele, kulakutele, kirikule ja välismaistele monopolidele. Talurahvas aga nälgis ja töötas orjastavatel tingimustel ekspluateerijate heaks.

Selle ebavõrdsuse likvideeris rahvavõimu poolt läbiviidud agraarreform. Üle 70 000 vähese maaga talupoegade ja sulaste perekonna said mõisnikelt konfiskeeritud maad, kariloomi, inventari, majapidamishooneid, oliivipuuistandusi ja viinamarjaistandusi. Albaanias likvideeriti feodalismiigandid.

Suur tähtsus oli tööstusettevõtete, kaevanduste, naftapuuraukude ja pankade natsionaliseerimisel. Kaotati väliskapitali, peamiselt Itaalia kapitali ülevõim Albaania majanduses. Kõik need sotsiaal-majanduslikud ümberkujundused võimaldasid albaania rahval üle minna plaanipärasele majandamisele.

Albaania rahva kangelasteod kutsusid esile imperialistide viha. Nad otsustasid Albaaniaga arveid õiendada. Ajendiks valisid agressorid järgmise juhtumi. 1946. aastal sattusid Albaania territoriaalvetes (Korfu väinas) kaks Inglise sõjalaeva Teisest maailmasõjast järelejäänud miinidele ja vajusid põhja. Ameerika Ühendriikide toetusel nõudsid inglise imperialistid Albaanialt, et ta hüvitaks tekitatud kahju. Albaania rahvas lükkas selle häbematu taotluse nördimusega tagasi. Siis tungisid 12 Inglise sõjalaeva uuesti Albaania territoriaalvetesse ja avasid suurtükitule. Rannik rappus kogupaukude kõmast. See oli albaania rahvale raske aeg. Kuid ta sai Nõukogude Liidult vennalikku ja omakasupüüdmatut abi. NSV Liidu esindaja Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni Julgeolekunõukogus näitas, et Inglismaa pretensioonid Albaania suhtes on alusetud. Albaania sõltumatus säilitati.

Sotsialismi aluste rajamine.

Enne revolutsiooni oli Albaania poolkoloniaalne agraarmaa. Puudus suurtööstus, rahvas elas viletsuses, üle 80% elanikkonnast oli kirjaoskamatu, säilisid veritasu igandid.

Revolutsioon muutis Albaania ilmet põhjalikult. Loodi mäe-, nafta-, jalatsi-, toiduainete tööstuse ja teiste tööstusharude ettevõtteid. Nõukogude Liidu abiga ehitati hüdroelektrijaamu, sealhulgas V. I. Lenini nimeline hüdroelektrijaam Tiraana lähedal ja K. Marxi nimeline hüdroelektrijaam Mati jõel; on ehitatud tekstiilikombinaat, kalevivabrik, tsemendi-, puidu-, suhkru-, naftautmistehas ja teisi ettevõtteid. Tuhanded spetsialistid (insenerid, arstid, agronoomid jne.) said kõrgema hariduse NSV Liidus. 1957. aastal vabastas nõukogude rahvas suuremeelselt Albaania üle 400 miljoni rubla suuruse laenu tasumisest. Uus suur laen, mida Nõukogude Liit Albaaniale veel samal aastal andis, võimaldas albaania rahval jätkata suurte objektide ehitamist juhtivates tööstusharudes.

Põllumajanduslike tootmiskooperatiivide põldudel töötavad tuhanded Nõukogude traktorid, kombainid ja muud masinad. Ja see kõik — nii maa, vabrikud kui ka tehased — on saanud rahva omandiks.

Rahvavõimu aastatel on Albaaniast saanud agraar- ja tööstusmaa.

Tõusis rahva elu- ja kultuuritase. Natsionaalne tulu suurenes sõjaeelse perioodiga võrreldes rohkem kui kahekordseks.

Albaanias on loodud laialdane meditsiiniasutuste võrk. Endiste feodaalide paleedest ja lossidest on saanud sanatooriumid ja puhkekodud.

Kuni 40 aasta vanuste täiskasvanud elanike kirjaoskamatus on likvideeritud. Lapsed on saanud avarad õppimisvõimalused. Mitmekordselt on kasvanud alg- ja keskkoolide võrk. Pärast Albaania vabastamist avati mitu instituuti ja Riiklik Ülikool.

Esmakordselt Albaania sajanditepikkuses ajaloos said naised meestega võrdsed õigused.

Asunud sotsialismi ehitamise teele, likvideerib albaania rahvas edukalt põlise majandusliku ja kultuurilise mahajäämuse.

Ülesandeid.

1. Jutustage albaania rahva võitlusest oma sõltumatuse eest.
2. Leidke faktid, mis kõnelevad Nõukogude Liidu abist Albaaniale.

§ 27. Bulgaaria Rahvavabariik.

Fašismivastane võitlus.

Teise maailmasõja ajal kuulus kuningriiklik Bulgaaria fašistlike riikide blokki. Monarhistlik-fašistlikud valitsejad teadsid, et bul-

gaaria rahvas ei hakka Nõukogude Liidu vastu sõdima. Seepärast kasutasid nad Bulgaaria armeed ainult Jugoslaavia ja Kreeka territooriumide okupeerimiseks.

Bulgaaria rahvas pidas visa võitlust hitlerlaste ja monarhistlik-fašistliku diktatuuri vastu. Sellest võitlusest võtsid osa töölised, talupojad, väikekodanlus, haritlaskond ja patriootlikult meelestatud ohvitserid.

1942. aastal loodi kommunistide initsiatiivil fašismivastane Isamaarinne. Sellesse kuulusid Bulgaaria Kommunistlik Partei[1], Bulgaaria Sotsiaaldemokraatlik Partei, Bulgaaria Põllumeeste Rahvaliit[2] ja mõned teised organisatsioonid. Isamaarinne esitas loosungi — kukutada fašistlik režiim ja kehtestada Bulgaarias rahvademokraatlik kord. Linnades ja külades loodi Isamaarinde kohalikud komiteed, selleks et kaitsta elanikkonda fašistliku röövimise eest ja organiseerida abi partisanidele. Aasta pärast ühinesid partisanisalgad Rahvavabastusarmeeks, kes andis valusaid hoope hitlerlastele ja nende bulgaarlastest käsilastele. Ennastsalgavas võitluses oma rahva õnne eest hukkus üle 30 000 antifašisti. Kangelasena suri ka poeet-kommunist Nikola Vaptsarov. Mõni tund enne hukkamist kirjutas ta: «Kuid tea, rahvas, sinuga esimestes salkades sammume me edasi marulise tormihoona!»

Fašismi kokkuvarisemine.

Nõukogude armee lähenemisega Bulgaaria piiridele läks «maruline tormihoog» üha tugevamaks.

Ööl vastu **9. septembrit 1944** algas kõikjal relvastatud ülestõus. Sofias purustas ülestõusnud rahvas politseijaoskonnad, vabastas poliitilised vangid fašistlikest vanglatest ja haaras enda kätte valitsusasutused. Partisanisalgad tungisid pealinna. Ülestõusnute poolele läksid üle tankibrigaad ja mõned pealinna garnisoni väeosad. Relvastatud ülestõus võitis. Monarhistlik-fašistlik režiim kukutati. Võimule tuli Isamaarinde valitsus.

Revolutsiooniline valitsus kuulutas Saksamaale sõja. Koos Nõukogude vägedega võttis hitlerlike vägede purustamisest aktiivselt osa uuesti loodud Bulgaaria rahvaarmee.

Nõukogude armee aitas Bulgaaria vennasrahval vabaneda fašismist ning uuesti saada vabaks ja sõltumatuks.

Nõukogude sõjamehed mitmekordistasid Šipka kangelaste kuulsust. Bulgaaria rahvas peab pühaks Nõukogude-Bulgaaria sõpruse — põlvkondade verega kinnitatud sõpruse mälestisi.

Sotsialistlik revolutsioon.

Erinevalt teistest Euroopa rahvademokraatiamaadest *algas* Bulgaarias pärast fašismi kokkuvarisemist *sotsialistlik revolutsioon*, mille protsessis lahendati ühtlasi ka ülddemokraatlikke ülesandeid.

---

[1] Tol ajal (1948. aastani) nimetati teda *Bulgaaria (kommunistide) Töölisparteiks.*

[2] *Bulgaaria Põllumeeste Rahvaliit* — talurahvapartei, mis kujunes 1908. aastal talurahva haridusseltsist.

See on seletatav sellega, et mõisnike maavaldus likvideeriti Bulgaarias juba 1877.—1878. aasta Vene-Türgi sõja ajal. Bulgaaria tööliskiass oli saavutanud kõrge küpsusastme, kommunistidel aga oli suur mõju töörahva hulgas, kes asus revolutsioonilise võitluse teele oma rahvusliku ja sotsiaalse vabanemise eest. Peale selle tõi relvastatud septembriülestõus endaga kaasa Bulgaaria reaktsioonijõudude otsustava purustamise.

Revolutsiooni võiduga läks võim tegelikult tööliskiassi kätte, keda juhtisid kommunistid.

Loodud koalitsioonivalitsuses ei olnud kommunistidel esialgu enamust, kuid nende käes olid tähtsad ministeeriumid — Siseministeerium, Kohtuministeerium jt. See võimaldas kommunistidel reaktsionääre paljastada ja kahjutuks teha. Linnades ja külades aeti fašistlik administratsioon laiali. Vana režiimi poolehoidjate asemele asusid kommunistid, partisanid, lihtrahva hulgast pärit olevad inimesed. Uues armees seati sisse komandöride abide institutsioon poliitilisel alal.

Revolutsiooni käigus viidi läbi agraarreform. Pealöök suunati külakapitalistide klassile (kulakutele, liigkasuvõtjatele ja spekulantidele), sest mõisnikke Bulgaarias enam ei olnud. Ühtlasi likvideeris reform ka kirikute ja kloostrite maavalduse. Konfiskeeritud maa jaotati põhimõttel: «Maa kuulub neile, kes seda harivad.» Sellepärast *muutus maast huvitatud talurahvas tööliskiassi kindlaks liitlaseks revolutsioonis.*

Kapitalistide klassi purustamisel oli suure tähtsusega asjaolu, et rahvavaenlaste vara muutus riigi omandiks. Väike- ja keskmisi kapitaliste, kes polnud toime pannud sõjaroimi ja suhtusid rahvademokraatlikku võimu lojaalselt (Bulgaarias aga oli selliseidki omanikke), ei eksproprieeritud. Eraomanike kätte jäänud ettevõtete üle kehtestati tööliskontroll.

Revolutsiooni protsessis suurenes Kommunistliku Partei mõju. Pärast Bulgaaria Rahvavabariigi väljakuulutamist 1946. aastal sai esimese vabariikliku valitsuse juhiks Georgi Dimitrov. Suure Rahvakogu valimistel said kommunistid saadikukohti rohkem kui kõik teised parteid kokku. *Kommunistlik Partei muutus rahva juhtivaks jõuks.*

Põllumeeste Rahvaliidu ja Sotsiaaldemokraatliku Partei parempoolse tiiva reaktsioonilised liidrid, kes valmistasid ette riigipööret, paljastati ja tehti kahjutuks. Illegaalsed fašistlikud organisatsioonid («Sõjaliit», «Kuningas Simeon» jt.) purustati.

Proletariaadi diktatuuri kindlustamine.

Otsustavaks etapiks võitluses kodanluse vastu olid *1947. aasta detsembri sündmused.* 4. detsembril võttis Suur Rahvakogu vastu uue konstitutsiooni, mis seadusandlikult fikseeris sotsialistliku revolutsiooni võidu. Nädala pärast kujundas G. Dimitrov valitsuse, mis koosnes enamikus kommunistidest.

Detsembrikuu lõpul võttis Suur Rahvakogu vastu seaduse

eraettevõtete *üldise natsionaliseerimise* kohta. Omanike suhtes rakendati «kodanlusest lahtiostmise» printsiipi. Riik andis neile osalist hüvitust protsendiobligatsioonide näol. Kapitalistlike ettevõtete natsionaliseerimine oli murranguliseks momendiks proletariaadi diktatuuri lõplikul tugevdamisel.

Nagu kõigis teistes rahvademokraatiamaades, nii kehtestati ka Bulgaarias töölisklassi diktatuur mitte nõukogude, vaid rahvademokraatia vormis. Seal on mitu parteid, parlament, koalitsioonivalitsus, Isamaarinde komiteed jne. Ent juhtiv osa kuulub kõikjal kommunistidele.

Võitlus proletariaadi diktatuuri kehtestamise eest toimus ilma kodusõjata. Reaktsiooniliste elementide katsed valla päästa kodusõda aeti nurja, sest töörahvas oli kindlalt koondunud kommunistide ümber. Tollal Bulgaaria territooriumil olnud Nõukogude armee ei võimaldanud välismaistel imperialistidel alustada interventsiooni bulgaaria rahva vastu. Rahulepingu sõlmimisel 1947. aastal püüdsid Ameerika Ühendriikide, Inglismaa ja Prantsusmaa imperialistid Bulgaariale peale suruda orjastavaid tingimusi. Kuid NSV Liidu kindel seisukoht kaitses Bulgaariat välismaise vahelesegamise eest.

1948. aasta augustis liitus oportunistidest puhastatud Sotsiaaldemokraatlik Partei Kommunistliku Parteiga. Sotsiaaldemokraadid tunnustasid Kommunistliku Partei programmi ja põhikirja; nende vastuvõtmine Kommunistlikku Parteisse toimus individuaalselt. Sellega viidi lõpule võitlus töölisklassi ridade ühtsuse eest.

Sotsialistlik industrialiseerimine.

Kehtestanud proletariaadi diktatuuri, viis bulgaaria töölisklass oma rahva sotsialismi ehitamise teele. Sotsialismi tuli ehitada rasketes tingimustes. Enne revolutsiooni kuulus Bulgaaria Euroopa mahajäänud maade hulka. Tööstuses oli tegev ainult 8% töötavast elanikkonnast. Isegi kõige lihtsamad tööriistad — sirbid, vikatid jne. — toodi sisse välismaalt.

Nüüd on *bulgaaria rahvas* NSV Liidu ja teiste sotsialismileeri maade abiga *muutnud oma riigi agraarmaast tööstus- ja agraarriigiks.* Nõukogude projektide järgi ja nõukogude spetsialistide abiga on ehitatud ja ehitamisel 120 tööstusettevõtet. Tekkisid uued tööstusharud: metallurgia-, mäe-, keemia-, masina-, laevaehitus- ja elektrotehnikatööstus. Bulgaaria tööstusliku võimsuse sümboliks on kujunenud sellised hiiglatehased, nagu V. I. Lenini nimeline metallurgiakombinaat Pernikis. Antakse ekspluatatsiooni Kremikovtsõ metallurgiakombinaat, naftakeemiakombinaat Burgase lähedal. Plii- ja tsingitehas Kõrdžalis, Plovdivi lähedal asuv värviliste metallide kombinaat ja teised tehased annavad värvilisi metalle nii Bulgaaria rahvamajanduse vajaduste kui ka teiste maade — Vastastikuse Majandusliku Abistamise Nõukogu liikmesriikide vajaduste rahuldamiseks. Võrreldes kapitalistlike naaber-

maade — Kreeka ja Türgiga, on Bulgaarias sotsialismi ülesehitamisel tehtud suured edusammud eriti ilmsed. Enne Teist maailmasõda oli kuningriiklik Bulgaaria niisamasugusel majandusliku arenemise tasemel nagu Kreeka ja Türgi. Möödunud kahekümne aasta jooksul on tööstusliku tootmise maht Bulgaarias kasvanud 17-kordseks, kapitalistlikus Kreekas ja Türgis aga umbes 2—3-kordseks. Elektrienergia tootmise poolest iga elaniku kohta on sotsialistlik Bulgaaria ette jõudnud Kreekast rohkem kui kolm korda ja Türgist üle kuue korra.

Endine mahajäänud Bulgaaria on nüüd ulatuslikus kaubavahetuses rohkem kui üheksakümne maaga.

Sotsialismi võit Bulgaaria külas.

Silmapaistvad muutused on toimunud ka külas. *Bulgaaria viis esimesena Euroopa rahvademokraatiamaadest lõpule talurahva tootmisalase koopereerimise.* See on seletatav sellega, et Kommunistlik Partei selgitas pärast revolutsiooni võitu kannatlikult talupoegadele kollektiivse töö kasulikkust ning abistas neid praktiliselt nii põllumajanduslike töökooperatiivide organisatsioonilisel kui ka majanduslikul tugevdamisel. Bulgaaria talupojad veendusid juba esimeste põllumajanduslike töökooperatiivide kogemuste najal kollektiivse majandamise eelistes ja astusid kooperatiividesse, loobudes mittetulukatest kääbusmajanditest.

Leninliku kooperatsiooniplaani elluviimine muutis Bulgaaria küla ilmet. Nüüd on sotsialistlikule Bulgaariale iseloomulikud korralikud elumajad, rikkad põllumajandusfarmid ja majapidamishooned ning hästi haritud põllud. Uute masinate rakendamine võimaldas teha grandioosseid töid veekogude ja niisutussüsteemide rajamisel. Veehoidla ja elektrijaama ehitamine Iskõri jõele andis vett põuasele Sofia tasandikule. Ulatuslikult on arenenud niisutussüsteemide rajamine Dobrudžas ja teistes Bulgaaria piirkondades. Niisutatavate maade pindala on sõjaeelse perioodiga võrreldes suurenenud 25-kordseks, ulatudes peaaegu ühe viiendikuni kogu haritavast maast.

Ellu viies riikidevahelist sotsialistlikku tööjaotust, toodab Bulgaaria sotsialistlikule turule tööstustooteid (traktoreid viinamarjaistandike jaoks, keskmisi merelaevu, tööpinke jne.), kuid pöörab erilist tähelepanu ka viinamarjakasvatuse, aianduse ja köögiviljakasvatuse arendamisele. Vastastikuse Majandusliku Abistamise Nõukogu soovituste kohaselt ja tema abiga suurendab Bulgaaria lähemail aastail värske puuvilja, viinamarjade, tomatite ja muude põllumajandussaaduste eksporti vennasmaadesse 6-kordselt, võrreldes 1950. aastaga.

Põllumajandusliku tootmise kasvutempolt on Bulgaaria ette jõudnud sellistest arenenud kapitalistlikest riikidest, nagu Prantsusmaa ja Lääne-Saksamaa. Rahvavõimu kahekümne aasta jooksul on põllumajanduse kogutoodang sõjaeelse perioodiga võrreldes kasvanud peaaegu 2-kordseks.

Heaolu ja kultuuritaseme tõus.

Tööstuse ja põllumajanduse arenemisega tõuseb rahva elu- ja kultuuritase. Rahvavõimu aastatel on natsionaalne tulu suurenenud rohkem kui 3-kordseks. Bulgaarias toimub ulatuslik elamuehitus.

Bulgaarias õpib ligikaudu 80 000 üliõpilast. Kuningriiklikus Bulgaarias aga ei olnud ühelgi bulgaarlasel Bulgaaria diplomit kõrgema insener-tehnilise hariduse kohta. Käesoleval ajal asub Bulgaaria üliõpilaste arvu poolest (Bulgaaria rahvaarvuga võrreldes) kolmandal kohal maailmas.

Sotsialismilt kommunismile.

Sotsialistliku ülesehitustöö kahekümne aasta jooksul on Bulgaaria rahvas teinud tohutuid edusamme. Bulgaarias on võitnud sotsialism. Nüüd on töökas ja andekas bulgaaria rahvas seadnud endale ülesande — *viia lähema kahekümne aasta jooksul lõpule sotsialismi materiaal-tehnilise baasi loomine ja alustada järkjärgulist üleminekut kommunismile.*

1962. aasta novembris toimunud Bulgaaria Kommunistliku Partei VIII kongressil ütles Bulgaaria Kommunistliku Partei Keskkomitee esimene sekretär sm. Todor Živkov: «... Ajalugu on määranud meie praegusele põlvkonnale alustada kommunistliku korra kõrgema faasi rajamist ja elada selles.»

Kui rahvas kavatseb kahe aastakümnega (1980. aastaks) suurendada tööstusliku tootmise mahu 6,5—7-kordseks ja põllumajandusliku tootmise mahu 2,5-kordseks, siis näeme nende arvude taga kommunismi reaalseid piirjooni Bulgaaria pinnal.

Küsimusi.

1. Kuidas võitles bulgaaria rahvas fašismi vastu?
2. Millised olid revolutsiooni iseärasused Bulgaarias?
3. Millal ja kuidas kindlustus Bulgaarias lõplikult proletariaadi diktatuur?
4. Millised on bulgaaria rahva edusammud sotsialismi ülesehitamisel?

Kirjandust klassiväliseks lugemiseks.

Д. Димов, Табак.
А. Эйснер, Сестра моя, Болгария.
«Страна чудесная Болгария».

§ 28. Ungari Rahvavabariik.

Vabanemine fašismiikkest.

Pärast Ungari Nõukogude Vabariigi langemist määratses Ungaris veerand sajandi jooksul Horthy fašistlik režiim. Teises maailmasõjas sõdis hortistlik Ungari hitlerliku Saksamaa poolel. Sadu tuhandeid ungarlasi hukkus rindel, hitlerlased aga riisusid samal ajal Ungarit.

Ungari rahvas protesteeris fašistide kuritegeliku poliitika vastu. Sõdurid deserteerisid armeest, töölised panid vabrikutes ja tehastes toime sabotaažiakte, talupojad keeldusid põllumajandussaadusi andmast. Kommunistid kutsusid rahvast võitlusele fašismi ja sõja vastu. Kuid patriootide (eriti kommunistide) massilise hävitamise tõttu oli Kommunistlik Partei Ungaris nõrgestatud ega suutnud ulatuslikku fašismivastast liikumist arendada. Fašismist vabastasid Ungari 1944. aasta sügisel — 1945. aasta kevadel Nõukogude relvastatud jõud.

Rahvademokraatlik revolutsioon.

Juba 1944. aasta detsembris moodustati vabastatud territooriumil Debreceni linnas Ajutine Rahvuslik Valitsus. Võim läks kohapeal Rahvuskomiteede kätte.

Ajutine Rahvuslik Valitsus kuulutas Saksamaale sõja ning asus ellu viima revolutsioonilisi sotsiaal-majanduslikke ümberkujundusi.

Uue valitsuse üheks tähtsamaks aktiks oli agraarreform. Agraarküsimusel oli Ungaris eriline tähtsus. Üle ühe kolmandiku kogu maast kuulus mõisnikele ja katoliku kirikule. Vastuvõetud seaduse põhjal said 642 000 sulast ja vähese maaga talupoega maad, mõisnike maavaldus aga likvideeriti.

Samal ajal konfiskeeriti fašistlike ja sõjaroimarite vara ning anti fašismi kaitsjad kohtu alla. Üha sihikindlamalt arendas ungari rahvas võitlust poliitilise korra demokratiseerimise eest.

Kuid demokraatiajõudude vastas seisis võimas reaktsiooniline blokk. Suur mõju oli Väikepõllumeeste Parteil, kus kodanlik-kulaklikud elemendid olid juhtimise enda kätte haaranud.[1] Poliitilises elus etendas suurt osa katoliku kirik. Tegelikult kontrollis ta haridussüsteemi. Peale selle säilis Ungaris tugev kontrrevolutsiooniline põrandaalune. Seda reaktsioonileeri toetasid parempoolsed sotsiaaldemokraadid. Kõik nende kavatsused olid suunatud kodanliku korra säilitamisele Ungaris.

1945. aasta novembris toimunud parlamendivalimistel sai Väikepõllumeeste Partei 57% valijate häältest. Selgus, et enamik ministriportfelle koalitsioonivalitsuses on rahva ilmsete ja varjatud vaenlaste käes. Sellesse valitsusse kuulus vaid 4 kommunisti. Ungari kuulutati vabariigiks, kuid poliitilise korra demokratiseerimine kulges visalt.

Kommunistliku Partei võitlus revolutsiooni süvendamise eest.

Kommunistide initsiatiivil loodi pahempoolne blokk. Sellesse kuulus Ungari Kommunistlik Partei, Sotsiaaldemokraatlik Partei ja Rahvuslik Talurahvapartei[2]. Pahempoolset blokki toetas Väikepõllumeeste Partei töötav osa. Kommunistid nõudsid

[1] *Väikepõllumeeste Partei* ühendas kulaklust, osa kesktalupoegadest ja linna väikekodanlusest.

[2] *Rahvuslik Talurahvapartei* ühendas külakehvikuid ning revolutsiooni ajal sai sellest parteist Kommunistliku Partei ustav liitlane.

reaktsionääride eemaldamist valitsusest, Väikepõllumeeste Partei puhastamist ja tööstuse natsionaliseerimist.

Pahempoolse bloki nõudmiste toetamiseks toimus Budapestis 1946. aasta märtsis demonstratsioon, millest võttis osa 400 000 inimest. Demonstratsioonide ja miitingute laine veeres üle kogu maa. Võitlus toimus loosungite all: «Rahvavaenlased koalitsioonist minema!», «Meie ei ehita riiki kapitalistidele, vaid rahvale!» *Rahvademokraatlik revolutsioon üha süvenes ja kasvas ümber sotsialistlikuks revolutsiooniks.*

1947. aasta alguses purustati reaktsiooni vandenõu, mis oli suunatud rahvademokraatliku korra kukutamisele.

1947. aastal kirjutas Ungari alla rahulepingule. Kõik Ameerika Ühendriikide ja Inglismaa imperialistide pretensioonid rahvusvahelise kontrolli kehtestamiseks laevaliikluse üle Doonau jõel lükati NSV Liidu toetusel tagasi. 1948. aasta veebruaris kirjutati alla Nõukogude-Ungari sõpruse, koostöö ja vastastikuse abistamise lepingule, mis kindlustas rahvademokraatliku Ungari riiklikku sõltumatust.

Proletariaadi diktatuuri kehtestamine.

Pärast vandenõu purustamist suunati revolutsiooni pealöök kapitalistidele. Tööstuse natsionaliseerimine tegi kodanluse klassi majanduslikule võimsusele lõpu.

Väikepõllumeeste Parteid hakkas juhtima pahempoolne tiib, kes asus kommunistidega tiheda koostöötamise seisukohal. 1947. aasta augustis toimunud erakorralistel parlamendivalimistel sai demokraatlike parteide blokk enamuse. Kommunistid, kes olid saanud kõige rohkem hääli, asusid juhtivale kohale valitsuses.

1948. aasta keskpaiku kehtestati Ungaris proletariaadi diktatuur ja algas sotsialismi ülesehitamine.

Proletariaadi diktatuuri tugevdamiseks oli tarvis likvideerida lõhe töölisklassi ridades. 1948. aasta juunis toimunud kommunistide ja sotsiaaldemokraatide ühinemiskongressil loodi Ungari Töörahvapartei. Kuid see ühinemine toimus ilma küllaldase ideoloogilise ja organisatsioonilise ettevalmistuseta. Rikuti parteisse individuaalse vastuvõtmise leninlikku printsiipi. Partei kasvas erakordselt. Tema ridadesse kuulus 900 000 liiget, kusjuures Ungari elanikkond moodustas 9 miljonit inimest. Kaasajooksjate, kõikuvate elementide ja marksismi-leninismi vaenlaste massiline tungimine Ungari Töörahvaparteisse nõrgendas nii parteid kui ka proletariaadi diktatuuri.

Sotsialismi aluste rajamine.

Entusiasmiga asus ungari rahvas sotsialistlikku ühiskonda looma. Kerkisid kümned uued vabrikud ja tehased. Doonau kallastele ehitati suur metallurgiakombinaat, millele rahvas andis nimeks «Ungari Magnitka». Külas loodi põllumajanduslikud kooperatiivid. Kooperatiividele ja riiklikele majanditele kuulus juba ligi kolmandik kogu maast.

Sotsialismi aluseid rajati terava klassivõitluse olukorras. Kõigi reaktsiooniliste jõudude ühendamise keskuseks kujunes katoliku kirik. Kardinal Mindszenty ja teised kavatsesid kukutada rahvademokraatliku korra ja restaureerida monarhia. Kuid vandenõu avastati ja sellest osavõtjad anti kohtu alla.

Olukorras, kus reaktsioon vahetpidamata ründas, ei seisnud Ungari Töörahvapartei juhtkond revolutsiooniliste ülesannete kõrgusel. Ungari Töörahvapartei juhtidel (Rákosi, Gerö jt.) esines suuri puudusi ja vigu. Parteis tegutsesid revisionistid. Tihtipeale rikuti parteilist demokraatiat ja sotsialistlikku seaduslikkust, talurahva koopereerimisel aga rikuti sageli leninlikku vabatahtlikkuse printsiipi. Ungari Töörahvapartei juhtkond planeeris üle jõu käiva industrialiseerimistempo. See kõik tekitas töörahva hulkades põhjendatud rahulolematust, nad nõudsid moonutuste kõrvaldamist ja proletariaadi diktatuuri tugevdamist. Ent Ungari Töörahvapartei juhtkond ei võtnud rahvahulkade meeleolu arvesse, venitas vigade parandamisega. Seda aga kasutas ära reaktsioon.

1956. aasta kontrrevolutsiooniline mäss ja selle purustamine.

1956. aasta sügisel otsustas rahvusvaheline imperialism sotsialismimaade sõprusliidu kindluse proovile panna. Lääne-Saksamaalt ja Austriast paisati Ungarisse terroristide jõugud. Põranda alt tulid välja fašistid, vana ohvitserkond ja teised revolutsiooni vaenlased.

Oktoobri lõpul algas mäss. Noil päevil moodustatud revisionist Imre Nagy valitsus teatas Ungari väljaastumisest Varssavi Lepingu Organisatsioonist ja pöördus abisaamiseks imperialistide poole. Mässuliste poolt vabastatud kardinal Mindszenty teatas, et vabrikud ja tehased tuleb tagastada kapitalistidele ja maa mõisnikele. Ungaris algas verine fašistlik terror. Fašistlikud löömamehed piinasid surnuks ja poosid üles 2700 inimest. Tuhanded inimesed said haavata ja vigastada.

Kuid tõelised revolutsionäärid — marksistid-leninlased — ei lasknud sotsialismiüritust Ungaris hukkuda. Ööl vastu 4. novembrit eemaldasid Janos Kadar, Ferenc Münnich ja teised kindlad marksistid-leninlased võimu juurest Imre Nagy ja moodustasid Ungari Revolutsioonilise Tööliste ja Talupoegade Valitsuse. Oma läkituses rahvale hoiatas valitsus, et Ungarit ähvardab oht, ja kutsus rahvast üles rahvademokraatia saavutusi kaitsma. Revolutsiooniline Tööliste ja Talupoegade Valitsus pöördus abisaamiseks Nõukogude Liidu poole. *Ungari töölised ja talupojad lõid Nõukogude vägede abiga mässulised puruks.*

Ungari Töörahvapartei reorganiseeriti Ungari Sotsialistlikuks Töölisparteiks. Ungari Sotsialistlik Töölispartei parandas tehtud vigu ja viis ungari rahva kindlalt sotsialismi teele.[1]

[1] Tänapäeva Ungaris on ainult üks partei — Ungari Sotsialistlik Töölispartei. Revolutsiooni ja sotsialistliku ülesehitustöö aastail kaotasid teised parteid oma liikmed ja lakkasid eksisteerimast. Kontrrevolutsioonilise mässu ajal püüdis reaktsioon mitmeid parteisid taaselustada, kuid need katsed nurjusid.

Mässuliste poolt laostatud majanduse taastamisel andsid suurt abi sotsialistliku sõprusliidu maad. Nad saatsid Ungarisse tasuta rongitäied vilja, kütust, masinaid ja seadmeid.

Sotsialismi aluste rajamiselt sotsialistliku ühiskonna täielikule ülesehitamisele.

Likvideerinud mässu tagajärjed, kiirendas ungari rahvas sotsialismi ehitamise tempot. 1964. aastal kasvas tööstustoodangu maht sõjaeelse perioodiga võrreldes 5,5-kordseks. Lahendati üliraske ülesanne sotsialismi aluste rajamisel — viidi lõpule talurahva tootmisalane kooperee-rimine.

«Kolme miljoni kerjuse maa», nagu Ungarit enne revolutsiooni nimetati, on nüüd *muutunud tööstus- ja agraarmaaks,* kus on arenenud rasketööstus. Ungaris toodetakse terast iga elaniku kohta rohkem kui Itaalias.

Tööstuse kiire arenemistempo tulemusena on ühiskonna sotsiaalne koosseis muutunud. Umbes 1,5 miljonit talupoega asus elama linnadesse ja töötab tööstuses. Ungari töölisklassi arvuline koosseis on kahekordistunud.

Tööstuses ja põllumajanduses tehtud edusammude alusel tõuseb elanikkonna kultuuritase. Sõjaeelse perioodiga võrreldes suurenes keskkooliõpilaste arv peaaegu 4-kordseks, ülikoolide ja instituutide üliõpilaste arv aga rohkem kui 5-kordseks.

Ungari on tähtsal kohal sotsialistlikus maailmamajanduse süsteemis. Ungari boksiitide baasil kasvab iga aastaga alumiiniumi tootmine. Kiiresti areneb aparaadi- ja kuullaagritööstus. Nõukogude nafta, mis tuleb naftajuhtme «Sõprus» kaudu, ja Rumeeniast saadav looduslik gaas annavad Ungarile kütust, varustades Ungari keemiatööstust peale selle veel esmaklassilise toorainega.

Ungari Sotsialistliku Töölispartei VIII kongress (1962. aasta novembris) konstateeris, et *Ungaris on sotsialismi alusmüür rajatud.*

Ungari Sotsialistliku Töölispartei Keskkomitee esimene sekretär sm. Janos Kadar ütles, et «ungari rahvas on astunud sotsialismi täieliku ülesehitamise ajastusse». Nüüd seisab peamine ülesanne rahvamajanduse varustamises uusima tehnikaga, tööviljakuse tõstmises, et sel alusel suurendada tööstustoodangut lähema kahekümne aasta jooksul vähemalt 5-kordseks ja põllumajandustoodangut 2—2,5-kordseks. See kujunebki *küpse sotsialistliku ühiskonna — kommunismi künnise — materiaal-tehniliseks baasiks.*

Küsimusi.

1. Miks alustasid kommunistid rahvademokraatliku revolutsiooni perioodil võitlust pahempoolse bloki loomise eest?
2. Millised on Ungaris toimunud kontrrevolutsioonilise mässu põhjused?
3. Kuidas toimub sotsialismi ülesehitamine Ungaris?

Kirjandust klassiväliseks lugemiseks.

«О событиях в Венгрии». Факты и документы, Госполитизат, М., 1957.

§ 29. Saksa Demokraatlik Vabariik.

Saksa rahva vabastamine fašismist.

Saksa kommunistid ei katkestanud fašismivastast võitlust ühekski päevaks. Kümned tuhanded parimad revolutsioonivõitlejad said võitluses fašismi vastu surma. Ent neil ei õnnestunud saksa rahvast hitlerlikust türanniast vabastada.

Fašistliku Saksamaa sõjamasina purustamisel etendas otsustavat osa Nõukogude Liit.

Nõukogude Liit, Ameerika Ühendriigid, Inglismaa ja Prantsusmaa okupeerisid Saksamaa. Saksamaa jaotati neljaks okupatsioonitsooniks. Igas okupatsioonitsoonis kuulus võim vastava maa sõjaväelisele administratsioonile. Kogu Saksamaa ühiseks valitsemiseks asutati Kontrollnõukogu, kuhu kuulusid nelja okupatsioonivõimu juhatajad. Saksamaa pealinn Berliin jaotati 4 sektoriks ja see okupeeriti samuti liitlasriikide väeosade poolt.

Liitlasriigid lubasid pärast ülesaksamaalise demokraatliku valitsuse moodustamist Potsdami konverentsi[1] otsuste kohaselt rahulepingule alla kirjutada ja kõik okupatsiooniväed Saksamaa territooriumilt välja viia.

Niisiis avanes saksa rahvale demokraatliku arenemise perspektiiv.

Demokraatlikud ümberkujundused Ida-Saksamaal.

Nii Krimmi kui ka Potsdami konverentsi otsuseid Saksamaa küsimuses täitis Nõukogude valitsus ausameelselt ja lõpuni. Nõukogude okupatsioonivõimud juurisid oma tsoonis natsismi lõplikult välja. Riigi-, majandus- ja kultuuriasutustest kõrvaldati 500 000 fašisti. 60 000 sõja- ja fašistlikku roimarit said õiglase karistuse.

Läbiviidud agraarreformi tulemusena eksproprieeriti 14 000 mõisnikku. 560 000 maata ja vähese maaga talupoega said 2,2 miljonit hektarit maad, elu- ja majapidamishooneid, sadu tuhandeid karuloomi, mitu tuhat traktorit.

Tööstus- ja finantsmagnaatide, fašistlike ja sõjaroimarite ettevõtted ning muu vara konfiskeeriti samuti ja muudeti rahva omandiks. Mõisnike mõisad ja rikaste villad muudeti puhkekodudeks, klubideks, ravi- ja lasteasutusteks.

Reaktsiooniliste klasside majanduslik baas oli tunduvalt õõnestatud.

Eriline tähtsus oli koolireformil. Ainult uued õpetajad ja uus kool võisid lahendada fašistliku ideoloogia laastavast mõjust vaba sakslaste põlvkonna kasvatamise ülesande.

Kommunistliku Partei ja Sotsiaaldemokraatliku Partei juhtkonna üleskutses saksa rahvale 18. oktoobrist 1945 öeldakse:

---

[1] Vt. «Uusim aeg (1917—1945)», Tallinn, 1965, lk. 113.

Saksa kooli põhiliseks puuduseks oli see, et ta kasvatas iseseisvalt mõtlevate inimeste asemel truualamlikke inimesi, natslik ülemvõim aga kiskus kooli alla kasarmu tasemele, kus drilliti sõdureid röövsõjaks. Asi lõppes sellega, et suurtükkide juurde pandi isegi meie lapsi.

... Saksa kool peab kujunema teadmiste allikaks kogu saksa rahvale. Ta peab igale andekale inimesele andma piiramatud võimalused arenemiseks ja progressiks, kaasa aitama, et saksa rahvas võidaks uuesti kogu maailma lugupidamise kui kõrge kultuuriga rahvas.

Saksamaa natsismist vabastamise esimestest päevadest alates alustasid põranda alt väljatulnud saksa kommunistid võitlust rahvuse kõigi patriootlike ja demokraatlike jõudude koondamiseks. Pärast fašismi pikaajalist võimutsemist Saksamaal omandasid erilise tähtsuse V. I. Lenini näpunäited, et «ilma liiduta, mis on sõlmitud mittekommunistidega kõige mitmekesisematel tegevusaladel, ei saa mingisugusest edukast kommunistlikust ülesehitustööst juttugi olla»[1]. Tööliisklassi ridades esineva kahjuliku lõhe likvideerimiseks taotles Kommunistlik Partei üha sihikindlamalt ühinemist sotsiaaldemokraatidega. 1946. aasta aprillis loodi Saksamaa Sotsialistlik Ühtsuspartei. Tema juhtideks said Saksamaa Kommunistliku Partei silmapaistvad tegelased Wilhelm Pieck ja Walter Ulbricht ning fašismivastasest võitlusest aktiivne osavõtja, Sotsiaaldemokraatliku Partei endine esimees Otto Grotewohl.

Saksamaa Sotsialistliku Ühtsuspartei kõrval arendasid aktiivset tegevust teised antifašistlikud demokraatlikud parteid: Kristlik-Demokraatlik Liit, Liberaaldemokraatlik Partei, Rahvuslik-Demokraatlik Partei ja Demokraatlik Talurahvapartei.[2]

Kõik need demokraatlikud parteid, samuti ühiskondlikud organisatsioonid, ühinesid demokraatliku Saksamaa Rahvusrindesse ja arendasid Saksamaa Sotsialistliku Ühtsuspartei juhtimisel võitlust fašismijäänuste hävitamise ning uue Saksamaa eest.

Ida-Saksamaal läbiviidud sotsiaal-majanduslikud ümberkujundused tähistasid demokraatliku revolutsiooni lõpuleviimist. Need valmistasidki ette eeldusi Saksa Demokraatliku Vabariigi loomiseks.

Lääneriikide keeldumine Krimmi ja Potsdami konverentsi otsuste täitmisest.

Varsti pärast sõja lõppu rikkusid Ameerika Ühendriikide, Inglismaa ja Prantsusmaa valitsus sõnamurdlikult Krimmi ning Potsdami konverentsi otsuseid Saksamaa sõjajärgse korralduse kohta. Selleks et muuta Lääne-

---

[1] V. I. Lenin, Teosed, 33. kd., lk. 200.

[2] Kristlik-Demokraatlik Liit tekkis 1945. aasta juunis. Ta ühendas kesk- ja väikekodanluse antifašistlikke kihte, usklikke haritlasi, talupoegi ja töölisi. Samal ajal kujunes ka Liberaaldemokraatlik Partei, kuhu kuulusid demokraatlikult meelestatud väike- ja keskkodanluse esindajad, käsitöölised ja teenistujad. Rahvuslik-Demokraatlik Partei loodi 1948. aastal. Sellesse kuuluvad peamiselt endised natsliku partei lihtliikmed ja hitlerliku veermahti sõjaväelased. Märkimisväärse osa selle partei koosseisust moodustavad käsitöölised ja teenistujad. 1948. aastal tekkis ka Demokraatlik Talurahvapartei, kuhu kuulusid väike- ja kesktalupojad (eriti need, kes said maad agraarreformi põhjal).

Saksamaa uueks sõjakoldeks NSV Liidu ja teiste rahuarmastavate riikide vastu, ei puudutanud nad sõja- ja fašistlikke roimareid, jätsid saksa monopolistidele alles vabrikud ja tehased, junkrutele aga suurema osa maast. Administratiiv- ja majandusorganite etteotsa said jälle paljud monopolistid ja endised natsid.

1949. aasta septembris tekkis imperialistlike suurriikide otsesel toetusel Lääne-Saksa riik — Saksa Föderatiivne Vabariik (SFV). *Ühtse demokraatliku Saksa riigi loomine aeti nurja.*

Saksa Demokraatliku Vabariigi loomine.

Pärast Lääne-Saksa riigi tekkimist kerkis saksa patriootide ette keeruline ja raske küsimus: mis teha? Ei saanud ju lubada revanšistide võimu levikut Ida-Saksamaale, kus rahvas ise oli juba asunud uut elu ehitama. **1949. aasta oktoobris** moodustasid Ida-Saksamaa okupatsioonitsooni töötajad Saksa Demokraatliku Vabariigi (SDV). *Saksamaa osutus lõhestatuks, ja seda mitte rahvusliku, vaid klassitunnuse järgi.* Saksa Demokraatlik Vabariik on tööliste ja talupoegade riik, Saksa Föderatiivsest Vabariigist aga on saanud ellujäänud natside ja suurimate monopolistide pärusmaa.

Esimese Saksa tööliste ja talupoegade riigi presidendiks sai saksa rahva suur poeg Wilhelm Pieck. Pärast W. Piecki surma (1876—1960) valiti Saksamaa Sotsialistliku Ühtsuspartei Keskkomitee esimene sekretär Walter Ulbricht Riiginõukogu esimeheks; presidendi ametikoht on Saksa Demokraatlikus Vabariigis kaotatud.

Tööliste ja talupoegade valitsuse koosseisu kuuluvad Saksamaa Sotsialistliku Ühtsuspartei ja kõigi demokraatlike parteide esindajad. 15 aastat järjest oli valitsuse juhiks Saksamaa Sotsialistliku Ühtsuspartei silmapaistev tegelane O. Grotewohl (1894—1964).

Nõukogude valitsus andis Saksa Demokraatliku Vabariigi valitsusele üle kõik uue riigi valitsemise funktsioonid ja seadis temaga sisse kõige sõbralikumad suhted.

Sotsialismi ehitamine Saksa Demokraatlikus Vabariigis.

Sotsialismi ülesehitamine algas rasketes tingimustes. Saksamaa lõhestamise tagajärjel jäi Saksa Demokraatliku Vabariigi kõrgesti arenenud tööstus ilma kivisöest, metallist ja paljudest tooraineliikidest.

Ent NSV Liidu ja teiste sotsialismileeri maade abiga on *Saksa Demokraatlikus Vabariigis loodud oma metallurgia- ja kütteainebaas.* 1964. aastal ületas tööstuslik tootmine sõjaeelse taseme peaaegu 4-kordselt ja saavutas kogu Saksamaa 1936. aasta tootmistaseme (ehkki Saksa Demokraatliku Vabariigi territoorium moodustab kolmandiku endise Saksa riigi territooriumist). Tööstusliku tootmise mahu poolest kuulub Saksa Demokraatlik Vabariik tööstuslikult kõige arenenumate riikide esimese kümne hulka. Pruunsöe ja kaalisoolade tootmise poolest

iga elaniku kohta on Saksa Demokraatlik Vabariik esimesel, keemiasaaduste tootmise osas aga teisel kohal maailmas. Saksa Demokraatlik Vabariik arendab ulatuslikku kaubandust peaaegu kõigi maailma maadega.

Edukalt on lõpule viidud saksa talurahva tootmisalane koopereerimine. Leninliku kooperatsiooniplaani elluviimine Saksamaal algas kõige lihtsamatest kooperatsioonivormidest. Esialgu ühendasid talupojad ainult töö. Maa, põllumajanduslik inventar ja tööloomad jäid talupoegade omandiks. Seejärel loodi Saksa Demokraatlikus Vabariigis niisugused põllumajanduslikud tootmiskooperatiivid, kus maa, kariloomad ja inventar on juba ühistatud.

Käesoleval ajal on Saksa Demokraatliku Vabariigi põllumajandus viiendal kohal Euroopas selliste maade järel, nagu Taani, Holland, Belgia ja Lääne-Saksamaa, kus põllumajandus on suure produktiivsusega.

Järelikult on Saksa Demokraatlikus Vabariigis *nii linnas kui ka maal täielikult ja lõplikult võitnud sotsialistlikud tootmissuhted.*

Vastastikuse Majandusliku Abistamise Nõukogu liikmena etendab Saksa Demokraatlik Vabariik suurt osa. Vabariigi territooriumil areneb keemiatööstuslike ja energeetiliste seadmete, valtsimismasinate, transpordiseadmete ja tõstemehhanismide, tööpinkide ja mõõduriistade suureseerialine tootmine.

Sotsialismi ehitamine Saksa Demokraatlikus Vabariigis tekitab Lääne-Saksamaa reaktsioonilistes ringkondades viha. 17. juunil 1953 püüdsid relvastatud jõugud Berliini demokraatlikku sektorit ja teisi linnu enda kätte haarata ning Saksa Demokraatlikku Vabariiki Lääne-Saksamaaga liita. Kuid Nõukogude Liidu toetusel surus Saksa Demokraatliku Vabariigi valitsus kontrrevolutsioonilise avantüüri energiliselt maha. Lääne-Saksamaa imperialistide provokatsioonid Saksa Demokraatliku Vabariigi vastu ei lakanud ka järgnevatel aastatel.

Õõnestusjõud kasutasid karistamatult Saksa Demokraatliku Vabariigi ja Lääne-Berliini lahtist piiri sotsialismi alustugede kõigutamiseks. Nad saatsid Saksa Demokraatlikku Vabariiki oma agente, vedasid sealt välja defitsiitseid kaupu jne. 13. augustil 1961 asus Saksa Demokraatliku Vabariigi valitsus sotsialismi saavutusi ja oma kodanike rahumeelset tööd väljastpoolt tulevate kallalekippumiste eest kindlalt kaitsma, võttes Lääne-Berliini piiri kontrolli alla. Saksa Demokraatliku Vabariigi riigipiiri julgeoleku kindlustamiseks tarvituselevõetud abinõud tugevdasid vabariigi suveräänsust.

1963. aasta jaanuaris toimus Saksamaa Sotsialistliku Ühtsuspartei VI kongress, kes võttis vastu partei uue programmi. Programmis kuulutatakse välja kurss *sotsialistliku ühiskonna laiahaardelisele ehitamisele* (vt. dokumenti). Selle kursi kiitsid heaks kõik vabariigi parteid ja töötajad.

Programm näeb ette suurendada 1970. aastaks tootmise mahtu tasemeni, mis on kuus korda kõrgem kui Saksa Demokraatliku Vabariigi tekkimise aastal.

Sotsialismi edukal ehitamisel Saksa Demokraatlikus Vabariigis on määratu suur ülesaksamaaline tähtsus. *Saksa rahvas veendub üha rohkem Saksa Demokraatlikus Vabariigis kehtiva sotsialistliku korra eelistes, võrreldes Lääne-Saksamaal kehtiva kapitalistliku korraga.*

Saksamaa probleemi õiglase lahendamise teed.

Lääneriikide jõupingutuste tagajärjel on Saksamaa lõhestatud. Tema territooriumil eksisteerib nüüd kaks erinevat riiki: üks — sotsialistlik ja rahuarmastav, teine aga imperialistlik, militaristlik. Neis tingimustes saab ainult kaasa aidata kahe erineva Saksa riigi järkjärgulisele lähendamisele.

On tungivalt vaja *sõlmida rahuleping kahe Saksa riigiga,* et likvideerida Teise maailmasõja jäänused. Rahulepingu sõlmimine võimaldaks *reguleerida Lääne-Berliini küsimust.* Rahuarmastavad rahvad nõuavad okupatsioonivägede väljaviimist linna lääneosast ja Lääne-Berliini kuulutamist vabalinnaks.

Need abinõud vastavad saksa rahva rahvuslikele püüdlustele. Seepärast lülituvad mõlema Saksa riigi töörahva hulgad üha sihikindlamalt võitlusse Saksamaa probleemi demokraatliku lahendamise eest.

Äärmiselt tähtis kogu saksa rahva saatusele on 1964. aasta juunis NSV Liidu ja Saksa Demokraatliku Vabariigi vahel sõlmitud sõpruse, vastastikuse abistamise ja koostöö leping. Lepingus märgitakse, et «Euroopa julgeoleku üks põhitegureid on Saksa Demokraatliku Vabariigi piiride puutumatus». Mõlemad riigid võtsid endale kohustuse, et juhul, kui ühele neist kallale tungitakse, annab teine talle otsekohe abi. NSV Liit ja Saksa Demokraatlik Vabariik «hakkavad vaatama Lääne-Berliinile kui iseseisvale poliitilisele üksusele».

Asudes sotsialistliku sõprusliidu äärmises lääneosas, peab Saksa Demokraatlik Vabariik visa võitlust imperialismijõudude vastu. Saksa Demokraatlik Vabariik püstitab edukalt helget sotsialismihoonet — tulevase ühinenud Saksamaa prototüüpi.

DOKUMENT.

SAKSAMAA SOTSIALISTLIKU ÜHTSUSPARTEI PROGRAMM SOTSIALISMI LAIAHAARDELISEST EHITAMISEST SAKSA DEMOKRAATLIKUS VABARIIGIS.

Sotsialismi laiahaardeline ehitamine Saksa Demokraatlikus Vabariigis tähendab arendada ka edaspidi kiires tempos Saksa Demokraatliku Vabariigi rahvuslikku rahvamajandust, kiiresti laiendada tootmist ning tõsta teaduse ja tehnika kõrgeima arenemistaseme alusel töövıljakust, et muuta töötajate elu meeldivaks ja kauniks, rahuldada nende kasvavaid vajadusi ja täielikult ellu viia põhimõtet «igaühelt tema võimete kohaselt, igaühele tema töö järgi».

Sotsialismi laiahaardeline ehitamine tähendab töötajate uute, sotsialistlike suhete arendamist ja süvendamist. Sotsialistliku ühiskonna inimeste tähtsateks omadusteks kujuneb kõrge teadlikkus, tööarmastus ja ustavus ühiskonna huvidele.

Sotsialismi laiahaardeline ehitamine tähendab hariduse ja kultuuri muutmist kõigi töötajate ühisvaraks, et rikastada nende elu ja soodustada nende isiklike võimete arenemist...

Sotsialismi laiahaardeline ehitamine tähendab Saksa Demokraatliku Vabariigi muutmist kaasaegseks sotsialistlikuks riigiks, mis kehastab kogu maailmas uut Saksamaad, kelle rahuarmastava poliitika, autoriteedi ja külgetõmbejõu üle tema kodanikud võivad uhkust tunda. (Walter Ulbricht, Sotsialismi programm ja Saksamaa Sotsialistliku Ühtsuspartei ajalooline ülesanne. Saksamaa Sotsialistliku Ühtsuspartei programm, Moskva, 1963, lk. 283—284, v. k.).

Küsimusi ja ülesanne.

1. Kuidas täitis Nõukogude Liit ja kuidas täitsid lääneriigid otsuseid Saksamaa sõjajärgse korralduse kohta?
2. Jutustage Saksa Demokraatliku Vabariigi tekkimisest.
3. Milliseid edusamme on saksa rahvas teinud sotsialismi ülesehitamisel?
4. Millised on Saksamaa probleemi lahendamise teed?

Kirjandust klassiväliseks lugemiseks.

В. Бредель, Новая глава.
А. Зегерс, Решение.
«ГДР шагает в будущее. 1949—1964».

§ 30. Poola Rahvavabariik.

Võitlus hitlerlike orjastajate vastu.

Hitlerlased seadsid endale pöörase ülesande — hävitada poolakate põhiline osa ja asustada Poola territoorium saksa kolonistidega. Hitlerlased tekitasid poola rahvale määratu suurt kahju: 6 miljonit tapetut, pool miljonit vigastatut, maatasa tehtud linnad ja külad.

Panide Poola valitsevad klassid reetsid oma rahva. Kodanlike parteide liidrid emigreerisid välismaale. Londonis asus poola reaktsionääride emigrantlik valitsus, kes lootis Inglise-Ameerika vägede abil Poolasse tagasi pöörduda ja seal vana korra kehtestada.

Poola patriootide võitlust hitlerlaste vastu püüdsid Londonis asuvad emigrandid oma klassihuvidele allutada.

Fašismivastase võitluse tõelisteks organiseerijateks ja juhtijateks olid kommunistid. 1942. aasta jaanuaris loodi sügaval põranda all Poola Töölispartei, kes päris Poola Kommunistliku Partei parimad traditsioonid. Poola Töölispartei organiseerijateks olid Marcelli Nowotko, Pawel Finder, Władysław Gomułka jt. Poola Töölispartei kutsus rahvast üles massilisele relvastatud võitlusele hitlerlike okupantide vastu: «Looge partisanisalku. On

vaja luua teine rinne hitlerliku armee tagalas.» Jutt oli ühtsest fašismivastasest rahvusrindest võitluseks rahvusliku sõltumatuse eest selle nimel, et luua demokraatlik Poola eesotsas töölisklassiga.

Võitluse intensiivistamiseks okupantide vastu asus Poola Töölispartei 1942. aasta kevadel relvastatud rahvajõudude — Gwardia Ludowa organiseerimisele.

Ööl vastu **1. jaanuari 1944** loodi põrandaalune parlament — Krajowa Rada Narodowa (Poola Rahvusnõukogu). Vojevoodkondades, maakondades ja valdades asutati kohalikud rahvaraadad. Krajowa Rada Narodowa kuulutas enda kuni Seadusandliku Seimi kokkukutsumiseni kõrgeimaks võimuorganiks Poolas. Ta deklareeris, et Londonis asuvalt Poola emigrantlikult valitsuselt võetakse õigus esineda poola rahva nimel.

Krajowa Rada Narodowa moodustas Armia Ludowa (Rahvaarmee), kuhu koondusid Gwardia Ludowa ja teiste demokraatlike sõjaväeorganisatsioonide üksused. Nõukogude Liidu territooriumil organiseerisid poola patrioodid Tadeusz Kościuszko nimelise diviisi, mis hiljem kujunes Poola sõjaväe 1. armeeks.

1944. aasta suvel alustasid Nõukogude väed ja Poola armee väeosad Poola vabastamist. Armia Ludowa võitlejad andsid hitlerlastele hoope tagalast. Poola vabastatud territooriumil moodustas Krajowa Rada Narodowa Poola Rahvusliku Vabastamise Komitee, kes täitis ajutise valitsuse funktsioone.

22. juulil 1944 andis Poola Rahvusliku Vabastamise Komitee välja manifesti, milles esitati uue Poola sotsiaalse, poliitilise ja majandusliku korralduse printsiibid. Rahvuslik vabadusvõitlus kasvas ümber rahvademokraatlikuks revolutsiooniks. 22. juuli sai poola rahva rahvuspühaks.

1945. aasta kevadel vabastati Poola saksa fašistlikest hordidest täielikult. Nõukogude Liidu abiga õnnestus Poolal tagasi saada kõik oma põlised maad kuni Oder—Neisseni.

Rahvademokraatlik revolutsioon.

Pärast Poola vabastamist fašismist arenes juba hitlerliku okupatsiooni aastail alanud rahvademokraatlik revolutsioon edasi. Kogu maal läks võim üle rahva kätte. Sõjaroimareid ja kodumaa reetjaid karistati karmilt. Süüdimõistetud või välismaale põgenenud kurjategijate ettevõtted konfiskeeriti ja anti üle riigile. Tehase- ja vabrikukomiteed seadsid sisse oma kontrolli eraettevõtete üle. Tuhanded eesrindlikud töölised asusid juhtivatele ametikohtadele tööstuses.

Poola rahvas taastas jõudu säästmata hitlerlaste poolt purustatud linnu ja külasid, vabrikuid ja tehaseid, transporti ja sidet. Algas tagastatud läänealade kasutuselevõtmine ja asustamine. Kuid eriti teravaks kujunes rahvademokraatliku revolutsiooni perioodil agraarküsimus.

Agraarreform.

Enne revolutsiooni kuulus maa põhiliselt mõisnikele ja kulakutele. Talupoegadele, kelle

maatükid ei ületanud viit hektarit, kuulus ainult 15% maast. Poola külas oli 7—8 miljonit «liigset» inimest.

Agraarreformi kohaselt konfiskeeriti mõisad ilma igasuguse tasuta. Koos maaga võeti mõisnikelt ära kogu vara: hooned, inventar, kariloomad jne. Reformi tulemusena sai maad üle miljoni kehviku ja sulase. Uusmaasaajate osa moodustas kolmandiku kõigist Poola talumajandeist. Talupojad, kes ei saanud maad oma elukoha järgi, said seda taasühendatud maa-aladel. Osa maast muutus riigi omandiks. Neil aladel rajati riiklikud majandid, mis sarnanevad meie sovhoosidega.

Poola kommunistid võtsid arvesse V. I. Lenini juhtnööre, et mitte kõikjal ja mitte alati pole otstarbekohane maad natsionaliseerida. Poolas oli sajandite vältel välja kujunenud päranduslik maavaldus. Talupoegade maatükid läksid ühelt põlvkonnalt üle teisele põlvkonnale (isalt pojale jne.). Sellise maavaldussüsteemi puhul (erinevalt Vene kogukonnast, kus maa perioodiliselt ümber jaotati) oli talupoegade kiindumus maasse väga tugev. Maa natsionaliseerimine oleks võinud talupoegi revolutsioonist eemale tõugata ning proletariaadi ja talurahva liidule kahju tekitada. Seepärast kindlustus Poolas tööle rajatud maaomandus. Maa kuulub neile, kes seda harivad. Keskseks kujuks põllumajanduses sai kesktalupoeg.

Võitlus proletariaadi diktatuuri kehtestamise eest.

Klassivõitlus Poolas teravnes märgatavalt. Vanade reaktsiooniliste klasside riismed tegid meeleheitlikke katseid rahva saavutusi likvideerida ja oma endist võimu taastada.

Reaktsiooni legaalseks keskuseks kujunes Poola Talurahvapartei (Polskie Stronnictwo Ludowe), mille asutas Poolasse naasnud Mikolajczyk, üks Londoni emigrantliku valitsuse liidreid. See partei kajastas kodanluse tolle osa huve, kellel olid teatavad positsioonid majanduses ning mõju linna ja küla kõikuvate, väikekodanlike elementide hulgas. Reaktsiooni ninamehed, sealhulgas poola vaimulikkonna kõrgemad aukandjad, keda toetasid inglise-ameerika imperialistid, nõudsid vara tagastamist endistele omanikele. Intensiivistus spionaaž ja sagenesid diversiooniaktid.

Meenutades neil aastail toimunud väga pingelist võitlust, ütles Władysław Gomułka: «Kodanlik-mõisniklik reaktsioon ei katkestanud varjatud võitlust Poola demokraatia vastu ka pärast meie maa vabastamist. Ta käskis tulistada Poola Töölispartei liikmeid «nagu parte». Tulistati. Tapeti. Tapeti töölisi, kes võtsid oma valdusse vabrikud, tapeti talupoegi, kes jagasid mõisnike maad, tapeti taassündinud Poola sõjaväe sõdureid ja ohvitsere... Võitluses reaktsiooniliste jõudude vastu langes üle 20 000 kommunisti ja demokraatliku tegelase.»

Näis juba, et on puhkemas kodusõda. Kuid töörahva koondumine tööllisklassi ümber ja Nõukogude vägede viibimine Poolas paralüseeris reaktsioonijõude. Seepärast *ei toimunud Poolas kodusõda ega välismaist sõjalist interventsiooni.*

1946. aastal võttis Krajowa Rada Narodowa vastu dekreedi kõigi ettevõtete natsionaliseerimise kohta, kus töötas rohkem kui viiskümmend töölist. Kodanlaste klassi majanduslik võimsus kaotas pinna jalge alt.

1947. aasta alguses toimusid Seadusandliku Seimi valimised. Demokraatlike parteide blokk eesotsas kommunistidega sai uues parlamendis enamiku kohti, Poola kodanluse ja inglise-ameerika imperialistide agentuur aga sai täielikult lüüa. Kaotanud poliitilise mõju Poolas ja kartes vastutust oma kontrrevolutsioonilise tegevuse pärast, põgenesid Poola reaktsiooni ninamehed välismaale. Kujundati uus valitsus ilma reaktsionäärideta.

Seadusandlik Seim kujunes proletariaadi diktatuuri esimeseks parlamendiks Poolas. Poolas kehtestati proletariaadi diktatuur rahvademokraatia vormis.

Sotsialismi aluste rajamine.

Proletariaadi diktatuuri tugevdamisel etendas suurt osa töölisklassi ridades esineva lõhe likvideerimine. **1948. aasta detsembris** ühinesid marksismi-leninismi baasil Poola Töölispartei ja parempoolsetest elementidest puhastunud Poola Sotsialistlik Partei (PPS). Tekkis Poola Ühinenud Töölispartei. Poola Ühinenud Töölispartei kõrval võtavad uue Poola ehitamisest aktiivselt osa Ühinenud Talurahvapartei ja Demokraatlik Partei.[1]

Sotsialismi ehitamine Poolas algas komplitseeritud tingimustes. Mitu aastat kulus hitlerlaste poolt tekitatud laose likvideerimiseks. Peamiseks ülesandeks oli rasketööstuse loomine. Poola Ühinenud Töölispartei üleskutsel ehitasid poola töötajad vaimustusega uusi vabrikuid ja tehaseid, õppisid tundma tehnikat ning organiseerisid uute tööstustoodangu liikide tootmist.

Kuid sotsialistliku ülesehitustöö käigus esines planeerimisel puudusi. Kergetööstus ja põllumajandus jäid oma arenemises rasketööstusest maha. Tootmisalase koopereerimise läbiviimisel ei peetud igakord kinni leninlikust vabatahtlikkuse printsiibist. Rikuti sotsialistlikku seaduslikkust.

Seda püüdsid ära kasutada kontrrevolutsioonilised elemendid. Ent Poola Ühinenud Töölispartei leidis endas jõudu ja parandas esinenud vead kiiresti.

Poola Ühinenud Töölispartei Keskkomitee VIII pleenumil (1956. aasta oktoobris) kavandati tee nimetatud puuduste likvideerimiseks. Pleenum valis Poola Ühinenud Töölispartei Keskkomitee esimeseks sekretäriks Władysław Gomułka.

---

[1] *Ühinenud Talurahvapartei* kujunes selle tulemusena, et *Talurahvaparteisse* (Stronnictwo Ludowe) lülitati Mikolajczyki pooldajaist puhastatud osa *Poola Talurahvaparteist* (Polskie Stronnictwo Ludowe), samuti teised rühmad, kes olid Poola Talurahvaparteist juba varem lahku löönud. *Demokraatlik Partei* ühendab mõningaid haritlaste ja käsitööliste kihte. Mõlemad parteid tunnistavad töölisklassi ja tema avangardi juhtivat osa, kuuluvad Rahvaühtsuse Rindesse ja võtavad Poola Ühinenud Töölispartei juhtimisel osa sotsialismi ehitamisest.

Poola Ühinenud Töölispartei juhtimisel alustas poola rahvas ennastsalgavat võitlust oma maa põlise mahajäämuse likvideerimiseks. Eesrindlikud töölised kasutasid Nõukogude Liidu novaatorite kogemusi. Nende initsiatiivil arenes Poolas võistlus tööviljakuse tõstmise eest.

Poola töölisklassi kangelaslike jõupingutuste tulemusena tekkisid Poolas uued tööstusharud: traktori-, auto-, tööpingi- ja laevaehitustööstus. Kiiresti arenevad elektrotehnika- ja keemiatööstus ning teised tööstusharud. Poola rahva uhkuseks on Euroopa üks suurimaid metallurgiakombinaate, nimelt V. I. Lenini nimeline metallurgiakombinaat Nowa Hutas.

Poolas toodeti üle 120 miljoni tonni sütt aastas. See on rohkem, kui toodavad Prantsusmaa ja Jaapan kokku. 1963. aastal ületas tööstusliku tootmise tase sõjaeelse taseme 9-kordselt, masinaehituse ja elektrotehnikatööstuse toodangu maht aga 30-kordselt. Tööstuse tormilise arenemise tulemuseks oli Poola töölisklassi arvulise koosseisu suurenemine neljakordseks. *Mahajäänud agraarmaast on Poola muutunud tööstus- ja agraarriigiks.*

Poola arendab ulatuslikku kaubandust peaaegu kõigi maailma riikidega, eriti Vastastikuse Majandusliku Abistamise Nõukogu liikmesriikidega. Kiiresti kasvab kaubavahetus Nõukogude Liiduga. Poola saadab NSV Liidule merelaevu, metallilõikamispinke, raudtee veerevat koosseisu, kivisütt, keemiatööstuse saadusi ja seadmeid. Nõukogude Liidult saab Poola mitmesuguseid masinaid ja seadmeid, naftat, mangaani ja rauamaaki.

Märkimisväärseid edusamme on tehtud ka põllumajanduses. Riigimajandite tootmistegevus paraneb iga aastaga. Üha paremini majandavad põllumajanduslikud tootmiskooperatiivid. Teraviljakultuuride saagikust ja kariloomade produktiivsust on riigi abiga suurendanud ka üksikmajandid, mis hõlmavad veel 86% kõigist põllumajanduslikest kõlvikutest.

Tohutut edu on sotsialistlik Poola saavutanud ka kultuuri valdkonnas. Kui enne revolutsiooni oli Poolas 5,5 miljonit kirjaoskamatut, siis nüüd on kirjaoskamatus täielikult likvideeritud.

Kodanliku Poola kõrgemates õppeasutustes õppis ligikaudu 50 000 üliõpilast. Praegu õpib ülikoolides 212 000 inimest, s. o. 4 korda rohkem.

Poola Ühinenud Töölispartei IV kongress (1964. aasta juunis) kinnitas Poola majanduse edasiarendamise direktiivid aastaiks 1966—1970. Järjekordse viisaastaku tähtsamateks ülesanneteks on suurendada tööstusliku tootmise mahtu umbes 1,5-kordseks ja põllumajandusliku tootmise mahtu 14—15%.

Küsimusi ja ülesanne.

1. Miks oli klassivõitlus Poolas revolutsiooniperioodil eriti terav?
2. Kuidas lahendasid Poola kommunistid agraarküsimuse?
3. Kuidas ja millal kehtestati Poolas töölisklassi diktatuur?
4. Jutustage sotsialismi ehitamise edusammudest Poolas.

Я. Ивашкевич, Избранные произведения.
Л. Кручковский, Возмездие.
В. Махеек, Утром пронесся ураган.
«День добрый, Польша! 1944—1964».

§ 31. Rumeenia Rahvavabariik.

Sõjalis-fašistliku režiimi krahh.

Antonescu sõjalis-fašistlik režiim viis Rumeenia rahvusliku katastroofi piirini. Ešelonide kaupa vedasid hitlerlased Saksamaale vilja ja kariloomi, Rumeenias endas aga ei antud kahel päeval nädalas välja leiba ja kolm päeva nädalas kuulutati «paastupäevadeks». Fašistid tõukasid Rumeenia sõtta NSV Liidu vastu. Nende kuritegelik rahvavastane poliitika läks rumeenia rahvale kalliks maksma. Miljon tapetut, haavatut ja vangilangenut, üldine laos ja nälg — niisugune oli nende võimutsemise lõpptulemus.

Nõukogude armee lähenemisega Rumeenia piiridele intensiivistus võitlus fašismi vastu. 1943. aasta augustis töötas Kommunistlik Partei välja relvastatud ülestõusu plaani. 1944. aasta suvel loodi Rumeenias Sõja-revolutsioonikomitee. Pealinna ja teiste linnade ettevõtetes moodustati tööliskaardi salgad. Suuri tööd tegid kommunistid sõjaväeosades. Kaks nädalat enne relvastatud ülestõusu organiseerisid kommunistid partei juhtivate tegelaste põgenemise kontsentratsioonilaagritest. Nende hulgas oli ka Gheorghiu-Dej, kes oli 11 aastat vangistuses vaevelnud. Ülestõusu ettevalmistamine intensiivistus.

Fašistliku väegrupi purustamine Nõukogude vägede poolt Iaşi—Kišinjovi rajoonis kiirendas ja hõlbustas fašistliku režiimi krahhi Rumeenias.

23. augustil 1944 algas Rumeenias üldrahvalik relvastatud ülestõus. Antonescu ja teised fašistlikud roimarid areteeriti. Relvastatud töölised haarasid kommunistide juhtimisel tähtsamad strateegilised punktid (raudteejaamad, posti, telegraafi ja sillad) enda kätte ja blokeerisid Saksa garnisonid. Bukarestis läksid ratsaväepolgud ülestõusnute poolele üle. Seesama toimus ka teistes linnades.

Nädala pärast puhastati Bukarest ja linna ümbrus hitlerlikest vägedest. Vaimustusega tervitasid pealinna elanikud Nõukogude vägesid ja Tudor Vladimirescu nimelist Rumeenia diviisi (selle diviisi organiseerisid NSV Liidu territooriumil 1943. aasta oktoobris rumeenia patrioodid. Diviisile anti 1821. aasta talurahvaülestõusu juhi nimi).

Rumeenia armee pööras relvad fašistliku Saksamaa vastu ja võttis kõigi oma jõududega osa Hitleri-vastasest sõjast, aidates tõhusalt kaasa hitlerliku Saksamaa purustamiseks.

Fašismivastase relvastatud augustiülestõusu võiduga algas Rumeenias rahvademokraatlik revolutsioon.

Võitlus rahvademokraatliku korra kehtestamise eest.

Antonescu fašistliku režiimi kukutamine ei tähendanud veel rahva täielikku võitu. Kuninga õukond, kodanlaste ja mõisnike parteide — natsionaal-liberaalide ja natsionaal-tsaranistide (tsaraanid — talupojad) parteide liidrid, samuti kindralid otsustasid oma võimu säilitamiseks ohvriks tuua Antonescu.

Sel ajal kui rahvas hitlerlastele ja nende käsilastele purustavaid hoope jagas, hiilisid kodanlik-mõisniklikud ringkonnad võimu juurde. Uus kuningavalitsus saboteeris inglise-ameerika imperialistide abiga vaherahu tingimuste täitmist ja pidurdas revolutsiooni arenemist Rumeenias. Agraarreformi läbiviimise lükkas ta edasi «kuni sõja lõppemiseni».

Kommunistlik Partei hindas olukorda riigis õigesti. Ta võttis arvesse, et rahvas nõudis peatseid reforme ja elutingimuste viivitamatut parandamist, läbemata oodata sõja lõpuni. Seepärast esitasid kommunistid loosungi: «Võtta rünnakuga kohaliku võimu organid enda kätte! Laiendada 23. augustil saavutatud vabadusi ja õigusi!»

Edukaks võitluseks rahva vajaduste rahuldamise eest lõid kommunistid Demokraatliku Rahvusrinde. Demokraatlikku Rahvusrindesse ühinesid kommunistid, sotsiaaldemokraadid, «Põlluharijate Rinne»[1] ja teised organisatsioonid.

Vabrikutes ja tehastes kihutasid töölised vana, fašistliku administratsiooni minema ja seadsid sisse oma kontrolli tootmise üle. Prefektid ja munitsipaliteetide esimehed asendati uute, valitavate juhtijatega.

Ära ootamata «sõja lõppu», haarasid talupojad mõisnike maad enda kätte. Nii näiteks haarasid 10 000 kehvikut ja sulast vürst Sturdzalt 56 000 hektarit maad, kariloomi ja inventari ning jaotasid need omavahel ära. Mõisnike maad ja vara konfiskeeriti kogu maal. Talupoegade abistamiseks nende võitluses mõisnike ja fašistlike jõukude vastu suunas Kommunistlik Partei maale tuhandeid töölissalku. See tugevdas proletariaadi ja talurahva liitu.

1945. aasta alguses otsustas kodanlik-mõisniklik valitsus alustada pealetungi demokraatlikele jõududele. Revolutsiooni purustamiseks kutsuti rindelt ära mitu tanki- ja jalaväediviisi. 24. veebruaril ründasid valitsusväed ja politsei Bukarestis toimunud demonstratsiooni, millest võttis osa pool miljonit meeleavaldajat, ja avasid rahva pihta kuulipildujatule.

---

[1] *«Põlluharijate Rinne»* — rumeenia töötava talurahva massiorganisatsioon, mis tekkis 1933. aastal. Selle partei organiseerija Petru Groza (1884—1958) pärines mõisniku perekonnast, kuid ühines siiralt Kommunistliku Partei võitlusega oma rahva õnne eest.

Kommunistlik Partei kutsus rahvast üles reaktsioonilist valitsust kukutama. Üle kogu maa veeres võimas valitsusvastaste väljaastumiste laine. Selle liikumise kulminatsioonipunktiks oli kuningalossi ees toimunud demonstratsioon, mis kestis terve ööpäeva.

6. märtsil 1945 *kukutati viimane reaktsiooniline valitsus. Võimule tuli tõeline rahvavalitsus, mis koosnes Demokraatliku Rahvusrinde esindajaist.* Demokraatliku valitsuse juhiks sai «Põlluharijate Rinde» liider Petru Groza.

Võitlus proletariaadi diktatuuri kehtestamise eest.

Demokraatliku Rahvusrinde valitsus asus energiliselt lahendama rahvademokraatliku revolutsiooni ülesandeid. Fašistid kihutati riigiaparaadist minema, fašistlikud seadused tühistati. Kõik vähemusrahvused said võrdsed õigused rumeenlastega. Naised ja sõjaväelased said valimisõiguse.

Kuid tolle perioodi kõige tähtsamaks sündmuseks oli agraarreform. Maareformi seaduse väljatöötamiseks ja vastuvõtmiseks kulus vaid kaks nädalat. 140 000 mõisnikult konfiskeeris rahvademokraatlik valitsus peaaegu 1,5 miljonit hektarit maad koos kogu elusa ja eluta inventariga. Üle 900 000 talupoja sai oma valdusse endisi mõisamaid. Ligikaudu veerand kogu konfiskeeritud maast läks riigi omandiks. Agraarreformi tulemusena likvideeriti mõisnike klass ning kindlustus tööliste ja talupoegade liit.

Valitsus seadis ettevõtetes sisse riikliku ja tööliskontrolli, kehtestas kõrgendatud maksu varakatele klassidele ja viis läbi rahareformi.

Revolutsioonilised ümberkujundused põhjustasid kõigi vana ühiskonna jõudude vastupanu. Nad ei tahtnud endiste privileegide ega varanduse kaotamisega leppida.

Kuningas Mihai kuulutas välja omapärase streigi: ta ei kirjutanud enam valitsuse seadusandlikele aktidele alla. Natsionaal-tsaranistide ja natsionaal-liberaalide liidrid astusid kontakti Ameerika luurega ja kavatsesid rahvademokraatliku valitsuse kukutada. Nad organiseerisid relvastatud jõuke ning läksid üle terrori- ja diversioonitaktikale. Kaks aastat järjest esinenud ennenägematu põua tagajärjel tekkis riigis nälg ja levisid epideemiad.

Vandeseltslased lootsid, et «nälja kondine käsi» aitab neil revolutsiooni lämmatada. 1947. aasta sügisel aga saadi vandenõule jälile ja see purustati. Riigipööret kavatsenud natsionaal-tsaranistide juhid eesotsas Maniuga anti kohtu alla ja said karmilt karistada. Nende partei saadeti laiali. Varsti kuulutas end laialisaadetuks ka natsionaal-liberaalne partei. Kodanluse esindajad kihutati parlamendist, valitsusest ja kohalikest võimuorganitest minema.

30. detsembril 1947 *likvideeriti monarhia ja kuulutati välja Rumeenia Rahvavabariik. Rumeenias kehtestati proletariaadi diktatuur ja algas sotsialistliku ühiskonna ehitamine.*

Proletariaadi diktatuuri tugevdamise seisukohalt oli eriti tähtis kommunistide ja sotsiaaldemokraatide ühinemine. Kommunistlik Partei paljastas kaua ja kannatlikult oportunistide reetlikku poliitikat. Selle tulemuseks oli asjaolu, et ühinemiskongressi ajaks pooldasid Sotsiaaldemokraatliku Partei lihtliikmed kindlalt kommunistidega loodava tegevusühtsuse vajalikkust. **1948. aasta veebruaris** asutati Kommunistliku Partei ja Sotsiaaldemokraatliku Partei ühinemiskongressil Rumeenia Töölispartei.

Sotsialistlik ülesehitustöö.

1948. aasta suvel läbiviidud tööstuse, pankade ja transpordi natsionaliseerimine andis kapitalistide klassile lõpliku hoobi. Kodanlus jäi ilma niihästi võimust kui ka varast. Rumeenias algas sotsialistliku majanduse plaanipärane rajamine.

Mida siis tõi sotsialism Rumeeniale?

Enne revolutsiooni oli Rumeenia Euroopa üks mahajäänumaid maid. Tööstuses töötas vaid 7% elanikkonnast. Nüüd on Rumeenias loodud uued tööstusharud: traktori-, auto-, keemia-, elektrotehnikatööstus jt. Kiiresti areneb nafta- ja kivisöetööstus. Rahvavõimu aastail on ehitatud üle 200 uue suure tööstusettevõtte. Sajad tööstusettevõtted on rekonstrueeritud ja varustatud ajakohase tehnikaga. Rumeenia töölised ja insener-tehnilised töötajad on masinate ja seadmete tootmise organiseerimisel suurt leidlikkust ilmutanud. Rumeenia magistraalmootorvedurid, autod ja traktorid on maailmaturul näidanud ennast heast küljest.

Eriti kiiresti areneb tööstus varem mahajäänud piirkondades — Moldovas, Dobrudžas ja Madjari autonoomses regioonis.

Rumeenia industrialiseerimisel on olulise tähtsusega Rumeenia ja NSV Liidu kindlad majanduslikud sidemed. Nõukogude Liidu abiga on ehitatud ja ehitatakse ligikaudu 90 mitmesugust tööstusettevõtet ja -objekti, püstitatakse Galaţi metallurgiakombinaat, lahendatakse edukalt probleemi, kuidas varustada Rumeenia tööstust rauamaagiga ja metallurgiakoksiga. Rumeenia arendab ulatuslikku kaubandust NSV Liiduga. Nõukogude Liidule langeb üle 40% kogu Rumeenia väliskaubanduse käibest.

Tööstusliku tootmise maht suurenes 1963. aastal sõjaeelse tasemega võrreldes 8-kordseks, masinaehituse toodang aga 17-kordseks. Tööstuse osatähtsus rahvamajanduses moodustab 67%. See tähendab, et *Rumeenia on mahajäänud agraarmaast muutunud tööstus- ja agraarriigiks.*

Ka Rumeenia külas on olukord muutunud. Algul astusid talupojad põllumajanduslikesse ühistuisse, kus nad omandasid kollektiivse ühistöö kogemusi. Seejärel võttis Rumeenia Töölispartei kursi kõrgemat tüüpi põllumajanduslike tootmiskooperatiivide loomisele.

1962. aastal viidi põllumajanduse kollektiviseerimine lõpule.

Praegu töötab sotsialistliku Rumeenia põldudel ligi 65 000 traktorit.

Unustusehõlma on vajunud elanikkonna viletsus ja kirjaoskamatus. Võrreldes sõjaeelse perioodiga on Rumeenia natsionaalne tulu kasvanud 3,5-kordseks, tööliste ja teenistujate reaalpalk aga 1950. aastaga võrreldes rohkem kui 2-kordseks.

Enne sõda oli Rumeenias üle 4 miljoni kirjaoskamatu ja vähese kirjaoskusega inimese. Nüüd on seal kehtestatud seitsmeklassiline koolikohustus ja minnakse üle üldisele kaheksaklassilisele koolikohustusele. On laienenud kõrgemate õppeasutuste võrk, mille tulemusena üliõpilaste arv on sõjaeelsete aastatega võrreldes suurenenud 4,2-kordseks. Praegu õpib Rumeenias iga kuues inimene.

Ajaloo seisukohalt lühikese ajaga on *sotsialism Rumeenias võitnud nii linnas kui ka maal.*

NLKP XXII kongressil ütles Rumeenia Töölispartei Keskkomitee esimene sekretär sm. Gheorghe Gheorghiu-Dej: «Lenini suurest õpetusest ja Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei kogemustest juhindudes viib meie partei rumeenia rahvast edasi sotsialismi ehitamise lõpuleviimise teed mööda.»

Küsimusi.

1. Kuidas arenes võitlus rahvademokraatliku korra kehtestamise eest?
2. Kuidas kehtestati proletariaadi diktatuur Rumeenias?
3. Millised on sotsialismi ehitamise edusammud Rumeenias?

Kirjandust klassiväliseks lugemiseks.

M. Sadoveanu, Mitrea Cocor, Tallinn, 1952.
«Народная Румыния сегодня. 1944—1964».

§ 32. Tšehhoslovakkia Sotsialistlik Vabariik.

Tšehhoslovakkia rahva fašismivastane võitlus.

Tšehhoslovakkia oli üks fašistliku agressiooni esimesi ohvreid. Hitlerlased riisusid Tšehhoslovakkiat üle kuue aasta. Nad laskside maha tuhandeid patrioote, sajad tuhanded inimesed aeti kontsentratsioonilaagritesse ja Saksamaale sunnitööle. Vana Tšehhoslovakkia valitsevad klassid said oma rahva reetjaks. Osa kodanlust ja mõisnikke töötas koos hitlerlastega, mõned neist aga emigreerisid välismaale. Londonis moodustati emigrantlik valitsus. Kuigi ta 1943. aasta detsembris kirjutas alla Nõukogude-Tšehhoslovakkia sõpruse, vastastikuse abistamise ja sõjajärgse koostöö lepingule, ajas ta Nõukogude-vastast poliitikat.

Tšehhoslovakkia töörahva hulkade seisukohalt oli see leping tohutu suure ajaloolise tähtsusega. Tšehhoslovakkia rahvad said kindla tagatise, et nende rahvuslik sõltumatus taastatakse.

Ainult kommunistid kaitsesid ustavalt oma rahvast. *Kommunistide juhtimisel arendas Tšehhoslovakkia rahvas sihikindlat ja palju ohvreid nõudnud võitlust oma rahvusliku sõltumatuse eest.* Rahvusliku sõltumatuse eest võitlemise aastail hukkus 25 000 kommunisti, nende hulgas Tšehhoslovakkia rahvuskangelased Julius Fučik ja Jan Šverma.

Fašismivastase võitluse eredaks leheküljeks oli Slovakkia rahvuslik ülestõus, mis puhkes 1944. aasta augustis. *Ülestõus Slovakkias kujutas endast rahvademokraatliku revolutsiooni algust Tšehhoslovakkias.* Slovakkia ülestõusnute ridades võitlesid ka Nõukogude inimesed (ohvitserid, sõdurid, partisanid). Samal ajal jõudis Nõukogude armee ja tema koosseisus Tšehhoslovakkia korpus vahetult välja Slovakkia põhjapiirini.

Sõja lõpul arenesid Prahas dramaatilised sündmused. 5. mail 1945 algas Prahas elanikkonna relvastatud ülestõus okupantide vastu. Hitlerlased paiskasid ülestõusnute vastu tankid ja lennukid. Ülestõusnute olukord muutus meeleheitlikuks. Natsid otsustasid Praha maatasa teha.

Nõukogude väed asusid Tšehhoslovakkia pealinnast mitmesaja kilomeetri kaugusel. *Kuid Nõukogude sõjamehed ei saanud Tšehhoslovakkia patrioote hätta jätta.* Berliini alt sööstis Prahasse kaks tankiarmeed. Purustanud hitlerlike jõukude vastupanu ja läbinud rasketes mägitingimustes 350 km, tungisid Nõukogude väed 9. mai varahommikul linna. Sellest päevast sai Tšehhoslovakkia rahva rahvuspüha.

Varsti vabastati hitlerlastest kogu maa. Taga-Karpaatia Ukraina elanikkond sai võimaluse ühinemiseks Nõukogude Ukrainaga.

Põhjalike sotsiaal-majanduslike ümberkujunduste elluviimine.

Juba **1945. aasta aprillis** moodustati Tšehhoslovakkia vabastatud territooriumil Košice linnas Rahvusrinde valitsus. Kommunistid said 25-st ministrikohast 8.

Tšehhoslovakkias hakati ellu viima sügavaid sotsiaal-majanduslikke ümberkujundusi. Vana riigiaparaat lammutati, riigis kehtestati rahvademokraatlik kord. Kogu võim läks kohapeal rahvuslike komiteede kätte. Neist said laialdase rahvakoalitsiooni — tööliste, talupoegade, väikekodanluse ja keskkodanluse patriootliku osa võimuorganid. Juhtivat osa aga etendas nendes töölisklass, kelle eesotsas oli Kommunistlik Partei. Tehti esimesi samme agraarreformi läbiviimiseks: algas saksa ja ungari mõisnike ning okupantide käsilaste maade konfiskeerimine. Vähese maaga talupojad ja sulased said maad.

Kommunistide nõudmisel likvideeriti fašistlikud organisatsioonid, karistati sõjaroimareid ja kodumaa reetjaid, nende vara aga natsionaliseeriti.

Sedamööda kuidas arenes rahvademokraatlik revolutsioon, muutus kodanlus üha reaktsioonilisemaks. Ta püüdis pidurdada

revolutsioonilisi ümberkujundusi, isoleerida kommuniste rahvast ja eemaldada Tšehhoslovakkiat Nõukogude Liidust.

Neis tingimustes kerkis tööliskiassi ette ülesanne likvideerida kodanluse majanduslik võim ja poliitiline mõju riigis. Nüüd suunati peamine hoop kodanluse kui klassi pihta. Hoolimata ministrite-reaktsionääride vastupanust võeti 1945. aasta oktoobris kommunistide initsiatiivil vastu tööstuse ja pankade natsionaliseerimise seadused. Kaks kolmandikku kogu tööstusest läks riigi kätte. Sotsialistliku sektori loomine tööstuses võimaldas üle minna rahvamajanduse planeerimisele.

1946. aasta mais toimusid Seadusandliku Rahvuskogu valimised. Neil valimistel said kõige rohkem hääli kommunistid. Uue valitsuse etteotsa asus Tšehhoslovakkia Kommunistliku Partei juht Klement Gottwald. Kommunistide ja sotsiaaldemokraatide kõrval kuulusid valitsusse ka kodanluse huvide esindajad. Pärast valimisi viidi veelgi energilisemalt ellu agraarreformi, natsionaliseeriti intensiivsemalt tööstust, paljastati resoluutsemalt kodanluse esindajaid ja tõrjuti nad riigivõimu kõigist lülidest välja.

1948. aasta veebruarisündmused ja proletariaadi diktatuuri kehtestamine.

1948. aasta veebruaris tegi Tšehhoslovakkia kodanlus katset rahva saavutusi hävitada. 20. veebruaril esitasid 12 ministrit-reaktsionääri lahkumispalve, taotledes sellega valitsuse vahetamist. Vandeseltslasi toetasid president Beneš ja rahvusvaheline imperialistlik reaktsioon. Samal ajal algasid Baieris, Tšehhoslovakkia läänepiiril Ameerika armee manöövrid, ja seda mitte juhuslikult. Turistidena sööstsid Tšehhoslovakkiasse Ameerika luurajad.

Reaktsiooni tegevus tekitas Tšehhoslovakkias palju pahameelt. Tšehhoslovakkia Kommunistliku Partei Keskkomitee üleskutsel astus rahvas resoluutselt välja vabariigi kaitseks. Kõikjal toimusid miitingud. Praha tööliste miitingul, millest võttis osa 100 000 inimest, võeti vastu resolutsioon, kus oli öeldud: «Meie tahame Klement Gottwaldi valitsust ilma reaktsionääride-ministriteta.»

22. veebruaril toimus tehasenõukogude kongress, millest võttis osa 8000 delegaati, kes esindasid 2,5 miljonit Tšehhoslovakkia töölist. Kongress nõudis resoluutselt, et tuleb tugevdada rahvademokraatlikku korda, valitsusest minema kihutada ministrid-reaktsionäärid ja natsionaliseerida tööstusettevõtted, kus on üle 50 töölise, samuti hulgi- ja väliskaubanduse ettevõtted. Kahe päeva pärast aga demonstreerisid vintpüsse ja automaate saanud Praha töölismalevad oma tahet ja võimsust linna tänavatel.

24. veebruaril toimus ühetunnine protestistreik. Benešil ei jäänud muud üle, kui ministrite-reaktsionääride lahkumispalve vastu võtta ja kinnitada uus valitsuse koosseis. Sotsialistlik revolutsioon võitis. *Tööliskiass, kelle eesotsas olid kommunistid, võttis poliitilise võimu täielikult enda kätte ja asus rajama sotsialismi aluseid.*

Nii viidi Tšehhoslovakkias relvastatud ülestõusuta lõpule rahvademokraatliku revolutsiooni ümberkasvamine sotsialistlikuks revolutsiooniks. Kõik sisemise reaktsiooni katsed valla päästa kodusõda läksid luhta rahva ühtsuse tõttu, kes koondus töölisklassi ümber. Nõukogude Liidu aktiivne toetus aga kaitses Tšehhoslovakkiat välismaise interventsiooni eest.

Sotsialismi ehitamine.

Pärast veebruarisündmusi viidi lõpule agraarreform ja tööstuse natsionaliseerimine. Rahvuskogu võttis vastu uue konstitutsiooni, mis fikseeris rahvademokraatliku korra saavutused, ja valis vabariigi presidendiks Klement Gottwaldi. **1948. aasta juunis** ühinesid Kommunistlik Partei ja Sotsiaaldemokraatlik Partei marksismi-leninismi baasil Tšehhoslovakkia Kommunistlikuks Parteiks. Lõhe likvideerimine töölisklassi ridades etendas suurt osa proletariaadi diktatuuri tugevdamisel.[1]

Töölisklassi ette kerkisid sotsialistliku industrialiseerimise ja põllumajanduse sotsialistliku ümberkujundamise ülesanded. Kommunistliku Partei juhtimisel tuli töölisklass sellega edukalt toime.

Enne revolutsiooni oli Tšehhoslovakkia kõrgestiarenenud tööstusriik. Ent Tšehhoslovakkias domineeris kergetööstus, mis töötas ekspordi tarbeks. Rasketööstus, eriti masinaehitus, oli nõrgalt arenenud. Peale selle ehitati tööstusettevõtteid põhiliselt Tšehhimaal, Slovakkia jäi Tšehhimaa mahajäänud agraarripatsiks.

Rahvavõimu aastail on ehitatud sellised tööstushiiglased, nagu Klement Gottwaldi nimeline metallurgiakombinaat, kümneid uusi masinatehaseid (auruturbiinide, diislite jne. tootmine), kõrgahje ja elektrijaamu ning rajatud kaevandusi. On muutunud Tšehhoslovakkia tööstuse struktuur. Nüüd langeb kaks kolmandikku tööstustoodangust tootmisvahenditele. Eriti kiiresti areneb tööstus Slovakkias.

1963. aastal ületas tööstusliku tootmise maht Tšehhoslovakkias sõjaeelse taseme rohkem kui 4,6-kordselt. Tööstustoodangu hulgalt iga elaniku kohta, samuti rahva elatustaseme poolest on Tšehhoslovakkia ühel esimestest kohtadest maailmas. Malmi- ja terasetoodangu poolest iga elaniku kohta on Tšehhoslovakkia ette jõudnud sellistest kõrgestiarenenud maadest, nagu Ameerika Ühendriigid ja Inglismaa.

Põhjalikult on muutunud Tšehhoslovakkia küla ilme. Küla tööinimesed on ühinenud põllumajanduslikesse tootmiskooperatiivi-

[1] Käesoleval ajal on Tšehhoslovakkias veel neli parteid: *Tšehhoslovakkia Sotsialistlik Partei* (ühendab osa haritlaskonnast, teenistujaid ja käsitöölisi); *Tšehhoslovakkia Rahvapartei* (ühendab osa talurahvast, haritlaskonnast, peamiselt katoliiklasi); *Slovakkia Taassünni Partei* (ühendab väikese osa Slovakkia haritlaskonnast ja töölistest); *Vabaduspartei* (ühendab tähtsusetu osa Slovakkia teenistujatest ja haritlastest, peamiselt katoliiklasi). Kõik need parteid töötavad koos Tšehhoslovakkia Kommunistliku Parteiga ja võtavad osa sotsialismi ehitamisest.

desse. Tšehhoslovakkias on kaotatud inimese ekspluateerimine teise inimese poolt. *On lõpule jõudnud üleminek kapitalismilt sotsialismile, lõplikult on võitnud sotsialism.*

Neid muutusi arvestades võttis Rahvuskogu 1960. aasta suvel vastu uue sotsialistliku konstitutsiooni ning kuulutas tšehhide ja slovakkide riigi Tšehhoslovakkia Sotsialistlikuks Vabariigiks.

Niisiis *näitas sotsialismi ehitamine Tšehhoslovakkias, et kapitalismiga võrreldes on sotsialismil ka tööstuslikult arenenud maades määratu suured eelised ja et ta tagab rahvahulkade kõrgema elatustaseme.*

Sotsialismi ehitamise protsessis kujunevad uued inimesed, kellel on kõrge sotsialistlik teadlikkus.

Tšehhoslovakkia Kommunistliku Partei XII kongress (1962. aasta detsembris) arutas läbi ja kiitis heaks rahvamajanduse arendamise seitsme aasta plaani direktiivid (1964.—1970. a.). Kongressi otsused aitavad kaasa sotsialistliku ühiskonna edasiarendamisele ja kommunismi ehitamisele üleminekuks vajalike tingimuste loomisele. Nähakse ette raskemasinatööstuse, metallurgia, keemiatööstuse, kütteaine- ja energiabaasi edasiarendamist. On seatud ülesanne tõsta põllumajandus tööstuse tasemele, s. o. kasutada kõige efektiivsemalt kõiki tootmisvahendeid ning rakendada kõige eesrindlikumat tehnikat ja tehnoloogiat. Ühtaegu juhtis kongress tähelepanu sellele, et järgnevalt on vaja välja töötada Tšehhoslovakkia arendamise plaan lähemaks kaheks aastakümneks. See on kommunismi ehitamise plaan.

Tšehhoslovakkia Kommunistliku Partei Keskkomitee esimene sekretär sm. Antonin Novotný ütles Tšehhoslovakkia Kommunistliku Partei XII kongressil: «Meie elame ajal, mil kommunismile ülemineku ettevalmistamine muutub ka meile reaalseks perspektiiviks.»

Küsimusi ja ülesanne.

1. Kuidas võitles Tšehhoslovakkia rahvas oma kodumaa rahvusliku sõltumatuse eest?
2. Kuidas arenes rahvademokraatlik revolutsioon Tšehhoslovakkias?
3. Jutustage 1948. aasta veebruarisündmustest ja nende tähtsusest.
4. Milles väljenduvad sotsialismi eelised kapitalismiga võrreldes tööstuslikult arenenud Tšehhoslovakkias?

Kirjandust klassiväliseks lugemiseks.

Я. Дрда, Однажды в мае.

§ 33. Jugoslaavia Föderatiivne Sotsialistlik Vabariik.

Vabadussõda ja rahvarevolutsioon.

1941. aasta aprillis okupeeriti Jugoslaavia hitlerliku Saksamaa, fašistliku Itaalia, hortistliku Ungari ja kuningriikliku Bulgaaria

poolt. Jugoslaavia kodanlus ja mõisnikud reetsid oma rahva ning asusid koostööle okupantidega. Okupandid jaotasid Jugoslaavia osadeks, neid abistasid ustašid, horvaadi fašistid, ja tšetnikud (sõnast «tšeta» — salk), serbia kodanluse poolt loodud reeturlikud jõugud.

Kuningas, osa kodanlust ja mõisnikke põgenesid Inglismaale. Seal moodustati emigrantlik valitsus, kes hoolitses ainult selle eest, et taastada riigis endine kord.

Ainult kommunistid ei jätnud oma rahvast hädas maha. Nad juhtisid töörahva hulkade võitlust okupantide ja kodumaa reetjate vastu.

Erilise ulatuse ja hoo võttis vabadusvõitlus pärast nõukogude rahva Suure Isamaasõja algust. Päeval, mil hitlerlased NSV Liidule kallale tungisid, pöördus Jugoslaavia Kommunistliku Partei Keskkomitee rahva poole üleskutsega, milles öeldi: «Nõukogude Liidu võitlus on ka teie võitlus, sest ta võitleb ka teie vaenlaste vastu, kelle ikke all te vaevlete.» 4. juulil 1941. a. võttis Jugoslaavia Kommunistliku Partei Keskkomitee Poliitbüroo vastu otsuse relvastatud ülestõusu kohta. Kuu aja pärast süttis juba kõigis piirkondades ägeduselt ennenägematu vabadussõja leek. See sõda toimus loosungi all: «Surm fašismile — vabadus rahvale!»

1941. aasta lõpul formeeriti partisanisalkadest Jugoslaavia Rahvavabastusarmee esimesed väeosad. Võitlev rahvas hakkas kohapeal looma uut võimu — rahvavabastuskomiteesid. Kõigi nende komiteede esindajad moodustasid Jugoslaavia Rahvavabastuse Antifašistliku Veetše — uue revolutsioonilise võimu kõrgeima organi. **1943. aasta novembris** võttis Jugoslaavia Rahvavabastuse Antifašistlik Veetše vastu otsuse, et uus Jugoslaavia kujuneb vabade ja võrdõiguslike rahvaste demokraatlikuks riigiks. Kuningavalitsust enam ei tunnistatud ning kuningal keelati tagasipöördumine Jugoslaaviasse.

Maa põles röövvallutajate jalge all. Rahvatasujad hävitasid hitlerlasi ja nende käsilasi — ustašše ja tšetnikuid. Jugoslaavia Rahvavabastusarmee võitlejad ja partisanid tõrjusid sõja ajal mitu suurt vaenlase pealetungi tagasi. Nad hävitasid peaaegu pool miljonit vaenlase sõdurit ja ohvitseri. *Vabadussõda sulas ühte rahvarevolutsiooniga.*

1944. aasta sügisel jõudis Nõukogude armee Jugoslaavia piirile ja vabastas koos Jugoslaavia Rahvavabastusarmeega suurema osa Jugoslaaviast ning ta pealinna Belgradi.

1945. aasta mais vabastati Jugoslaavia fašistlikest jõukudest täielikult. Võit okupantide ja Jugoslaavia kodanluse üle saavutati kalli hinnaga. Üle 1,7 miljoni inimese (11% kogu rahvastikust) langes võitluses vabaduse eest või hävitati fašistide poolt.

Pärast kodanluse purustamist läks võim riigis rahva kätte.

29. novembril 1945 likvideeriti monarhia ja Jugoslaavia kuulutati Föderatiivseks Rahvavabariigiks.

Jugoslaavia on sotsialistlik paljurahvuseline liiduriik. Jugoslaavia föderatsiooni kuulub 6 sotsialistlikku vabariiki: Serbia, Horvaatia, Sloveenia, Bosnia ja Hertsegoviina, Makedoonia ning Tšernogooria.

Rahvavõimu aastate jooksul toimusid Jugoslaavias sügavad sotsiaal-majanduslikud ümberkujundused.

Jugoslaavias viidi läbi agraarreform, mille tulemusena maa võeti suurmaaomanikelt (mõisnikelt, kulakutelt, kirikult jne.) ja anti vähese maaga talupoegadele, sulastele ning endistele Jugoslaavia Rahvavabastusarmee võitlejatele. Osa haritavast maast läks riigi omandiks. Neil maadel loodi riigimõisad.

1944.—1948. aastal võeti kapitalistidelt ära tööstus, pangad, raudteed ja kaubandus ning need muutusid töörahva ja rahvademokraatliku riigi omandiks.

Sotsialismi aluste rajamine Jugoslaavias.

Taastanud hitlerlaste poolt laostatud majanduse, asus Jugoslaavia rahvas sotsialismi ehitamisele. Jugoslaavia rahva kangelaslike jõupingutuste tulemusena on riigis ehitatud üle 60 elektrijaama, mis võimaldas suurendada elektrienergia tootmise sõjaeelse perioodiga võrreldes 10-kordseks. Varemete ja tuhahunnikute asemele on kerkinud niisugused Jugoslaavia tööstushiiglased, nagu turbiinitehas Ljubljanas, autotehas Kragujevacis ja instrumenditehas Zagrebis.

On tekkinud uued tööstusharud: keemia-, traktori-, auto-, transpordimasinatööstus jne. Uute vabrikute ja tehaste kiire ehitamise tulemuseks oli see, et töölisklassi arvuline koosseis kasvas 4-kordseks. Nüüd valmistab Jugoslaavia kahe kuuga niisama palju tööstustoodangut, kui enne sõda aasta jooksul. *Mahajäänud põllumajandusmaast on Jugoslaavia muutunud arenenud tööstus- ja agraarriigiks.*

Rahvamajanduse arendamise seitsme aasta plaani (1964—1970) täitmise tulemusena saavutab Jugoslaavia rahvas uut edu sotsialistlikus ülesehitustöös.

Märkimisväärsed muutused toimuvad ka Jugoslaavia külas. Põllumajanduse sotsialistlik sektor, millele kuulub ligi veerand haritavast maast, hõlmab riigimõisaid, agrokombinaate ja zadrugasid (kooperatiive). Riigimõisad ja agrokombinaadid, mis harivad 15% põllumajanduslikest kõlvikutest, annavad üle poole kaubateraviljast. Nendes majandites on teravilja saagikus üle kahe korra suurem kui üksiktalupoegadel. Ühismajandid annavad talupoegadele suurt abi ja näitavad sotsialistliku suurtootmise eeliseid killustatud väiketootmisega võrreldes.

Tootmiskooperatiivid, mis on analoogilised NSV Liidu kolhoosidega, ei ole veel seni ulatuslikult levinud. Kooperatsiooni põhiliigiks külas on üldist tüüpi kooperatiivid. Nad on peamiselt

küll varustus- ja turustuskooperatiivid, kuid üha rohkem hakkavad nad tegelema põllumajandussaaduste tootmise ja töötlemisega. Jugoslaavia põldudel töötab ligikaudu 40 000 traktorit, peaaegu kõiki neid kasutatakse sotsialistlikus majapidamises. Põllumajandussaaduste tootmine on kasvanud esimeste sõjajärgsete aastatega võrreldes kahekordseks.

Kuid Jugoslaavia külas domineerib ikkagi veel väikeüksikmajapidamine, mistõttu põllumajandussaaduste tootmine jääb tööstuse arenemisest maha ega kata riigi kasvavaid vajadusi. Seepärast peabki Jugoslaavia Kommunistide Liit[1] üheks tähtsamaks ülesandeks lähemail aastail küla sotsialistlikku ümberkorraldamist. «Meie,» ütles Jugoslaavia Föderatiivse Sotsialistliku Vabariigi president J. Broz Tito 1961. aasta lõpul, «peame looma sotsialistliku põllumajanduse, viima sotsialismi meie külasse.»

1963. aasta aprillis võeti vastu uus konstitutsioon. Jugoslaaviat hakati nimetama Föderatiivseks Sotsialistlikuks Vabariigiks. Konstitutsioonis on fikseeritud, et «tootmisvahendite ühiskondlik omandus ei võimalda tagasipöördumist ühe inimese teise poolt ekspluateerimise ükskõik millise süsteemi juurde».

Uus konstitutsioon fikseeris sotsialismi ehitamise käigus saavutatud võidud ja avab perspektiivi Jugoslaavia edasiarenemiseks teel sotsialismile.

Jugoslaavia Kommunistide Liidu VIII kongress (1964. aasta detsembris) pooldas rahvamajanduse planeerimise parandamist ja partei juhtiva osa suurendamist.

Viimastel aastatel on järjest tugevnenud Jugoslaavia sidemed sotsialismimaadega, eriti NSV Liiduga. Jugoslaavia Föderatiivse Sotsialistliku Vabariigi ja Nõukogude Liidu vaheline kaubakäive on 1955. aastaga võrreldes kasvanud 6-kordseks, areneb üksikute tööstusharude koopereerimine ja laieneb teaduslik-tehniline koostöö. 1964. aastast alates võtab Jugoslaavia osa mõningate Vastastikuse Majandusliku Abistamise Nõukogu organite tööst.

Jugoslaavia kirjutas esimeste hulgas alla tuumakatsetuste osalise keelustamise Moskva lepingule. Ta võitleb aktiivselt üldise ja täieliku desarmeerimise eest ning erineva ühiskonnakorraga riikide rahuliku kooseksisteerimise eest.

Küsimus ja ülesanne.

1. Kuidas võitles Jugoslaavia rahvas välismaiste röövvallutajate ja kodumaa reetjate vastu?
2. Jutustage sotsialismi ehitamisest Jugoslaavia Föderatiivses Sotsialistlikus Vabariigis.

---

[1] 1952. aastal nimetati Jugoslaavia Kommunistlik Partei ümber Jugoslaavia Kommunistide Liiduks.

§ 34. Hiina Rahvavabariigi moodustamine.

Hiina pärast jaapani röövvallutajate väljakihutamist.

1945. aasta augustis purustasid Nõukogude relvastatud jõud Kirde-Hiinas asuvad Jaapani väed. Guangdongi armee, mis koosnes Jaapani eliitvägedest, pani relvad maha ja kapituleerus tingimusteta. Seega etendasid Nõukogude relvastatud jõud otsustavat osa Hiina lõplikul vabastamisel jaapani röövvallutajatest, mille tulemusena kujunesid soodsad tingimused Hiina revolutsiooni edasiarenemiseks.

Pärast Jaapani kapituleerumist laienes vabastatud rajoonide territoorium märgatavalt ja suurenes Rahvavabastusarmee arvuline koosseis. Hiina Kommunistlik Partei püüdis vältida kodusõda ja taotles Hiina demokratiseerimist rahulikul teel. 1946. aasta jaanuaris toimus Chongqingis Hiina Kommunistliku Partei, Guomingdangi ning teiste parteide ja organisatsioonide esindajate nõupidamine, kus jõuti kokkuleppele koalitsioonivalitsuse loomise, konstitutsiooni väljatöötamise ja Rahvuskogu kokkukutsumise kohta. Hiina rahval avanes rahumeelse töö ja oma maa territooriumil sõjategevuse lõpetamise perspektiiv.

Kolmas revolutsiooniline kodusõda.

Ent tsjangtsješiilased kasutasid läbirääkimisi kommunistidega selleks, et varjata uue kodusõja ettevalmistamist. Nad püüdsid purustada Rahvavabastusarmeed, likvideerida vabastatud rajoone ja taastada seal kompradoorliku kodanluse, mõisnike ning välismaiste monopolide võimu.

Müüdavat Guomingdangi klikki toetasid ameerika imperialistid. Nad lootsid muuta Hiina oma asumaaks ja kasutada teda võitluses NSV Liidu vastu. Tsjangtsješiilaste abistamiseks kulutasid Ameerika Ühendriigid 6 miljardit dollarit, varustasid kuomingtanglasi tankide, suurtükkide ja lennukitega ning saatsid Hiinasse 100 000-mehelise armee.

Ameerika imperialistide aktiivsel relvastatud toetusel alustasid tsjangtsješiilased 1946. aasta suvel üldpealetungi. Guomingdangi rohkem kui 4-miljonilise armee survel oli Rahvavabastusarmee, kelle ridadesse kuulus veidi üle ühe miljoni võitleja, sunnitud taganema. Ta jättis maha üle saja linna ja tuhandeid külasid. Tsjangtsješiilastel õnnestus vallutada koguni see osa territooriumist, kus ligi kümne aasta jooksul oli eksisteerinud demokraatlik kord.

Kuomingtanglaste poolt vallutatud provintsides algas massiline terror. Talupojad sattusid uuesti mõisnike ikke alla. Nekrutite lakkamatu värbamine armeesse ja toiduainete rekvireerimine laostasid küla.

Ameerika Ühendriikide imperialistid ujutasid Hiina oma kau-

padega üle. See põhjustas Hiina tööstuse veelgi suurema languse ja massilise tööpuuduse.

Jiang Jie-shi rahvavastane poliitika tekitas rahva — töölisklassi, talurahva, väikekodanluse, rahvusliku kodanluse, haritlaskonna ja elanikkonna teiste kihtide hulgas üldist pahameelt. See kõik nõrgendas kontrrevolutsiooni jõudu.

Hoopis teisiti kujunes elu vabastatud aladel. Kolmanda kodusõja ajal teostas Kommunistlik Partei uuesti mõisnike maade konfiskeerimise poliitikat. (1937. aastal võttis Hiina Kommunistlik Partei Jaapani-vastase ühisrinde loomise huvides selle loosungi maha.) Hiina ülemaalisel maakonverentsil 1947. aasta septembris vastuvõetud maaseaduse järgi kaotati feodaalne maavaldussüsteem.

Hiina talurahvas toetas laialdaselt kommunistide nõuet: «Kogu maa peab kuuluma neile, kes seda harivad.» Peale maa jaotasid talupojad omavahel kariloomi, põllumajanduslikku inventari, teravilja, hooneid jne. Mõisnikele jäeti maatükk, mis suuruselt võrdus talupoja keskmise maatükiga. Märgatavalt tugevnes töölisklassi ja töötava talurahva liit.

Tuhanded talupojaperekonnad saatsid omakseid Rahvavabastusarmeesse, käskides neil kaitsta saadud maad ja hävitada kuomingtanglasi. Külades, kus viidi läbi agraarreform, loodi «vabastuspolgud», «põldude kaitsmise salgad», «vabastussalgad» jne.

Kompradoorlikule kodanlusele kuulunud vabrikud, tehased, pangad ja teised ettevõtted, samuti kuomingtanglastest roimarite vara konfiskeeriti ja anti rahva valdusse. Nii tekkis ja arenes vabastatud rajoonides riiklik sektor, mis juba Kolmanda kodusõja aastail uue Hiina majanduses suurt osa etendas. Ühtlasi toetas Kommunistlik Partei igati rahvuslikule kodanlusele kuuluvate tööstus- ja kaubandusettevõtete arendamist.

Toetudes rahvahulkadele, rakendas Rahvavabastusarmee manöövrisõja taktikat. Üksikutes rindelõikudes piiras Rahvavabastusarmee vaenlase ümber ja hävitas ta. Niisugustes vaenlasele ootamatuis lahinguis haarasid Rahvavabastusarmee võitlejad palju relvi ja varustust. Just sel ajal muutus populaarseks kõnekäänd: «Ameerika on meie arsenal, Jiang Jie-shi aga meie transport.»

1947. aasta suvel saabus kodusõja rinnetel murrang. **1947. aasta juulis** alustas Rahvavabastusarmee laial rindel vastupealetungi. Samal ajal arenes Guomingdangi armee tagalas partisanisõda.

Rahvavabastusarmee pealetungi esimese aasta jooksul kaotasid kuomingtanglased 1,5 miljonit sõdurit ja ohvitseri. Seejärel viis Rahvavabastusarmee läbi mitu sõjalist operatsiooni, mille tulemusena kogu Põhja- ja Kirde-Hiina vaenlasest puhastati.

1949. aasta aprillis forsseerisid Rahvavabastusarmee väeosad Jangtse jõe ja vallutasid lahinguga Guomingdangi pealinna Nan-

kingi ning Šanghai. Arendades üheaegselt pealetungi lõuna ja lääne suunas, viis Rahvavabastusarmee vaenlase purustamise lõpule.

1949. aasta sügisel kihutati Guomingdangi purustatud väed Hiinast peaaegu täielikult minema. Jiang Jie-shi klikk, keda kaitses Ameerika Ühendriikide laevastik, põgenes Taivani saarele.

Kolmas revolutsiooniline kodusõda lõppes hiina rahva võiduga.

Hiina Rahvavabariigi moodustamine.

1. oktoobril 1949. a. kuulutati välja Hiina Rahvavabariik.

Hiina revolutsiooni võidul on ajalooline tähtsus. Mõisnike ja kapitalistide võimu kukutamine rahvaarvu poolest maailma kõige suuremal maal on tugevaks hoobiks imperialismile. Revolutsiooni võit suurendas tunduvalt sotsialismileeri võimsust ja kiirendas koloniaalsüsteemi lagunemist.

Pärast võitu feodaalide, kompradoorliku kodanluse ja võõramaiste imperialistide üle oli tarvis rahvarevolutsioon lõpule viia. See tähendas: 1) läbi viia agraarreform kogu Hiina territooriumil; 2) lõpule viia kompradoorliku kodanluse ja välismaiste imperialistide omandi natsionaliseerimine; 3) taastada laostatud rahvamajandus; 4) tugevdada rahvademokraatlikku korda. Nende ülesannete lahendamiseks kulus ligikaudu kolm aastat **(1949—1952).**

Agraarreformi lõpuleviimise tulemusena likvideeriti mõisnike maavaldus. 300 miljonit talupoega sai 47 miljonit hektarit maad. Agraarreform viidi läbi loosungi all «Tugineda kehvikutele ja sulastele, tugevdada liitu keskmikuga ja neutraliseerida kulak» (kulakute neutraliseerimiseks nende maad agraarreformi perioodil ei konfiskeeritud).

Hiina suurkodanluse ja välismaiste monopolide ettevõtete natsionaliseerimise tulemusena loodi kogu Hiina territooriumil riiklik sektor. Raharinglus ja väliskaubandus allutati riigi kontrollile. 1952. aastal ületasid põllumajandus ja tööstus oma mahult 1937. aasta taseme.

Noore vabariigi piiride kaitsmiseks ameerika imperialistide eest saatis hiina rahvas oma vabatahtlikke rahvademokraatlikusse Koreasse ja organiseeris kaitse agressorite vastu, kes ennast varjasid Taivani saarel.

Hiinas arenes liikumine kontrrevolutsionääride väljajuurimiseks, riisumise, pillamise ja bürokratismi likvideerimiseks ning vana haritlaskonna ideoloogiliseks ümberkasvatamiseks.

NSV Liidu abi Hiina Rahvavabariigi eksisteerimise esimestel aastatel.

Rahvademokraatliku korra tugevdamisel Hiinas etendas eriti suurt osa NSV Liidu poliitiline ja majanduslik abi hiina vennasrahvale.

Kohe järgmisel päeval pärast Hiina Rahvavabariigi väljakuulutamist seadis Nõukogude valitsus sisse diplomaatilised suhted uue Hiinaga. **14. veebruaril 1950. a.** kirjutati

alla Nõukogude-Hiina sõpruse, liidu ja vastastikuse abistamise lepingule, mille tähtaeg on 30 aastat.

Nõukogude valitsus andis Hiina Rahvavabariigile tasuta üle kõik oma õigused, mis tulenesid Hiina-Changchuni raudtee (endise Ida—Hiina raudtee) ühisest valitsemisest, võimaldas Hiinale pikaajalist krediiti 270 miljoni uue rubla ulatuses, saatis Hiina Rahvavabariigile hulga esmaklassilisi masinaid, suunas Hiinasse tuhandeid Nõukogude spetsialiste. Nõukogude-Hiina segaühingud valmistasid hulgaliselt ette kõrge kvalifikatsiooniga spetsialiste ja olid eesrindlike kogemuste kooliks.

NSV Liidu abi vennalikule Hiinale tugevdas tema riiklikku sõltumatust ja lahingutes sündinud rahvademokraatlikku korda.

Küsimusi ja ülesandeid.

1. Miks puhkes Hiinas pärast jaapani okupantide väljakihutamist kodusõda?
2. Võrrelge kuomingtangi-Hiinas valitsenud olukorda olukorraga vabastatud rajoonides.
3. Kuidas viidi Hiinas läbi agraarreform?
4. Jutustage esimestest sotsiaal-majanduslikest ümberkujundustest Hiina Rahvavabariigis.
5. Meenutage, milliseid etappe läbis rahvarevolutsioon oma kolmekümneaastase ajaloo vältel.

§ 35. Sotsialistlik ülesehitustöö Hiina Rahvavabariigis.

Viinud lõpule taastamisperioodi, asus hiina rahvas täitma sotsialistliku ülesehitustöö grandioosseid ülesandeid. Oli tarvis: 1) alustada võitlust Hiina sotsialistliku industrialiseerimise eest; 2) sotsialistlikult ümber kujundada eratööstus ja -kaubandus ning koopereerida kodutööndus; 3) sotsialistlikult ümber kujundada põllumajandus; 4) arendada kultuurirevolutsiooni.

Tuli üle saada määratu suurtest raskustest. Hiina majandusel oli poolfeodaalne, poolkoloniaalne iseloom. Vabrikutööstuse osatähtsus rahvamajanduses moodustas kõigest 17%. Väga nõrgalt oli arenenud rasketööstus. Raskusi süvendas asjaolu, et ei jätkunud rahalisi ressursse ega materjale, samuti puudus ettevalmistatud kvalifitseeritud kaader.

Ent tänu hiina rahva kangelaslikele jõupingutustele ja Nõukogude Liidu vennalikule abile täideti esimene viie aasta plaan (1953—1957) edukalt.

Sotsialistlik industrialiseerimine.

Esimesel viisaastakul ehitati ja anti ekspluatatsiooni üle tuhande suure ja keskmise tööstusettevõtte. Peaaegu uuesti loodi niisugune rasketööstuse hiiglane, nagu seda on Anshani metallurgiakombinaat, mille võimsus on 3 miljonit tonni terast aastas. Alustati eeltöid kahe uue metallurgiabaasi rajamiseks Baotous ja Wuhangis.

Ennenägematus tempos arenes masinatehaste ehitamine. Hiina

hakkas tootma auruvedureid, autosid, traktoreid, turbiine, tööpinke, lennukeid. Kerkisid arvukad kerge- ja toiduainete tööstuse ettevõtted.

Viisaastaku jooksul ehitati Hiinas tuhandete kilomeetrite ulatuses raudteid. 1957. aasta sügisel anti ekspluatatsiooni Wuhani sild üle Jangtse jõe. See sild ühendas Hiina põhja- ja lõunaosa raudteid. Ta on kõige suurem sild Aasias. Sild ehitati nõukogude inseneride projektide järgi ja nende abiga. Mongoolia Rahvavabariigi kaudu kulgev raudteemagistraal tagas otseühenduse Hiina põhjaprovintside ja Nõukogude Liidu vahel.

Viie aasta plaani täitmise tulemusena kasvas töölisklass arvuliselt. Varem mahajäänud Hiina hakkas muutuma arenenud tööstusriigiks. 1957. aastal näiteks moodustas terasesulatamine 5,35 miljonit tonni. Tööstusliku tootmise maht suurenes 1957. aastal 1949. aastaga võrreldes 5,6-kordseks.

NSV Liidu abi vennalikule hiina rahvale.

Kõigil revolutsiooni ja sotsialistliku ülesehitustöö etappidel andis nõukogude rahvas rahva-Hiinale omakasupüüdmatut abi. Nõukogude Liidu osavõtul ehitati ajaloo seisukohalt lühikese ajaga üle 200 suure ettevõtte (metallurgia-, masina- ja lennukitehased, autotehas Changchongis, traktoritehas Luoyangis jne.), mis on varustatud esmaklassiliste Nõukogude seadmetega.

1958. aasta septembris anti Hiina Rahvavabariigis ekspluatatsiooni esimene eksperimentaalne aatomireaktor ja esimene tsüklotron, mis ehitati NSV Liidu abiga.

Tehnika- ja kultuurialase abi andmiseks komandeeriti Hiina Rahvavabariiki üle 10 000 Nõukogude spetsialisti. NSV Liit andis Hiina Rahvavabariigile üle 24 000 komplekti teaduslik-tehnilist dokumentatsiooni. Nõukogude ettevõtetes ja õppeasutustes tegid läbi praktika või said väljaõppe tuhanded hiina töölised ja insener-tehnilised töötajad.

Hiina rahvamajanduse arendamisel etendasid väga olulist osa Nõukogude laenud ja krediidid, mis anti kõige soodsamatel tingimustel. Vennalikule hiina rahvale antud Nõukogude laenude ja krediitide üldsumma moodustas ligi 2 miljardit rubla.

NSV Liidu tohutu igakülgne abi Hiinale võimaldas Nõukogude Liidu abiga ehitatud ettevõtetes toota 1960. aastal 80% veoautodest, 91% traktoritest, 51% valtsmetallist ja 100% sünteetilisest kautšukist.

Eratööstuse sotsialistlik ümberkujundamine.

Sotsialistliku industrialiseerimise aastail kerkis väga teravalt üles tootmisriistade ja -vahendite eraomanduse likvideerimise küsimus. Erakapitalistlikule sektorile langes ikka veel ligi 40% Hiina tööstustoodangust. 150 000 erakapitalistlikus ettevõttes töötas ligikaudu 3 miljonit töölist.

Hiina Rahvavabariigi konkreetsetes tingimustes (sotsialistliku sektori valitsev seisund majanduses, nõrgad kapitalistlikud ette-

võtted, rahvusliku kodanluse osavõtt Jaapani-vastasest sõjast ja Kolmandast kodusõjast jne.) rakendati kapitalistliku omanduse likvideerimisel «kodanlusest lahtiostmise» printsiipi.

Endisi omanikke ei ekspropriieeritud, vaid nende ettevõtted muudeti segaettevõteteks, s. o. riiklik-eraomanduslikeks ettevõteteks. Endistele omanikele maksab riik mahutatud kapitalilt 5% tulu. Endised omanikud muudeti riigiteenistujateks ja nad hakkasid oma töö eest palka saama.

Segaettevõtted, s. o. riiklik-eraomanduslikud ettevõtted, läksid täielikult riigi kontrolli alla. Peale viieprotsendilise tulu esialgselt mahutatud kapitalilt ei olnud endisel omanikul segaettevõttes mingisuguseid õigusi. Samasugusel viisil kujundati ümber ka eraja-ekaubandus.

Sotsialistlik ülesehitustöö põllumajanduses.

Pärast agraarreformi lõpuleviimist kindlustus Hiinas talupoegade väikemaaomandus. Kehvemad üksikmajandid ei suutnud tagada põllumajandusliku tootmise märgatavat suurenemist. Tee jõukale elule viis talurahva tootmisalase koopereerimise kaudu. Esialgu astusid hiina talupojad vastastikuse tööalase abistamise rühmadesse, seejärel aga ühinesid tootmiskooperatiividesse. Neis kooperatiivides on ühistatud töö, inventar, kariloomad ja maa. tulud aga jaotatakse normipäevade järgi.

Kui kooperatiiviliikumine oli saavutanud otsustavaid võite, muutis Hiina Kommunistlik Partei oma taktikat mõisnike ja kulakute suhtes. Viimaseid hakati kooperatiividesse vastu võtma. Kui endised mõisnikud ja kulakud töötasid ausalt, siis võeti neilt kooperatiivi liikmete üldkoosolekul ära häbistav nimetus «ekspluataator». Kui nad aga tegid õõnestustööd, siis karistati neid seaduse täie rangusega.

1958. aastaks viidi talurahva tootmisalane koopereerimine lõpule.

Samuti viidi läbi kodutööonduse koopereerimine.

Kultuur ja haridus.

Pärast rahvavõimu kehtestamist algas Hiinas kultuurirevolutsioon. See oli raske ülesanne, kui arvesse võtta, et Hiinas oli 80% elanikkonnast kirjaoskamatu.

Peaaegu kõikjal viidi ellu üldine algkoolikohustus. 1959. aastal moodustas algkoolide õpilaste arv 90 miljonit, kesk-eriõppeasutuste ja üldhariduslike keskkoolide õpilaste arv 12,9 miljonit ning kõrgemate õppeasutuste üliõpilaste arv 810 000 inimest.

*

NLKP Keskkomitee, NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidiumi ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu tervituses Hiina Rahvavabariigi 15. aastapäeva puhul on öeldud:

«Seoses Hiina Rahvavabariigi moodustamise 15. aastapäevaga

saadavad Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei Keskkomitee, NSV Liidu Ülemnõukogu Presiidium ja NSV Liidu Ministrite Nõukogu kogu nõukogude rahva nimel vennalikule hiina rahvale kõige südamlikumad õnnitlused rahvuspüha puhul.

Hiina Rahvavabariigi väljakuulutamine 1. oktoobril 1949. a. tähistas hiina rahva selle pikaajalise kangelasliku võitluse võidukat lõpuleviimist, mida ta Kommunistliku Partei juhtimisel pidas enda vabastamise ja sotsialistlikule arenemisteele ülemineku eest. Hiina Rahvavabariigi kõigil võitlusetappidel ja sotsialismi ehitamise etappidel on nõukogude rahvas ja Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei alati olnud ja on praegugi hiina rahva ning Hiina Kommunistliku Partei siiraks, omakasupüüdmatuks ja ustavaks sõbraks.

Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei ja kogu nõukogude rahvas, kellele kõigi maade töörahva revolutsiooniüritus ja kommunismi huvid on üle kõige, kaitsevad ka edaspidi otsustavalt Nõukogude Liidu, Hiina ja teiste sotsialismimaade rahvaste monoliitsust ning vankumatut ühtsust. Oleme veendunud, et mitte mingisugused jõud ei suuda purustada nõukogude ja hiina rahva vennaliku sõpruse sidemeid.

Elagu Hiina kangelaslik töölisklass, paljumiljoniline talurahvas ja töötav haritlaskond, kes ehitavad sotsialismi!

Elagu Nõukogude Liidu ja Hiina suurte rahvaste, kõigi sotsialismimaade rahvaste igavene sõprus!»

Küsimusi ja ülesandeid.

1. Jutustage Hiina industrialiseerimisest esimesel viisaastakul.
2. Kuidas likvideeriti kapitalistlik omandus Hiinas?
3. Kuidas toimus põllumajanduse sotsialistlik ümberkujundamine?
4. Jutustage Nõukogude Liidu abist hiina rahvale.

§ 36. Vietnami Demokraatlik Vabariik. Korea Rahvademokraatlik Vabariik. Mongoolia Rahvavabariik.

Vietnami Demokraatlik Vabariik.

1945. aasta augustis puhkes Vietnamis üldrahvalik ülestõus. Augustirevolutsioon tegi koloniaalrežiimile lõpu ja pühkis minema monarhia. See oli *imperialismi- ja feodalismivastane revolutsioon.* 2. septembril 1945. a. moodustati Vietnami Demokraatlik Vabariik.

Kuid prantsuse imperialistid ei tahtnud Vietnami kaotamisega leppida ja püüdsid noort vabariiki relvastatud jõuga lämmatada. Kogu vietnami rahvas tõusis oma kodumaa kaitseks. See raske, verine sõda kestis peaaegu kaheksa aastat.

Kangelaslik vietnami rahvas kaitses ennastsalgavas võitluses röövvallutajate vastu oma vabadust ja sõltumatust. 1954. aastal olid prantsuse imperialistid ja nende ameeriklastest soosijad sun-

nitud alla kirjutama Genfi kokkulepetele rahu jaluleseadmise kohta Indo-Hiinas.

Põhja-Vietnam vabastati imperialistlikest röövvallutajatest täielikult. Vietnami Töörahvapartei[1] juhtimisel on Vietnami Demokraatlikus Vabariigis alanud sotsialismi ehitamine. Seal areneb edukalt ajakohane tööstus, on tekkinud sadu vabrikuid, tehaseid ja elektrijaamu. Kasvavad uued linnad.

Tundmatuseni on muutunud Vietnami küla ilme. Vietnami Demokraatlikus Vabariigis on läbi viidud agraarreform ja likvideeritud mõisnike maavaldus. Jäädavalt on likvideeritud nälg ja viletsus. Vietnami talupojad on ühinenud põllumajanduslikesse tootmiskooperatiividesse.

Iga aastaga kasvab vabariigis tööstuslik ja põllumajanduslik tootmine, areneb kultuur ja paraneb töötajate elu.

Nõukogude Liit ja teised vennalikud maad annavad vietnami rahvale igakülgset abi sotsialismi ülesehitamisel Vietnami Demokraatlikus Vabariigis.

Teistsuguses olukorras on Lõuna-Vietnam. 1954. aasta Genfi kokkulepped nägid ette Vietnami territooriumi ajutise jaotamise kaheks tsooniks, mille piir kulgeb mööda 17. paralleeli, ja kahe aasta pärast üldiste vabade valimiste läbiviimise Vietnami mõlemate osade ühendamise eesmärgil.

Ent ameerika imperialistid, tuginedes oma käsilastele Lõuna-Vietnamis, ajasid üldiste valimiste läbiviimise nurja ning kehtestasid Lõuna-Vietnamis verise terrorirežiimi. Ameerika Ühendriikide imperialistid tahavad Lõuna-Vietnami muuta oma asumaaks ja sõjaväebaasiks. Neid eesmärke taotledes õiendavad nad koos Lõuna-Vietnami valitsejatega veriselt arveid Lõuna-Vietnami alistumatute elanikega.

Lõuna-Vietnami rahvahulgad ei taha säärase saatusega leppida ja võitlevad visalt oma vabastamise eest. Kõik rahva patriootlikud jõud on ühinenud Lõuna-Vietnami Rahvuslikku Vabastusrindesse.

Vietnami rahva õiglast võitlust oma kodumaa täieliku vabastamise ja Vietnami rahumeelse ühendamise eest toetavad palavalt kõik nõukogude inimesed, sotsialismimaade töötajad ja rahuarmastavad rahvad.

Korea Rahvademokraatlik Vabariik.

Purustanud Kvantungi armee, vabastasid Nõukogude väed 1945. aasta augustis korea rahva Jaapani koloniaalvõimu alt. Jaapani neljakümneaastane valitsemisperiood Koreas lõppes. Pärast sõja lõppu jaotati Korea kaheks tsooniks, mille piir kulgeb mööda 38. paralleeli. Korea põhjaosas asusid Nõukogude väed, lõunaosas aga Ameerika väed. Militaristliku Jaapani vastasest sõjast osavõtnud

[1] 1951. aastal nimetati Indo-Hiina Kommunistlik Partei ümber Vietnami Töörahvaparteiks.

liitlasriigid pidid Jaapani garnisonid desarmeerima ja Koreale demokraatliku arenemise tagama. Korea rahvale avanes vaba ja õnneliku elu perspektiiv.

Korea põhjaosas võtsid töörahva hulgad Korea Kommunistliku Partei[1] juhtimisel võimu enda kätte ja teostasid põhjalikke demokraatlikke ümberkujundusi. Kõik mõisnike maad konfiskeeriti ja jagati talupoegadele. Tööstusettevõtted ja transport muutusid üldrahvalikuks omandiks.

Teisiti arenesid sündmused Lõuna-Koreas. Ameerika imperialistid otsustasid Lõuna-Korea oma asumaaks muuta. Nad seadsid seal sisse sõjalis-politseiliku marionetliku režiimi, jättes kodanlik-mõisnikliku korra puutumata.

1948. aasta septembris kuulutati nii kogu Põhja-Korea kui ka Lõuna-Korea rahva tahtel välja Korea Rahvademokraatlik Vabariik.

Põhja-Koreas läbiviidud sügavad sotsiaal-majanduslikud ümberkujundused äratasid töötajais sümpaatiat ning korea reaktsionäärides ja nende ameeriklastest soosijates viha.

1950. aasta suvel alustasid Lõuna-Korea reaktsiooniline klikk ja ameerika imperialistid agressiivset sõda Korea Rahvademokraatliku Vabariigi vastu. Intervendid lootsid likvideerida rahvademokraatlikku korda Põhja-Koreas ja laiendada platsdarmi agressiooniks Kaug-Idas. Korea Rahvademokraatliku Vabariigi töötajad asusid resoluutselt kaitsma oma rahvademokraatlikku riiki. Võitlusest vaenlase vastu võtsid osa hiina rahva vabatahtlikud. Suurt abi vennalikule korea rahvale andis nõukogude rahvas.

Ägedate lahingute tulemusena kihutati agressorid Korea Rahvademokraatliku Vabariigi territooriumilt välja. Sõja jooksul kaotasid nad surnute, haavatute ja vangilangenutena üle miljoni inimese. *Ameerika imperialismile sai Koreas osaks raske lüüasaamine.*

Pärast vaherahu sõlmimist 1953. aasta juulis asusid Korea Rahvademokraatliku Vabariigi töörahva hulgad taastama ja arendama rahvamajandust. Nõukogude Liidult ja teistelt sotsialismimaadelt sai korea rahvas määratu suurt abi. Lühikese ajaga taastas ja ehitas korea rahvas mitmeid olulisi tööstusettevõtteid ja -objekte, mis olid otsustava tähtsusega kogu vabariigi rahvamajanduse arendamise seisukohalt. Loodi uusi tööstusharusid: tööpingi-, auto-, traktoritööstus jt.

1958. aastal viidi Korea Rahvademokraatliku Vabariigi tööstuses, põllumajanduses ja kaubanduses sotsialistlikud ümberkujundused lõpule. *Põhja-Korea,* kes oli lähemas minevikus olnud mahajäänud, poolfeodaalne asumaa, *muutus arenenud sotsialistlikuks tööstus- ja agraarriigiks.*

---

[1] 1946. aastal nimetati Korea Kommunistlik Partei ümber Korea Tööparteiks.

Korea rahvas peab võitlust Ameerika vägede väljaviimise eest Lõuna-Koreast ja Korea ühendamise eest rahumeelsetel, demokraatlikel alustel.

Sotsialismi ehitamine Korea Rahvademokraatlikus Vabariigis annab Lõuna-Korea töörahvale innustavat eeskuju ja on kindlaks tagatiseks, et korea rahva õiglane üritus võidab.

Sotsialismi ehitamine Mongoolia Rahvavabariigis.

1921. aastal võitis Mongoolias imperialismi- ja feodalismivastane rahvarevolutsioon. Võim läks töötavate araatide kätte, keda juhtis Mongoolia Rahvarevolutsiooniline Partei. Moodustati Mongoolia Rahvavabariik (1924. a.).

Revolutsiooni esimesel, ülddemokraatlikul etapil likvideeriti feodalism ja loodi ühtlasi uus, sotsialistlik sektor Mongoolia Rahvavabariigi majanduses. Järk-järgult võttis rahvavõim feodaalidelt omandiõiguse maale ja karjamaadele, konfiskeeris neilt kariloomi ja andis need vaestele araatidele. Kõrvuti sellega algas tööstuse kiire arendamine. NSV Liidu vennaliku abiga ehitas riik uusi ettevõtteid. See kõik rajas kindlad alused mittekapitalistlikule arenemisteele, üleminekuks revolutsiooni sotsialistlikule etapile (1940. aastast alates).

Pärast Teist maailmasõda on mongoolia rahvas sotsialistliku majanduse arendamisel teinud suuri edusamme. On ehitatud kümneid suuri tööstusettevõtteid, mis on varustatud ajakohaste seadmetega. Tekkisid niisugused rasketööstuse harud nagu mäe-, söe-, nafta-, energiatööstus jne. Ulatuslikult on arenenud põllumajandusliku tooraine töötlemise tööstus ja muud kergetööstuse harud. Mongoolia Rahvavabariigis on loodud ja märgatavalt arenenud raudtee-, õhu- ning autotransport.

Selle tulemusena *on Mongoolia muutunud agraar- ja tööstusmaaks.* Noorest Mongoolia töölisklassist, kes moodustab juba ühe kolmandiku elanikkonnast (koos teenistujatega), on saanud rahva juhtiv jõud.

Suured muutused on toimunud ka põllumajanduses. Mongoolia Rahvavabariigis on lõpule viidud araatide majapidamiste tootmisalane koopereerimine ja loodud rahvamajanduse ühtne sotsialistlik süsteem. Peale karjakasvatuse tekkis uus põllumajandusharu — põllundus, mis on varustatud kaasaegse tehnikaga.

Koos tööstuse ja põllumajanduse arenemisega toimus ka kultuurirevolutsioon. Mongoolia Rahvavabariigis on kõrgemad õppeasutused, tehnikumid ning laialdane alg- ja keskkoolide võrk. Minevikus kirjaoskamatul maal on kirjaoskamatus täielikult likvideeritud.

1960. aastast alates on Mongoolia Rahvavabariik astunud sotsialistliku ühiskonna ehitamise lõpuleviimise perioodi. Selle perioodi majanduslikuks peaülesandeks on sotsialismi materiaal-tehnilise baasi loomise lõpuleviimine. Mongoolia Rahvavabariigi osavõtt Vastastikuse Majandusliku Abistamise Nõukogust (1962.

TRÜ Raamatukogu

aastast alates) aitab kaasa sellele, et Mongoolia Rahvavabariigi majanduslik arenemine saavutab enam-vähem võrdse taseme teiste sotsialismimaadega.

Sotsialismi ehitamisel omandatud kogemused Mongoolia Rahvavabariigis on suure rahvusvahelise tähtsusega, eriti olulised on nad paljudele arenevatele maadele. Need kogemused näitavad veenvalt, *et meie ajastul võib iga rahvas, isegi kõige madalama! arenemisastmel asuv, sammuda sotsialismi ehitamise teed, jättes vahele kapitalismi* (vt. dokumenti). Kuid selleks on vaja kaks vältimatut tingimust: esiteks, et vabadusvõitlust juhiks revolutsiooniline marksistlik-leninlik partei, ja teiseks sõprust sotsialismileeri maadega, mis tagab sotsialismimaade vennaliku abi.

DOKUMENT.

J. TSEDENBAL MONGOOLIA KOGEMUSTE TÄHTSUSEST NOORTELE RAHVUSRIIKIDELE.

Käesoleval ajal lahendatakse majandusliku arenemise taseme ajalooliselt kujunenud erinevuste järkjärgulise likvideerimise ülesanne kogu sotsialismisüsteemi ulatuses, ja mitte üksnes selles. Mittekapitalistlikul arenemisteel suuri edusamme teinud Nõukogude Ida vabariikide ja Mongoolia Rahvavabariigi ajaloolisi kogemusi on nüüd teatud määral oma maal kasutama hakanud ka Aasia ja Aafrika noored rahvusriigid.

...Nagu omal ajal Mongoolia, nii suunavad need maad oma jõupingutused võitlusele imperialismi ja feodalismi vastu, rahvuse kõigi tervete jõudude ühendamisele ühtseks demokraatlikuks rahvusrindeks. Meie kogemused kinnitavad, et rahvusliku taassünni aktuaalseid ülesandeid on võimalik edukalt lahendada ainult sel juhul, kui selle rahvusrinde aluseks on talurahva ja töölisklassi liit, isegi kui viimane esialgu veel väiksearvuline on, **või kui see liit saab teoks rahvusvahelistes raamides.** Nagu Mongooliale olid juba mittekapitalistliku arenemistee esimesel etapil iseloomulikud uued sotsiaal-majanduslikud nähtused, nii on need iseloomulikud ka noortele rahvusriikidele. Jutt on riiklike ettevõtete loomisest, erakapitalistliku sektori teatavast piiramisest ja väliskapitali väljatõrjumisest, majanduse arendamise planeerimisest, tootmistüüpi kooperatiivide loomisest põllumajanduses jne. (Jumžagiin Tsedenbal, Valitud artiklid ja kõned, II kd., Moskva, 1962, lk. 292—293, v. k.).

Küsimusi.

1. Mida tõi endaga kaasa augustirevolutsiooni võit Vietnamis?
2. Milline on olukord Lõuna-Vietnamis?
3. Milliseid edusamme on sotsialismi ehitamisel tehtud Korea Rahvademokraatlikus Vabariigis ja missugust mõju nad avaldavad Lõuna-Korea töörahvale?
4. Kuidas ja miks on Mongoolia, kus polnud töölisklassi, nüüd muutunud proletariaadi diktatuuri maaks ja ehitab edukalt sotsialismi?
5. Milline on Mongoolia Rahvavabariigis sotsialismi ehitamisel omandatud kogemuste rahvusvaheline tähtsus?

Kapitalismi üldkriisi kolmandal etapil ulatus sotsialismi võidukäik ka Ameerikasse. Ameerika rannikul tekkis Vabaduse saar — revolutsiooniline Kuuba.

§ 37. Kuuba revolutsioon.

Kuuba Ameerika monopolide võimu all.

Kuuba oli mõisniklik-kodanlik riik, kus tegelikult võimutsesid Ameerika monopolid. Põhja-Ameerika kapitalistidele kuulusid peaaegu kõik Kuuba elektrijaamad, pool raudteedest, kogu telefoni- ja telegraafivõrk, trammiliinid ja autotransport, kümned tehased ja kaevandused.

Ameerika monopolidele kuulus peaaegu 2 miljonit hektarit kõige viljakandvamat maad. Kuuba oli muudetud «Ameerika suhkrutoosiks»: ta tootis Ameerika Ühendriikidele roosuhkrut.

Suurem osa maast kuulus Kuuba mõisnikele. Talupojad olid sunnitud neilt orjastavatel tingimustel maad rentima. Sajad tuhanded talupojaperekonnad virelesid viletsuses. Kuuba töölisklassi ekspluateeriti halastamatult (vt. dokumenti).

Kuubas valitses diktaator Batista verine režiim. Batista režiim tugines feodaalidele-suurmaaomanikele, suurkodanlusele ja ameerika monopolistidele. Türannia toeks oli ka sõjaväeline klikk.

Revolutsiooni algus Kuubal.

Kuuba rahvas võitles kangelaslikult Batista režiimi ja tema ameeriklastest soosijate vastu. Järk-järgult kujunes Kuubas välja demokraatlike jõudude ühisrinne, kus suurt osa etendasid Sotsialistlik (kommunistlik) Rahvapartei ja progressiivse haritlaskonna esindajad. Diktaatorliku režiimi vastu peetava võitluse aktiviseerimise seisukohalt olid suure tähtsusega **1953. a. 26. juuli** sündmused.

Sel päeval ründas noorte patriootide salk eesotsas Fidel Castroga kangelaslikult Moncada kasarmuid Santiago de Cubas, mille garnisoni kuulus 5000 inimest. Kuid jõud ei olnud võrdsed. Mõned neist kangelastest langesid lahingus, paljud sattusid batistalaste kätte ja piinati metsikult surnuks. Fidel Castro ja teised ellujäänud heideti vanglasse ning anti sõjakohtu alla. Kohtus pidas Castro kirgliku paljastuskõne kehtiva režiimi vastu. Kohus mõistis ta 15 aastaks vangi.

Ent ka piinakambrites ei katkestanud rahva õnne eest võitlejad rahva ülestõusu ettevalmistamist. Kuubas moodustati rühmi, kes võitlesid otsustavalt Kuuba diktaatori vastu ja ühinesid revolutsioonilisse organisatsiooni «26. juuli liikumine».

Avaliku arvamuse tugeval survel oli Batista sunnitud välja kuulutama amnestia poliitilistele vangidele. Mõned Moncada rünnakust osavõtnud vabanesid vanglast ja emigreerisid seejärel

välismaale, kus nad hakkasid ette valmistama kuuba revolutsionääride salka Kuubale saatmiseks ning rahva ülestõusu organiseerimiseks saarel.

1956. a. 2. detsembri südaöösel lähenes Oriente provintsi lõunarannikule mootorpurjekas «Granma», millega Mehhikost saabus 82 kuubalast, et panna alus Kuuba vabastamisele. Salk sattus ootamatult varitsusvägede peale ja astus kohe võitlusse Batista vägede vastu. 70 inimest sellest rühmast sai surma. 12 ellujäänud patriooti koos Fidel Castroga tulid hiljem kokku Sierra Maestra mägedes ja kutsusid rahvast ülestõusule verise türanni vastu. Nende juurde tuli talupoegi, sulaseid suhkrurooistandikest ja töölisi. Neist organiseerisid vaprad kuuba revolutsionäärid Sierra Maestra mägedes ülestõusnute armee. 1958. aasta augustis tulid ülestõusnute salgad mägedest alla ja hakkasid elanikkonna toetusel kiiresti Kuubat vabastama. **1. jaanuaril 1959. a.** *langes Batista diktatuur ja revolutsioonilist relvastatud võitlust kroonis ajalooline võit.* Loodi Kuuba revolutsiooniline valitsus. Selle peaministriks sai 1959. aasta veebruaris Fidel Castro. Tuginedes täielikult tööliste, talupoegade ja linna väikekodanlusele, asus valitsus Kuubas läbi viima revolutsioonilisi ümberkorraldusi.

Revolutsioonilise valitsuse sotsiaal-majanduslik poliitika.

Pärast revolutsiooni võitu Kuubas lammutati vana riigiaparaat. Tekkisid uued rahvavõimu kohalikud ja keskorganid. Nii uue armee kui ka rahvamiilitsa tuumikuks kujunesid ülestõusnute relvastatud jõud, mis koosnesid talupoegadest, töölistest ja üliõpilastest.

Revolutsiooniline valitsus teostas kohtuaparaadi puhastamise ja reorganiseerimise. Töörahva hulgad said kõige laialdasemad poliitilised õigused ja vabadused, uue riigi rajamisel etendab nende loov initsiatiiv suurt osa.

Revolutsiooni esimeseks suureks sammuks, mis kajastas tema rahvuslikku iseloomu, oli agraarreformi seadus. Natsionaliseeriti Ameerika monopolide maavaldused ja mõisnike üle 400 hektari suurused latifundiumid. Kõik need maad läksid rahva kätte. 1963. aasta oktoobris viidi läbi teine agraarreform. Nüüd läksid rahvariigi kätte üle 67 hektari suurused kesk- ja väikekodanlusele kuuluvad mõisad.

Agraarreformi käigus ühines osa talupoegi, peamiselt kehvikud, põllumajanduslikesse kooperatiividesse. Viimaste kõrval säilisid ka individuaaltalundid. Ühtlasi on Kuubas loodud riiklikud rahvamõisad. Rahvamõisad ja kooperatiivid, mis moodustavad sotsialistliku sektori põllumajanduses, hõlmavad ligi 70% kogu haritavast maast. Agraarreform Kuubas võimaldas üle minna mitmekülgsele majandusele (suhkruroog, loomakasvatus, köögiviljakasvatus).

Suured ümberkujundused on toimunud Kuuba tööstuses. Revolutsiooniline valitsus konfiskeeris algul ainult nende vara, kes

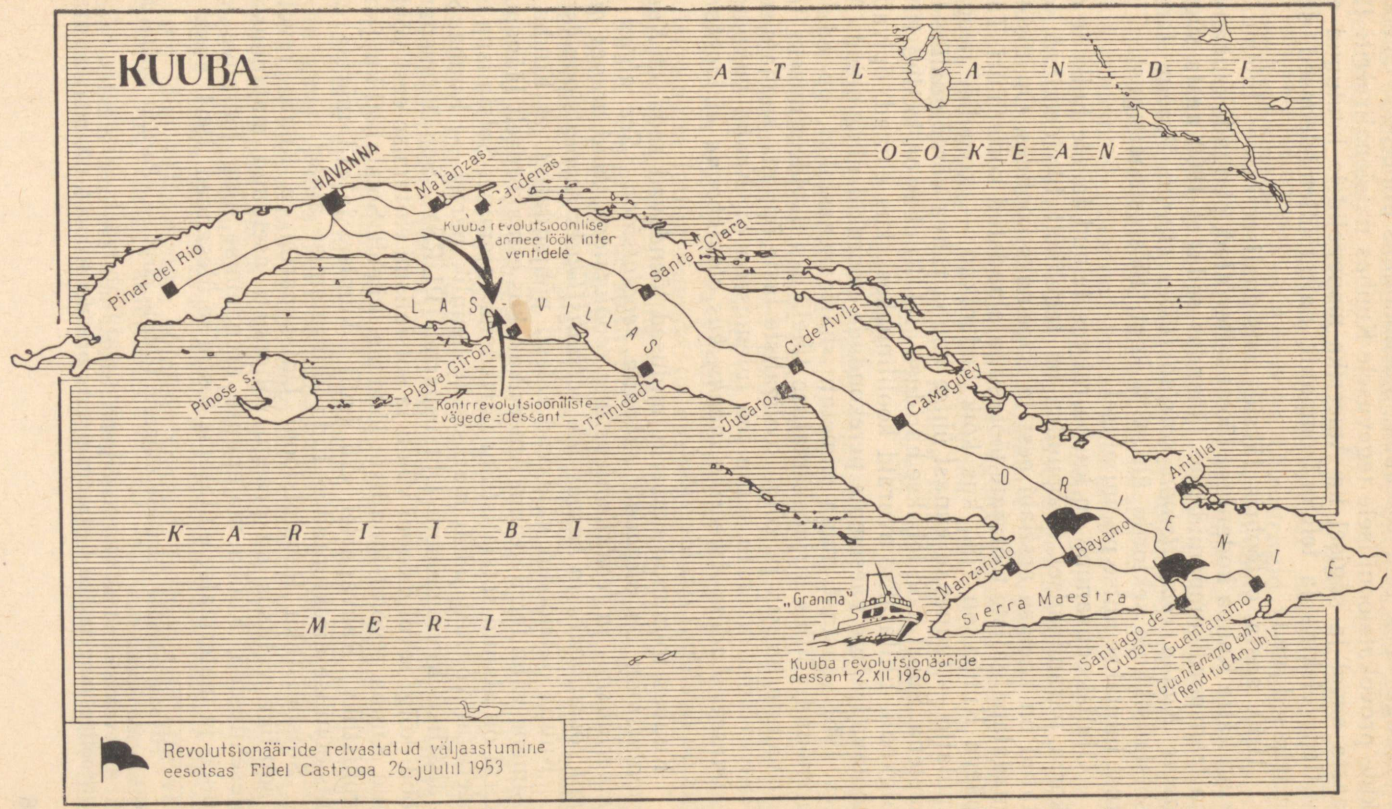
KUUBA
A T L A N D I
O O K E A N
HAVANNA
Matanzas
Cardenas
Kuuba revolutsioonilise armee löök inter ventidele
Pinar del Rio
Santa Clara
L A S V I L L A S
C. de Avila
Camaguey
Pinose s.
Playa Giron
Kontrrevolutsioonilise väegede dessant
Trinidad
Jucaro
Antilla
O R I E N T I E
K A R I I B I
M E R I
Bayamo
Manzanillo
„Granma"
Sierra Maestra
Santiago de Cuba
Guantanamo
Guantanamo laht (Rendifud Am. Ühl.)
Kuuba revolutsionääride dessant 2. XII 1956
Revolutsionääride relvastatud väljaastumine eesotsas Fidel Castroga 26. juulil 1953

Batistaga koos olid töötanud. Vastukaaluks Ameerika Ühendriikide provokatsioonilisele tegevusele Kuubas natsionaliseeriti 1960. aasta suvel ja sügisel ka Ameerika monopolidele kuulunud ettevõtted (elektri- ja telefonikompanii, naftatöötlemistehased, suhkrutehased jne.).

1960. aasta oktoobris läksid natsionaliseerimise tulemusena riigi kätte Kuuba kodanluse tööstusettevõtted, pangad, kaubandus- ja transpordikompaniid. See tähendas seda, et **1960. aasta sügisel** *astus Kuuba revolutsioon sotsialistlikku etappi.* Praegu langeb sotsialistlikule sektorile üle 95% kogu tööstustoodangust. Tööstust juhitakse ühtse plaani alusel.

Olulisi edusamme on kuuba rahvas teinud laiade hulkade olukorra parandamisel. Tööpuudus on tegelikult likvideeritud, kaotatud on ka tasu arstiabi eest ja õppemaks koolides. On tõstetud madalapalgaliste töötajate töötasu ja alandatud korteriüüri. Tänapäeva Kuuba on riik, kus kõik kodanikud — kreoolid, neegrid, mulatid — tunnevad ennast ühtse kuuba rahva võrdõiguslike liikmetena. Suurt tööd tehakse hariduse alal. Kuubas on loodud 10 000 algkooli. Ehitatakse avaraid koolilinnakesi, kus elavad, õpivad ja töötavad kõige vaesemate perekondade noorukid ning neiud. Alates 1961. aastast, mida nimetati «hariduseaastaks», on edukalt arenenud võitlus kirjaoskamatuse täielikuks likvideerimiseks täiskasvanute hulgas ja kõigi kooliealiste laste õppima suunamiseks. Rahvavõimu määratu suure töö tulemusena on *Kuuba kujunenud esimeseks Ladina-Ameerika maaks, kus elanikkonna kirjaoskamatus on täielikult likvideeritud.*

Kuubas toimunud ümberkujundused tõendavad seda, et *Kuuba revolutsioon on sügavalt rahvalik revolutsioon. See algas kui imperialismi- ja feodalismivastane revolutsioon, kuid arenes pidevalt tõusujoones ja kasvas üle sotsialistlikuks revolutsiooniks.*

Kuuba patrioodid väidavad täiesti põhjendatult, et Kuuba on esimene vaba territoorium Ameerikas, kus esmakordselt läänepoolkeral on alanud sotsialistliku ühiskonna rajamine. Sotsialismi eest peetavat võitlust juhib marksistlik-leninlik partei — Kuuba Sotsialistliku Revolutsiooni Ühtsuspartei (PURS)[1]. See ühtsuspartei loodi kõigi revolutsiooni võidu ja sotsialismi ehitamise eest võidelnud Kuuba revolutsiooniliste jõudude, nimelt Sotsialistliku (kommunistliku) Rahvapartei, «26. juuli liikumise» ja «13. märtsi revolutsioonilise direktoraadi»[2] liidu ühtesulamise alusel.

Sotsialistliku Revolutsiooni Ühtsuspartei ja Kuuba revolutsiooniline valitsus on praegu tulipunkti asetanud majandusliku ülesehitustöö, Kuuba majanduse arendamise ning töörahva kultuuri- ja materiaalse elutaseme tõstmise ülesanded. 1964. aasta on

[1] Hispaaniakeelse nimetuse esimeste tähtede järgi — *«Partido Unido de la Revolución Socialista».*

[2] Revolutsiooniline üliõpilasorganisatsioon, mis sai oma nimetuse noorte patriootide kangelasliku kallaletungi auks presidendi lossile 13. märtsil 1957. a.

Kuubas kuulutatud «majandusaastaks», 1965. aasta aga «põllumajandusaastaks».

NSV Liidu ja teiste sotsialismimaade abi revolutsioonilisele Kuubale.

Nõukogude Liit ja teised sotsialismimaad annavad kuuba rahvale määratu suurt abi. Kui Ameerika Ühendriigid keeldusid Kuuba suhkrut ostmast ja Kuubale naftat saatmast, organiseeris NSV Liit Kuubale naftasaatmise ja ostis koos teiste sotsialismimaadega Kuuba suhkrut. NSV Liit varustab Kuubat traktorite, autode, tööpinkide ja muude tööstusseadmetega. Suurt abi osutavad Kuubale Nõukogude spetsialistid. Peale selle õpivad Nõukogudemaal tuhanded kuuba noorukid ja neiud. Nõukogude Liidu abiga ehitatakse Kuubas mitmeid suuri ettevõtteid. Nõukogude Liit abistab Kuubat riigikaitse organiseerimisel ja tema poliitilise ning majandusliku sõltumatuse tugevdamisel.

Ameerika Ühendriikide imperialistide provokatsioonid Kuuba vastu.

Kuuba rahvas tegeleb rahuliku loova tööga. Ainuüksi ameerika imperialistid on süüdi selles, et Kuuba rahvas on oma võidu esimestest päevadest peale sunnitud relva kandma.

Kasutades oma Guantanamo sõjaväebaasi (Kuuba kaguosas) ja võimsat laevastikku, korraldavad Ameerika Ühendriigid järjest provokatsioone Kuuba rannikul. Ameerika lennukid on korduvalt Kuuba territooriumi pommitanud. Ameerika agendid korraldavad ettevõtetes, laevadel jm. plahvatusi.

Võitluses kuuba rahva vastu kasutavad Ameerika Ühendriigid endisi Kuuba latifundiumide ja ettevõtete omanikke, suurmajaomanikke ja -kaupmehi ning osalt ka katoliku kiriku juhte.

Kuuba emigrantide-kontrrevolutsionääride hulgast valmistavad Ameerika Ühendriikide imperialistid oma territooriumil ette palgasõdurite jõuke kallaletungiks Kuubale. 1961. aastal katkestas Ameerika Ühendriikide valitsus diplomaatilised suhted Kuuba revolutsioonilise valitsusega ja püüab Kuuba vastu mobiliseerida ka oma käsilasi, tegutsedes niinimetatud Ameerika Riikide Organisatsiooni kaudu. See organisatsioon loodi 1948. aastal selleks, et allutada Ladina-Ameerika maad Ameerika Ühendriikide diktaadile.

1961. aasta aprillis organiseerisid Ameerika Ühendriigid sõjalise kallaletungi Kuubale, maandades Playa Gironi rajoonis suure grupi kuuba kontrrevolutsionääre. Revolutsiooni kaitsele asus kogu kuuba rahvas loosungi all: «Kodumaa või surm! Meie võidame!» Kolm päeva kestnud lahingute tulemusena purustati Ameerika palgasõdurite jõugud täielikult.

1962. aasta oktoobris kuulutasid Ameerika imperialismi agressiivsed jõud välja Kuuba sõjalise blokaadi ja hakkasid ette valmistama uut, veelgi koletuslikumat kuritegu Vabaduse saare vastu. Ameerika Ühendriikide röövellik poliitika tekitas Kariibi mere piirkonnas kriisi, mis ähvardas maailma sõjaga. Ainult tänu

kuuba rahva mehisusele ja NSV Liidu resoluutsele tegevusele likvideeriti sissetungioht. Ameerika Ühendriikide valitsus võttis endale kogu maailma ees kohustuse, et ta ei tungi Kuubale kallale ja takistab ka oma liitlasi läänepoolkeral seda tegemast. Rahuarmastavad jõud saavutasid suure moraalse ja poliitilise võidu agressiooni ning sõja jõudude üle.

Kuuba rahva revolutsiooniliste saavutuste ja Nõukogude-Kuuba vennaliku sõpruse tugevdamise seisukohalt olid suure tähtsusega Fidel Castro visiidid Nõukogude Liitu 1963. aasta aprillis-juunis ja 1964. aasta jaanuaris.

Ameerika Ühendriikide agressiivsed ringkonnad aga jätkavad kuuba rahva ähvardamist. Nad püüavad organiseerida uusi provokatsioone tema vastu, kuid kuuba patrioodid seisavad valvsalt oma võitude kaitsel ja Kuuba vabariik sammub kindlalt sotsialistliku ühiskonna ehitamise teel. *Ta on sotsialismi kuulutajaks Ameerikas.*

DOKUMENT.

FIDEL CASTRO KUUBAS VALITSENUD OLUKORRAST BATISTA VERISE REŽIIMI AJAL.

(Väljavõte kõnest Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni Peaassamblee XV istungjärgul 26. septembril 1960. a.)

Millega puutus Kuuba revolutsioon kokku pärast võidu saavutamist? Millised «majanduslikud imed» teda ootasid? Esmajoones sai ta «päranduse» 600 000 kuubalase näol, kes on võimelised tööd tegema, aga kellel ei ole tööd... Kolm ja pool miljonit inimest vireles hurtsikutes ja onnides, elades hirmsates tingimustes. Korteriüür neelas ligi kolmandiku kõigist linnas elavate perekondade tuludest...

Teisest küljest maksis 85% väikepõllumeestest maarenti, mis moodustas 30% nende tuludest, 1,5%-le maaomanikele aga kuulus 46% kogu Kuuba maast...

Põhja-Ameerika monopolidele kuulus suurem osa pankadest ja väliskaubandusest, naftatöötlemisettevõtted, suurem osa suhkrutootmisest, Kuuba parimad maad ja tähtsaimad ettevõtted kõigis rahvamajanduse harudes...

Säärane oli olukord, kui me võimule tulime. (Fidel Castro, Kõne Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni Peaassamblee XV istungjärgul 26. septembril 1960. a., Moskva, 1960, lk. 12—13, v. k.)

Küsimusi ja ülesandeid.

1. Jutustage olukorrast Kuubas Batista verise diktatuuri ajal.
2. Milliseid edusamme on revolutsioonilise Kuuba töötajad teinud?
3. Kuidas püüavad ameerika imperialistid Kuuba revolutsiooni lämmatada ja miks nende katsed nurjuvad?
4. Jutustage Kuuba revolutsiooni ajaloolisest tähtsusest.
5. Täitke tabel Kuuba revolutsiooni etappide ning elluviidud sotsiaal-majanduslike ja poliitiliste abinõude kohta.

Etapid	Sotsiaal-majanduslikud ja poliitilised abinõud
1. Imperialismi- ja feodalismivastane etapp (jaanuar 1959—1960)	
2. Sotsialistlik etapp (alates 1960. aasta lõpust)	

Teemad ettekanneteks klassis või ajalooringis.

1. Kuuba revolutsioon.
2. Noorsugu Kuuba revolutsioonis.

Kirjandust klassiväliseks lugemiseks.

А. Варела, Куба революционная.
В. Гаврилин, Солдаты острова Свободы.
Д. Гранин, Остров молодых. Рассказы о Кубе.
Б. Мерин, Свободная Куба.
В. Чичков, Заря над Кубой.

*

§ 38. Eri maade sotsialismile ülemineku üldised seaduspärasused ja iseärasused.

V. I. Lenin nägi geniaalselt ette, et «mõnes väga olulises proletaarse revolutsiooni küsimuses tuleb *kõigil* maadel paratamatult läbi teha see, mille on läbi teinud Venemaa»[1]. Sotsialistliku süsteemi maade tekkimise ja arenemise ajaloost nähtub, et kõigile neile on omased kapitalismilt sotsialismile ülemineku üldised seaduspärasused (vt. dokumenti). Vaatleme nüüd tähtsamaid neist seaduspärasustest.

Marksistlik-leninlik partei kui revolutsiooni võidu põhitingimus.

Marksism-leninism õpetab, et sotsialistliku revolutsiooni võidu ja sotsialismi ülesehitamise põhitingimuseks ühel või teisel maal on see, et töörahva hulki juhib töölisklass, kelle eesotsas seisab marksistlik-leninlik partei.

Revolutsioonilises võitluses ja sotsialistlikus ülesehitustöös on kommunistid alati teaduslikult hinnanud klassijõudude paigutust oma maal ja püüdnud õigesti arvestada rahvahulkade meeleolu, õigeaegselt esitada ühtesid või teisi loosungeid ja ülesandeid.

Ajalugu on näidanud, et *ainult tõelised marksistid-leninlased teenivad ausalt ja ennastsalgavalt töölisklassi ning kogu töörahva*

[1] V. I. Lenin, Teosed, 31. kd., lk. 14.

huve. Kommunistid on oma rahva mõistus, au ja südametunnistus.

Seal aga, kus esineb kõikumist ja taganemist teadusliku kommunismi põhiprintsiipidest, ähvardab rahva saavutusi oht.

Seepärast lasubki marksistlik-leninlikel parteidel suur ajalooline vastutus marksismi-leninismi ideelise puhtuse ning väsimatu võitluse eest kõigi parempoolse ja «pahempoolse» kallaku vormide vastu.

Proletariaadi diktatuuri kehtestamine.

Revolutsiooni käigus kukutati kõigis uutes sotsialistlikes riikides ekspluataatorlikud klassid ja kehtestati proletariaadi diktatuur. Kõigis rahvademokraatiamaades kujunes töölisklassi vankumatu liit talurahvaga ja kõigi teiste töörahva kihtidega. Sellega on seletatav proletariaadi diktatuuri tugevus.

NSV Liidus, kommunismi laiahaardelise ehitamise tingimustes, on proletariaadi diktatuuri riik muutunud üldrahvalikuks riigiks. Üleminek proletariaadi diktatuurilt üldrahvalikule riigile toimub aja jooksul ka teistes sotsialismimaades.

Sotsialismi ehitamine.

Nagu NSV Liidus, nii on ka rahvademokraatiamaades tootmisriistade ja -vahendite kapitalistlik omandus likvideeritud. On kindlustunud ühiskondlik omandus. Rahvademokraatiamaades on juba lahendatud talurahva tootmisalase koopereerimise ülesanne või seda lahendatakse edukalt. Leninlik kooperatsiooniplaan on tõestanud oma suurt elujõudu nii nendes maades, kus kapitalism oli põllumajanduses juba ammu arenenud, kui ka maades, kus alles hiljuti likvideeriti feodaalsuhted.

Kõigis sotsialismimaades areneb majandus plaani järgi. Rahvamajanduse plaanipärane ja proportsionaalne arenemine on sotsialismi vankumatu majandusseadus. See nõuab iga maa looduslike, majanduslike ja konkreetsete ajalooliste tingimuste ning ta inimressursside ja muude võimaluste arvestamist. Tegelik elu on näidanud, et sotsialismi majandusseaduste alahindamine põhjustab sotsialistliku ülesehitustöö tempo aeglustumist.

Rahvaste sõprus. Sotsialistlik internatsionalism.

Kõigis rahvademokraatiamaades on rahvuslik rõhumine likvideeritud. Rahvusküsimuse lahendamisel omandatud kogemused NSV Liidus on suure tähtsusega ka kõigile uutele sotsialistlikele riikidele.

Sotsialistliku maailmasüsteemi tekkimisega kerkis rahvaste sõpruse küsimus üles uut moodi. Oli tarvis luua vennalikud vastastikused suhted üksikute iseseisvate sotsialistlike riikide vahel. Juba V. I. Lenin hoiatas, et rahvaste ja riikide rahvuslikud ning riiklikud erinevused jäävad väga kauaks püsima isegi pärast töölisklassi võitu ülemaailmses ulatuses.[1]

---

[1] Vt. V. I. Lenin, Teosed, 31. kd., lk. 71.

Seepärast peab sotsialismimaade vastastikuste suhete aluseks olema sotsialistliku internatsionalismi leninlik printsiip — suurte ja väikeste rahvaste täieliku võrdõiguslikkuse, vastastikuse kasusaamise ja seltsimeheliku abistamise, igakülgse majandusliku, poliitilise ja kultuurilise koostöö printsiip.

Imperialistliku reaktsiooni rünnakute tagasitõrjumiseks astuvad sotsialismimaad välja ühisrindena printsiibil «üks kõigi eest ja kõik ühe eest». Varssavi leping tagab selle osaliste rahvusliku sõltumatuse.

Sotsialismimaade sõpruse kindlust on juba elu ise kontrollinud (vastulöök interventidele Koreas, kontrrevolutsioonilise mässu purustamine Ungaris, ameerika imperialistide poolt rahva-Hiina vastu suunatud rünnakute tagasilöömine, Kuuba kaitsmine ameerika agressorite vastu jne.).

Eri maade sotsialismile ülemineku iseärasused.

Sotsialistliku revolutsiooni ja sotsialismi ehitamise üldised seaduspärasused avalduvad rahvademokraatiamaades teisiti kui NSV Liidus. See tuleb sellest, et rahvademokraatiamaad lähevad sotsialismile üle Nõukogude Liiduga võrreldes uutes ajaloolistes tingimustes.

Millistest iseärasustest on siis jutt?

Enne sotsialistliku maailmasüsteemi tekkimist ei olnud proletariaadi diktatuuri uue vormi arenemise kogemusi. Nüüd *eksisteerib peale nõukogude ja areneb edukalt ka rahvademokraatia.*

Varem ei olnud maailma sotsialismil *revolutsiooni demokraatlikult etapilt revolutsiooni sotsialistlikule etapile rahuliku ülemineku* konkreetseid kogemusi, ehkki V. I. Lenin orienteeris 1917. aastal meie parteid just revolutsiooni niisugusele arenemisele. Nüüd on mitmete maade kogemuste najal tõestatud, et revolutsiooni rahulik arenemine on võimalik.

Varem eeldati, et proletariaadi diktatuuri ajajärgul ei ole parlamentarism ja mitme partei süsteem rakendatav. Nüüd on tõestatud, et *sotsialismi ehitamise huvides on võimalik kasutada nii parlamenti kui ka mitme partei süsteemi.*

Poolteist aastakümmet tagasi puudusid sotsialismi ehitamise kogemused tööstuslikult arenenud maades. Meie päevil on Tšehhoslovakkia Sotsialistliku Vabariigi ja Saksa Demokraatliku Vabariigi kogemuste najal tõestatud, et *ka kõrgestiarenenud tööstusmaades on sotsialismil määratu suured eelised kapitalismiga võrreldes.*

Edasi, ajaloo kogemused on tõendanud V. I. Lenini teaduslikku ettenägelikkust selle kohta, et *nõrgalt arenenud maad, kes asuvad kapitalismieelsel arenemisstaadiumil, võivad jõuda sotsialismi kapitalismi vahele jättes.*

Viisteist-kakskümmend aastat tagasi väitsid marksismi vaenlased, et leninlik kooperatsiooniplaan ei ole väljaspool NSV Liitu rakendatav. Nüüd on elu tõestanud, et *küla sotsialistlik ümberku-*

jundamine on võimalik ilma maa natsionaliseerimiseta ja olukorras, kus talurahvas on pikemat aega seotud eraomandusega maale.

Sotsialismile ülemineku üldised seaduspärasused avaldusid eri maades erinevalt, sõltudes majandusliku ja poliitilise arenemise tasemest, rahvuslikest traditsioonidest ja klassijõudude vahekorrast nii igal üksikul maal kui ka rahvusvahelisel areenil.

Sotsialismi maailmasüsteemi arenemise seaduspärasused.

Sedamööda kuidas kindlustub ja kasvab sotsialismi maailmasüsteem, kujunevad üha ilmekamalt välja tema arenemise majandusseadused. Juba nõukogude võimu koidikul, ammu enne sotsialistliku maailmasüsteemi tekkimist, õpetas V. I. Lenin, et on tarvis «luua ühtne, terviklik maailmamajandus, mida üldise plaani kohaselt reguleerib kõigi rahvuste proletariaat...»[1]

Ühtse sotsialistliku maailmamajanduse loomiseks on kõigepealt vaja *rahvusvahelist sotsialistlikku tööjaotust ja tootmise spetsialiseerimist.*

Juba praegu on NSV Liit ja Rumeenia põhilisteks naftaseadmete tootjateks. Diiselmootoreid aga, mille võimsus on 2000 HP, toodab praegu ainult Tšehhoslovakkia (NSV Liit neid enam ei tooda).

Rahvusvaheline sotsialistlik tööjaotus võimaldab varem mahajäänud maadel kiiresti organiseerida tootmist nendes tööstusharudes, mille arendamiseks on kõige soodsamad tingimused, massiline tootmine aga aitab rakendada uusimat tehnikat ja tõsta tööviljakust eesrindlike maade tasemele.

Ulatuslikult areneb *tootmise koopereerimine.* Ühiste jõududega ehitatud naftajuhtme «Sõprus» kaudu suunatakse Nõukogude naftat Volga kallastelt Poolasse, Saksa Demokraatlikku Vabariiki, Tšehhoslovakkiasse ja Ungarisse. 1965. aastal moodustab nendesse maadesse suunatava Nõukogude nafta hulk 15 miljonit tonni.

On lõpule viidud Ungari, Saksa Demokraatliku Vabariigi, Poola, Rumeenia ja Tšehhoslovakkia energiasüsteemide ning Lääne-Ukraina elektrijaamade ühendamine. Vastastikuse Majandusliku Abistamise Nõukogu otsuse põhjal on loodud Majandusliku Koostöö Rahvusvaheline Pank.

On loodud ühine vagunipark, kus on üle 90 000 vaguni. NSV Liidu, Bulgaaria, Ungari, Saksa Demokraatliku Vabariigi, Poola ja Tšehhoslovakkia ühiste jõupingutustega on lõpule jõudmas Kingissepa fosforiidikaevanduse ja rikastamisvabriku rajamine. On asutatud koondis «Intermetall», mis taotleb koostööd musta metallurgia alal (Ungari, Poola, Tšehhoslovakkia, Bulgaaria, Saksa Demokraatlik Vabariik ja NSV Liit).

Ühtse maailmamajanduse loomine ei ole mõeldav ilma sotsialismimaade *plaanipärase tegevuseta.* Rahvuslike rahvamajandusplaanide koordineerimine (kooskõlastamine) on eriti vajalik nüüd,

[1] V. I. Lenin, Teosed, 31. kd., lk. 123.

kus üksikud sotsialismimaad asuvad erineval arenemisastmel. Neid ülesandeid peabki lahendama Vastastikuse Majandusliku Abistamise Nõukogu.

Praktika on näidanud, et toimub *kõigi maade majandusliku ja kultuurilise arenemise taseme ühtlustumine.* Tuginedes eesrindlike maade abile, jõuavad varem mahajäänud maad eesrindlikele maadele järele ja asuvad ühte ritta kõrgestiarenenud sotsialistlike riikidega.

Kui näiteks 1950. aastal oli Bulgaaria elektrienergia tootmise poolest iga elaniku kohta NSV Liidust maha jäänud viis korda ja Rumeeniast neli korda, siis 1961. aastal vähenes see vahe vastavalt kahe ja kolme korrani. Vähemarenenud sotsialismimaade (Korea Rahvademokraatliku Vabariigi, Vietnami Demokraatliku Vabariigi, Mongoolia Rahvavabariigi jt.) osatähtsus sotsialistliku maailmasüsteemi tööstuslikus tootmises kasvab pidevalt.

Üksikute maade majandusliku arenemise taseme ühtlustumine tagab neile *enam-vähem üheaegse ülemineku sotsialismilt kommunismile.*

Uus etapp sotsialistliku maailmasüsteemi arenemises.

Alates 50-ndate aastate teisest poolest *on sotsialistlik maailmasüsteem jõudnud uude arenemisetappi.* Sotsialistliku maailmasüsteemi juhtiv maa, Nõukogude Liit, on astunud kommunistliku ühiskonna laiahaardelise ehitamise perioodi. Esimesena maailmas saatis ta välja Maa kunstlikud kaaslased ja kosmoseraketid. Nõukogude inimesed sooritasid esimestena suuri kosmoselende.

Ajaloo seisukohalt lühikese ajaga on ka teised sotsialismimaad teinud tohutuid edusamme. Neis maades on kas *tervenisti* või *põhiliselt* võitnud sotsialistlikud tootmissuhted. Enamik maid on muutunud agraarmaadest tööstus- ja agraarmaadeks.

1937. aastaga võrreldes kasvas sotsialismimaade tööstustoodangu üldmaht 1964. aastaks peaaegu 8-kordseks. Samal ajavahemikul kasvas see mittesotsialistlikes maades kõigest 2,9-kordseks.

Ajavahemikul 1958—1962 moodustas tööstustoodangu iga-aastane juurdekasv sotsialismimaades 11,4%, mittesotsialistlikes maades aga 4,9%, s. o. peaaegu 2,5 korda vähem.

Tööstuses ja põllumajanduses tehtud edusammude alusel paraneb töötajate elu iga aastaga ja tõuseb sotsialismimaade rahvaste kultuuritase.

Pole kaugel aeg, mil sotsialismimaad annavad tööstustoodangut rohkem kui kogu kapitalistlik maailm. See kujuneb sotsialismi suureks võiduks kapitalismi üle inimtegevuse tähtsaimas sfääris.

Mõõtmatult on suurenenud sotsialistliku süsteemi mõju rahvusvahelisele olukorrale, töölisliikumise ja rahvusliku vabadusliikumise arenemisele. Maailma sotsialismileer on likvideerinud mitmed ohtlikud sõja- ja agressioonikolded.

Sotsialistlik maailmasüsteem muutub inimühiskonna arenemise otsustavaks teguriks.

Sotsialismi maailmasüsteemi jõudmisega uude arenemisetappi on kapitalismi üldkriis veelgi süvenenud.

Sotsialistliku maailmasüsteemi arenemine on veenvalt näidanud, et marksism-leninism on igavesti arenev õpetus. Sel õpetusel on internatsionaalne iseloom ja ta on kõigile maadele ja rahvastele teetähiseks üleminekul sotsialismilt kommunismile. Kommunistlikud parteid peavad marksistlik-leninlikke printsiipe rakendama õigesti iga maa konkreetsetes tingimustes.

Sotsialistlike maade rahvad loovad kogu inimkonnale uue ühiskonna prototüübi. *Selle maailma kõige õiglasema ühiskonnakorra nimeks on kommunism.*

DOKUMENT.

SOTSIALISTLIKU REVOLUTSIOONI JA SOTSIALISTLIKU ÜLESEHITUSTÖÖ ÜLDISTEST SEADUSPÄRASUSTEST.

(Väljavõte Moskvas 14.—16. novembril 1957 toimunud sotsialistlike maade kommunistlike ja töölisparteide esindajate nõupidamise deklaratsioonist.)

Sellised üldised seaduspärasused on järgmised: töörahva hulkade juhtimine töölisklassi poolt, kelle tuumikuks on marksistlik-leninlik partei, proletaarse revolutsiooni läbiviimisel ühes või teises vormis ja proletariaadi diktatuuri kehtestamisel ühes või teises vormis; töölisklassi liit talurahva põhihulkade ja teiste töörahva kihtidega; kapitalistliku omanduse likvideerimine ja põhiliste tootmisvahendite ühiskondliku omanduse kehtestamine; põllumajanduse järkjärguline sotsialistlik ümberkujundamine; rahvamajanduse plaanipärane arendamine, mis on suunatud sotsialismi ja kommunismi ülesehitamisele ning töörahva elutaseme tõstmisele; sotsialistliku revolutsiooni läbiviimine ideoloogia ja kultuuri valdkonnas ning suurearvulise intelligentsi loomine, kes on ustav töölisklassile, töötavale rahvale ja sotsialismiüritusele; rahvusliku rõhumise likvideerimine ning võrdõiguslikkuse ja vennaliku sõpruse sisseseadmine rahvaste vahel; sotsialismi saavutuste kaitsmine välis- ja sisevaenlaste kallaletungide eest; antud maa töölisklassi solidaarsus teiste maade töölisklassiga — proletaarne internatsionalism.

Marksism-leninism nõuab sotsialistliku revolutsiooni ja sotsialistliku ülesehitustöö üldiste printsiipide loovat rakendamist olenevalt iga maa konkreetsetest ajaloolistest tingimustest, ta ei luba teiste maade kommunistlike parteide poliitika ja taktika mehhaanilist kopeerimist. (Kaasaja teoreetilisi probleeme, Tallinn, 1961, lk. 13—14.)

Küsimusi.

1. Millised seaduspärasused on kehtivad sotsialistliku revolutsiooni ja sotsialismi ehitamise perioodil? (Kasutage vastuseks õpiku teksti ja dokumenti.)
2. Millised on sotsialistliku maailmasüsteemi arenemise põhilised seaduspärasused?
3. Millised on sotsialistliku maailmasüsteemi arenemise uue etapi iseloomulikud jooned?

Küsimusi ja ülesandeid IV peatüki kordamiseks.

1. Kuidas algasid rahvademokraatlikud revolutsioonid eri maades?
2. Millal ja missuguste sündmuste tulemusena kehtestati rahvademokraatiamaades proletariaadi diktatuur?
3. Millised on agraarküsimuse lahendamise iseärasused rahvademokraatiamaades?
4. Kuidas juhtisid rahvademokraatiamaade töölisklass ja tema partei rahvahulki revolutsiooni ja sotsialismi ehitamise perioodil?
5. Jutustage klassivõitlusest uutes sotsialistlikes riikides sotsialismi ehitamise perioodil.
6. Milliseid edusamme on sotsialismimaades tehtud käesoleval etapil?
7. Kuidas avaldusid sotsialistliku revolutsiooni ja sotsialistliku ülesehitustöö üldised seaduspärasused üksikute maade konkreetses olukorras?
8. Jutustage Vastastikuse Majandusliku Abistamise Nõukogu ülesannetest ja tegevusest.
9. Milliste teaduslike seisukohtadega rikastasid kommunistid sotsialistliku revolutsiooni ja sotsialismi ehitamise leninlikku teooriat?
10. Valige ajalehtedest sobivat materjali, mis iseloomustaks sotsialismi maailmasüsteemi kindlustamise eest peetavat võitlust.

V PEATÜKK.

IMPERIALISMI KOLONIAALSÜSTEEMI LAGUNEMINE.

Imperialismi koloniaalsüsteemi lagunemine.

Üheks sõjajärgse perioodi maailmaajalooliseks sündmuseks ja kapitalismi üldkriisi süvenemise tähtsaks näitajaks on *imperialismi koloniaalsüsteemi lagunemine.*

Määratu suure tähtsusega oli asjaolu, et Nõukogude Liit purustas fašistlike ja militaristlike riikide peajõud. Selle tulemuseks oli maailma imperialismi üldine nõrgenemine ja tingimuste loomine rahvusliku vabadusliikumise võiduks. Seda soodustasid ka Teise maailmasõja ajal asumaades ja sõltuvates riikides toimunud sügavad majanduslikud ning poliitilised muudatused. Asumaades ja sõltuvates riikides kasvas proletariaat arvuliselt, samuti suurenes ta organiseeritus. Mõõtmatult on kasvanud kommunistlike parteide autoriteet. Mitmetes Aasia maades on nad organiseerinud relvastatud vastupanu välismaistele röövvallutajatele. Sellest võitlusest võttis ulatuslikult osa talurahvas. Aktiviseerus ka rahvuslik kodanlus. Paljudes maades kujunesid tingimused kolonisaatorite vastu suunatud ühisrinde loomiseks. Rahvusliku vabadusliikumise edusammudele aitasid kaasa niisugused otsustavad tegurid, nagu Nõukogude Liidu ja kogu sotsialistliku sõprusliidu jõudude kasv, tema tohutu abi rõhutud rahvaste võitlusele, Euroopa ja Ameerika revolutsioonilise proletariaadi toetus nendele rahvastele ja imperialismi edasine nõrgenemine.

Kõik need tingimused andsid rahvusliku vabastuse revolutsioonidele määratu suure ulatuse. Algas *imperialismi koloniaal-*

süsteemi lagunemine esialgu Aasias, seejärel ka Aafrikas. Koloniaalsüsteemi lagunemine on kapitalismi üldkriisi teise etapi iseloomulikumaid jooni. Kapitalismi üldkriisi kolmandal etapil toimub kolonialismi kokkuvarisemine.

§ 39. India Vabariigi tekkimine ja arenemine.

India rahvaste võitlus rahvusliku sõltumatuse eest. India Vabariigi moodustamine.

Teise maailmasõja ajal ja pärast seda intensiivistus India rahvaste võitlus oma sõltumatuse eest.

Juba 1942. aastal alustasid rahvahulgad võitlust kolonisaatorite vastu. «Kasige minema Indiast!» niisugune oli rahva üksmeelne nõue. 1945. aasta novembris toimusid Kalkutas barrikaadilahingud tööliste ja inglise politsei vahel. Inglaste vastu suunatud väljaastumisi toimus ka teistes linnades. 1946. aasta veebruaris alustasid võitlust India madrused Bombays, seejärel aga puhkesid rahutused India sõjaväeosades Kalkutas. Need sündmused panid kogu maa lainetama. Liikumisest hakkas osa võtma ka India talurahvas. Eriti suure tähtsusega oli talurahva ülestõus Haidarabadi vürstiriigis 1946. aastal.

Rahva võimsad väljaastumised sundisid Inglismaa tööerakondlaste valitsust 1947. aasta juunis teatama, et ta on nõus Inglise vägesid Indiast välja viima. Kuid enne Indiast lahkumist jaotati maa kaheks dominiooniks: Indiaks (ehk India Liiduks) ja Pakistaniks. Jaotamine viidi läbi usulise tunnuse järgi (India koosseisus on enamikus hindud, kuid seal on ka palju muhameedlasi; Pakistani koosseisus on enamikus muhameedlased, kuid seal on ka palju hindusid). 1947. aasta augustis kuulutati India ja Pakistan Inglismaa dominioonideks. India jaotamise eesmärgiks oli nõrgendada vabadusliikumist ja võimaldada Inglismaal hoida tegelikult mõlemaid dominioone alluvuses, ässitades neid teineteise vastu üles. Selsamal eesmärgil õhutasid inglise kolonisaatorid India jaotamise käigus usulist võitlust hindude ja muhameedlaste vahel ning provotseerisid nendevahelisi tapatalguid. Ainuüksi Pandžaabis tapeti pool miljonit inimest, miljonid inimesed aga jäid peavarjuta ja varata.

1950. aasta jaanuaris *kuulutas India enda sõltumatuks vabariigiks.* Samal ajal vastuvõetud konstitutsioon kuulutas välja üldise valimisõiguse ja kodanlik-demokraatlikud vabadused. Seadusandlik võim kuulub parlamendile, täidesaatev aga valitsusele, kes vastutab parlamendi ees. India on liiduriik, mis koosneb 16 osariigist.

Sõltumatuse kättevõitmise ajast peale on India valitsevaks parteiks India Rahvuskongress, kelle esindajad kujundavad India valitsuse.

Rahvusliku majanduse arendamine.

India majanduslik olukord oli pärast Inglise ülevõimust vabanemist väga raske. Tähtsamad tööstusharud, pangad ja suur osa istandusi olid ikka veel inglise ja teiste väliskapitalistide käes. Põllumajandus oli maha jäänud, talurahvas aga oli mõisnike orjuses. Põlluharija põhiliseks tootmisriistaks oli, nagu kauges minevikuski, puuader ja sirp. Indias ei jätkunud toiduaineid.

Selleks et jagu saada majanduslikest raskustest ja luua alus rahvusliku majanduse arendamisele, püüdis India valitsus kõigepealt edendada põllumajandust. India valitsus organiseeris soode kuivendamist ja põuaste maade niisutamist. Talupoegade jõududega ja valitsuse abiga ehitatakse kanaleid, tamme ja teid. Indias on loodud riiklikud näidisfarmid, mis propageerivad talupoegade hulgas eesrindlikke tootmismeetodeid.

Enamikus osariikides on vastu võetud agraarreformi seadused, mis näevad ette printsiibi «maa kuulub neile, kes seda harivad» ellurakendamist. Ent feodaalmõisnikel on osariikide seadusandlikes ja täidesaatvates organites tugevad positsioonid ja nende äge vastupanu takistas selle printsiibi elluviimist.

Siiamaani kuulub Indias kolm neljandikku haritavast maast ainult 15%-le majanditest. Samal ajal on enamikul talupoegadest kas endiselt väiksed maalapid, millest ei jätku perekonna ülalpidamiseks (50% maavaldustest ei ületa 2 hektarit), või neil pole üldse maad. Need talupojad on sunnitud mõisnikelt ülirasketel tingimustel maad rentima. Suur võim talupoegade üle on ka liigkasuvõtjatel.

Sõltumatus Indias pööratakse suurt tähelepanu rahvusliku tööstuse arendamisele. On ehitatud mitu riiklikku ettevõtet (veduritehas, laevatehas, vagunitehas jne.) ja mitu hüdroelektrijaama, mis on India rahvamajandusele suure tähtsusega. Uue India suurimaks ehituseks on NSV Liidu abiga ehitatud Bhilai metallurgiatehas.

Indias luuakse ka mitmeid teisi ettevõtteid, sealhulgas NSV Liidu ja teiste sotsialismimaade kaasabil ehitatav raskemasinatööstuse tehas Rantšis ja kaevandusseadmete tehas Durgapuris. Nõukogude Liit võtab osa rohkem kui 30 suure ettevõtte ehitamisest Indias. Eriti suure tähtsusega on India naftatööstuse loomine, mis toimub Nõukogude Liidu ja teiste sotsialismimaade kaasabil.

Läänеriigid püüdsid igati takistada rasketööstuse loomist Indias. Kuid NSV Liidu abi Bhilai metallurgiakombinaadi ja teiste ettevõtete ehitamisel sundisid Lääne kapitaliste oma suhtumist India abistamisse muutma ja mõnede tehaste ehitamisest osa võtma.

Läänеriigid püüavad kasutada oma «abi» Indiale poliitilise surve avaldamiseks. Nii olid Ameerika Ühendriigid algul nõus osa võtma Bokaro terasesulatustehase ehitamisest, kuid hiljem

loobusid sellest projektist. India valitsuse palvel abistab Nõukogude Liit ka selle tehase ehitamisel.

India valitsuse poolt väljatöötatud majandusplaanide elluviimine tõi endaga kaasa tööstusliku tootmise kasvu ja riikliku sektori märgatava suurenemise tööstuses. Kuid majanduses etendab ikka veel peamist osa kapitalistlik erasektor, mille arvele langeb üle 80% tööstuslikust tootmisest. India majanduses on säilinud Inglise ja Ameerika monopolide positsioonid. Nendega on seotud ka paljud India monopolistid.

India suurkapitalistid kardavad riikliku sektori edasist kasvu. Endised vürstid ja mõisnikud pelgavad edasisi agraarreforme ja demokraatlikke ümberkujundusi. Need elemendid on loonud reaktsioonilise partei «Swatantra» («Sõltumatu») ja püüavad oma endisi klassiprivileege säilitada.

India Kommunistlik Partei võitluses oma maa poliitilise ja majandusliku sõltumatuse tugevdamise ning töörahva eluliste huvide eest.

Kommunistlikul Parteil on suur mõju tööliste ja haritlaste hulgas, teda toetavad laiad rahvahulgad. 1962. aastal toimunud parlamendivalimistel sai ta üle 11 miljoni hääle. *Kommunistliku Partei tegevus on suunatud kolonialismi ja feodalismi tagajärgede kõige resoluutsemale likvideerimisele.* Ta nõuab väliskapitali mõju likvideerimist, taotleb pankade ja mitmete suurettevõtete natsionaliseerimist ning riikliku sektori edasiarendamist (vt. dokumenti). Kommunistlik Partei võitleb mõisnike maavalduse kaotamise eest. Üks tema peamisi loosungeid on: «Maa peab kuuluma neile, kes seda harivad.» Kommunistlik Partei võitleb laiade töörahva hulkade olukorra parandamise eest.

India Kommunistlik Partei võitleb järjekindlalt rahvusliku sõltumatuse kindlustamise ja mittekapitalistliku arenemistee eest ning toetab India rahumeelset välispoliitikat.

India Vabariigi võitlus rahu eest.

India on agressiivsete sõjaliste blokkide loomise vastu ja lükkab tagasi kõik Ameerika Ühendriikide ning teiste imperialistlike riikide katsed teda sõjalistesse liitudesse tõmmata.

India astub välja kolonialismi vastu. 1961. aastal vabastas ta relvade jõul Portugali ikkest oma maa-alad — Goa, Diu ja Damani, viies seega lõpule India vabastamise kolonisaatoritest.

Imperialistid püüavad Indiat neutraliteedi positsioonidelt eemaldada. Omakasupüüdlikel eesmärkidel püüdsid nad kasutada India-Hiina piirikonflikti Himaalajas. «Swatantra» partei ümber rühmitunud reaktsioonilised jõud nõuavad lahtiütlemist neutraliteedipoliitikast ja ühinemist agressiivsete sõjaliste blokkidega.

1964. aasta mais suri silmapaistev riigitegelane, India peaminister Džavaharlal Nehru. Reaktsioonilised elemendid püüdsid tema surma ära kasutada India rahuarmastava välispoliitika muutmiseks. Uue valitsuse kujundamisel teatas peaminister Lal

Bahadur Šastri, et India valitsus kaitseb endiselt rahuliku kooseksisteerimise ja blokkidest eemalejäämise poliitikat.

NSV Liidu ja India vahel on kujunenud kindel sõprus, mis on tähtis tagatis ülemaailmse rahu säilitamisel.

DOKUMENT.

KOMMUNISTLIK PARTEI INDIA MAJANDUSLIKUST OLUKORRAST.

On vaieldamatu, et kahe viie aasta plaani tulemusena on India majanduse tööstuslik baas muutunud ulatuslikumaks ja võimsamaks...

Ära märkides edusamme, mida meie majandus on teinud, ei tohi me samal ajal alahinnata meie majandusliku, poliitilise ja ühiskondliku elu negatiivseid külgi. India sai tohutuid laene Ameerika Ühendriikidelt ja teistelt lääneriikidelt...

India suurkapitali esindajate ja nende imperialistlikes maades asuvate sõprade kasvav koostöö kujutab endast suurt ohtu India majanduslikule progressile, välispoliitikale ja isegi demokraatiale. Meie partei peab rahvast innustama, mobiliseerides teda võitlusele selle ohu vastu.

Riiklik sektor on tunduvalt kasvanud. Sellest hoolimata on ta ikka veel kaugel sellest, et muutuda meie majanduse määravaks teguriks.

Monopolide kasv on intensiivistunud. Käesoleval ajal kuulub kümnele perekonnale, India bisnessi suurtele ninameestele, 67% kõigi kompaniide poolt kontrollitavast kapitalist. Väheste rikkuse ja enamuse vaesuse vaheline kontrast on muutunud teravamaks kui kunagi varem. (Adžoi Ghoš[1], Artiklid ja kõned, Moskva, 1962, lk. 189—192, v. k.)

Küsimusi ja ülesandeid.

1. Kuidas arenes India rahva võitlus oma rahvusliku sõltumatuse eest?
2. Jutustage, kuidas inglise kolonisaatorid õhutasid vaenu hindude ja muhameedlaste vahel.
3. Milliseid edusamme on tehtud India Vabariigi arendamisel?
4. Kommunistlik Partei ning tema suhtumine valitsuse sise- ja välispoliitikasse (valmistuge vastamiseks õpiku teksti ja dokumendi alusel).
5. Hakake täitma sünkroonilist tabelit «Sõltumatute rahvusriikide tekkimine pärast Teist maailmasõda» alljärgnevas vormis:

Aasia	Aafrika	Ladina-Ameerika

Kirjandust klassiväliseks lugemiseks.

Х. А. Аббас, Завтра принадлежит нам.
Сердце, отданное людям. В кн.: «Жизнь, отданная борьбе», стр. 181—200.

[1] Adžoi Ghoš (1909—1962) — India Kommunistliku Partei Rahvusliku Nõukogu (Keskkomitee) peasekretär.

§ 40. Indoneesia Vabariigi tekkimine ja arenemine. Birma Liidu tekkimine.

Indoneesia Vabariigi tekkimine ja tema võitlus interventide vastu.

350 aasta vältel oli Indoneesia Hollandi asumaa. Hollandi kolonisaatorite ülevõim oli Indoneesia majandusliku mahajäämuse ja välismaalaste võimutsemise peamiseks põhjuseks maa majanduses (vt. dokumenti).

1942. aastal okupeerisid Jaapani väed Indoneesia. Hoolimata tagakiusamistest ja julmast terrorist arenes Indoneesias laialdane Jaapani-vastane liikumine, mis kasvas relvastatud väljaastumisteks. Järk-järgult kujunes Indoneesias kõigi patriootlike jõudude (tööliste, talupoegade, linna väikekodanluse ja rahvusliku kodanluse) ulatuslik rinne. Selle rinde juhtivateks jõududeks olid Indoneesia Kommunistlik Partei ja rahvusliku kodanluse huve esindav Rahvuslik Partei.

NSV Liidu sõttaastumine Jaapani vastu innustas Indoneesia rahvast otsustavale võitlusele okupantidega. **1945. aasta augustis** toimus Indoneesias imperialismivastane revolutsioon. Indoneesia kuulutati vabariigiks.

Indoneesia rahva võit tegi Ameerika Ühendriikide, Inglise ja Hollandi imperialistid rahutuks. Nad organiseerisid relvastatud interventsiooni noore vabariigi vastu, et teda lämmatada. Reaktsioonilised mõisnikud ja kompradoorlik kodanlus olid nõus kolonisaatoritega kokku leppima. *Ent rahvahulgad jätkasid võitlust ja sundisid 1949. aastal kolonisaatoreid Indoneesia sõltumatust tunnustama.* Holland säilitas tol ajal oma võimu ainult Lääne-Iriani (Uus-Ginea lääneosa) üle.

Indoneesias moodustati rahvuslik valitsus. 1945. aastast alates on pidevalt Indoneesia presidendiks olnud Sukarno, üks Aasia silmapaistvaid riigitegelasi.

Sotsiaal-majanduslikud reformid Indoneesias.

Indoneesia rahvas sai kolonisaatoritelt raske pärandi. Tööstusettevõtted kuulusid Hollandi, Ameerika ja Inglise monopolidele. Paremad maad olid välismaiste plantaatorite käes. Indoneesia oli peaaegu täielikult kirjaoskamatu maa, ainult 7% rahvastikust oskas lugeda ja kirjutada.

Rahvusliku majanduse tugevdamiseks võttis Indoneesia valitsus tarvitusele mitmeid abinõusid, mille eesmärgiks oli piirata väliskapitali tegevust. Ta natsionaliseeris kõik hollandlastele kuulunud istandikud, tööstus- ja kaubandusettevõtted, pangad, transpordivahendid ja osaliselt ka naftatööndused. Natsionaliseeritud omand moodustas Indoneesia majanduses riikliku sektori tuumiku. Selle edasisele tugevdamisele aitavad kaasa juba ehitatud ja ehitamisel olevad raske- ning kergetööstuse suurettevõtted. Indoneesiale annab suurt abi Nõukogude Liit. NSV Liidu kaasabiga võetakse kasutusele uusi piirkondi, ehitatakse maanteid Kalimantani

saarel, rajatakse kaks suurt riisikasvatusmajandit, püstitatakse kaks metallurgiatehast — Indoneesia rasketööstuse esiktehased, hüdroelektrijaam ja alumiiniumitehas, tehakse geoloogilisi uurimistöid jne.

Tarvituselevõetud abinõud tugevdasid rahvuslikku majandust. Nüüd langeb rahvuslikule kapitalile (riiklikule ja erakapitalile) ligi 70% Indoneesia majanduslikust potentsiaalist.

Indoneesia valitsus astub mõningaid samme olukorra parandamiseks põllumajanduses. On loodud esimesed riiklikud riisikasvatusmajandid. 1954. aastal keelati talupoegade minemaajamine nende poolt ülesharitud maadelt. Võeti vastu otsus agraarreformi läbiviimise kohta ning maa andmise kohta maata ja vähese maaga talupoegadele suurmaavalduse piiramise arvel.

Kuid praegu on kolm neljandikku Indoneesia haritavatest maadest ikka veel mõisnike ja väliskapitalistide käes. Rentnikud-pooleteramehed on sunnitud suurmõisnikele andma üle 50% saagist. Mõisnikud takistavad agraarreformi läbiviimist.

Välismaiste imperialistide toetusel püüavad reaktsionäärid kõigi vahenditega Indoneesia Vabariigi iseseisvat arenemist pidurdada.

1958. aastal alustasid reaktsioonilised ohvitserid Kesk-Sumatral ja Põhja-Sulavesil mässu seadusliku valitsuse vastu. Ameerika Ühendriigid ja Holland varustasid mässajaid relvade ja lennukitega. Ent pärast pikaajalist võitlust löödi mässajad puruks.

Keskvõimu tugevdamiseks ja võitluse intensiivistamiseks õõnestavate elementide vastu võttis president Sukarno 1959. aastal enda peale ka peaministri kohustused ja kujundas valitsuse, mis esindab kõiki Indoneesia patriootlikke jõude.

Indoneesia rahva edusammud võitluses kolonisaatorite ja nende sisemise agentuuri vastu on saanud võimalikuks selle tõttu, et kõik patriootlikud jõud on koondunud Indoneesia Rahvusrindesse, kuhu kuuluvad kümme poliitilist parteid (sealhulgas Rahvuslik Partei ja Indoneesia Kommunistlik Partei), samuti nende juhtimise all olevad ühiskondlikud massiorganisatsioonid.

Indoneesia Kommunistlik Partei etendab suurt osa riigi poliitilises elus. Partei kongressidel püstitas ta otsese ülesande — *viia imperialismi- ja feodalismivastane demokraatlik revolutsioon lõpule.* Kommunistid nõuavad resoluutsemat võitlust Hollandi agentuuri vastu Indoneesias, Ameerika monopolide tungimise vastu Indoneesia majandusse, tugeva riikliku sektoriga rahvusliku majanduse kindlustamise ja agraarreformi läbiviimise eest.

Indoneesia välispoliitika.

Indoneesia Vabariik teostab iseseisvat välispoliitikat. Ta astub otsustavalt välja imperialismi ja kolonialismi vastu.

Indoneesia rahva suureks võiduks on Lääne-Iriani tagastamise eest peetud võitluse edukas lõpuleviimine. Tema territooriumil

intensiivistunud partisaniliikumine sundis hollandi kolonisaatoreid alla kirjutama kokkuleppele Indoneesiaga, mille järgi Lääne-Irian anti 1. maist 1963. a. Indoneesia valitsemise alla. See oli uus hoop imperialismile ja kolonialismile.

Indoneesia pooldab rahulikku kooseksisteerimist, agressiivsetest sõjalistest blokkidest eemalejäämist ning Aasia ja Aafrika maade solidaarsust võitluses kolonisaatorite vastu. *Indoneesia ja Nõukogude Liidu vahel on kujunenud siira sõpruse ja koostöö suhted.*

Birma Liidu tekkimine. Birma oli kuni 1948. aastani Inglise asumaa. 1942. aastal okupeerisid Birma jaapani militaristid. Kuid Birma rahvas ühines imperialismivastasesse ühisrindesse ja alustas võitlust jaapani okupantide vastu.

1945. aasta märtsis algas Birmas üldrahvalik ülestõus jaapani röövvallutajate vastu. Pärast jaapanlaste väljakihutamist pöördusid Birmasse tagasi inglise imperialistid, kes püüdsid Birmas taastada endist koloniaalkorda. Ent birma rahva otsustav võitlus sundis Inglismaad Birma sõltumatust tunnustama.

1948. aasta jaanuaris kuulutati endine Inglise asumaa Birma pidulikult iseseisvaks vabariigiks, mille nimeks sai Birma Liit. Birmas tulid võimule rahvusliku kodanluse esindajad.

Birma sise- ja välispoliitika. Sõltumatuse ajal on Birmas ehitatud terase-valtsimis-, naftautmis- ja suhkrutehased, tekstiiliettevõtteid jt. Riigi kätte on läinud kõik transpordi- ja sidevahendid. Sel alusel loodi riiklik sektor. Kuid väliskapital säilitas Birma majanduses ikkagi veel märkimisväärsed positsioonid.

1953. aasta maareform õõnestas küll suurfeodaalide võimu, kuid keskmiste ja väikemõisnike võim külas säilis.

Birma progressiivsed jõud võitlevad agraarreformi ja muude sotsiaal-majanduslike reformide täieliku elluviimise eest, parempoolsed elemendid aga astuvad välja nii põhjalike ümberkujunduste kui ka Birma iseseisva välispoliitilise kursi vastu. Vaidlused sise- ja välispoliitika küsimustes tekitasid lõhe rahvusliku kodanluse hulgas.

1962. aasta märtsis tuli võimule Revolutsiooniline Nõukogu, kes esindab Birma patriootlikke, demokraatlikke jõude ja tugineb uuele parteile — Birma Sotsialistliku Programmi Parteile. Revolutsiooniline Nõukogu eesotsas kindral Ne Viniga võttis vastu programmi «Birma tee sotsialismile» ja asus ellu viima tähtsaid sotsiaal-majanduslikke ümberkujundusi. *Nende eesmärgiks on lõplikult likvideerida väliskapitali positsioonid Birma majanduses ja külas valitsevate feodaalsuhete igandid ning piirata erakapitali.*

Revolutsiooniline Nõukogu natsionaliseeris juba kõik välispangad ja Birma erapangad. Riigi kätte läks kogu välis- ja osalt ka sisekaubandus. Rahvusliku majanduse aluseks on riiklik sektor. Uute erakapitalistlike ettevõtete loomine Birmas on keelatud.

Peamist tähelepanu pööratakse põllumajanduse arendamisele. Põllumajandus moodustab Birma majanduse aluse. Kuigi külas pole veel toimunud põhjalikke ümberkujundusi, keelas valitsus talupoegade minemaajamise maalt võlgade pärast. Džunglitelt kättevõidetud viljarikastel aladel luuakse maata talupoegadele kooperatiivsed külad. Birmas luuakse talupoegade teenindamiseks riiklike masina-traktorijaamade võrk. Selleks on NSV Liidult ja Tšehhoslovakkialt traktoreid ostetud.

Valdav enamik Birma elanikkonnast toetab revolutsioonilis-demokraatlikke ümberkujundusi ja kiidab heaks Birma mittekapitalistliku arenemise tee.

Välispoliitika valdkonnas pooldab Ne Vini valitsus neutraliteeti ja sõprust kõigi maadega.

Sõltumatul Birmal on sõbralikud suhted Nõukogude Liiduga, kes abistab birma rahvast rahvusliku majanduse arendamisel.

DOKUMENT.

SUKARNO VÄLISKAPITALI ÜLEVÕIMUST INDONEESIA MAJANDUSES ENNE SÕLTUMATUSE KÄTTEVÕITMIST.

... Indoneesia muudeti mitte üksnes piirkonnaks, mis veab välja saadusi, mille vastu vana imperialism varem huvi tundis, nimelt muskaatpähkleid, nelki, pipart, kaneeli ja indigot, — nüüd on Indoneesia ka
nende kaupade müügituruks, mida tööstus välismaal toodab;
väliskapitalide rakendamise sfääriks...

Just väliskapitalide mahutamise «tee» on kõige masendavam, ja selle raskus suureneb pidevalt: mitte kümned, vaid sajad suhkruvabrikud, kõikjal rajatavad teeistandused, kõigis suundades laiuvad kautšukiistandused, kiinapuu-, kohvi-, tubaka- ja vürtsiistandused, inglistina, kulla ja nafta tootmine, rauatehased, töökojad, laevad ja trammid — see kõik on väliskapitalide rakendamise sfäär, see kõik annab tunnistust sellest, kuivõrd tugevasti see gigant Indoneesiat ekspluateerib... (S u k a r n o, Indoneesia süüdistab, Moskva, 1957, lk. 186—187, v. k.)

Küsimusi ja ülesandeid.

1. Kuidas tekkis Indoneesia Vabariik?
2. Millised sotsiaal-majanduslikud ümberkujundused on Indoneesias läbi viidud?
3. Kuidas loodi Birma Liit?
4. Milliseid abinõusid rakendab Birma valitsus oma maa rahvusliku sõltumatuse tugevdamiseks?
5. Jätkake sünkroonilise tabeli «Sõltumatute rahvusriikide tekkimine pärast Teist maailmasõda» täitmist.

§ 41—42. Noorte sõltumatute riikide tekkimine ja arenemine Aafrikas.

Egiptuse Vabariigi tekkimine.

Imperialistid nimetasid Aafrikat «uinuvaks kontinendiks». Pärast paljude asumaade kaotamist Aasias lootsid nad seda tasa teha Aaf-

rika maade intensiivse ekspluateerimisega. Ent Aafrika rahvad ajasid oma ennastsalgava võitlusega vabaduse ja sõltumatuse eest imperialistlike kiskjate plaanid nurja. Egiptuse rahvas oli üks esimesi Aafrikas, kes alustas võitlust kolonisaatorite vastu.

Kuni 1952. aastani oli Egiptus Inglismaast sõltuv riik, Inglise tekstiilitööstuse suur «puuvillaistandus». Inglismaa kasutas Suessi kanalit ja selle tsoonis asuvaid sõjaväebaase Egiptuse ning teiste araabia maade valitsemiseks.

Inglased tegutsesid liidus Egiptuse kompradoorliku kodanlusega, samuti feodaalidega, kes püüdsid säilitada oma maad ja võimu Egiptuse talurahva üle. Imperialistide tähtsaks toeks oli kuninga õukond.

Egiptuse rahvahulgad nõudsid resoluutselt Inglise vägede väljaviimist Suessi kanali tsoonist ja Egiptuse sõltumatuse taastamist. **1952. aasta juulis** alustasid Kairo garnisoni väeosad ülestõusu. Seda juhtis illegaalne organisatsioon «Vabad Ohvitserid». Rahvahulgad toetasid armeed. Ülestõusnud sundisid kuningas Farukit troonist loobuma ja Egiptusest lahkuma. Monarhia kukutamine Egiptuses oli imperialismile ja tema käsilastele raskeks hoobiks. Rahvuslikul juulirevolutsioonil oli imperialismi- ja feodalismivastane iseloom. Aasta pärast kuulutati Egiptus vabariigiks.

Vabariigi presidendiks sai ohvitseride-patriootide organisatsiooni juht Gamal Abdel Nasser. Egiptuse valitsus konfiskeeris kuninga perekonna ja ülemkihi maavaldused.

Rahvusliku sõltumatuse tugevdamisel oli tähtsaks teetähiseks Suessi kanali kompanii natsionaliseerimine **1956. aasta juulis**. Enamik maailma riike tunnistas Egiptuse valitsuse tegevuse seaduslikuks. Ometi päästsid Inglismaa, Prantsusmaa ja Iisrael valla sõja Egiptuse vastu. See relvastatud agressioon nurjus. Egiptuse rahvas avaldas mehist vastupanu tema territooriumile tunginud interventide vägedele.

Suurt osa etendas Port Saidi kangelaslik kaitsmine. Sellest võtsid armee kõrval osa kõik linna elanikud. Agressorid pommitasid linna barbaarselt, muutsid selle varemeiks, kuid nad ei suutnud linna kaitsjaid võita. Oma kodumaa kaitsmisel ilmutasid mehisust ja vaprust ka teiste linnade elanikud.

Võitluses imperialistide vastu ei olnud Egiptuse rahvas üksi. Rahuarmastavad maad toetasid Egiptust. Nõukogude Liit hoiatas resoluutselt agressoreid, mis sundis neid oma röövellikke aktsioone lõpetama. See oli Egiptuse rahva suur võit imperialismi üle.

Egiptuse-vastase sõja ajal esinesid Ameerika Ühendriigid valelikult kolonialismi vaenlastena. Tegelikult püüdsid nad selles strateegiliselt tähtsas piirkonnas oma ülevõimu kehtestada.

Araabia Ühinenud Vabariik.

1957. aasta lõpul ja 1958. aasta alguses plaanitsesid Ameerika Ühendriikide imperialistid Türgi kaasabil anda hoobi araabia rah-

vastele. Nad kavatsesid vallutada Süüria ja organiseerisid Egiptuse majandusliku blokaadi.

1958. aasta veebruaris ühinesid Egiptus ja Süüria üheks riigiks, mis sai nimeks Araabia Ühinenud Vabariik.

Kuid see ühinemine osutus ajutiseks. Kui 1961. aasta juulis anti Araabia Ühinenud Vabariigis välja seadused, mis piirasid suurkapitaliste ja andsid hoobi nende omandile, otsustas Süüria kodanlus Egiptusest lahku lüüa. Süüria kodanlust toetasid sõjaväelised ringkonnad. 1961. aasta septembris panid Süüria sõjaväeosad toime riigipöörde ja lahutasid Süüria Egiptusest. Loodi Süüria Araabia Vabariik.

Süüria rahvahulgad lootsid, et nende olukord paraneb ja poliitiline elu demokratiseerub, kuid võimuletulnud süüria kodanluse parempoolsed elemendid kehtestasid maal rahvavastase režiimi. Viimasel ajal on laiade rahvahulkade survel ning Alžeerias ja Araabia Ühinenud Vabariigis toimunud progressiivsete muutuste mõjul täheldatud muutusi ka Süüria Araabia Vabariigis: on alanud poliitilise elu demokratiseerimise protsess, on vastu võetud põhiliste majandusharude natsionaliseerimise dekreedid jne.

Pärast Süüria lahkulöömist moodustas Araabia Ühinenud Vabariigi ainult Egiptus. Araabia Ühinenud Vabariigi valitsus koondas jõu oma maa poliitilise ja majandusliku sõltumatuse tugevdamiseks. Ta püüab luua ajakohast tööstust ja tugevdada riiklikku sektorit uute ettevõtete ehitamise ning suurkapitalistide omandi natsionaliseerimise teel. Selles suhtes etendas suurt osa 1961. aastast kuni 1963. aastani läbiviidud välispankade ja -ettevõtete, samuti egiptuse kodanluse suurte ja keskmiste ettevõtete natsionaliseerimine.

Praegu on riiklikul sektoril otsustavad positsioonid Araabia Ühinenud Vabariigi tööstuses, rahanduses ja väliskaubanduses. Riiklik sektor on Araabia Ühinenud Vabariigi industrialiseerimise alus.

Suured muudatused toimuvad ka külas. 1952. aastast alates on Araabia Ühinenud Vabariigis läbi viidud agraarreformid, mille tulemusena on likvideeritud mõisnike suurmaavaldus ja tunduvalt piiratud üksikute maaomanike käes olevate maatükkide maksimaalset suurust. Selleks maksimumiks on 100 feddanit (1 feddan = 0,42 hektarit) viiest inimesest koosneva perekonna kohta. Kõik mõisnike maa ülejäägid tuleb 1970. aastani välja osta.

Tegelikult on ülejäägid peaaegu kõikjal ära võetud. 1964. aasta märtsis kaotati kompensatsiooni maksmine mõisnikelt äravõetud maa eest. Need maad jaotatakse talupoegade vahel. Mõisnikele makstava kompensatsiooni kaotamine võimaldas kolme neljandiku võrra vähendada tasu, mida fellahid saadud maatükkide eest maksma peavad. Riik soodustab igati kooperatiivide loomist külas. Need on põhiliselt varustus- ja turustuskooperatiivid. Peale selle luuakse Araabia Ühinenud Vabariigis suuri riigimajandeid.

Araabia Ühinenud Vabariigis pööratakse suurt tähelepanu

rahva kultuuritaseme tõstmisele. Suure tähtsusega on tasuta õpetamise võimaldamine kõigis õppeasutustes.

Araabia Ühinenud Vabariigis läbiviidavad reformid vastavad rahva huvidele, kes kiidab heaks mittekapitalistliku arenemistee.

Araabia Ühinenud Vabariigi rahvusliku majanduse tugevdamise seisukohalt on suure tähtsusega NSV Liidu abi. Nõukogude Liit abistab egiptuse rahvast grandioosse Assuani paisu ehitamisel. See pais on kujunenud Araabia Ühinenud Vabariigi progressi sümboliks. Tööd kõrgpaisu esimese järgu juures on juba lõpetatud.

Pärast Assuani kõrgpaisu teise järgu valmimist kujuneb ta üheks suurimaks kõrgpaisuks maailmas. Paisu pikkus (koos rannikualuse toega) on 5000 m, kõrgus 111 m. Ehituse maht: 40 miljonit kuupmeetrit mulla- ja kaljutöid; 1,2 miljonit kuupmeetrit betooni ja raudbetooni; 34 000 tonni metallkonstruktsioone; 50 000 tonni mitmesuguseid seadmeid. Veehoidla mahutavus on üle 150 miljardi kuupmeetri. Ainuüksi praeguste põuaste maade niisutamine annab vabariigile umbes 800 000 hektarit, s. o. laiendab vabariigi haritavaid maid ühe kolmandiku võrra.

Suur Assuani hüdroelektrijaam hakkab tootma kaks korda rohkem elektrienergiat kui teised praegu töötavad Egiptuse elektrijaamad kokku. Ta kujuneb energiabaasiks Araabia Ühinenud Vabariigi tekkivale rasketööstusele.

Assuani hüdrosõlme ehitamine aitab kaasa sellele, et Niiluse «sinine kuld» teeks tasa «musta kulla» — nafta märkimisväärsete ressursside puudumise Araabia Ühinenud Vabariigis.

Nõukogude Liidu ja teiste sotsialismimaade omakasupüüdmatu abi võimaldab Araabia Ühinenud Vabariigil tugevdada oma rahvuslikku sõltumatust ja likvideerida majanduslikku mahajäämust.

Araabia Ühinenud Vabariigi valitsus teostab iseseisvat välispoliitikat. Ta kaitseb rahuliku kooseksisteerimise ja riikidevahelise rahu printsiipe, astub välja Aasia ja Aafrika maade solidaarsuse eest ning imperialismi ja kolonialismi vastu.

Põhja-Aafrika rahvad võitluses sõltumatuse eest.

Kolonisaatoritevastase rahvusliku vabadusliikumise üheks keskuseks kujunes 50-ndate aastate keskpaiku Põhja-Aafrika. Selles piirkonnas avaldas egiptuse rahva edukas imperialismivastane võitlus kõige suuremat mõju.

Rahvuslik vabadusliikumine võttis suure ulatuse Marokos, Tuneesias ja Alžeerias. Neis maades loodi töörahva ja rahvusliku kodanluse imperialismivastane ühisrinne. Marokos puhkesid streigid ja demonstratsioonid. Maroko rahva vabadusvõitlus sundis Prantsusmaad 1956. aasta märtsis Maroko sõltumatust tunnustama.

Võimas vabadusliikumine sundis Prantsuse valitsust 1956. aastal tunnustama ka Tuneesia sõltumatust, kes 1957. aastal muutus kodanlikuks vabariigiks.

1. jaanuaril 1956. a. saavutas sõltumatuse Sudaan, kes oli paljude aastate jooksul olnud Briti ülevõimu all. Kuid varsti pärast sõltumatuse kättevõitmist kehtestati riigis sõjaline diktatuur. Alles

1964. aasta oktoobris toimus Sudaanis rahvuslik-demokraatlik revolutsioon. Sudaani rahvas asub demokraatliku arenemise teele.

Alžeeria rahva võit sõjas sõltumatuse eest.

Kaua kestis rahvuslik vabadusvõitlus Alžeerias.

Alžeeria rahvas alustas relvastatud võitlust prantsuse kolonisaatorite vastu **1954. aasta novembris.** Lahingute tules lõi rahvas Rahvusliku Vabastusarmee, keda juhtis Rahvuslik Vabastusrinne — peaaegu kõiki elanikkonna kihte ühendav patriootlik massiorganisatsioon. Rahvusliku vabadusliikumise põhiliseks liikumapanevaks jõuks oli töörahvas — fellahid (talupojad) ja töölised. Nende kõrval võttis sellest liikumisest osa rahvuslik kodanlus ja isegi feodaalsed elemendid.

Alžeeria Kommunistlik Partei ei kuulunud Rahvuslikku Vabastusrindesse, kuid toetas teda ja võitles koos Rahvusliku Vabastusrinde patriootidega kangelaslikult Alžeeria vabaduse eest.

Prantsuse kolonisaatorid pidasid Ameerika Ühendriikide ja teiste liitlaste abil hävitussõda, tappes 1,5 miljonit alžeerlast. 2 miljonit alžeerlast olid traataia taga kontsentratsioonilaagrites, vaevlesid vanglates või põgenesid Tuneesiasse ja Marokosse. Ent alžeeria rahvas ei langetanud kolonisaatorite ees pead. Rahvuslik Vabastusarmee pidas koos kogu rahvaga sõda 600 000-mehelise Prantsuse armee ja 200 000 politseiniku vastu. Prantsusmaa töörahvas toetas kommunistide juhtimisel alžeeria rahva õiglast võitlust. Vabadusvõitluse aastail sai alžeeria rahvas Nõukogude Liidult suurt moraalset ja sõjalist abi.

Alžeeria patriootide üle seitsme aasta kestnud kangelaslik võitlus lõppes nende võiduga.

1962. aasta märtsis oli Prantsusmaa sunnitud tunnustama Alžeeria iseseisvust. Sellega lõppes Alžeeria revolutsiooni esimene etapp — relvastatud võitluse etapp. Selle põhitulemuseks oli koloniaalrežiimi likvideerimine ja poliitilise sõltumatuse kättevõitmine.

Pärast poliitilise sõltumatuse kättevõitmist algas Rahvusliku Vabastusrinde ridades klassijõudude eraldumise protsess, mille tulemusena revolutsiooni etteotsa asus Rahvusliku Vabastusrinde partei revolutsiooniline tiib.

Alžeeria Demokraatliku Rahvavabariigi väljakuulutamine.

Revolutsiooni teist etappi, mis algas pärast sõltumatu Alžeeria loomist, tähistasid olulised poliitilised ja sotsiaal-majanduslikud ümberkujundused. *1962. aasta septembris kuulutas Asutav Rahvuskogu välja Alžeeria Demokraatliku Rahvavabariigi. Sõltumatu Alžeeria vabariigi loomine kujutab endast kangelasliku alžeeria rahva suurt võitu.*

1963. aasta augustis kinnitati Alžeeria vabariigi konstitutsioon. Vastavalt konstitutsioonile on riigipeaks ja valitsuse juhiks president, seadusandlik võim aga kuulub Rahvuskogule. Alžeeria esi-

meseks presidendiks valiti Rahvusliku Vabastusrinde silmapaistev juht Ahmed Ben Bella.

Ben Bella valitsus viis läbi mitmed reformid, mille eesmärgiks on piirata majanduses erasektorit ja laiendada riiklikku sektorit.

1963. aasta märtsis ja **oktoobris** natsionaliseeriti endiste kolonisaatorite ja nendega seotud kohalike suurfeodaalide maavaldused. Natsionaliseeritud maad muudeti kollektiivfarmideks ja anti omavalitsuse komiteedele (vt. dokument 1). 1964. aasta keskpaiku oli nende komiteede käes 39% põllumajanduslikuks tootmiseks kasutatavast maast.

Ben Bella valitsus natsionaliseeris ka märkimisväärse osa tööstus-, kaubandus- ja muid ettevõtteid (välja arvatud nafta- ja gaasiettevõtted, mis kuuluvad veel Prantsuse monopolidele). Mitmeid natsionaliseeritud ettevõtteid juhib otseselt riik, ülejäänud on antud omavalitsuse tööliskomiteedele.

Ettevõtete ja mõisate natsionaliseerimine ning nende juhtimise andmine töörahva kätte on loonud laialdase aluse sotsialistlikule sektorile Alžeerias.

Alžeerias läbiviidud revolutsioonilised ümberkujundused tähendavad, et revolutsioon areneb võidukalt edasi. Rahvuslikus Vabastusrindes esinevate parempoolsete elementide katsed avaldada revolutsioonilis-demokraatlikele ümberkujundustele vastupanu nurjusid.

1964. aasta aprillis toimunud Rahvusliku Vabastusrinde partei kongress pooldas üksmeelselt Alžeeria sotsialistlikku arenemist. Kongress rõhutas, et on tarvis täielikult lõpule viia agraarreform, natsionaliseerida väliskaubandus, pangad ja transport, anda rahva kätte kõik loodusvarad ja parandada veelgi tööliste ning talupoegade olukorda.

Rahvusliku Vabastusrinde partei kujuneb kõigi alžeeria rahva eesrindlike patriootlike ja demokraatlike jõudude ühendavaks keskuseks võitluses oma riigi sotsialistliku ümberkorraldamise eest. Kongressil vastuvõetud programm kuulutab Rahvusliku Vabastusrinde alžeeria töörahva eesmiseks väesalgaks. Alžeeria laiad hulgad toetavad Rahvusliku Vabastusrinde partei kongressi otsuseid.

Nad toetavad ka Alžeeria valitsuse välispoliitilist kurssi, sest ta astub järjekindlalt välja häbistava koloniaalsüsteemi likvideerimise ja rahvastevahelise rahu eest.

Alžeeria vabariigi ja Nõukogude Liidu vahel on sõbralikud suhted. Nõukogude Liit annab Alžeeria vabariigile märkimisväärset majanduslikku abi.

Nõukogude-Alžeeria sõpruse edasise tugevdamise seisukohalt oli suure tähtsusega Ahmed Ben Bella visiit Nõukogude Liitu 1964. aasta aprilli lõpus ja mai alguses. Nõukogude-Alžeeria sõprus on alžeeria rahva edasiste edusammude tähtis tingimus.

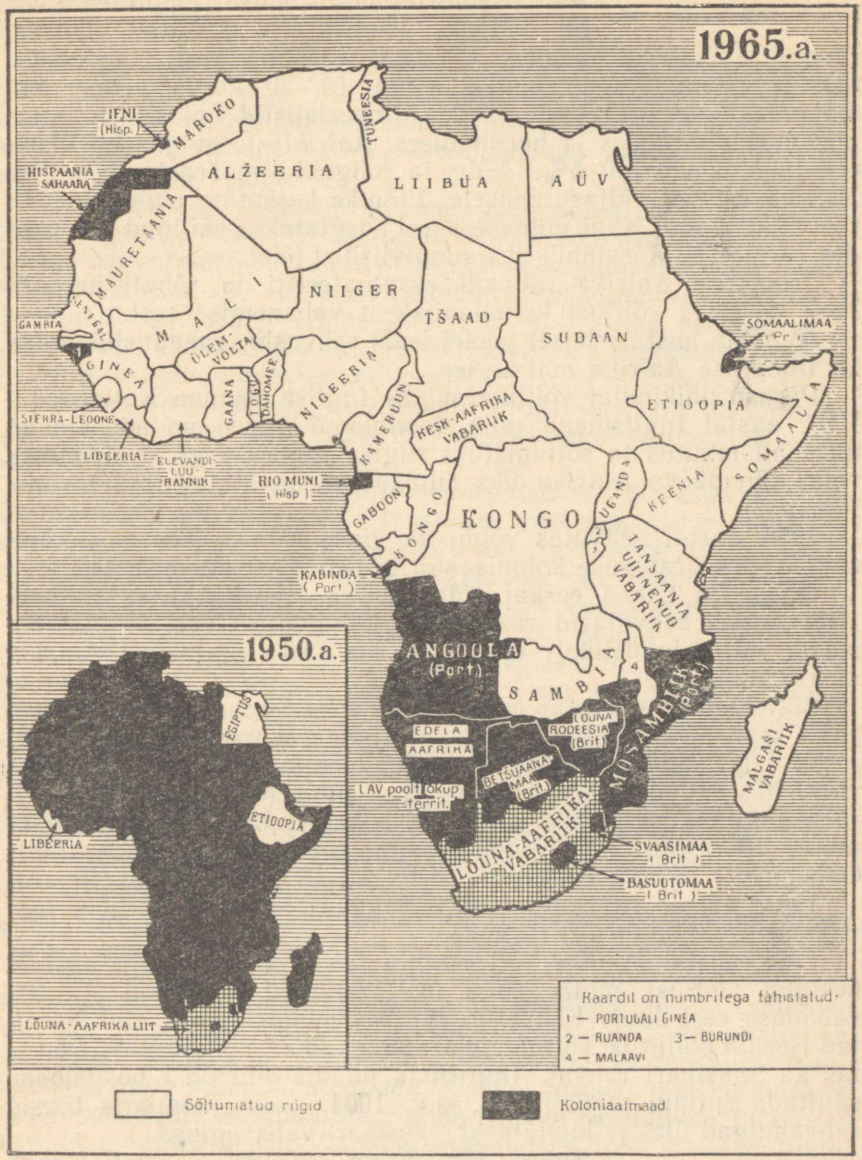

Aafrika vabanemine koloniaalikkest.
(Poliitiline jaotus 1. märtsiks 1965.)

«Aafrika aasta».

Kolonisaatorite valitsemise lõpptulemuseks oli «Musta kontinendi» kohutav viletsus. Troopilise Aafrika maades (Sahaarast lõuna pool) toodetakse tööstustoodangut iga elaniku kohta 10—20 korda vähem kui majanduslikult arenenud maades. Imperialistid hoidsid põliselanikkonda pimeduses ja harimatuses. Aafriklaste hulgas oli kirjaoskajaid vähem kui 5%. Nälg ja haigused määrasid troopilise Aafrika rahvad väljasuremisele. Elanike keskmine eluiga ei ületanud 30 aastat. Kuni viimase ajani kasutatakse säilinud asumaades (Angoola, Mosambiik jt.) sunniviisilist tööd.

Troopilise Aafrika rahvaid ekspluateeriti ja rõhuti julmalt. Nad alustasid võitlust koloniaalikkest vabanemise eest.

50-ndate aastate teisel poolel levis rahvuslik vabadusliikumine ka troopilise Aafrika maadesse.

Pärast sihikindlat võitlust sundis Inglise asumaa Kullarannik 1957. aastal Inglismaad talle dominiooni õigusi andma. Gaana nime all muutus ta sõltumatuks riigiks. Noore riigi presidendiks valiti tänapäeva Aafrika üks silmapaistvamaid tegelasi Kwame Nkrumah.

1958. aastal saavutas võidu ka ginea rahvas, kes aastakümneid võitles prantsuse kolonisaatorite ikkest vabanemise eest.

Gaana ja Ginea eeskuju järgisid ka teised Aafrika rahvad. 1960. aastal saavutasid rahvusliku sõltumatuse veel 17 Aafrika maad. Mitte juhuslikult ei läinud see aasta ajalukku «Aafrika aasta» nime all.

Sõltumatuse saavutas endise Prantsuse Sudaani rahvas. 1960. aasta septembris kuulutati Sudaani Liidu erakorralisel parteikongressil välja sõltumatu Mali Vabariigi loomine. Tema presidendiks valiti üks rahvusliku vabadusvõitluse juhte Modibo Keita. Poliitilise sõltumatuse võitsid ka paljud teised endised Prantsuse asumaad (Senegal, Kameruun, Kongo (pealinnaga Brazzaville), Gaboon jt.) ja endised Inglise asumaad (Nigeeria, Somaalimaa).

1961. aastal sai sõltumatuks Tanganjiika, aasta hiljem aga vabanes koloniaalikkest Uganda.

1963. aastal kroonis võit Keenia rahvahulkade palju aastaid kestnud võitlust, mida juhtis üks vanimaid võitlejaid Aafrika vabaduse eest Jomo Kenyatta. Inglise kolonisaatorid olid sunnitud Keenia poliitilist sõltumatust tunnustama.[1] Sõltumatuse saavutas ka Sansibari rahvas. Inglismaa püüdis siin oma positsioone säilitada sultani režiimi abil, kuid 1964. aasta jaanuaris tõusid rahvahulgad üles ja kuulutasid Sansibari vabariigiks.[2]

Kongo Vabariigi tekkimine.

Suure tähtsusega oli 1960. aastal Kongo Vabariigi (pealinn Leopoldville) loomine Aafrika tsentrumis. Belgia kolonisaatorid

[1] 1964. aasta detsembris kuulutati Keenia vabariigiks.

[2] 1964. aasta aprillis ühines Tanganjiika Sansibariga Tanganjiika ja Sansibari Ühinenud Vabariigiks (uus nimetus — Tansaania Ühinenud Vabariik).

olid oma võimutsemise aastail selle maa hirmsa viletsuseni viinud (vt. dokument 2).

Kongo rahva võitlus vabaduse eest niisuguste patriootlike tegelaste juhtimisel, nagu Patrice Lumumba, Antoine Gizenga ja teised, lõppes Kongo sõltumatuse väljakuulutamisega 1960. aasta suvel. Ent juba mõne päeva pärast alustas Belgia agressiooni noore vabariigi vastu.

Ameerika ja inglise-prantsuse monopolistide ning kongo rahva reeturite toetusel alustasid belgia kolonisaatorid võitlust Kongo rahuarmastava rahva vastu. Nad kasutavad oma huvides katoliku kirikut ja õhutavad suguharudevahelist võitlust. Oma marionettide kaasabil tapsid imperialistid Aafrika rahvuskangelase, Kongo seadusliku valitsuse juhi Patrice Lumumba ja mõned teised selle maa silmapaistvad tegelased.

Reaktsioonilised jõud rakendasid progressiivsete parteide ja organisatsioonide vastu terrorit. Vanglas on P. Lumumba ustav kaasvõitleja Antoine Gizenga.

Neis tingimustes alustasid Kongo patrioodid 1964. aasta alguses mitmetes piirkondades relvastatud partisanivõitlust neokolonisaatorite ja nende käsilaste vastu ning saavutasid sama aasta suvel suurt edu. Partisanide lipukirjaks on: «Kodumaa või surm!» Liikumise juhtimiseks on loodud Rahvuslik Vabastusnõukogu.

Rahvaliikumise kasvu kartes seadsid Belgia ja Ameerika Ühendriikide monopolistid valitsuse etteotsa Kongo rahva reeturi Tšombe, ühe P. Lumumba mõrvaritest. Tema marionetlik valitsus organiseeris Lõuna-Aafrika Vabariigist ja Saksa Föderatiivsest Vabariigist pärinevatest rassistidest valgete palgasõdurite väeosad võitluseks Kongo partisanide vastu. Ameerika Ühendriigid ja Belgia annavad Tšombele lennukeid ja relvastust ning on isegi otseselt teostanud relvastatud interventsiooni Kongo rahva vastu.

Hoolimata suurtest raskustest jätkavad Kongo patrioodid võitlust sõltumatuse ja vabaduse eest.

Aafrika rahvad arenemistee valiku ees.

Poliitilise sõltumatuse kättevõitmisega lõpeb koloniaalorjuse vastu peetava võitluse esimene etapp. Käesoleval ajal kerkivad enamiku sõltumatute Aafrika riikide ette uued ülesanded: kindlustada poliitilist sõltumatust, kätte võita majanduslik sõltumatus ja läbi viia põhjalikud sotsiaal-majanduslikud ümberkujundused. *Niisiis kandub rahvusliku vabadusvõitluse raskuspunkt majanduse valdkonda.* Uute sõltumatute riikide rahvad veenduvad üha rohkem, et ainuüksi koostöö sotsialismimaadega loob soodsad tingimused nende kui tõeliselt iseseisvate riikide edukaks arenemiseks.

Uued Aafrika riigid ei ole vabanenud kolonialismist ühesugusel määral. Mitmed maad (näiteks Alžeeria, Mali, Gaana ja mõned teised) püüavad kindlustada kättevõidetud poliitilist iseseisvust, jagu saada majanduslikust mahajäämusest ja kätte võita

majanduslikku iseseisvust (vt. dokument 3), viivad läbi agraarreforme, sammuvad sotsiaalse progressi ja rahvahulkade olukorra parandamise teed, välissuhetes aga teostavad neutraliteedi ning Aafrika solidaarsuse poliitikat.

Selliste maade eesotsas, nagu Alžeeria, Gaana ja Mali, on revolutsioonilis-demokraatlikud parteid (näiteks Rahvuslik Vabastusrinne Alžeerias, Konvendi Rahvapartei Gaanas, Sudaani Liit Malis). Nende maade valitsused deklareerisid, et nende rahvad on valinud mittekapitalistliku arenemistee. Nii seal kui ka mõnel teisel maal on kujunemas riiklik sektor. See luuakse endiste kolonisaatorite natsionaliseeritud ettevõtetest, kommunaalettevõtetest ja transpordist. Mitmed sotsialismimaade abiga ehitatavad tööstusettevõtted kuuluvad samuti riiklikku sektorisse. Riikliku sektori abil püüavad demokraatlikud valitsused eraettevõtjaid piirata.

Suured muudatused toimuvad põllumajanduses. On astutud samme maakodanluse kasvu vastu. Laieneb põllumajanduslike tootmiskooperatiivide võrk. Nendes luuakse kollektiivsed põllud, mida harivad kooperatiivi liikmed. Palju tehakse neis maades hariduse arendamiseks.

Mitmed teised riigid (Niiger, Tšaad jt.) said ainult formaalse sõltumatuse. Nendes maades on imperialistlike riikide majanduslik, poliitiline, sõjaline ja kultuuriline mõju ikka veel väga tugev. Imperialistid püüavad Aafrika maid lõhestada. Sellele reetlikule poliitikale seavad Aafrika rahvad vastu oma ühtsuspüüde.

Suure tähtsusega oli 1963. aasta mais Addis Abebas toimunud Aafrika maade riigipeade konverents. See konverents kutsus kõiki Aafrika riike üles tugevdama ühtsust ja solidaarsust täieliku sõltumatuse saavutamiseks ning kolonialismi lõplikuks väljajuurimiseks.

Neidsamu küsimusi käsitleti ka teisel Aafrika maade konverentsil, mis toimus Kairos 1964. aasta juulis. Konverentsist osavõtjad pöörasid suurt tähelepanu rahvusliku vabanemise eest võitlevate rahvaste konkreetse abistamise küsimustele, Aafrika patriootide sõjaväelise ettevalmistuse organiseerimisele ja oma tegevuse koordineerimisele Aafrika riikide majanduse arendamisel.

Maa põleb kolonisaatorite jalge all ka nendes Aafrika piirkondades, mis on veel kolonialismiikke all. Neil territooriumidel vaevleb koloniaalorjuses üle 25 miljoni inimese. Ülestõusu tuli lõõmab Portugali asumaades Angoolas, Portugali Gineas ja Mosambiigis. Rahvusliku vabadusliikumise löökide all lagunes Rodeesia ja Njassamaa Föderatsioon. Selle föderatsiooni olid inglise kolonisaatorid loonud Aafrika rahvastiku tahte vastaselt.

1964. aasta juulis kuulutati välja Malaavi iseseisvus — nii hakati nimetama Njassamaad. 1964. aasta oktoobris sai vabaduse Sambia (endine Inglise protektoraat Põhja-Rodeesia). Rassistide

võimu all on vaid Lõuna-Rodeesia. Föderatsiooni likvideerimine kujutab endast Aafrika rahvaste uut suurt võitu, kes ründavad kolonialismi viimaseid bastione Aafrikas.

Lõuna-Aafrika Vabariik kui imperialismi ja kolonialismi tugipunkt Aafrikas.

Kolonisaatorite toeks on rassistlik Lõuna-Aafrika Vabariik. 1961. aastani oli ta Inglise dominioon ja teda nimetati Lõuna-Aafrika Liiduks. Lõuna-Aafrika Vabariigis kuulub majanduslik ja poliitiline võim väiksearvulisele elanikkonna rühmale, kes koosneb inglastest ja afrikanderitest (buuridest). Kuigi Euroopa päritoluga elanikud ei moodusta üle 20 protsendi rahvastikust, kuulub neile 87% parimast maast, samuti peaaegu kõik tööstusettevõtted. Põliselanikud — bantud, kes moodustavad Lõuna-Aafrika Vabariigi elanikkonna valdava enamuse, samuti Aasiast pärinevad elanikud (indialased) ja niinimetatud «värvilised» (metissid) — moodustavad elanikkonna rõhutud massi.

Selleks et säilitada oma võimu ekspluateeritava elanikkonna üle, teostavad inglastest ja afrikanderitest suurkodanlus ning maaomanikud rassilise diskrimineerimise ja apartheidi (rassilise eraldamise) poliitikat.

Selle poliitika olemus seisab selles, et kõik maa elanikud on rassistlike seaduste alusel jaotatud neljaks rühmaks, kusjuures aafriklastel, metissidel[1] ja Aasiast pärinevatel elanikel ei ole poliitilisi õigusi, neil on keelatud õppida valgetega ühes ja samas koolis jne.

Rassistid Lõuna-Aafrika Vabariigi valitseva ladviku hulgast seadsid sisse erilised rajoonid ja reservatsioonid, kus aafriklased elama peavad. Aafriklastes tekitavad pahameelt seadused, mille järgi nad ei saa ilma läbipääsuloata-passita oma külast lahkuda. Selle seaduse rikkujaid karistatakse karmilt. Peale vanglakaristuse eksisteerib ihunuhtlus.

Aafrika tööline saab Lõuna-Aafrika Vabariigis palka, mis on 15 korda väiksem valge töölise palgast. Haridus ei ole põliselanikele kättesaadav. Valitsuse instruktsiooni kohaselt tuleb aafriklaste lastele õpetada «ainult nii palju, et nad saaksid oma tööandjaga inglise keeles veidi rääkida». Säärane on «Lääne demokraatia» Lõuna-Aafrika Vabariigis!

Vaatamata julmale terrorile ja barbaarsetele arveteõiendamistele vabadusvõitlejate kallal võitlevad Lõuna-Aafrika Vabariigi põliselanikud ja teised rõhutud grupid mehiselt rassilise diskrimineerimise ning apartheidi fašistliku poliitika vastu. Seda võitlust juhib põranda all olev Lõuna-Aafrika Vabariigi Kommunistlik Partei ja massiorganisatsioon «Aafrika Rahvuskongress».

Imperialistliku rassistliku riigi eksisteerimine Lõuna-Aafrikas kujutab endast ohtu kogu Aafrika noortele arenevatele riikidele. Võitlus Lõuna-Aafrika Vabariigis kehtiva fašistliku režiimi vastu on tihedalt seotud üldise imperialismi- ja kolonialismivastase võitlusega.

Noorsoo ja üliõpilaste ülemaailmse foorumi päevil (1964. aasta septembris) anti Lõuna-Aafrika Vabariigi rassistliku valitsuse juht Verwoerd üldsuse rahvusvahelise kohtu alla (kohtuprotsess jõuab lõpule 1965. aasta suvel).

DOKUMENDID.

1. AHMED BEN BELLA AGRAARREFORMIST.

(Väljavõte 1963. aasta oktoobri alguses Alžeeria pealinna töörahva miitingul peetud kõnest.)

...Täna võtsime vastu otsuse agraarreformi läbiviimise kohta. Sellest hetkest peale ei kuulu enam ükski hektar Alžeeria maad välismaistele maaomanikele. Kogu maa läheb talupoegade valdusesse.

---

[1] Ainult mõnekümnel tuhandel metissil (1,5 miljonist) on valimisõigus.

Vajalikud instruktsioonid andsime juba kõigile prefektidele, alamprefektidele ja vastavatele võimudele. Need instruktsioonid näevad ette omavalitsuse komiteede organiseerimist rohkem kui miljoni hektari suurusel maa-alal.

...Meie revolutsioon on vaeste ja õnnetute, laiade rahvahulkade revolutsioon. Meie sammud ei puuduta mingil juhul väikekaupmehi ega käsitöölisi... Me jätame väikesed kaubandusettevõtted nende valdajatele, samuti nagu me jätame Alžeeria perekondadele 10, 20 ja 30 hektari suurused maatükid. («Za Rubežom», 1963, nr. 41 (174), lk. 19, v. k.)

2. PATRICE LUMUMBA BELGIA KOLONISAATORITE VÕIMUTSEMISEST KONGOS.

(Väljavõte 30. juunil 1960. a. Kongo sõltumatuse väljakuulutamise puhul peetud kõnest.)

Me oleme tunda saanud orjatööd, mille eest meile maksti raha, kuid see raha ei võimaldanud meil kustutada nälga, riietuda, üürida tervisenõuetele vastavaid elamuid ega kasvatada lapsi nii, nagu nad seda väärivad...

Me mäletame, et linnades olid suurejoonelised majad valgetele ja lagunenud onnid mustadele, et musta ei lastud kinno, restoranidesse ega kauplustesse, mida nimetati «eurooplaste omadeks»; mis puutub laevadesse, siis võisid mustad pretendeerida ainult loomadele määratud kohtadele, esimese klassi kajutites reisivate valgete jalge all.

Kes võib lõpuks unustada meie vendade hukkamisi ja mahalaskmisi või kartsereid, kuhu halastamatult heideti neid, kes ei tahtnud enam alluda õigusetuse, rõhumise ja ekspluateerimise režiimile, mida kolonialistid oma võimu tööriistana kasutasid?

Minu vennad, kõik see on toonud meile loendamatuid kannatusi. («Za Rubežom», 1961, nr. 7 (36), lk. 3, v. k.)

3. KWAME NKRUMAH OMA MAA INDUSTRIALISEERIMISE ÜLESANNETEST.

Valitsus otsustas asuda industrialiseerimise intensiivse programmi elluviimisele. Paljude kultuuridega ja mehhaniseeritud põllumajanduse kõrval kujuneb industrialiseerimine meie maa majandusliku ja sotsiaalse elu ümberkujundamise aluseks... Võrdlemisi lühikese aja jooksul saab Gaanast kaasaegne tööstusmaa, kus igaühele jätkub tööd ja kus elatustase läheneb teiste maailma maade tasemele...

Väga suurt tähtsust omistab valitsus haridusele... Meie püstitame endale eesmärgi sisse seada minimaalselt lühikese ajaga üldine tasuta alg- ja keskharidus. (Kwame Nkrumah, Mina kõnelen vabadusest, Moskva, 1962, lk. 260—261, v. k.)

Küsimusi ja ülesandeid.

1. Kuidas saavutas egiptuse rahvas oma sõltumatuse?
2. Milline on Araabia Ühinenud Vabariigi valitsuse sise- ja välispoliitika?
3. Jutustage NSV Liidu abist Araabia Ühinenud Vabariigi rahvale.
4. Kuidas arenes alžeeria rahva võitlus sõltumatuse eest?
5. Milliseid sotsiaal-majanduslikke ja poliitilisi ümberkujundusi on Alžeerias ellu viidud revolutsiooni teisel etapil?
6. Jutustage Aafrika rahvastiku elutingimustest kolonisaatorite ikke all (vastamisel kasutage õpiku teksti ja dokumenti 2).
7. Jutustage uute Aafrika riikide tekkimisest.
8. Milliseid progressiivseid sotsiaal-majanduslikke abinõusid rakendatakse Alžeerias, Gaanas ja Malis mittekapitalistliku arenemistee elluviimiseks?

9. Lõuna-Aafrika Vabariigis teostatava rassipoliitika ja apartheidi olemus.
10. Jätkake sünkroonilise tabeli «Sõltumatute rahvusriikide tekkimine pärast Teist maailmasõda» koostamist.

Teemad ettekanneteks klassis või ajalooringis.

1. Alžeeria rahva võitlus vabaduse ja sõltumatuse eest.
2. Kongo rahva võitlus ühtsuse ja oma kodumaa sõltumatuse eest.
3. NSV Liidu abi arenevatele Aafrika riikidele.

Kirjandust klassiväliseks lugemiseks.

Они пали в борьбе за свободу Алжира. В кн.: «Жизнь, отданная борьбе», стр. 19—59.
Peter Abrahams, Kõue rada, Tallinn, 1957.
Анри Аллег, Допрос под пыткой.
Анри Аллег, За решетками Берберуссы.
Гордон Джеральд, Да сгинет день.
Д. А. Вольский, Патрис Лумумба — герой Африки.
Т. Колесниченко, Вторая жизнь Патриса Лумумбы.

§ 43. Ladina-Ameerika rahvaste rahvusliku vabadusliikumise kasv.

Põhja-Ameerika monopolide ja kohalike suurmõisnike võim kui Ladina-Ameerika mahajäämuse peamine põhjus.

Üheks imperialismi- ja feodalismivastase revolutsiooni käesoleva etapi iseärasuseks on Ladina-Ameerika rahvaste kasvav võitlus tõelise vabaduse ja sõltumatuse eest.

Juba Teise maailmasõja eelõhtul olid mitmed vormiliselt sõltumatud Ladina-Ameerika riigid tegelikult Ameerika Ühendriikide «nähtamatuks koloniaalimpeeriumiks». Ameerika imperialistid andsid nende maade majandusele ühekülgse iseloomu ja muutsid nad oma tööstusele toorainet andvaks ripatsiks. Nad veavad välja naftat Venetsueelast, tina Boliiviast, vaske Tšiilist, kohvi Brasiiliast ja Kolumbiast, villa ja liha Uruguaist ning Argentiinast jne.

Tähtsamad ettevõtted paljudes Kesk- ja Lõuna-Ameerika maades kuuluvad Põhja-Ameerika monopolidele. Ladina-Ameerika maade riisumisel ei piirdu Ameerika Ühendriigid nende maade rahvaste töö ekspluateerimisega ja nende loodusvarade röövimisega. Ameerika Ühendriigid riisuvad Ladina-Ameerika maid ka sel teel, et müüvad oma tööstuskaupu neile väga kõrge hinnaga ja ostavad nende maade kaupu ja toorainet äärmiselt madala hinnaga. Mitteekvivalentse, ebaõiglase vahetuse ja välislaenude kustutamiseks tehtavate maksete tõttu saab Ladina-Ameerika igal aastal kahju ligikaudu 3,5 miljardi dollari ulatuses.

Ameerika Ühendriikide monopolide peremehetsemine ei piirdu Ladina-Ameerika maade tööstuse ja kaubandusega. Niisugused

monopolid nagu «United Fruit Company», «Standard Oil», «Anaconda» jt. on kiskunud enda kätte määratu suured maa-alad Kariibi basseini maades. Üksnes «United Fruit Company» valduses on kaheksas Kesk- ja Lõuna-Ameerika riigis 2,5 miljonit hektarit kõige paremat maad.

Ameerika Ühendriikide imperialistide klassiliitlaseks Ladina-Ameerikas on suurmõisnikud (latifundiumide omanikud), kapitalistid, reaktsiooniline sõjaväeline kildkond, katoliku kirik. 1,3% maaomanikest hoiab Ladina-Ameerika maades enda käes 71,6% haritava maa kogupindalast.

Selle tõttu, et Ameerika monopolid ja latifundiumide omanikud Ladina-Ameerika rahvuslikke rikkusi riisuvad, peab kaks kolmandikku Ladina-Ameerika elanikkonnast kannatama kas otseselt nälga või elama nälja piiril. Ameerika Ühendriigid ja nende käsilased püüavad Ladina-Ameerika maade elanikkonda hoida vaimupimeduses ja harimatuses. Kirjaoskamatute arv elanikkonna hulgas ulatub 70%-ni (vt. dokumenti).

Ladina-Ameerika rahvaste ärkamine.

Viimastel aastatel astuvad Ladina-Ameerika maade rahvad järjest aktiivsemalt välja Põhja-Ameerika imperialismi ülevõimu vastu.

Võitlus rahvusliku sõltumatuse eest hõlmab kõige laiemaid elanikkonna kihte: töölisi, talupoegi, väikekodanlust ja haritlasi, samuti mõningat osa rahvuslikust kodanlusest, kelle tegevust välismonopolid kitsendavad.

Patriootlike, demokraatlike jõudude eesotsas sammub töölisklass, keda juhivad kommunistlikud parteid.

Patriootlike jõudude lipukirjaks on sotsiaal-majanduslike ja poliitiliste ümberkujunduste programm, mille on esitanud Ladina-Ameerika maade progressiivsed jõud. *Rahvusliku majanduse kaitsmine, agraarküsimuse lahendamine, demokraatlikud reformid — niisugused on selle programmi peamised nõudmised, mis vastavad Ladina-Ameerika elanikkonna valdava enamiku huvidele.*

Võimsa tõuke imperialismivastase liikumise arenemiseks Ameerika kontinendil andis Kuuba revolutsioon. Ladina-Ameerika maade elanikud pööravad oma pilgu Vabaduse saare poole ja unistavad Vabaduse mandri loomisest.

Kui Ladina-Ameerika riikide valitsused (peale Mehhiko) Ameerika Ühendriikide imperialistide survele ja šantaažile järele andsid ning suhted Kuubaga katkestasid, siis organiseerisid mitme maa (Boliivia, Uruguai jt.) rahvahulgad protestidemonstratsioone. Nad väljendasid oma solidaarsust revolutsioonilise Kuubaga, nad ei taha leppida sellega, et Põhja-Ameerika monopolid nende maa siseasjadesse vahele segavad.

Üha eredamalt lööb lõkkele vabadusvõitlus Venetsueelas. Ameerika monopolide käsilaste kommunismivastane poliitika on esile kutsunud suure pahameele Venetsueela elanikkonna

kõige laiemates kihtides. Vastuseks terrorile on mitmes selle maa piirkonnas alanud partisaniliikumine. Venetsueelas hakatakse järjest rohkem aru saama, et edukaks võitluseks oma maa majandusliku vabastamise eest on tarvis ühendada kõik demokraatlikud jõud.

Julgelt astub võitlusse Panama rahvas, kes nõuab 1903. aasta orjastava lepingu tühistamist, mille alusel Ameerika Ühendriigid kiskusid Panama kanali tsooni määramatuks ajaks enda kätte. Ameerika sõjavägi õiendas 1964. aasta jaanuaris veriselt arveid Panama elanikega — oma maa õiguste kaitseks organiseeritud demonstratsioonist osavõtjatega. Laiad Panama rahvahulgad aktiviseerivad võitlust Panama kanali natsionaliseerimise eest. Nad nõuavad, et Panamale antaks tagasi kanali tsoon, mis kujutab endast omapärast riiki riigis ja eeskätt Kuuba vastu suunatud agressiooni kollet.

Järjest aktiivsemalt hakkavad võitlusest osa võtma Tšiili rahvahulgad. Siin on loodud Rahvaaktsiooni Rinne, millesse kuuluvad Tšiili Kommunistlik Partei, Sotsialistlik Partei ja teised pahempoolsed parteid. Rahvaaktsiooni Rinde programmis on ette nähtud demokraatliku valitsuse moodustamine, mäetööstuse natsionaliseerimine, samuti agraarreformi läbiviimine.

Suure ulatuse võtab revolutsiooniline talurahvaliikumine Kolumbias, Ekuadoris ja Peruus.

Üha aktiivsemaks ja monoliitsemaks muutuvad imperialismi- ja feodalismivastased jõud Uruguais, Argentiinas, Guatemaalas, Paraguais, Dominikaani vabariigis, Haiitis ja paljudes teistes Ladina-Ameerika maades.

Ameerika imperialism manööverdab.

Ameerika Ühendriikide monopolid püüavad oma positsiooni Ladina-Ameerikas kõigiti säilitada. Majanduslik surve, terror, äraostmine, otsene sõjaline vahelesegamine, nende maade kõige reaktsioonilisemate jõudude ärakasutamine — kõike seda rakendavad nad Ladina-Ameerika rahvaste rahvusliku vabadusliikumise mahasurumiseks. Kuid samal ajal peavad nad ka arvesse võtma, et Kuuba revolutsiooni ja teiste maade rahvusliku vabadusliikumise otsese lämmatamise katsed on tühja läinud. Seoses sellega on Ameerika Ühendriikide valitsevad ringkonnad sunnitud otsima uusi meetodeid, kuidas seda piirkonda orjastada ja oma võimu all hoida. 1961. aastal kuulutas Ameerika Ühendriikide valitsus, et ta hakkab teostama uut poliitikat, lähtudes sealjuures programmist, millele anti kõlav nimetus «Liit progressi nimel». Ladina-Ameerika maades hakati seda liitu õigusega nimetama «Liiduks röövimise nimel». Ameerika Ühendriigid lubasid Ladina-Ameerika maadele suurt rahalist «abi», et nad võiksid oma majandust arendada ja elanikkonna elatustaset tõsta.

Selle programmi mõte seisis selles, et Ladina-Ameerika rahvaid revolutsioonilisest võitlusest eemale tõmmata ja nende vaba-

duse- ning sõltumatusetaotlusi nõrgendada. Kuid kogu see afäär, mille väljendajaks oli «Liit progressi nimel», läks täielikult tühja. Ladina-Ameerika maad ei saanud oma majanduse arendamiseks mitte mingisugust olulist rahalist abi. Ameerika Ühendriigid andsid raha ainult nendele Ladina-Ameerika maadele, kus on võimul nende marionetid, kusjuures seda raha tuli kasutada nende maade relvastatud jõudude tugevdamiseks. Programm, millele oli laialt reklaami tehtud, osutus täielikuks pettuseks. Iga kord, kui Ameerika Ühendriikide imperialistide tohutuid kasumeid ähvardas kõige väiksemgi oht, võtsid nad otsekohe tarvitusele vanad meetodid, õiendades rahvaliikumisega arveid vandenõude ja sõjaväeliste riigipöörete organiseerimise teel, milleks kasutatakse ära Põhja-Ameerika suurmonopolide käsilasi.

Nendele monopolidele toetuvadki oma tegevuses «gorillad» — nõnda nimetatakse Ladina-Ameerikas reaktsioonilisi kindraleid, sõjaväeliste riigipöörete organiseerijaid. Niisugused riigipöörded on viimasel ajal toimunud mitmel Kesk- ja Lõuna-Ameerika maal (Honduuras, Ekuador jt.).

Eriti kujukalt avaldus Ameerika imperialismi häbiväärne osa sõjaväelise vandenõu organiseerimisel Brasiilias. Viimastel aastatel arenes Brasiilias hoogsalt liikumine Põhja-Ameerika monopolide ja suurmõisnike võimu likvideerimise eest, rahvusliku majanduse kindlustamise ja maareformi eest. Üha kategoorilisemalt nõudis Brasiilia rahvas oma maa vabastamist Ameerika Ühendriikide ülevõimu alt. Rahvahulkade survel hakkas Brasiilia valitsus aastail 1963—1964 läbi viima mõningaid progressiivseid reforme. Kuid ameerika imperialistide õhutusel teostasid Brasiilia reaktsioonilised ringkonnad 1964. aasta aprilli alguses riigipöörde. Kogu võim läks kindralite kätte.

Sõjaväeline riigipööre toimus ka Boliivias. See on juba arvult kümnes riigipööre, mis Ladina-Ameerikas aastail 1961—1964 on toimunud.

Ameerika Ühendriikide valitsevad ringkonnad püüavad Ladina-Ameerika maades väljakujunevaid revolutsioonilisi muudatusi igati vältida. *Kuid Ladina-Ameerika on juba astunud lahingusse oma teistkordse rahvusliku vabastamise eest. Esimest korda vabastasid nad ennast Hispaania kolonisaatorite ikkest XIX sajandi alguses. Praegune võitlus on võitlus Ameerika imperialismi vastu.*

DOKUMENT.

OLUKORRAST LADINA-AMEERIKAS.

(Katkend Teisest Havanna deklaratsioonist, mille Kuuba rahva teine Rahvuslik Peaassamblee 4. veebruaril 1962. a. ühel häälel vastu võttis.)

Ameerika on kontinent, mille iseloomulikuks jooneks on kõrge sündimus; kuid ta paistab silma ka kõrge suremuse poolest. Ameerika 11 maal oli kuni üheaastaste laste suremus veel mõned aastad tagasi 125 iga tuhande kohta,

ülejäänud 12 maal aga 90 iga tuhande kohta. Samal ajal on 102 teisel maailma maal vastav keskmine arv kõigest 51 iga tuhande kohta...

Paljud ja paljud tuhanded kuni 7 aasta vanused lapsed surevad Ameerika maades kõige mitmesugusematesse haigustesse: maohaigustesse ja kopsupõletikku, alatoitlusesse ja otseselt nälga; tuhanded ja tuhanded nendest surevad nendesse haigustesse ilma haiglaravita ja üldse ilma arstiabita ja ravimiteta...

...Mis puutub haridusse, siis Ladina-Ameerika mahajäämusest sel alal on isegi kohutav mõtelda... Kõigist 5—14 aasta vanustest lastest tuleb mõnel maal kooli kõigest 20%, rohkem arenenud maades aga 60%. See tähendab, et üle poole Ladina-Ameerika maade lastest ei käi üldse koolis. Kuid veel kurvem on see, et kui kolmanda klassi lõpetab rohkem kui 80% kõigist kooli tulnud õpilastest, siis kuuenda klassi lõpetab kõigest 6—22% õpilastest... Kui selle viletsuse põhjusi uurida, siis selgub, et kõik on seletatav ühe asjaoluga — äärmiselt nõrga majandusega. Selleks põhjuseks on koolide vähesus, õpetajate vähesus, materiaalsete vahendite puudus perekondades, laste töö... ja lõppkokkuvõttes imperialism, imperialistlik rõhumine ja sellest tingitud mahajäämus.

Niisugustes koletutes tingimustes elab kogu Ladina-Ameerika. Selle tagajärjeks on, et nimetatud piirkonnas, kus elab peaaegu 200 miljonit inimest ning kus indiaanlased, metissid ja neegrid, s. o. «diskrimineerimisele kuuluvad» isikud, moodustavad kaks kolmandikku elanikkonnast, — poolkolonjaalses Ladina-Ameerikas sureb nälga, ravitavatesse haigustesse või enneaegsesse vanadusnõrkusesse 4 inimest minutis, 5500 inimest päevas, 2 miljonit inimest aastas, 10 miljonit inimest igas viies aastas... Kaks kolmandikku Ladina-Ameerika elanikkonnast elab üsna lühikest aega ja teda ähvardab pidevalt surm. Viieteistkümne aasta jooksul on seal surnud kaks korda rohkem inimesi kui kogu Esimeses imperialistlikus maailmasõjas, ja niisugune olukord kestab edasi... Samal ajal voolab Ladina-Ameerikast Ühendriikidesse pidevalt tohutu hulk raha: peaaegu 4000 dollarit minutis, 5 miljonit päevas, 2 miljardit aastas, 10 miljardit igas viies aastas. Iga 1000 dollari asemele, mis meilt ära võetakse, jääb meile üks surnukeha. 1000 dollarit ühe surnukeha eest — niisugune on selle hind, mida nimetatakse imperialismiks. 1000 dollarit surnukeha eest, ja nii neli korda minutis. («Pravda», 6. veebruaril 1962. a.)

Küsimusi ja ülesandeid.

1. Jutustage Ameerika Ühendriikide monopolide võimutsemisest Ladina-Ameerika maades.
2. Kuidas areneb Ladina-Ameerika rahvaste rahvuslik vabadusliikumine?
3. Missuguseid meetodeid kasutavad Ameerika Ühendriikide imperialistid võitluses Ladina-Ameerika rahvaste vabadusliikumise vastu?

§ 44. Imperialismi koloniaalsüsteemi täieliku kokkuvarisemise paratamatus.

Koloniaalorjuse süsteemi kokkuvarisemine.

Rahvusliku vabastuse revolutsiooni käesoleva etapi tähtsaks iseärasuseks on see, et *imperialismi koloniaalsüsteem on kokku varisemas.* Sellest kõnelevad arvud.

1939. aastal elas asumaades ja sõltuvates riikides 1,5 miljardit inimest (ehk rohkem kui 68% kogu maakera elanikest), 1964. aasta lõpul aga elas seal umbes 30 miljonit inimest (ehk vähem kui 1% kogu maakera elanikest).

Koloniaalorjuse süsteemi kokkuvarisemine rahvusliku vabadusliikumise hoopide all on oma ajalooliselt tähtsuselt teine sündmus pärast sotsialistliku maailmasüsteemi tekkimist. Kolonialismi kokkuvarisemine on kapitalismi üldkriisi veelgi süvendanud. Rahvusliku vabastuse revolutsioonid on saanud ülemaailmse revolutsioonilise protsessi lahutamatuks koostisosaks.

Rahvusliku vabadusliikumise käesoleva etapi iseärasuseks on ka see, et kolonialismi vastu astuvad üheaegselt välja kolme kontinendi: Aasia, Aafrika ja Ladina-Ameerika rahvad.

Teise maailmasõja eelõhtul oli rohkem kui 90% Välis-Aasiast (ehk üle 1,2 miljardi inimese) täielikus või osalises koloniaalsõltuvuses. Käesoleval ajal aga on imperialismil Aasias veel koloniaalvaldusi, kus elab 10 miljonit inimest. Nüüd on Aasias olemas sotsialistlikud maad ja noored sõltumatud riigid, kes sammuvad kiiresti edasi.

Enne Teist maailmasõda oli Aafrika üheks peamiseks kolonialismi kantsiks. Määratu suur Aafrika kontinent oli jaotatud viie koloniaalimpeeriumi: Inglismaa, Prantsusmaa, Belgia, Itaalia ja Portugali vahel. Mõned formaalselt sõltumatud riigid (Egiptus, Etioopia, Liibeeria) olid ainult väikesteks saarteks selles kolonialismi ookeanis.

Käesolevaks ajaks on valdav enamik Aafrika rahvastest kätte võitnud riikliku sõltumatuse ja asunud iseseisva arenemise teele. Aafrika poliitilisel kaardil oli 1965. aastal 36 iseseisvat riiki (välja arvatud Lõuna-Aafrika Vabariik), kus elab peaaegu 85% kogu Aafrika elanikkonnast.

Järjest aktiivsemalt astuvad võitlusse Ladina-Ameerika rahvad. Rahvarevolutsiooni võit Kuubas ja demokraatlike jõudude kasv paljudes Ladina-Ameerika maades tähistavad rahvusliku vabadusliikumise uut etappi ka selles maailmajaos.

Sotsialismimaade abile tuginedes saavutab rahvuslik vabadusliikumine järjest uut edu. Seda kinnitavad järgmised andmed. Esimese sõjajärgse viie aasta jooksul (1946—1950) sai poliitilise sõltumatuse 13 maad, teise viie aasta jooksul (1951—1955) 3 maad, kolmanda viie aasta jooksul (1956—1960) 24 maad, nelja viimase aasta jooksul (1961—1964) 15 maad. Kokku on sõjajärgsel ajal tekkinud 56 uut riiki.

Käesoleval ajal seisab inimkonna ees koloniaalsüsteemi täieliku likvideerimise ülesanne. Nõukogude Liidu algatusel on Ühinenud Rahvaste Organisatsioon vastu võtnud asumaadele ja nende rahvastele sõltumatuse andmise deklaratsiooni.

Kolonialism ilma impeeriumita. Neokolonialism.

Koloniaalrežiimi likvideerimise protsess on nüüd jõudnud lõppjärku. Vanad koloniaalimpeeriumid, mille moodustamiseks kolonisaatoritel kulus aastasadu, on nüüd rahvaste võitluse tulemusena peaaegu täielikult hävitatud. Kuid kolonialism on jätnud järele ränga pärandi.

Majanduslikult nõrgalt arenenud Aasia, Aafrika ja Ladina-Ameerika maades elab üle kahe kolmandiku kogu maakera elanikkonnast. Kuid nende maade kohta tuleb käesoleval ajal ainult üks kümnendik maailma tööstustoodangust. Ühe elaniku aastatulu on nendes maades keskmiselt 20 korda väiksem kui arenenud kapitalistlikes maades. Niisuguse olukorraga on imperialistid väga rahul.

Kapitalistlikud monopolid teevad kõik selleks, et säilitada oma endist mõju koloniaalikkest vabanenud maades.

Oma positsioonide käeshoidmiseks vabanenud maades ei põrka kolonisaatorid mõnikord praegugi tagasi relvastatud jõu kasutamisest (Inglise-Prantsuse-Iisraeli agressioon Egiptuse vastu 1956. aastal, interventsioon Jeemeni vastu jne.). Kuid kapitalistliku majanduse säilitamiseks endistes asumaades ja poolkoloniates ning nende maade ebavõrdse olukorra säilitamiseks kasutab imperialism peamiselt uusi meetodeid. Vana kolonialismi asemele on tulnud uus kolonialism — neokolonialism.

Neokolonisaatorid sunnivad vabanenud maadele peale oma «abi» ja nõuavad selle eest mitmesuguseid poliitilisi ning majanduslikke järeleandmisi.

Nad püüavad vabanenud maade majanduslikku arenemist seada oma kontrolli alla, säilitada neid oma kõrgelt arenenud majandusele toorainet andva ripatsina. Välismonopolid on nõus ainult mäe- ja kergetööstuse laiendamisega, põllumajanduses aga püüavad nad säilitada olukorda, kus ühel maal kasvatatakse ainult ühte kultuuri.

Monopolistid tahavad noorte riikide majanduslikku arenemist suunata kapitalistlikule teele, nad takistavad tugeva riikliku sektori loomist, pidurdavad noorte riikide industrialiseerimist.

Vabanenud maade sõprade maski all esinedes püüavad neokolonisaatorid neid maid oma agressiivsetesse blokkidesse tõmmata ja nende territooriumil oma sõjaväebaase luua. Peaaegu pooled koloniaalsüsteemi lagunemise tulemusena tekkinud riikidest on seotud ränkade ja ebavõrdsete lepingutega. Kõik see on neokolonialismi poliitika avaldus ja annab tunnistust, et imperialism jääb noorte riikide ning kõigi tõelist sõltumatust taotlevate rahvaste õelaks vaenlaseks.

Tänapäeva kolonialismi peamiseks kantsiks on Ameerika Ühendriikide imperialism, kes teostab koloniaalekspansiooni nii Ladina-Ameerikas kui ka Aasias ja Aafrikas.

NSV Liidu ja teiste sotsialismimaade abi noortele riikidele.

Heaks sõbraks hiljuti vabanenud rahvastele on sotsialistlikud maad. Nad annavad arenevatele Aasia, Aafrika ja Ladina-Ameerika maadele suurt majanduslikku ja tehnilist abi. Eriti suur tähtsus nendele maadele on Nõukogude Liidu abil.

Nõukogude Liidu tehnilise abiga ehitatakse noortes Aasia,

Aafrika ja Ladina-Ameerika riikides ligikaudu 500 tööstusettevõtet ja muud objekti. Nende hulgas on 34 musta ja värvilise metallurgia tehast, rohkem kui 70 masinatehast ja metallitöötlemisettevõtet, 20 keemia- ja naftatöötlemistehast, 20 elektrijaama jne.

Tšehhoslovakkia Sotsialistliku Vabariigi, Saksa Demokraatliku Vabariigi, Poola, Bulgaaria, Ungari ja Rumeenia abiga on noortes riikides kas ehitatud või on praegu ehitamisel rohkem kui 400 tööstusettevõtet, üksiktsehhi jne.

Suurt abi annavad sotsialismimaad noortele riikidele rahvusliku kaadri ettevalmistamisel. Iga NSV Liidu ja teiste sotsialistlike maade abiga ehitatav objekt on omamoodi kool, kus õpitakse tundma eesrindlaste kogemusi. Nõukogude Liidus õpivad tuhanded üliõpilased arenevatest riikidest, siin on praktikal ka rohkearvuliselt spetsialiste nendest maadest. Tähtsat osa noortele riikidele vajaliku kaadri ettevalmistamisel etendab Patrice Lumumba nimeline Rahvaste Sõpruse Ülikool Moskvas.

Nõukogude Liit ja teised sotsialismimaad peavad oma internatsionaalseks kohuseks abistada ja aidata rahvaid, kes astuvad sõltumatuse ja progressi teele.

Sotsialistlike maade abi erineb põhjalikult sellest abist, mida annavad imperialistlikud suurriigid. Abi andmisel ei esita sotsialistlikud maad mingisuguseid poliitilisi ja muid orjastavaid tingimusi. Selline abi aitab arendada tähtsamaid majandusharusid. Sotsialismimaade abi kiirendab sotsiaalset progressi ja aitab tõsta rahvaste elatustaset.

Sotsialistlike maade abi võimaldab noortel riikidel arendada riiklikku sektorit ja asuda oma majanduse planeerimisele. Niisugust planeerimist ei saa muidugi samastada sotsialistliku planeerimisega. Niikaua kui säilib tootmisvahendite eraomandus, on rahvamajanduse arendamise plaanid teataval määral reaalsed ainult selles osas, mis puudutab riiklikku sektorit. Kuid arenevate maade progressiivsed jõud kasutavad planeerimist riikliku sektori laiendamiseks ja rahvusliku tööstuse kindlustamiseks.

Vabanenud maad oma arenemistee valikul.

Pärast seda kui koloniaalrežiim on kokku varisenud ja enamik varem rõhutud rahvastest oma rahvusliku sõltumatuse kätte võitnud, kerkivad nende rahvaste ette uued ülesanded: poliitilise sõltumatuse kindlustamine, majandusliku iseseisvuse kättevõitmine, rahva viletsuse kaotamine jne. See tähendab, et vabadusliikumise ees seisavad peale rahvusliku vabanemise ülesannete ka sotsiaalse vabanemise ülesanded.

Imperialismi- ja feodalismivastase, demokraatliku revolutsiooni lõpuleviimise eest peetava eduka võitluse peatingimuseks on töölisklassi ja talurahva liit. Niisugune liit peab kujunema tuumikuks laialdasele rahvusrindele, mis hõlmab töölisklassi, talurahvast, rahvuslikku kodanlust ja demokraatlikke haritlasi.

Kõige järjekindlamaks võitlejaks rahvuslike huvide ja sotsiaalse progressi eest on töölisklass. Aasia, Aafrika ja Ladina-Ameerika maade töölisklassi ridades on juba üle 150 miljoni inimese. Noore töölisklassi ülesanne on välja astuda peamise revolutsioonilise jõuna, kes viib endaga kaasa talurahvast ja kõiki rahvuse patriootlikke jõude.

Rahvuslik kodanlus on oma olemuselt kahepalgeline. Ühelt poolt on ta huvitatud imperialismi surve likvideerimisest ja noorte riikide majandusliku arenemise teel seisvate feodalismiigandite kaotamisest. Kuid, nagu öeldakse NLKP programmis, «vastavalt sellele, kuidas kasvavad vastuolud töörahva ja varakate klasside vahel ning teravneb klassivõitlus riigis, ilmutab rahvuslik kodanlus üha suuremat kalduvust kokku leppida imperialismiga ja oma maa reaktsiooniga»[1].

Koloniaalikkest vabanenud maad peavad nüüd valima oma edasise arenemistee (vt. dokumenti).

Kapitalismi tee — see on rahva kannatuste tee, klassıde ebavõrdsuse ja tööliste ning talupoegade viletsuse suurenemise tee. Elu näitab rahvahulkadele veenvalt, et kodanlus, kes on mitmes riigis saavutanud valitseva seisundi, püüab kõik raskused panna töörahva õlgadele, samal ajal kui käputäis rikkaid ajab kokku määratu suuri varandusi. Rahvahulgad näevad, et kapitalistliku arenemise tee ei saa nende olukorda parandada ega võimalda majanduse mahajäämusest kiiresti jagu saada.

Nõrga majandusega maade arenemistempo ei ole ilmselt i'kka veel küllaldane selleks, et nende mahajäämust likvideerida. Praeguse arenemistempo korral on vaja vähemalt 70—80 aastat, enne kui arenevad maad saavutavad tähtsamate kapitalistlike suurriikide praeguse taseme. Sotsialismimaade kogemused näitavad veenvalt, et sotsialismi teel sammudes võib majanduse mahajäämuse hoopis kiiremini likvideerida.

Mittekapitalistlik arenemistee — see on majanduse ja kultuuri kiire tõusu tee, laiade rahvahulkade olukorra põhjaliku parandamise tee. Mittekapitalistlik arenemistee vastab rahvuse absoluutse enamuse huvidele. Selle tee eest võitlevad töölisklass ja laiad rahvahulgad.

Mittekapitalistlik arenemistee loob eeldused edaspidiseks üleminekuks sotsialismile.

---

[1] Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XXII kongress, III kd., Tallinn, 1963, lk. 245.

DOKUMENT.

1. NLKP PROGRAMM KOLONIAALIKKEST VABANENUD MAADE EDASIARENEMISE TEEDEST.

Kapitalism — see on rahvaste kannatuste tee. Ta ei garanteeri majanduse kiiret progressi, viletsuse likvideerimist; sotsiaalne ebavõrdsus süveneb. Küla kapitalistlik areng laostab veelgi rohkem talurahvast. Tööliste osaks saab kas kurnav töö kapitalistide rikastamiseks või õnnetu töötute armee ridade täiendamine. Väikekodanlus surutakse maha suurkapitaliga toimuvas konkurentsivõitluses. Kultuuri ja hariduse hüved jäävad rahvahulkadele kättesaamatuks. Haritlaskond on sunnitud oma annetega kauplema.

Mida võib rahvastele anda sotsialism?

Sotsialism — see on rahvaste tee vabadusele ja õnnele. Ta garanteerib majanduse ja kultuuri kiire tõusu. Mitte sajandite jooksul, vaid ühe inimpõlve eluajal muudab ta mahajäänud maa industriaalseks. Juba oma olemuselt on plaanipärane sotsialistlik majandus tõusu ja õitsengu majandus. Ühe inimese poolt teise inimese ekspluateerimise kaotamine teeb lõpu sotsiaalsele ebavõrdsusele. Täielikult kaob tööpuudus. Sotsialism annab kõigile talupoegadele maad, abistab neid majapidamise arendamisel, ühendab vabatahtlikkuse alusel nende tööalased jõupingutused kooperatiivides, annab nende käsutusse eesrindliku põllumajandustehnika ja agronoomiateaduse. Talupoegade töö muutub tootlikumaks, maa aga võib anda rohkem vilju. Sotsialism tagab töölisklassile ning kõigile töötajatele kõrge materiaalse ja kultuurilise elutaseme. Sotsialism tõmbab rahvahulgad välja pimedusest ja harimatusest ning teeb neile kättesaadavaks tänapäeva kultuuri. Haritlaskonna ees avanevad laialdased võimalused loovaks tööks rahva hüvanguks.

Missugune tee valida, see on rahvaste endi sisemine asi... Mittekapitalistlik arengutee tagatakse töölisklassi, rahvahulkade võitlusega, ülddemokraatliku liikumisega ja see vastab rahvuse absoluutse enamuse huvidele. (Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XXII kongress, III kd., Tallinn, 1963, lk. 245—246.)

Küsimusi ja ülesandeid.

1. Jutustage rahvusliku vabadusliikumise käesoleva etapi iseärasustest.
2. Missugune on neokolonialismi olemus?
3. Missugust abi annavad vabanenud maadele NSV Liit ja teised sotsialismimaad? Selle abi tähtsus.
4. Jutustage koloniaalikkest vabanenud riikide kapitalistlikust ja mittekapitalistlikust arenemisteest.

Küsimusi ja ülesandeid V peatüki kordamiseks.

1. Missugused otsustava tähtsusega tegurid soodustasid imperialismi koloniaalsüsteemi lagunemist ja kokkuvarisemist?
2. Missugused jõud rahvusliku vabadusvõitluse käesoleval etapil ei lase imperialistidel eksportida kontrrevolutsiooni?
3. Iseloomustage rahvusliku vabastuse revolutsiooni liikumapanevaid jõudusid.
4. Milles seisab rahvusliku kodanluse kahepalgeline iseloom?
5. Kaks etappi rõhutud rahvaste võitluses oma sõltumatuse eest.
6. Missugused teed on võimalikud koloniaalikkest vabanenud maade ajalooliseks arenemiseks?
7. Mispärast on kolonialismi täielik kokkuvarisemine paratamatu?

PEAMISED KAPITALISTLIKUD RIIGID PÄRAST TEIST MAAILMASÕDA.

§ 45—46. Ameerika Ühendriigid.

Ameerika Ühendriigid kui imperialismileeri juhtiv jõud.

Teine maailmasõda suurendas Ameerika Ühendriikide majanduslikku ja sõjalist võimsust. Ameerika tööstus töötas täie koormusega. Ameerika linnadele ei langenud ühtki pommi. Inimesi langes rinnetel vähem kui tavaliste õnnetusjuhtumite läbi. Erakordselt suurenesid monopolide kasumid.

Ameerika imperialistid kasutasid sõda suurte maailmaturgude vallutamiseks. Ameerika Ühendriigid tootsid üle poole kogu kapitalistliku maailma tööstustoodangust. Järsult suurenes kapitali väljavedu. Ameerika imperialism esines maailma kõige suurema ekspluateerija osas. Kodanlikud poliitikategelased on hakanud XX sajandist rääkima kui «Ameerika sajandist». Näis, et dollari-impeeriumi olukord on kindel ja vankumatu. Kuid peagi selgus, et see ei ole nii (vt. dokument 1).

Riiklik-monopolistliku kapitalismi edasiarenemine.

Tootmise ja kapitali kontsentratsioon on Ameerika Ühendriikides võtnud tohutu ulatuse. Sajandi alguses käsutasid Rockefeller ja Morgan 2,5 miljardi dollari suurust kapitali, meie päevil aga on nende käsutuses rohkem kui 100 miljardit dollarit. Tänapäeval on 100 monopoli koondanud enda kätte peaaegu poole Ameerika Ühendriikide tööstuslikust tootmisest.

Finantsoligarhia on ainsaks peremeheks niihästi rahvuse majanduslikus kui ka poliitilises elus. Valitsevad poliitilised parteid — Vabariiklik ja Demokraatlik Partei — on monopolide ülalpidamisel; nad tulevad küll vaheldumisi võimule, kuid nende poliitika kaitseb ühtviisi monopolide huve.

Aastail 1945—1952 oli presidendiks demokraat Truman. Aastail 1953—1960 oli Ameerika Ühendriikide presidendiks vabariiklane Eisenhower. Tema valitsuses olid esindatud Ameerika Ühendriikide suurmonopolid. Olukord ei muutunud ka 1961. aastal, kui võimule tulid uuesti demokraadid.

Ameerika Ühendriikide kadunud president John Kennedy kuulus ühte Ameerika rikkamasse perekonda. Kennedy valitsusse kuulusid suurmonopolide rühmade esindajad. Nende hulgas on kaitseminister McNamara — «Ford Motor Company» endine president, miljonär; rahaminister Dillon — pangafirma «Dillon, Read ja Co.» juht; riigisekretär Rusk — «Rockefelleri Fondi» endine president. President Lyndon Johnsoni ajal ei ole valitsuse koosseis muutunud.

Riigist on saanud monopolistliku kodanluse asjade valitsemise komitee.

Majanduse militariseerimine.

Pärast Teise maailmasõja lõppemist on Ameerika Ühendriikide valitsus iga aastaga suurendanud võidurelvastumist. Kui sõjaeelsel ajal iga-aastased kulutused riigikaitsele ei ületanud miljardit dollarit, siis nüüd kulutatakse sõjaliseks otstarbeks igal aastal üle 50 miljardi dollari. Ja sealjuures ei ohusta Ameerika Ühendriike mitte keegi. Sõjalise võimsuse suurendamisel ei pea Ameerika Ühendriikide monopolistlikud ringkonnad kaugeltki mitte silmas «riigikaitse» eesmärki. Relvastatud jõududele toetudes loodavad nad NSV Liitu ja teisi sotsialistlikke maid sundida imperialistidele järeleandmisi tegema. Nad arvavad, et võidurelvastumine sunnib NSV Liidule peale samasugused kulutused ja aeglustab sellega kommunismi ehitamise tempot meie maal. Sõjalisele jõule tuginedes püüavad ameerika imperialistid säilitada oma «nähtamatut koloniaalimpeeriumi», hirmutada rahvaid, kes võitlevad oma rahvusliku sõltumatuse eest, kindlustada oma võimu kogu maailmas.

Peale selle tagab võidurelvastumine tootmisaparaadile vajaliku koormuse ja annab monopolidele kasulikke sõjalisi tellimusi. Saavad ju monopolid sõjatööstuses kaks korda rohkem kasumit kui tsiviiltootmises.

Niisiis näitab majanduse militariseerimine, et Ameerika imperialismi roiskumine võtab järjest suurema ulatuse. Võidurelvastumiseta ei saa Ameerika majandus enam normaalselt areneda.

Ameerika monopolide majanduslik ekspansioon välismaal.

Tähtsaks vahendiks võitluses maailmavalitsemise eest on kapitali väljavedu. Ameerika monopolide kapitalimahutused välismaal on sõjaeelse ajaga võrreldes suurenenud kolmekordseks ja moodustavad peaaegu 70 miljardit dollarit. Kapitale mahutatakse niihästi majanduslikult nõrgalt arenenud maade kui ka Euroopa riikide majandusse. Selle tõttu, et tööjõud on välismaal odavam, saadakse sealt 3—4 korda kõrgemaid kasumeid kui Ameerika Ühendriikides.

Pärast Teist maailmasõda kasutavad Ameerika Ühendriikide suurmonopolid majanduslikuks ekspansiooniks välismaal laialdaselt ära isegi riigieelarve summasid, mis on Ameerika maksumaksjatelt kogutud. Seoses sellega on riigikapitali väljavedu järsult suurenenud. Riigikapital tungib teistesse maadesse mitmesuguste «abistamisprogrammide» sildi all («Marshalli plaan»[1], «Liit progressi nimel»[2]). Krediitide abil püüavad Ameerika Ühendriikide valitsevad ringkonnad sundida valitsusi, kellele nad on laenu andnud, Ameerika Ühendriikide agressiivsest välispoliitilisest kursist kinni pidama. Ameerika «abi» orjastab majanduslikult ja poliitiliselt need riigid, kes saavad «onu Sami ande».

---

[1] Vt. lk. 138.
[2] Vt. lk. 87.

Agressiivne välispoliitika.

Ameerika Ühendriikide välispoliitika on sõjajärgsel ajal võtnud äärmiselt agressiivse iseloomu.

«Külma sõja» teravik on suunatud sotsialismimaade ja rahvusliku vabadusliikumise vastu. Ameerika imperialistide kuritegelike plaanide elluviimise vahendiks on sõjalised blokid. Tähtsamaks nende hulgast on saanud Põhja-Atlandi pakt ehk lühendatult NATO (ingliskeelse nimetuse «North Atlantic Treaty Organisation» esimeste tähtede järgi). Selsamal eesmärgil on Ameerika Ühendriikide valitsevad ringkonnad hakanud taastama Lääne-Saksamaa ja Jaapani militarismi.

Ameerika monopolistlik kapital on võtnud enda peale maailma kapitalismi päästja osa. Ameerika Ühendriigid toetavad reaktsioonilisi diktaatorlikke režiime ja pehkinud monarhiaid, astuvad välja rahu, demokraatia ja progressi jõudude vastu. Üle miljoni Ameerika sõduri ja ohvitseri on paigutatud 90 riiki, kus nad täidavad maailma sandarmi osa. Maakera on mässitud Ameerika raketi- ja tuumabaaside kurjakuulutavasse ämblikuvõrku; need paiknevad rohkem kui 40 maal. Meresid ja ookeane künnavad aatomiallveelaevad ja rakettidega varustatud sõjalaevad, mis on valmis oma surmatoova laadungiga ründama rahvaid, kes ei taha ameerika imperialistide sõna kuulata. Spionaaži, diversioonide ja õõnestustöö organiseerimiseks kulutab Luure Keskvalitsus igal aastal 4—5 miljardit dollarit.

Ülbelt segavad ameerika imperialistid teiste riikide (Hiina, Korea, Vietnami, Kuuba, Kongo jt.) siseasjadesse, organiseerivad riigipöördeid, kõrvaldavad valitsusi, kes ei ole neile meelepärased.

Pärast Teist maailmasõda on Ameerika Ühendriigid muutunud rahvusvaheliseks sandarmiks.

Poliitilise reaktsiooni tugevnemine.

Pärast Teist maailmasõda on Ameerika Ühendriikides militaristlik kildkond, riigiaparaat ja monopolid kokku kasvamas ühtseks mehhanismiks. See kurjakuulutav sõjaõhutajate liit tugevdab sisemist reaktsiooni.

Reaktsionäärid tahavad ette valmistada kuulekat tagalat, kes ei suudaks takistada ameerika rahva kiskumist sõjalistesse avantüüridesse. Selleks püüavad nad poliitilisest elust välja kihutada kõike progressiivset, lämmatada kõike seda, mis Ameerika Ühendriikides on demokraatlik.

Sel eesmärgil on alanud sõjakäik eeskätt organiseeritud töölisliikumise vastu, Ameerika Ühendriikide Kommunistliku Partei vastu. Aastail **1946—1947** teostasid seda sõjakäiku Kongressi komisjonid Ameerika-vastase tegevuse uurimise alal ja salapolitsei — Föderaalne Juurdlusbüroo.

Kogu riigis hakkas määratsema poliitiline inkvisitsioon. Kaasaegsed «nõiajahi pidajad» õhutasid kommunismivastast hüsteeriat, külvasid kõikjal vastastikust umbusaldust ja salakuulajate kartust.

Toimus riigiteenijate «lojaalsuse» kontroll. Kahtlusaluste kohta koostati «mustad nimekirjad». Ainuüksi Föderaalse Juurdlusbüroo nõudmisel olid asutused sunnitud vallandama oma töötajaid ilma põhjust näitamata.

Ameerika Ühendriikides toimusid rohkearvulised kohtuprotsessid progressiivsete tegelaste vastu, sealhulgas ka Kommunistliku Partei juhtide vastu. Täiesti süütuid inimesi saadeti kohtuotsuse põhjal mitmeks aastaks vanglasse ainult selle pärast, et kohtualused mõtlesid teisiti kui riigi eesotsas olevad monopolistliku kapitali esindajad.

Monopolide huvides võttis Kongress vastu mitu töölistevastast seadust. Kõige vihatum nende hulgast on Taft-Hartley seadus (1947. a.). See seadus näeb ette streikide edasilükkamise õiguse ja kohtute õiguse streigi keelamise eesmärgil vahele segada. Tegelikult seab see seadus ametiühingud riigi kontrolli alla, neilt võetakse õigus kulutada summasid valimiskampaaniateks. Ametiühingute juhid pidid andma allkirja vandetõotusele, et nad ei ole kommunistid.

McCarrani seaduse järgi (1950. a.) seati sisse Kommunistliku Partei ja teiste progressiivsete organisatsioonide kohustuslik registreerimine, kes pidavat endast kujutama välisriikide agente. Registreerimisest keeldumise eest on ette nähtud karm karistus: kuni 5 aastat vanglakaristust ja 10 000 dollarit trahvi iga registreerimisest möödalastud päeva eest. Kommunistlik Partei lükkas selle seaduse tagasi kui konstitutsioonile vasturääkiva akti ja Kommunistliku Partei liikmed keeldusid registreerimisest. Selle seaduse absurdsus seisab selles, et kommunistid peavad tunnistama ennast välisriikide agentideks ja koos sellega seadma ennast väljapoole seadust, kuigi nad ei tegele mitte millegagi, mis oleks Ameerika-vastane. Demokraatliku liikumise survel tühistas Ameerika Ühendriikide Ülemkohus 1964. aasta suvel esimese astme kohtu otsuse, mis kohustas Ameerika Ühendriikide Kommunistlikku Parteid McCarrani seaduse alusel ennast registreerima. See oli Ameerika rahva suur võit ja reaktsiooniliste jõudude tõsine lüüasaamine.

Kuid Ameerika pimedusejüngrid ei suutnud sellega leppida. Nende survel andis Ameerika Ühendriikide Kohtuministeerium korralduse, mille kohaselt kohus võtab 1965. aasta märtsis Kommunistliku Partei asja McCarrani seaduse alusel teistkordselt arutusele.

Viimastel aastatel on Ameerika Ühendriikides aktiviseerinud oma tegevust fašismimeelsed, rassistlikud reaktsioonilised organisatsioonid, kes on monopolide ülalpidamisel. Kõige pöörasem nendest on suur poolfašistlik organisatsioon «John Birchi Ühing», mis asutati 1959. aastal. Avalikult kaitsevad teda ja avaldavad temale solidaarsust mõned Kongressi liikmed ja senaatorid.

Fašistlikud organisatsioonid on muutunud Ameerika Ühend-

riikide kõige agressiivsemate ringkondade hääletoruks. Need ringkonnad nõuavad avantüristliku kursi hoidmist välispoliitikas ja demokraatlike vabaduste jäänuste mahasurumist riigi siseelus («pöörased»).

«Pööraste» hulgas tekitas viha John Kennedy poliitiline joon, mis väljendas nende Ameerika valitsevate ringkondade seisukohta, kes on sunnitud tunnistama uut jõudude vahekorda maailma areenil.

Sellises olukorras, kus realistlikku kurssi rahvusvahelistes asjades vihati, organiseerisid ultra-parempoolsed vandenõu Kennedy vastu. 22. novembril 1963. a. langes Ameerika Ühendriikide president John Kennedy mõrtsuka käe läbi Dallase linnas (Texase osariik).

1964. aasta novembris toimusid Ameerika Ühendriikides järjekordsed presidendi- ja Kongressi liikmete valimised. «Pöörased», kelle eesotsas oli senaator Goldwater, tulid nendel valimistel välja võidurelvastumise kiirendamise, rahvusvahelise pinevuse suurendamise ja ameerika rahva demokraatlike saavutuste likvideerimise programmiga. Suurem osa Ameerika kodanikest lükkas «sõjaprogrammi» tagasi ja andis oma hääled Demokraatliku Partei esindajale Lyndon Johnsonile, kes oli lubanud kuulutada «sõja viletsusele» oma maal ja vähendada rahvusvahelist pinevust kogu maailmas. Kuid ameerika «ultrad» ei ole relvi maha pannud, nad tõukavad endiselt Ameerika Ühendriike edasi reaktsioonilise sise- ja välispoliitika teel.

Töörahvahulkade olukord.

Ameerika Ühendriigid on kapitalistliku maailma kõige rikkam maa. «Keskmine» elatustase on seal kõige kõrgem. See on seletatav industrialiseerimise kõrge astmega, Ameerika Ühendriikide valitseva seisundiga kapitalistlikus maailmas, asumaade ja sõltuvate riikide riisumisega, asjaoluga, et viimase saja aasta jooksul pole nad tunda saanud mingeid sõjalisi purustusi jne.

Aga kuidas on seal rikkused jaotatud? Kas kõik ameeriklased elavad ühtviisi hästi?

Tuleb välja et kõrge «keskmise» elatustaseme taga peitub suur ebavõrdsus. Iga aastaga süveneb kuristik käputäie luksuses lämbuvate rikaste ja viletsuses elavate töörahva hulkade vahel.

Veel teravamalt paistavad klassierinevused silma Ameerika Ühendriikide lõunaosas. Lõunaosariikides elab kaks kolmandikku perekondadest vaesuses ja viletsuses.

Miljonite Ameerika perekondade viletsat olukorda ei suuda varjata ka Ameerika Ühendriikide valitsus (vt. dokument 2).

Sõjajärgsel ajal on elukallidus tõusnud kahekordseks. Esmajärguliste tarbekaupade hinnad tõusevad iga aastaga. Samal ajal on maksud muinasjutuliselt suurenenud. Üksnes kuue aasta jooksul, mil presidendiks oli Truman, koguti makse rohkem kui kõigi Ameerika Ühendriikide presidentide valitsemisajal 156 aasta jooksul.

Töörahva nuhtluseks on tööpuudus. Sõjajärgsel ajal kõigub täielikult töötute arv 3 kuni 6 miljoni inimese vahel. Lisaks sellele on miljonid töölised osaliselt töötud.

Kodanlikud propagandistid väidavad, et Ameerika tööline on aktsionär. See väide on õige ainult väikese rühma kõrgepalgaliste tööliste suhtes. Aktsionäride hulgas on töölisi kõigest ligi 6%, kusjuures nendele langeb täiesti tühine osa aktsiatest.

Visas võitluses oma majanduslike õiguste eest on töörahva hulgad viimastel aastatel saavutanud mõningaid järeleandmisi. 1964. aasta veebruaris võttis Kongress vastu seaduse, mille järgi väiksepalgaliste elanikkonna rühmade tulumaks väheneb 16—20% võrra. Kuid samal ajal vähendati ka korporatsioonide muinasjutulistelt kasumitelt võetavaid makse. Niisuguste abinõudega püüab Ameerika valitsus suurendada elanikkonna ostuvõimet ja edasi lükata järjekordse majanduskriisi saabumist.

1964. aastal võeti vastu viletsuse vastu võitlemise seadus. Selle seaduse põhjal anti heategevaks otstarbeks vähem kui miljard dollarit aastas; võrdluseks võib märkida, et niisama palju kulutatakse nädalas võidurelvastumiseks.

Farmerite laostumine.

Ameerika Ühendriikide põllumajandusele on iseloomulik äärmiselt kõrge kapitalismi arenemise tase. Sõjajärgsel ajal on farmerite kihistumise protsess muutunud veelgi intensiivsemaks.

Monopolid on põllumajanduses sügavalt juurdunud. Niisugused kompaniid nagu «Swift», «Armour», «Wilson» jt. on täieõiguslikud peremehed lihatööstuses, nad kontrollivad piimatööstust jne.

Farmerite riisumine väljendub ka selles, et monopolid ostavad põllumajandussaadusi kokku madala hinna eest, masinaid, väetisi ja isikliku tarbimise esemeid aga müüvad kõrge hinnaga. Farmerite sissetulekud vähenevad. Väikefarmerid ei pea vastu niisugusele monopolide kahekordsele survele ja laostuvad. Kui enne sõda oli Ameerika Ühendriikides üle 6 miljoni farmi, siis nüüd on neid järele jäänud ligikaudu 4 miljonit. Iga kolmas farm on juba täielikult või osaliselt panditud. Farmerite võlgnevus pankadele ulatus 25 miljardi dollarini, mis ületab nende kahe aasta sissetuleku.

Seda farmerite viletsat olukorda kasutavad ära monopolid ja suurfarmerid, kes ostavad laostunud farmerite maad odavalt kokku. Kõrgesti mehhaniseeritud gigantsete farmide omanikud (üle 1000 hektari maaga) on võtnud enda kätte juba ligi poole kogu Ameerika Ühendriikide maast. Väikefarmerite lootus konkurentsivõitlusest tervelt välja tulla on tühine, suurem osa nendest on määratud laostumisele.

Neegriküsimus Ameerika Ühendriikides.

Häbiks Ameerika Ühendriikidele on segregatsiooni (mustanahaliste kodanike kunstlik eraldamine valgetest) ja rassilise diskrimineerimise poliitika.

Ameerika Ühendriikides elab 20 miljonit neegrit. *Ameerika neegrid on Ameerika rahvuse koostisosa.* Kuid rassistlikud pimedusejüngrid ei pea neegreid inimesteks. Rassistid ei lase neegritel poliitilisest elust osa võtta. Lõunapoolsetes osariikides on segaabielud, valgete ja mustanahaliste laste ühine õpetamine ja ühine viibimine avalikes kohtades keelatud. Nende eeskirjade rikkumise eest lintšitakse neegreid ilma kohtuta ja juurdluseta, neid piinatakse.

Vabrikutes ja tehastes makstakse diskriminatsiooni tingimustes neegritele ühe ja sellesama töö eest kaks korda vähem kui valgetele töölistele. Lõunapoolsetes osariikides pole neegritel peaaegu üldse maad. Pooleterameestena on nad sunnitud töötama valgete plantaatorite kasuks.

Little Rocki linnas tõkestasid metsistunud rassistid 1958. aastal väikestele neegrilastele koolitee. Asjasse segas vahele president. Kuid kohalikud võimud ei mõtelnudki neegrite tagakiusamist lõpetada. 1961. aasta maikuus leidsid aset dramaatilised sündmused Alabama osariigis. Progressiivsed Ameerika Ühendriikide kodanikud (valged ja mustad) organiseerisid «vabadusretke». Rassistid panid toime pogrommi. Korra jaluleseadmiseks saatis valitsus kohale väeüksused. Kuid osariigi võimud keelasid ikkagi «vabadusretkest» osavõtjate sissesõidu osariigi territooriumile.

1963. aastal, pärast seda kui Birminghamis ja teistes lõunaosariikide linnades oli osariikide võimude aktiivsel osavõtul puhkenud uus rassistlike pogrommide laine, võttis neegrite õiguste kaitsmiseks organiseeritud liikumine üldrahvaliku ulatuse. Vastuseks neegrite kodanikuõiguste kahjustamisele oli rassilise diskrimineerimise vastaste võimas retk Washingtoni.

1964. aasta juunikuus oli Senat sunnitud kinnitama uue kodanikuõiguste seaduse, milles kuulutatakse, et ka neegrid on inimesed. Kuid rassistid võtsid selle seaduse tääkidega vastu. Vastuseks kodanikuõiguste seaduse kehtestamisele organiseerisid pimedusejüngrid pogromme New Yorgi neegrite getos ja teistes Ameerika Ühendriikide linnades. Neegrite mehine võitlus jätkub.

Ameerika Ühendriikide Kommunistlik Partei võitleb neegrite täieliku võrdõiguslikkuse eest kõigil elualadel. Neegrite liikumine on Ameerika reaktsiooni vastase ülddemokraatliku võitluse lahutamatu koostisosa.

Töölisliikumine Ameerika Ühendriikides.

Reaktsioonilistele seadustele vaatamata kasvab töölisliikumine järjest. Kuueteistkümne aasta jooksul (1945—1960) on Ameerika Ühendriikides toimunud 66 300 streiki, millest võttis osa 38,5 miljonit töölist. Igal aastal toimuvate streikide ja streikivate töölis te arv ületab vastavad sõjaeelsete aastate näitajad kahekordselt.

Ajutistest taandumistest hoolimata ei ole töölisliikumine viimase viie aasta jooksul nõrgenenud.

Pärast visa võitlust, mis oli kestnud neli kuud, saavutasid 500 000 terasevalajat 1959. aastal osalise palgakõrgenduse.

Järjekindlalt nõuavad töölised vihatud Taft-Hartley seaduse ja teiste töölistevastaste reaktsiooniliste seaduste tühistamist. Viimastel aastatel peavad nad visa võitlust töönädala lühendamise ja tööpuuduse vähendamise eest.

Ameerika tööliste hulgas tugevneb tegevusühtsuse püüe. Seda arvesse võttes ühinesid 1955. aastal kaks rahvuslikku ametiühingukeskust — Ameerika Tööföderatsioon ja Tootmisametiühingute Kongress. Kuid nende kahe keskuse ühinemine ei toonud mingit muutust Ameerika ametiühingute liidrite reaktsioonilisse poliitikasse.

Mõningatele edusammudele vaatamata on Ameerika töölisliikumine poliitiliselt ikka veel maha jäänud. See on seletatav paljude asjaoludega. Kahtlemata elavad Ameerika töölised «keskmiselt» paremini kui teiste kapitalistlike maade töölised.

Ameerika imperialistidel on korda läinud sisendada töölishulkadele mõtet, et võidurelvastumise ja «külma sõja» lõppemisei jäävad miljonid inimesed tööta. See tähendab ülemaailmse 1929.—1933. aasta majanduskriisi kõigi koleduste kordumist.

Valitsevaks ideoloogiaks Ameerika Ühendriikide töölisklassi ridades on kodanlik reformism. Töölistele sisendatakse tööstuses sisseseatava «klassirahu» ideed, tehakse katset tõestada, et kapitalismi ajal on klassideta ühiskonna loomine võimalik. Ameerika kapitalismi ennast aga nimetatakse valelikult «vabaks ühiskonnaks».

Kodanluse agentide osa töölisliikumises täidavad osalt ametiühingute oportunistlikud juhid. Nad levitavad Ameerika töölisklassi teadvuses ja meelsuses väikekodanlikke illusioone.

Ameerika Ühendriikide Kommunistlik Partei võitluses rahu ja ameerika rahva demokraatlike õiguste eest.

Ameerika rahva eluliste huvide ustavaks ja järjekindlaks kaitsjaks on Ameerika Ühendriikide Kommunistlik Partei.

Kõigist politsei repressioonidest hoolimata peab Ameerika Ühendriikide Kommunistlik Partei ennastsalgavat võitlust oma rahva õnne eest (vt. dokument 3).

XVI kongressil 1957. aastal lõi Ameerika Ühendriikide Kommunistlik Partei revisionistid puruks ja koondus veelgi tihedamalt oma leninliku tuumiku — William Fosteri (1881—1961), Eugene Dennise (1904—1961), Elizabeth Flynni (1890—1964), Gus Halli jt. ümber.

1959. aastal toimus Ameerika Ühendriikide Kommunistliku Partei XVII kongress. Ta püstitas ülesande arendada laiaulatuslikku võitlust monopolide ohjeldamise eest, laialdase monopolismivastase koalitsiooni loomise eest, mille eesotsas on töölisklass.

Eriti suurt tähelepanu pöörab Ameerika Ühendriikide Kommunistlik Partei võitlusele rahu ja üldise desarmeerimise eest.

Progressiivsed ameeriklased toetavad kommunistе selles õilsas võitluses ja nõuavad üha resoluutsemalt aatomisõja ärahoidmist.

Kommunistlik Partei mõistis hukka president Kennedy mõrvamise, nähes selles ultra-parempoolsete kuritegu rahvuse vastu. Kommunistlik Partei teatas, et ta toetab Johnsoni valitsuse iga sammu, mille eesmärgiks on rahvusvahelise pinevuse vähendamine ja töörahva olukorra parandamine.

DOKUMENDID.

1. AMEERIKA MAJANDUSE ISELOOMUSTUS.

(Katkend 1960. aasta novembris Moskvas toimunud kommunistlike ja töölisparteide esindajate nõupidamise avaldusest.)

Kapitalismi roiskumine ilmneb kõige intensiivsemalt tänapäeva imperialismi kõige tähtsamas riigis — Ameerika Ühendriikides. Ameerika Ühendriikide monopolistlik kapital on ilmselt võimetu olemasolevaid tootlikke jõudusid ära kasutama. Kõige rikkam maa arenenud kapitalistlike riikide hulgas — Ameerika Ühendriigid — on muutunud maaks, kus krooniline tööpuudus on eriti suur. Alaliseks nähtuseks on seal tööstuse kasvav alakoormatus. Vaatamata sõjaliste assigneeringute tohutule suurendamisele töötajate elatustaseme alandamise arvel, on tootmise tempo kasv sõjajärgsetel aastatel aeglustunud, ennetades vaevu elanikkonna kasvu. Ületootmise kriisid on sagenenud. Kapitalismi kõige arenenum tööstusmaa on muutunud kõige ebanormaalsema militariseeritud majandusega maaks. (Kaasaja teoreetilisi probleeme, Tallinn, 1961, lk. 36.)

2. KATKEND AMEERIKA ÜHENDRIIKIDE PRESIDENDI LYNDON JOHNSONI LÄKITUSEST «OLUKORRAST RIIGIS».

(8. jaanuaril 1964. a.)

Kahjuks elavad paljud ameerikased väikeste lootustega, mõned oma vaesuse tõttu, mõned nahavärvi tõttu, väga paljud aga nende mõlema põhjuse tõttu.

... Vaesus — see on natsionaalne probleem, mis nõuab täiuslikumat rahvuslikku organisatsiooni ja toetust.

... Programmis, mille ma esitan, pannakse pearõhk... ühisele ülesandele — abistada ühte viiendikku kõigist Ameerika perekondadest, kelle sissetulekud on liiga väikesed selleks, et nende põhilisi vajadusi rahuldada.

... Missugune põhjus ka oleks, meie ühised jõupingutused üldrahvuslikus ulatuses ja kohtadel tuleb suunata võitlusele vaesuse vastu, kus see ka ei esineks:

linnaäärtes ja väikestes linnades,
pooleterameeste hurtsikutes,
sisserändavate tööliste laagrites,
indiaanlaste reservatsioonides,
nii valgete hulgas kui ka neegrite hulgas,
noorte hulgas, samuti elatanud isikute hulgas,
õitsvates linnades ja viletsusse sattunud piirkondades.

... Me peame kehtestama noorsoole töö andmise seaduse, et noortel tööta inimestel, kellel ei ole eesmärki ja kellel ei ole lootust, oleks võimalik teha kasulikku tööd.

Me peame toidutalongide väljaandmise laialdasema programmi alusel puudustkannatajatele välja jagama rohkem toiduaineid. («Izvestija», 12. jaanuaril 1964. a.)

3. KATKEND AMEERIKA ÜHENDRIIKIDE KOMMUNISTLIKU PARTEI RAHVUSLIKU KOMITEE ESIMEHE ELIZABETH GURLEY FLYNNI SÕNAVÕTUST NLKP XXII KONGRESSIL.

Meie, ameerika kommunistid, armastame oma maad ja oma rahvast, kuid me oleme, nagu seda oli Karl Marx, «kapitalismi surmavaenlased». Me oleme tõelised patrioodid ning pühendanud end sellele, et vabastada oma maa aplate monopolide ikkest, kes röövivad ameerika rahvast ja riisuvad teiste maade rahvaste rikkusi. Me kutsume ameerika rahvast üles ohjeldama monopoliste ja nurja ajama nende ohtlikku mängu tulega, mis ohustab ülemaailmset rahu...

Me teame, et meid, ameerika kommuniste, ootavad karmid ajad. Meie vastu on suunatud repressiivsed seadused, vale, laim, äärmiselt parempoolsete fašistlike organisatsioonide vägivald. Kuid me ei tagane sammugi võitluses oma rahva demokraatlike õiguste eest. Meie partei on alati sammunud Ameerika Ühendriikide neegrite üheõigusluse eest, ametiühingute õiguste eest, rahu ja sotsialismi eest võitlejate esiridades. (Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XXII kongress, II kd., Tallinn, 1963, lk. 9.)

Küsimusi ja ülesandeid.

1. Jutustage Ameerika Ühendriikide riiklik-monopolistliku kapitalismi olemusest.
2. Missugused on Ameerika majanduse iseloomulikud jooned? (Vastus valmistage ette õpiku ja dokumendi teksti põhjal.)
3. Milles väljendus reaktsiooni pealetung Ameerika Ühendriikides?
4. Jutustage, mis peitub Ameerika Ühendriikides kõrge «keskmise» elatustaseme taga. (Vastuseks kasutage õpiku ja dokumendi teksti.)
5. Mispärast laostuvad Ameerika farmerid?
6. Kuidas elavad neegrid «vabas» Ameerikas?
7. Kuidas areneb töölis- ja kommunistlik liikumine Ameerika Ühendriikides?
8. Alustage kõige tähtsamate sündmuste sünkroonilise tabeli koostamist järgmise vormi kohaselt:

Aastad	Ameerika Ühendriigid	Inglismaa	Prantsusmaa	Saksa Föderatiivne Vabariik	Jaapan

Teema ettekandeks klassis või ajalooringis.

Ameerika demokraatia tõeline olemus.

Kirjandust klassiväliseks lugemiseks.

Ф. Джексон, ...Да поможет мне бог.
С. Кеннеди, Я был в Ку-клукс-клане.
Поль Робсон, На том я стою.
J. Steinbeck, Me tusameele talv, «Loomingu» raamatukogu nr. 48—51, 1963.
Э. Г. Флинн, В Олдерсонской тюрьме. Записки политзаключенной.
Гэс Холл, Покончить с «холодной войной».

§ 47. Inglismaa.

Inglismaa majanduslik arenemine pärast Teist maailmasõda.

Teise maailmasõja tagajärjel nõrgenes Briti imperialism veelgi. Sõda nõudis Inglismaalt tohutuid kulutusi (25 miljardit naelsterlingit). Materiaalsed kaotused sõjas moodustasid ligikaudu ühe neljandiku rahvuslikust rikkusest. Kogu sõjaraskus lasus töörahva hulkade õlgadel, monopolide kasumid aga suurenesid sõja ajal peaaegu kahekordseks.

Rahvusliku vabadusliikumise tõusu tagajärjel on Briti koloniaalimpeerium lagunenud. Asumaade kaotus halvendas veelgi Inglise kapitalismi majanduslikku olukorda, mis oli juba varemgi küllalt raske.

Inglismaast sai Ameerika monopolide võlglane. Ameerika Ühendriikide imperialistid tungivad tema siseturule, asumaadesse ja dominioonidesse. Neile kuuluvad sajad ettevõtted, eeskätt uutes tööstusharudes: auto-, keemia- ja elektrotehnikatööstuses, naftatöötlemistööstuses ja teistes tööstusharudes. Inglismaal paiknevate Ameerika ettevõtete omanikel on õigus saadavat kasumit Ameerika Ühendriikidesse vabalt üle kanda.

Sõjajärgsetel aastatel lisandus sellele veel tugevnenud Lääne-Saksamaa ja Jaapani monopolide konkurents. Majanduse arenemise tempolt jääb Inglismaa teistest Lääne-Euroopa riikidest — Saksa Föderatiivsest Vabariigist, Prantsusmaast ja Itaaliast — maha. Kui enne sõda tuli Inglismaa kohta 14,8% kapitalistliku maailma tööstustoodangust, siis 1963. aastal moodustas Inglismaa osa ainult 8,6%. Sõjajärgsel ajal tõrjuti Inglismaa esmakordselt tööstusliku tootmise taseme poolest teiselt kohalt kolmandale (teisele kohale asus Lääne-Saksamaa).

Sõjajärgse Inglismaa iseloomulikeks joonteks on majanduse ebakindlus, tööstuse langused, tootmisvõimsuste alakoormatus, Inglismaale maailmakaubanduses kuuluva osa vähenemine. Riigi militariseerimine suurendab majanduslikke raskusi veelgi. Relvastumiskulude poolest asub Inglismaa Ameerika Ühendriikide järel teisel kohal.

Tootmise ja kapitali kontsentratsioon on sõjajärgsel ajal suurenenud. Inglise majanduses on jagamatult valitseval kohal mõnikümmend suurmonopoli. Kõrge monopoliseerimisaste on eriti märgatav uutes tööstusharudes (keemia, raadioelektroonika, autotööstus jne.), mis on tihedalt seotud relvade väljaveo ja tootmisega.

Majandusliku arenemise aeglustunud tempost hoolimata jääb Inglismaa siiski veel kapitalistlikuks suurriigiks. Tööstusliku tootmise mahult, oma kaubanduse ulatuselt ja kaubalaevastiku tonnaažilt on ta kapitalistlikus maailmas ikka veel ühel juhtival kohal.

Kolmas leiboristlik valitsus (1945—1951).

Pärast parlamendivalimisi tulid Inglismaal **1945. aasta juulis** kolmandat korda võimule leiboristid.[1] Leiboristide programmi nimetati kõlavalt «sotsialistlikuks» programmiks. Leiboristid ei näinud kodanluse huvide ja proletariaadi huvide vastandlikkust, nad ei tunnistanud klassivõitlust. See oligi leiboristide niinimetatud «demokraatliku sotsialismi» lähtealuseks. Sotsialismi võidu perspektiiviks oli nende arvates sotsialismi elementide järkjärguline sissepoetamine kapitalismisüsteemi, sotsialismi rajamine kapitalistliku ühiskonna raamides.

Leiboristid lubasid natsionaliseerida tähtsamad tööstusharud, likvideerida tööpuuduse, tõsta töötasu, sisse seada tasuta arstiabi, parandada sotsiaalkindlustuse süsteemi, võidelda rahu eest, kindlustada sõprust Nõukogude Liiduga.

Inglismaa töörahvas uskus leiboriste ja hääletas nende poolt. Valitsuse etteotsa sai erakonna liider Clement Attlee. Parlamendis said nad absoluutse enamuse (oma esimese võimuloleku ajal neil seda ei olnud). Nüüd oli neil võimalik oma programmi ellu viia, kui nad seda oleksid tahtnud. Kuid leiboristid ei teinud seda.

Leiboristlik valitsus natsionaliseeris mõningad tööstusharud, nagu söe- ja gaasitööstuse, elektrijaamad, raudteed jne. Kuid need olid kõige mahajäänumad ja kahjumit andvad majandusharud, mis ei taganud kapitalistidele kõrgeid kasumeid. Nende ettevõtete üleminek riigi kätte oli kodanlusele kasulik. Ettevõtete endistele omanikele maksis valitsus määratu suurt kompensatsiooni — 2,5 miljardit naelsterlingit, mis ületas natsionaliseeritud ettevõtete tegeliku väärtuse mitmekordselt.

Lisaks sellele rekonstrueeris kodanlik riik need ettevõtted rahva rahaga, mille tulemusena monopolid hakkasid saama odavat energiat, kütust jne.

Natsionaliseeritud ettevõtete valitsejateks jäid sageli endised omanikud.

Natsionaliseerimine, mille leiboristid läbi viisid, ei likvideerinud tootmisvahendite eraomandust ega muutnud sellega maa majanduse kapitalistlikku iseloomu. Tegelikult tähendas niisugune natsionaliseerimine *riiklik-monopolistliku kapitalismi edasiarendamist Inglismaal.*

Monopolid suurendasid veelgi oma võimu riigi üle. Nende tulud kasvasid «töölisvalitsuse» võimuloleku ajal kahekordseks. Samal ajal teostas leiboristlik valitsus majanduslike raskuste sildi all palkade «kinnikülmutamise» poliitikat, mis väljendus selles, et ettevõtjatel keelati palka tõsta, töölistel aga palga tõstmist nõuda.

Suurenesid maksud. Riigis oli juba 300 000—400 000 töötut.

---

[1] Esimene leiboristlik valitsus oli võimul 1924. aastal; teine leiboristlik valitsus aastail 1929—1931.

Elamuehituse programm, millele oli suurt reklaami tehtud, jäi täitmata. Leiboristide võimuloleku ajal ehitati vähem kui üks kümnendik sellest, mis nad olid lubanud.

Inglise tööstusproletariaat võitles oma õiguste eest. Streigivõitlus hoogustus. Aastail 1947—1951 toimus ligikaudu 8000 streiki, peaaegu 2,5 korda rohkem kui sõjaeelse viie aasta jooksul.

Tööliste survel oli Attlee valitsus sunnitud läbi viima mõningaid sotsiaalseid reforme. Laiendati ametiühingute õigusi, seati sisse tasuta arstiabi, mõnevõrra parandati sotsiaalkindlustuse süsteemi. Kuid ka need reformid olid piiratud, sest kulud, mida niisuguse abi andmine nõudis, kaeti olulises osas töötajate palgast tehtavate kinnipidamistega.

Leiboristliku valitsuse välispoliitika oli reaktsiooniline. Ta püüdis säilitada Briti imperialismi koloniaalvaldusi ning surus halastamatult maha Aasia ja Aafrika rõhutud rahvaste rahvuslikku vabadusliikumist (Malaia, Keenia jt.).

Kuid esines ka juhtumeid, kus veriste repressioonide poliitika ei andnud tulemusi. Siis oli «töölisvalitsus» sunnitud tegema järeleandmisi. Rahvusliku sõltumatuse saavutasid näiteks India, Birma, Tseilon ja mõned teised asumaad.

Leiboristid olid tõotanud võidelda rahu ja rahvusvahelise koostöö eest. Pärast võimuletulekut aga hakkasid nad teostama agressiivset poliitikat sotsialistliku sõprusliidu maade vastu ning vähendasid märksa Inglismaa kaubandust NSV Liiduga ja rahvademokraatiamaadega.

Leiboristid etendasid aktiivset osa «Marshalli plaani» elluviimisel ja Põhja-Atlandi sõjalise bloki (NATO) loomisel. Nad toetasid Ameerika agressorite kuritegelikku sõda Korea Rahvademokraatliku Vabariigi vastu ning andsid loa Ameerika vägede paigutamiseks Briti saartele.

Nii nägi tegelikkuses välja leiboristide «sotsialism». Nende sise- ja välispoliitika äratas töölishulkades ja Leiboristliku Partei lihtliikmete hulgas rahulolematust. Selle tagajärjeks oli leiboristide lüüasaamine **1951. aasta** valimistel. Seoses sellega olid nad sunnitud andma võimu konservatiividele.

Konservatiivid võimul (1951—1964).

Neli konservatiivi-peaministrit, kes viimase 13 aasta jooksul on Inglismaal vahetunud (Winston Churchill, Anthony Eden, Harold Macmillan, Alec Douglas-Home), olid kas suurkapitalistid või kõrgaadli esindajad.

Pärast võimuletulekut otsustasid konservatiivid Inglismaa majandust kindlustada pealetungiga rahva elatustasemele. Vähendati kulutusi sotsiaalkindlustusele, rahvaharidusele ja elamuehitusele. Tõsteti gaasi, elektri ja transpordivahendite kasutamise tariife. Märksa suurenesid otsesed ja kaudsed maksud. Kuid see kõik ei parandanud Inglismaa majanduse olukorda. Sõjalised kulutused kasvavad. Kui igal aastal on Inglismaal olnud kesk-

miselt 400 000—500 000 töötut, siis 1963. aasta alguseks oli neid juba 800 000 — kõige suurem arv kogu sõjajärgse aja jooksul.

Konservatiivid püüdsid koloniaalimpeeriumi edasist lagunemist peatada. Kuid ka nemad ei suutnud seda teha. Poliitilise sõltumatuse saavutasid Sudaan, Gaana, Malaia, Küpros, Nigeeria, Sierra Leoone, Tanganjiika, Keenia ja teised endised Inglise asumaad Aasias ja Aafrikas.

Kuid *Briti imperialism säilitab oma koloniaaliseloomu* ja jääb kolonialismi üheks peamiseks kantsiks. Koloniaalrahvaste ekspluateerimiseks ja rõhumiseks ei saa Inglise kodanlus enam kasutada vanu, oma aja ära elanud meetodeid. Seoses sellega püüab ta oma positsioone kas või osaliseltki säilitada, näidates sealjuures hämmastavat kohanemisvõimet uute tingimustega.

Nii näiteks on Inglismaa ülevõimu all loodud Briti Rahvaste Ühendus — varem Briti impeeriumi kuulunud maade ja territooriumide poliitiline ja majanduslik koondis.

Selle liikmeteks on Austraalia, Kanada, India, Pakistan, Tseilon jt.

Mitmed riigid (endised Inglise asumaad, kes on nüüd saavutanud poliitilise iseseisvuse) on veel tänapäevani majanduslikult täiesti sõltuvad Inglismaast. Suur osa nende tööstusest, põllumajandusest ja tooraineressurssidest on Briti monopolide käes.

Oma «jõupoliitikaga» on konservatiivid aidanud taastada Saksa militarismi ja revanšismi, nad võtsid aktiivselt osa agressiivsetest blokkidest, mis on suunatud NSV Liidu ja teiste rahuarmastavate maade vastu.

Koos Prantsusmaa ja Iisraeliga võttis Inglismaa osa agressioonisõjast Egiptuse vastu (1956. aasta oktoober — november). See sõda halvendas Inglismaa majanduslikku ja poliitilist olukorda.

Konservatiivide rahvavastase poliitika tagajärjel oli Inglismaa sunnitud andma Ameerika tuumarelva jaoks platsdarme ja aatomiallveelaevadele vajalikke baase ning lubama Lääne-Saksamaa bundesveeri üksuste väljaõpetamist Briti saartel. See tähendas tõsist ohtu Inglismaa rahvuslikule julgeolekule.

Inglismaa on NATO teine suurriik ja Ameerika Ühendriikide esimene liitlane. Praegu aga on tema positsioon märksa nõrgenenud. Inglismaa poliitika on sunnitud üha rohkem alluma Washingtoni tahtele.

Viimastel aastatel on Inglismaa poliitilise elu üheks tähtsamaks probleemiks saanud Inglismaa astumine «Euroopa Majandusühendusse» («Ühisturgu»), mille kohta te saate üksikasjalisemalt teada järgmisest paragrahvist.

«Euroopa Majandusühenduse» loomise alguses asus Inglismaa selle organisatsiooni vastu võitlemise teele. Kuid ta kaotas selle lahingu. 1961. aastal palus Inglismaa, et teda võetaks vastu «Ühisturgu».

Vastavate läbirääkimiste alustamist nõudsid Inglise uute töös-tusharude juhtivad monopolid, kes «Euroopa Majandusühenduses» näevad turgu oma kaupadele. Kuid Inglise valitsusel ei läinud korda «Ühisturgu» pääseda. Inglismaa vastuvõtmisega ei olnud nõus selle organisatsiooni liikmed, eriti Prantsusmaa, kes kardab Inglise konkurentsi. Inglismaa palve lükati tagasi.

Äpardumised sise- ja välispoliitikas ning rahulolematuse kasv laiades rahvahulkades olid põhjuseks, miks konservatiivid parlamendivalimistel 1964. aasta oktoobris lüüa said.

Leiboristide tagasitulek võimule.

Uue valitsuse moodustas leiboristide liider Harold Wilson. Võimule tulles seisid leiboristidel majandus-, sise- ja välispoliitikas ees mitmesugused raskused, mis nad konservatiivide 13-aastaselt valitsemiselt pärandiks olid saanud.

Valimistele minnes lubas leiboristlik partei parandada Inglismaa majanduslikku ja eeskätt tema rahanduslikku olukorda.

Leiboristide programmi oli võetud mitu punkti töörahva hulkade olukorra parandamise kohta. Nii näiteks lubati sisse seada kontroll korteriüüri üle, keelata üürnike väljatõstmine, anda tasuta mõnda liiki arstiabi, muuta paremaks haridussüsteem.

Välispoliitikas lubasid leiboristid kaasa aidata rahvusvahelise pinevuse vähendamisele, leida võimalusi Inglise-Nõukogude suhete parandamiseks ja Saksamaa küsimuse lahendamiseks, nad astusid välja mitmepoolsete tuumajõudude loomise vastu.

Kuid esimesed leiboristliku partei võimuloleku kuud näitavad, et ta on veel kaugel oma lubaduste täitmisest.

Töölis- ja demokraatlik liikumine Inglismaal pärast Teist maailmasõda.

Valitsevate klasside reaktsioonilise poliitika tagajärjel on klassivastuolud Inglismaal sõjajärgsetel aastatel järsult teravnenud. Töölisliikumise kasvu põhjuseks oli asjaolu, et monopolid avaldasid visa vastupanu proletariaadi elutingimuste parandamisele. Töölisklassi võitlus väljendus kasvavas streigiliikumises, mis sõjaeelse ajaga võrreldes on võtnud laialdasema ja massilisema iseloomu. Streikide ja nendest osavõtjate arv kasvab pidevalt. Kui sõjaeelsel ajal oli igal aastal keskmiselt 735 streiki, millest võttis osa mitte üle 300 000 inimese, siis pärast sõda on igal aastal toimunud vähemalt 1300 streiki. Eriti võimsaks kujunes streigiliikumine aastail 1962—1963. 1962. aastal oli ligikaudu 2500 streiki, millest võttis osa 4 421 000 inimest. Kodanlik ajakirjandus nimetas 1962. aastat kõige «mustemaks» aastaks pärast 1926. aastat. Sageli olid ettevõtjad sunnitud töötasu tõstma.

Sõjajärgsetel aastatel peab inglise rahvas võitlust rahu eest, rahvusvahelise pinevuse vähendamise, tuumarelva keelamise ja desarmeerimise eest. Üheks võitluse juhtivaks organiks on Inglise Rahukaitsekomitee, kes ühendab töölisi, teenistujaid ja haritlasi — mitmesuguste poliitiliste veendumustega inimesi.

Rahupooldajate liikumine võtab järjest laialdasema iseloomu. 1958. aastal asutati organisatsioon «Liikumine desarmeerimise eest tuumarelva alal». Sellel organisatsioonil oli 1962. aastal juba üle 700 kohaliku osakonna, liikumisest võttis aktiivselt osa rohkem kui 200 000 inimest. Traditsiooniliseks on saanud rahupooldajate Aldermastoni-retked tuumarelvastuse vastu. Võimude tagakiusamisest hoolimata suureneb retkedest osavõtjate arv iga aastaga.

Aktiivselt võitleb tuumarelvastuse vastu veel üks organisatsioon — «100 komitee», mis on oma nimetuse saanud selle organisatsiooni asutajate arvu järgi. Väljapaistvateks rahuvõitlejateks on John Bernal (Ülemaailmse Rahunõukogu täidesaatev president), anglikaani kiriku tegelane Hewlett Johnson, tuntud filosoof Bertrand Russell jt.

Suurbritannia Kommunistliku Partei peasekretär John Gollan iseloomustas rahuliikumist Inglismaal kui laialdast massilist liikumist väljaspool parlamenti, mida ei ole tšartismi aegadest peale nähtud.

Suurbritannia Kommunistlik Partei ja tema tegevus.

Kommunistlik Partei ühendab paremaid töölisi, ta teeb suurt tööd rahvahulkadega loodud sideme kindlustamiseks, kutsub leiboriste ja treidjuunionide liikmeid ühtsusele ja kõigi progressiivsete jõudude ühendamisele, et luua laialdane rahvalik monopolismivastane koalitsioon.

1951. aastal tegi Kommunistlik Partei teatavaks programmi «Britannia tee sotsialismile». Seda programmi muudeti ja täiendati 1957. aastal (vt. dokumenti). Programmis öeldakse, et inglise rahvas jõuab paratamatult välja sotsialismile. Selleks teeks, arvesse võttes Inglismaa konkreetseid ajaloolisi tingimusi, ei ole kodusõda, vaid selleks on parlamendis enamuse saavutamine ja tõelise töölisvalitsuse moodustamine, kes rahva huvides hakkab läbi viima sotsialistlikke ümberkujundusi. See valitsus likvideerib tootmisvahendite eraomanduse ja mineviku häbiväärse pärandi — kolonialismi.

Kuid niisugune üleminek sotsialismile ei ole seotud klassivõitluse nõrgenemisega, vaid vastupidi, selle tugevnemisega, töölisklassi valmisolekuga maha suruda kodanluse vastupanu. Programmis rõhutatakse, et üleminek sotsialismile ei ole võimalik ilma töölisklassi ja kõigi tema organisatsioonide ühtsuseta. Partei XXVIII kongress (1963. aastal) kavandas teed, kuidas partei mõju Inglismaal laiendada ja tema ridu suurendada.

Kommunistlik Partei, vaatamata oma liikmete suhteliselt väikesele arvule, võitleb oma mõju laiendamise eest töölisklassi hulgas ja treidjuunionide ridades. Ta taotleb töötajate elutingimuste parandamist ja rahva demokraatlike õiguste ning vabaduste laiendamist. Ta peab aktiivset võitlust rahu eest.

VÄLJAVÕTE SUURBRITANNIA KOMMUNISTLIKU PARTEI PROGRAMMIST «BRITANNIA TEE SOTSIALISMILE».

... *Sotsialismi ülesehitamiseks on vaja lõpp teha rikaste valitsevale seisundile. Poliitiline võim tuleb kapitalistliku vähemuse käest ära kiskuda ja rahva enamik, keda juhib töölisklass, peab selle kindlalt enda kätte võtma* ...

... Ainult töölisklassi riik võib töörahva täielikul toetusel tarvitusele võtta abinõud, mis avavad tee sotsialismile.

Selle programmi põhijoonteks peavad saama:

Suurtööstuse, pankade, kindlustusseltside, suurte kaubandusmonopolide, suurmaaomanike maa sotsialistlik natsionaliseerimine, et purustada miljonäride-monopolistide võim; kontrolli sisseseadmine väliskaubanduse üle rahva huvides ...

Rõhutud rahvastele enesemääramise õiguse andmine ja vajalike abinõude rakendamine, mis garanteerivad seda õigust.

Britannia muutmine tugevaks, vabaks ja sõltumatuks riigiks, kes teostab rahupoliitikat ja seab sisse sõpruse kõigi rahvastega. («Suurbritannia Kommunistliku Partei XXV (erakorraline) kongress», Moskva, 1958, lk. 148, 151, v. k.)

Küsimusi ja ülesandeid.

1. Missugune on Inglismaa majanduslik olukord sõjajärgsel perioodil?
2. Jutustage leiboristliku natsionaliseerimise klassiolemusest. Tõestage, et see natsionaliseerimine tähendab riiklik-monopolistliku kapitalismi arendamist.
3. Milles seisab konservatiivide poliitika kriis?
4. Missugust teed sotsialismile jõudmiseks soovitab inglise rahvale Kommunistlik Partei? (Vastamiseks kasutage õpiku ja dokumendi teksti.)
5. Jätkake sünkroonilise tabeli koostamist (lahter «Inglismaa»).

Kirjandust klassiväliseks lugemiseks.

Б. Дэвидсон, Речные пороги.
Д. Линдсей, Весна, которую предали.
Д. Олдридж, Не хочу, чтобы он умирал.
Последний изгнанник.

§ 48. Prantsusmaa.

Olukord Prantsusmaal pärast sõja lõppemist. Demokraatlike jõudude edusammud.

Sõda ja saksa fašistlik okupatsioon tekitasid Prantsuse majandusele suurt kahju. Tööstusliku tootmise maht moodustas ainult 30% sõjaeelsest tasemest, põllumajandussaaduste tootmine oli vähenenud poole võrra.

Prantsuse imperialismi positsioonid olid tugevasti kõikuma löönud. Vietnamis toimus rahvuslik-vabastuslik revolutsioon. Prantsuse imperialistid olid sunnitud oma väed Süüriast ja Liibanonist ära tooma.

Prantsusmaal toimusid väga suured muudatused klassijõudude vahekordades ja paigutuses. Suurkodanlus, kes oli rahva hitlerlastele reetnud, ei suutnud enam endist mõju avaldada. Mõõtmatult kasvas Prantsuse Kommunistliku Partei autoriteet, kes oli

vastupanuliikumises etendanud juhtivat osa. Oma liikmete arvu ja valimistel saadud häälte hulga poolest asus see partei teiste parteide hulgas riigis kindlalt esikohale.

Demokraatia- ja reaktsioonijõudude vahel puhkes äge võitlus, mille käigus töörahva hulgad saavutasid kindlat edu.

1946. aastal võeti vastu konstitutsioon. Prantsusmaal kujunes välja niinimetatud Neljas vabariik. Konstitutsioonis kuulutati välja demokraatlikud vabadused, töötajate õigus streikidele ja riiklikule abile töövõimetuse korral. Esmakordselt Prantsusmaa ajaloos anti naistele valimisõigus. Tunnistati tähtsamate tööstusharude natsionaliseerimise vajadust.

Kommunistidel, kes 1944. aastast alates kuulusid sagedasti vahetuvate Prantsuse valitsuste koosseisu, läks korda rahvahulkade toetusel läbi viia mitmeid progressiivseid üritusi. Tõsteti tööliste ja teenistujate palka ning suurendati pensione. Valitsus natsionaliseeris mitmed tööstusharud (söekaevandused, suured elektrijaamad, Renault' autotehased) ja 5 suurpanka. Prantsuse töölisklassi nõudmisel parandati mõnes natsionaliseeritud ettevõttes töötingimusi, töölisklassi esindajad võeti valitsemisorganite koosseisu. Seega piiras see natsionaliseerimine tol ajal osaliselt monopolide võimu. Prantsuse majanduse eduka taastamise seisukohalt etendas natsionaliseerimine suurt osa. *Kommunistide üleskutsel võitis prantsuse proletariaat 1947. aasta kevadeks «lahingu tootmise pärast».*

Kommunistide eemaldamine valitsusest ja reaktsiooni pealetung.

Prantsuse suurkodanlus kartis, et nendest edusammudest julgustatud töörahvas hakkab nõudma sügavamaid sotsiaal-majanduslikke ümberkujundusi. Võitluses oma võimu kindlustamise eest said prantsuse monopolistid toetust tugevamalt Ameerika imperialismilt. Ameerika Ühendriigid püüdsid Prantsusmaad nii majanduslikult kui ka poliitiliselt allutada. Reaktsiooni plaanide täideviimist takistas kommunistide osavõtt valitsusest. Parempoolsete sotsialistide abiga ja Ameerika Ühendriikide imperialistide toetusel eemaldasid kodanlike parteide liidrid 1947. aasta maikuus kommunistid valitsusest.

Pärast 1947. aastat kujunes sisepoliitika iseloomulikuks jooneks pealetung demokraatlikele vabadustele ja töötajate õigustele, repressioonid kommunistide ja rahupooldajate vastu.

Prantsuse imperialismi välis- ja koloniaalpoliitika.

Välispoliitika valdkonnas on Prantsusmaa valitsevad ringkonnad asunud kokkuleppe teele Ameerika imperialismiga. Prantsusmaa sai Ameerika Ühendriikidelt orjastavatel tingimustel majanduslikku «abi» ja astus agressiivse Põhja-Atlandi bloki liikmeks. Prantsuse valitsus, vastupidiselt oma maa rahvuslikele huvidele, aitas kaasa Lääne-Saksamaa revanšistliku sõjaväe loomisele.

Samal ajal püüdis prantsuse kodanlus oma koloniaalimpeeriumi

lagunemist kõigi vahenditega peatada. Olles sõnamurdlikult rikkunud kokkulepet Vietnami Demokraatliku Vabariigiga, alustas ta 1946. aastal sõjategevust selle maa rahva vastu. Nii Prantsusmaal kui ka kogu maailmas algas massiline protestiliikumine Vietnamis peetava «räpase sõja» vastu. Selle liikumise mõjul ja Vietnami Rahvavabastusarmee edusammude tulemusena oli Prantsuse valitsus sunnitud alla kirjutama kokkuleppele, mis nägi ette tulevahetuse lõpetamist Vietnamis (1954. aasta juuli). Kuid samal aastal alustasid prantsuse kolonisaatorid hävitussõda Alžeeria rahva vastu. Koos Inglismaa ja Iisraeliga organiseeris Prantsuse valitsus 1956. aasta oktoobris relvastatud agressiooni Egiptuse vastu. Kuid Suessi avantüür lõppes interventide lüüasaamisega. Lakkamatud koloniaalsõjad kurnasid rahvuse jõudu ja õõnestasid Prantsusmaa rahvusvahelist autoriteeti.

De Gaulle'i võimuletulek.

Valitsevate ringkondade poliitika kutsus töörahva hulgas esile suure rahulolematuse. Kommunistlik Partei tegi sotsialistidele korduvalt ettepaneku luua demokraatlik valitsus. Kuid Sotsialistliku Partei liidrid keeldusid endiselt koostööst kommunistidega. Selle tagajärjel jäid demokraatlikud jõud Prantsusmaal lõhestatuks.

Samal ajal püüdis suurkodanlus kehtestada diktaatorlikku režiimi. Tema lootuseks oli, et «kõva käega» valitsus suudab demokraatlikku liikumist Prantsusmaal maha suruda, säilitab koloniaalimpeeriumi jäänused ja kindlustab Prantsuse monopolide olukorda maailmaturul.

Rühm reaktsioonilisi ohvitsere ja «ultrakolonisaatoreid» organiseeris **1958. aasta maikuus** riigipöördekatse Alžeerias. Mässajad nõudsid, et Alžeeria jääks Prantsusmaa asumaaks ja et võimule tuleks kindral de Gaulle, keda nad kujutasid Prantsusmaa «päästjana».

Kodanlikud parteid ja parempoolsed sotsialistid deklareerisid: «Parem de Gaulle, kui rahvarinne.» Nende otsesel toetusel võttiski de Gaulle sama aasta juunis võimu enda kätte.

De Gaulle'i valitsus töötas välja uue Prantsuse konstitutsiooni, millel on avalikult reaktsiooniline iseloom. See konstitutsioon kitsendas järsult parlamendi õigusi ja andis presidendile peaaegu piiramatu võimu. Reaktsionäärid hirmutasid rahvast kodusõjaga ja tegid laialdast demagoogiat. Selle tagajärjel võeti konstitutsioon 1958. aasta septembris toimunud rahvahääletusel vastu. Prantslased teadsid, et kindral de Gaulle võttis osa võitlusest saksa okupantide vastu, ja paljud nendest olid veendunud, et ta oskab sõlmida väärilise rahu Alžeerias ning taastab Prantsusmaa endise võimsuse.

Viienda vabariigi sise- ja välispoliitika.

Presidendiks valiti de Gaulle. Prantsusmaal seati sisse isikuvõimu režiim, mis väljendab suurmonopolide huvisid. Prantsusmaal algas niinimetatud Viienda vabariigi ajastu.

Tunduvalt arenes edasi riiklik-monopolistlik kapitalism. Natsionaliseeritud ettevõtted on tegelikult finantsoligarhia kontrolli all, kes kasutab neid laialdaselt oma huvides. Nii näiteks võtsid Rahvuslik Elektrikompanii ja Rahvuslik Raudteede Kompanii valitsuse otsuse põhjal endale kohustuse, et suurettevõtjatele määratakse kaks kuni kolm korda madalamad elektri- ja transporditariifid, kui tavalistele tarbijatele. Riik hakkas suurfirmadele andma rohkem sõjalisi tellimusi, subsiidiume ja krediite, mille tulemusena mõned neist suurendasid oma tulud kahe- ja kohati isegi kolmekordseks. Juhtivatel kohtadel riigiaparaadis on peamiste monopolirühmade esindajad. Alates 1962. aastast on peaministriks Pompidou, kes enne seda oli Rothschildi panga peadirektor.

Sõjajärgsetel aastatel langesid nii Ida-Euroopas kui ka Aasias ära ulatuslikud sfäärid, kus Prantsuse imperialism oli seni oma kapitale rakendanud. Seoses sellega *kaotas Prantsuse imperialism oma liigkasuvõtja iseloomu.* Prantsuse kodanlus oli ikka rohkem sunnitud mahutama oma kapitale uutesse tööstusharudesse (nafta, gaas, keemia, elektroonika), mis andsid suuri kasumeid.

Rahaline abi, mida riik ohtralt andis, ettevõtete varustamine uue tehnikaga, töölisklassi suurem ekspluateerimine — kõik see võimaldas kodanlusel tootmist märksa laiendada. Tööstusliku tootmise maht 1964. aastal ületas sõjaeelse taseme rohkem kui kahekordselt.

Suhteliselt kõrge majanduslik konjunktuur ei parandanud aga töörahva olukorda. De Gaulle'i režiimi aastatel on maksud suurenenud ja elukallidus peaaegu ühe kolmandiku võrra tõusnud. Põllumajanduses võttis valitsus kursi 800 000 väikemajandi ja keskmise majandi likvideerimisele; selleks hakati suurmaaomanikele andma kõikvõimalikke soodustusi.

Sõjavastase liikumise kasv Prantsusmaal ja väljavaadete puudumine Alžeeria sõja võitmiseks sundisid de Gaulle'i alustama läbirääkimisi Alžeeria patriootidega. Läbirääkimistesse astumine tekitas suurt rahulolematust prantsuse kodanluse ja maaomanike kõige reaktsioonilisemates kihtides nii Alžeerias kui ka Prantsusmaal. Need ringkonnad asutasid sõjaväelise kildkonna toetusel «Relvastatud Salaorganisatsiooni» (OAS), mis seadis oma eesmärgiks avaliku fašistliku diktatuuri kehtestamise Prantsusmaal ja sõja jätkamise Alžeerias.

OAS-lased organiseerisid Alžeerias mitu riigipöördekatset ja panid ka Prantsusmaal toime rohkearvulisi terroriakte. Sellest hoolimata ei võtnud de Gaulle'i võimuorganid tarvitusele otsustavaid abinõusid, millega oleks saanud mässajaid ohjeldada. De Gaulle'i valitsuse arvates oli peamiseks vaenlaseks Prantsusmaa töölisklass. Nii näiteks ajas politsei Pariisis 1962. aasta veebruaris laiali fašismivastase meeleavalduse, kusjuures 8 pat-

riooti sai surma. Sellele kuriteole vastasid töötajad massiliste aktsioonidega; oli märgata, et kõik vabariiklikud jõud hakkavad ühinema. Seetõttu oli de Gaulle sunnitud kiirendama rahu sõlmimist Alžeerias ja tunnistama 1962. aasta märtsis Alžeeria sõltumatust. See oli väljapaistev võit, mille saavutasid Alžeeria rahvas ja Prantsusmaa rahuarmastavad jõud eesotsas Kommunistliku Parteiga.

Visa rahvusliku vabadusvõitluse tulemusena saavutasid poliitilise sõltumatuse Ekvatoriaal- ja Lääne-Aafrika rahvad. Kuid enamikus nendes maades on Prantsuse kapitali positsioonid ikka veel väga tugevad.

De Gaulle deklareeris, et ta kavatseb kindlustada Prantsusmaa positsioone rahvusvahelisel areenil ja taastada tema endist võimsust. Selle taga peitub Prantsuse monopolide püüe saavutada valitsevat seisundit Euroopas. Selleks aga on vaja Ameerika Ühendriikide ja Inglismaa positsioone Euroopas nõrgendada.

De Gaulle lootis neid plaane ellu viia Lääne-Euroopa maade bloki abil; samuti pidas ta vajalikuks luua sel eesmärgil tihe koostöö Saksa Föderatiivse Vabariigiga.

Juba **1957. aasta märtsis** sõlmisid kuus riiki: Prantsusmaa, Saksa Föderatiivne Vabariik, Itaalia, Belgia, Holland ja Luksemburg lepingu «Euroopa Majandusühenduse» (niinimetatud «Ühisturu») loomise kohta. Lepingust osavõtjad kohustusid teatud aja jooksul likvideerima tollibarjäärid, sisse seadma kaupade, kapitalide ja tööjõu vaba liikluse «Euroopa Majandusühenduse» raamides, samuti kehtestama ühtsed tollitariifid kaubanduse alal maadega, mis ühendusse ei kuulu. *«Ühisturg» — see on riiklik monopolistlik ühendus, mis seab oma eesmärgiks niihästi võitluse sotsialismileeriga kui ka kapitalistliku maailma turgude ümberjaotamise.* Selles ühenduses esineb mitmeid vastuolusid, mis on tingitud peamiselt sellest, et nii Prantsusmaa kui ka Saksa Föderatiivne Vabariik tahavad selles ühenduses saavutada juhtivat osa. Kõige tugevamad positsioonid «Euroopa Majandusühenduses» on siiski Lääne-Saksamaa monopolidel. «Ühisturu» maade tööstuslikust tootmisest moodustab Saksa Föderatiivse Vabariigi osa 45%, Prantsusmaa osa aga kõigest 24%.

1963. aasta jaanuaris sõlmis Prantsuse valitsus Bonni revanšistidega sõjalise ja poliitilise liidu, mis tähendas Pariisi—Bonni «telje» lõplikku väljakujundamist. See liit ei vasta Prantsusmaa rahvuslikele huvidele, ta kujutab endast ohtlikku vandenõu Euroopa julgeoleku ja ülemaailmse rahu vastu.

Pariisi—Bonni telje loomisega püüab de Gaulle takistada Saksa Föderatiivse Vabariigi muutmist Ameerika mõju peamiseks tugipunktiks Euroopas. Kuid NATO raamides toimub tegelikult Ameerika ja Lääne-Saksamaa separaatbloki loomine.

De Gaulle on esitanud sõltumatute «tuuma-löögijõudude» loo-

mise plaani, mis olevat Prantsusmaa võimsuse taastamiseks samuti vajalik. Selle plaani kohaselt täiustatakse veelgi Prantsuse tuumarelva ja toodetakse selle relva kohaletoimetamise vahendeid. «Löögijõu» loomine toob monopolistidele tohutuid kasumeid. Nii näiteks iga lennuki «Mirage IV» tootmise eest (see lennuk on ette nähtud tuumarelva kohaletoimetamiseks) saavad monopolid 20 miljonit franki puhaskasu. Suurenevad lahkhelid NATO-s ja teravnev võitlus müügiturgude eest toovad Prantsuse välispoliitikasse mõningaid realistlikke elemente. Prantsuse valitsus on hakanud laiendama kaubandust sotsialismileeri maadega, ta tunnustas Hiina Rahvavabariiki ja tegi ettepaneku Kagu-Aasia neutraliseerimise kohta.

Kommunistide poolt juhitavate rahvahulkade võitlus reaktsiooni vastu.

Tõelised võitlejad Prantsusmaa rahvuslike huvide eest on kommunistid. Kommunistlik Partei püstitas ülesanded likvideerida isikuvõimu režiim, uuendada ja kindlustada demokraatiat, võidelda püsiva rahu eest (vt. dokument 1). Vajalikeks tingimusteks nende ülesannete lahendamisel on lõhe likvideerimine töölisliikumises ja kõigi vabariiklike jõudude ühendamine.

Sotsialistide poole pöördudes ütles Maurice Thorez (1900—1964), et on vaja «kõrvaldada kõik, mis lahutab, arvestada ainult seda, mis ühendab».

Ajal, mil reaktsioon demokraatlike vabaduste jäänustele peale tungib, leiab see üleskutse vastukaja prantsuse rahva järjest laiemates kihtides. *Parlamendivalimistel 1962. aasta lõpul läks kommunistidel esmakordselt paljude aastate jooksul korda saavutada mitmes valimisringkonnas tegevusühtsus sotsialistide ja teiste demokraatidega.* Üksnes demokraatiavastase valimisseaduse abil säilitasid de Gaulle'i pooldajad enamuse parlamendis.

Rahvahulkade aktiivsuse kasv väljendus kujukalt prantsuse kaevurite üldstreigis 1963. aasta kevadel. Streik kestis 5 nädalat ja teda toetasid teised töölisklassi väesalgad, demokraatlikud parteid ja organisatsioonid. Monopolide valitsus oli sunnitud vastu võtma tööliste nõudmised töötingimuste parandamise kohta.

Kaevurite võitlus innustas töörahvast ja aitas talle selgeks teha, et ühise väljaastumisega võib valitsust ja ettevõtjaid taganema sundida.

1963. aasta sügisel loodi «Ajutine komitee aatomi-löögijõudude vastu ja üldise desarmeerimise eest võitlemiseks», mille koosseisu kuuluvad kommunistid, sotsialistid, radikaalid, noorsoo- ja ametiühinguorganisatsioonid.

1964. aasta maikuus toimus Prantsuse Kommunistliku Partei XVII kongress. Kongress märkis, et kaasaja peamiseks jooneks on töölisklassi ja rahvahulkade võitluse arenemine, isikuvõimu poliitika vastu suunatud opositsiooni laienemine. Prantsuse Kommunistliku Partei peasekretäriks valiti sm. Waldeck Rochet.

Prantsusmaal on kujunemas järjest soodsamad tingimused kõigi vabariiklike jõudude monopolismivastase ühisrinde moodustamiseks. See ühisrinne tagab eduka võitluse rahva eluliste nõudmiste rahuldamise eest, demokraatia ja rahu eest.

DOKUMENDID.

1. MAURICE THOREZ DEMOKRAATIA UUENDAMISE PROGRAMMIST.

Milles seisab see demokraatia uuendamine?

... Mässajate organisatsioonid saadetakse laiali, professionaalne sõjavägi kaotatakse, väeosad kaitsevad ainuüksi rahvuse üritust, politsei puhastatakse ja demokratiseeritakse.

Kohalike organite vabadusi peetakse silmas ja laiendatakse...

Natsionaliseeritakse... monopolid... Kõik natsionaliseeritud tööstusharud allutatakse tõeliselt demokraatlikule administratsioonile...

Tõstetakse töörahva ja kõigi, nii linna kui ka maa elanikkonna, sotsiaalsete kihtide — monopolide ohvrite elatustaset...

... Uus Prantsusmaa keelab tuumarelva, pooldab tõhusa ja kontrollitava desarmeerimise efektiivset poliitikat, teostab rahuliku kooseksisteerimise ja koostöö poliitikat eranditult kõigi rahvastega.

... Võit isikuvõimu režiimi kui monopolide võimu kontsentreeritud väljenduse üle ja demokraatia uuendamine kujutab endast eeletappi otsustavas võitluses igasuguse ekspluateerimise ja igasuguse klassirõhumise vastu, töörahva vabastamise eest, sotsialismi võidu eest. («Prantsuse Kommunistliku Partei XVI kongress», Moskva, 1962, lk. 127—129, v. k.)

Küsimusi ja ülesandeid.

1. Milles väljendusid demokraatlike jõudude edusammud Prantsusmaal aastail 1944—1947?
2. Missugused olid de Gaulle'i võimuletuleku põhjused?
3. Missugused nähtused ja faktid näitavad, et riiklik-monopolistlik kapitalism areneb Prantsusmaal edasi?
4. Millised faktid tõendavad, et isikuvõimu režiimi sisepoliitika on reaktsiooniline?
5. Milles avaldub de Gaulle'i välispoliitika vasturääkivus ja millest see on tingitud?
6. Missugused ülesanded püstitab Kommunistlik Partei Prantsusmaa demokraatlikele jõududele võitluses reaktsiooni vastu?
7. Jätkake sünkroonilise tabeli täitmist (lahter «Prantsusmaa»).

Kirjandust klassiväliseks lugemiseks.

Ж. Коншон, В конечном счете.
Ж. Лаффит, Весенние ласточки.
А. Стиль, Обвал.

§ 49. Saksa Föderatiivne Vabariik.

Lääne-Saksamaal on jäänud kõik endiseks.

Ameerika Ühendriikide, Inglismaa ja Prantsusmaa valitsused, vastupidiselt Nõukogude Liidule, keeldusid Saksamaa küsimust käsitlevate kooskõlastatud otsuste täitmisest. Nad võtsid kursi Saksa-

maa lõhestamisele ja tema lääneosa muutmisele militaristlikuks riigiks, mis on suunatud NSV Liidu ja teiste rahvaste vastu.

Sel eesmärgil otsustasid läänеriigid kõigepealt säilitada ellujäänud natse. «Denatsifitseerimise kohtud» komplekteeriti $^{9}/_{10}$ osas endistest natsionaalsotsialistliku partei liikmetest. Seepärast pole imestada, et kõik fašistlikud kurjategijad ja sõjaroimarid kas mõisteti kohe õigeks või pääsesid tühise karistusega. Peagi olid vabaduses Krupp, Schacht ja Stinnes, rassistlike seaduste autor Globke ja paljud teised. Lääne-Saksamaal oli moes ennast aktiivse hitlerlasena esitada, sest sel juhul sai kurjategija kõrgema ametikoha.

Niisuguse «denatsifitseerimise» tulemusena oli kogu administratiivaparaat peagi fašiste täis. Hitleri ajal Saksa koolis töötanud 12 000 õpetajast jäi oma kohale üle 11 000 õpetaja. Fašistlikud õpetajad valmistavad Saksa noorsugu jälle ette sõjakäikudeks.

Saksa monopolistid ja junkrud ei piirdunud sellega, et nad pääsesid sõjaroimaritele ettenähtud karistusest; läänеriikide abiga säilitasid nad ka oma vara ja eesõigused. Finants- ja töös-tusmagnaadid asusid Lääne-Saksamaa majanduses peagi valitsevale kohale. Agraarreform viidi läbi välise efekti pärast. Mõisnikelt võeti ainult 100 000 hektarit maad ära, nende kätte jäi 6,2 miljonit hektarit head põllumaad. Sealjuures said nad 1,6% «kaotatud» maa eest soliidse väljaostumaksu, sel ajal, mil rohkem kui 600 000 talupojal on veidi üle 1 hektari maad.

Seega jäid alles need klassid ja jõud, kellele omal ajal tugines hitlerlik Saksamaa.

Saksa Föderatiivse Vabariigi moodustamine.

Lääne okupatsioonitsoonides korraldati **1949. aasta augustis** Bundestagi (parlamendi) valimised. Okupatsioonirežiimi ja reaktsiooni pealetungi tingimustes saavutas valimistel võidu Kristlik-Demokraatlik Liit — monopolistliku suurkodanluse, mõisnike ja klerikaalide partei. Moodustati Lääne-Saksa riik — Saksa Föderatiivne Vabariik. Valitsuse juhiks (kantsleriks) sai Kristlik-Demokraatliku Liidu liider Adenauer.

Nagu Wilhelm II, Hindenburg ja Hitler, nii oli ka Adenauer Saksa monopolistliku kapitali tahte innukas täitja.

Saksa Föderatiivse Vabariigi majanduslik arenemine.

Pärast Saksa Föderatiivse Vabariigi moodustamist hakkas Lääne-Saksa imperialismi taassünd kulgema veel kiiremas tempos.

Lääne-Saksamaa majanduse arenemise kiire tempo (teiste kapitalistlike maadega võrreldes) oli põhjuseks, miks hakkas levima muinasjutt Bonni riigis toimuvast «majanduslikust imest». Tegelikult aga ei olnud seal mingisugust «imet». Lääne-Saksamaa majanduse kiiret taastamist ja arendamist soodustasid järgmised tegurid: 1) ameerika imperialistide abi; 2) töölisklassi suurenev ekspluateerimine sel teel, et tehnika kiire progressi olukorras jäi tööliste palk endiselt madalaks;

3) väikesed relvastumiskulud kuni Lääne-Saksamaa astumiseni Põhja-Atlandi blokki ja 4) tööstuse taastamine uue tehnika baasil.

Ameerika soosijate abiga on Lääne-Saksamaa tööstus- ja finantsmagnaadid saavutanud samasuguse õitsengu nagu natslikul ajal. Poolteise aastakümnega on sõjatööstuskontsernid suurendanud oma kapitale kolme- kuni neljakordseks hitlerlaste võimutsemise ajaga võrreldes. Kuus juhtivat monopoli on koondanud enda kätte 80% terase tootmisest. Kaks monopolistlikku koletist — «AEG» ja «Siemens» — hoiavad enda käes peaaegu kogu Lääne-Saksamaa elektrotehnikatööstust.

«Härraste klubi» (finantsoligarhia ladviku) esindajad kontrollivad täielikult riigiaparaati — täpselt samuti nagu Hitleri ajal. Adenaueri valitsuses oli kolm neljandikku kõigist ministrikohtadest suurmonopolistide, pankurite ja junkrute käes. Adenauer ise on viieteistkümne kontserni eesotsas. Niiviisi arenes edasi riiklikmonopolistlik kapitalism.

60-ndate aastate alguseks *läks Lääne-Saksamaa oma majandusliku võimsuse poolest Inglismaast ette ja asus kapitalistlikus maailmas Ameerika Ühendriikide järel teisele kohale.*

Saksa Föderatiivse Vabariigi tööstuslik tootmine on sõjaeelse ajaga võrreldes suurenenud rohkem kui kolmekordseks. Eriti kiiresti arenevad need tööstusharud, mis on seotud ettevalmistustega sõjaks või kaupade eksportimisega.

Lääne-Saksamaa monopolid konkureerivad oma võistlejatega edukalt maailmaturgudel.

«Euroopa Majandusühenduses» püüavad võimsamad Saksa monopolid seada teiste liikmesriikide kogu tööstust oma kontrolli alla. Lääne-Saksamaa juhtiv osa «Euroopa Majandusühenduses» on ilmne. Ta toodab kivisütt, malmi, terast, tsementi ja autosid niisama palju, kui kõik ülejäänud viis maad kokku.

Taassündinud Lääne-Saksamaa monopolid ruttavad kindlustama oma võimu Lääne-Euroopa, Aafrika ja Ladina-Ameerika maades.

Kuid sõjajärgset tõusu taganud tegurite toime on lõppenud. Koos sellega kadus ka «majanduslik ime» Lääne-Saksamaal. 60-ndail aastail on Lääne-Saksamaa tööstuse kasvutempo langenud (1961. aastal 5,1%, 1962. aastal 4,5%, 1963. aastal 3,5%).

Saksa Demokraatliku Vabariigi sotsialistliku arenemise tõeliste edusammude taustal on Lääne-Saksamaa majanduse arenemine ajutise, piiratud iseloomuga.

Militarismi ja revanšismi jõudude kasv.

Saksa monopolid said kahes maailmasõjas lüüa. Nüüd aga tahavad nad valla päästa kolmandat maailmasõda. Jultunult nõuavad nad Saksa Demokraatliku Vabariigi likvideerimist ja Poola, Tšehhoslovakkia ning Baltimaade territooriumide ühendamist Saksa riigiga.

Kogu Bonni valitsuse poliitika taotleb selle eesmärgi saavuta-

mist. Kiiresti luuakse uut revanšistlikku sõjaväge — bundesveeri, mis on muutumas NATO löögijõuks.

Seda sõjaväge juhivad ellujäänud hitlerlikud kindralid. Teda varustatakse kaasaegsete relvadega. Luuakse tugevat sõjalaevastikku ja lennuväge.

Pärast «koostöölepingu» sõlmimist Prantsusmaaga (Bonni—Pariisi «telg») taotlevad Lääne-Saksamaa revanšistid juurdepääsu Prantsuse tuumasaladustele. Nad on isegi valmis Prantsuse tuumakatsetusi ja tuumarelva tootmist finantseerima, kui nad ainult saaksid ühe osa sellest relvast enda käsutusse. Samal ajal taotleb Lääne-Saksamaa visalt niinimetatud «NATO mitmepoolsete jõudude» loomist. Endised hitlerlikud kindralid, kes on Põhja-Atlandi blokis kõrgetel juhtivatel kohtadel, pääseksid siis selle bloki tuumarelva juurde ja neil oleks «võrdne nupuvajutamise õigus», s. o. «võrdne õigus» termotuumasõja vallapäästmiseks.

Ameerika imperialistid näevad bundesveeris mõõka NSV Liidu ja teiste sotsialismimaade vastu ning aitavad teda varustada surmatoova relvaga. Bundesveeri kindralite laskmine tuumarelva juurde tähendab suurt ohtu ülemaailmsele rahule.

Lääne-Saksamaa poliitilises elus avaldavad suurt mõju militaristlikud organisatsioonid. Suurematest nendest on «Teraskiiver», «Rindesõdurite Liit», ühing «Suur-Saksamaa» jt. Mitmesugustesse militaristlikesse ühingutesse kuulub üle 1,5 miljoni inimese. See on revanšistliku sõjaväe varjatud reserv.

Ainukeseks legaalseks töölisklassi esindavaks parteiks Lääne-Saksamaal on Sotsiaaldemokraatlik Partei. Viimastel Bundestagi valimistel sai ta 42% kõigi valijate häältest; tema poolt hääletasid eeskätt töölised ja teised töötavad kihid. Kuid Sotsiaaldemokraatliku Partei poliitika määrab ära tema juhtkond, kes asub imperialismimeelsetel positsioonidel.

Oma programmis ei sea Sotsiaaldemokraatlik Partei praegu peamiseks ülesandeks võitlust kapitalismi vastu, vaid võitlust kommunismi vastu, kapitalistliku korra kindlustamise eest. Sotsiaaldemokraatliku Partei kongressil 1964. aasta novembris pooldasid selle partei liidrid NATO kindlustamist, osavõttu «ühise tuumapotentsiaali» loomisest ja bundesveeri tugevdamisest. Nad ütlevad, et võimuletuleku korral teostavad nad praegust sise- ja välispoliitikat paremini kui kristlikud demokraadid.

Saksamaa Kommunistliku Partei keelamine.

Kommunistliku Partei suhtes rakendatakse Lääne-Saksamaal karme repressioone. Saksamaa Kommunistliku Partei juht Max Reimann mõisteti 1949. aastal kolmeks kuuks vangi selle eest, et ta ei olnud nõus Saksamaa lõhestatusega.

1954. aastal algas häbiväärne kohtuprotsess Saksamaa Kommunistliku Partei üle. Kohtunikeks olid endised natslikud juristid. Pärast kaks aastat kestnud kohtuprotsessi keelati Kommunistlik

Partei. Nagu Hitleri ajal, nii pidi ta ka nüüd minema põranda alla. Kuid Saksamaa Kommunistlik Partei elab ja võitleb ka põrandaalustes tingimustes. Ettevõtetes ja ametiühingutes astuvad kommunistid mehiselt välja saksa rahva õiguste kaitseks. Lääne-Saksamaa üldsuse laiad ringkonnad nõuavad üha resoluutsemalt Saksamaa Kommunistliku Partei legaalsuse taastamist.

Lääne-Saksamaa töörahva olukord ja võitlus.

Lääne-Saksamaa tööliste palk on sõjajärgsel ajal nominaalselt tõusnud 30% võrra. Kuid samal ajal on tõusnud ka toiduainete hinnad, suurenenud maksud ja kasvanud töö intensiivsus.

Raske on talurahva olukord. Talupoegade väikemajandid ei suutnud vastu panna Ameerika kompaniide konkurentsile, kes Lääne-Saksamaa riknenud toiduainetega üle ujutasid. Lisaks sellele peab Lääne-Saksa riigi agraarpoliitika silmas kapitalistlike suurmajandite igakülgset toetamist. Sõjajärgsel ajal on 1,5 miljonit laostunud talupoega (iga kolmas põllumajandustöötaja) lahkunud oma majanditest ja läinud linna, täiendades seal monopolidele vajalikku odava tööjõu armeed.

Reaktsiooni tugevnemisest ja sotsiaaldemokraatia parempoolsete liidrite sabotaažist hoolimata laieneb Saksa Föderatiivses Vabariigis töörahva võitlus oma majanduslike õiguste eest, bundesveerile massilise hävitamise relva andmise vastu.

Palga tõstmise eest võitles 1963. aastal ligikaudu 9 miljonit töölist. Baaden-Vürtembergi metallitööliste aprilli- ja maistreik hõlmas üle 400 000 inimese. Mannheimis ja teistes linnades lehvisid esimese mai miitingutel punased võitluslipud. Niisuguseid klassikonflikte ei ole Lääne-Saksamaal pärast Teist maailmasõda veel olnud.

Suurt osa streigiliikumises hakkas 50-ndate aastate lõpul ja 60-ndate aastate alguses etendama noorsugu. Noored töölised protesteerivad sõjaväkke kutsumise vastu. Nad rebivad puruks kutsed, mis kohustavad neid ilmuma kogunemispunktidesse.

Lääne-Saksamaa demokraatlikud jõud astuvad järjest aktiivsemalt välja valitsuse revanšistliku poliitika vastu. Sakslased hakkavad aru saama, et uus sõda tooks saksa rahvale loendamatuid õnnetusi.

Lääne-Saksamaal areneb üha hoogsamalt võitlus Saksa rahulepingu sõlmimise eest, Saksa Demokraatliku Vabariigiga läbirääkimiste pidamise ja temale lähenemise eest.

Erhard jätkab Adenaueri pankrotistunud poliitikat.

Lääne-Saksamaa monopolide taassünd, revanšistliku sõjaväe loomine, keeldumine Saksa Demokraatliku Vabariigi ja Saksa Föderatiivse Vabariigi vaheliste suhete reguleerimisest — kõik see äratas suurt pahameelt Lääne-Saksamaa elanikkonna hulgas. Valitsevas Kristlik-Demokraatlikus Parteis

algas kriis. Partei juhtkond püüdis säilitada oma mõju rahvahulkades ja jääda riigitüüri juurde. Seoses sellega otsustas ta pankrotti jäänud «külma sõja» kantslerist vabaneda. Adenauer, kes neliteist aastat oli võimul olnud, läks erru.

Uueks Saksa Föderatiivse Vabariigi valitsuse juhiks sai 1963. aasta oktoobris Adenaueri valitsuse asekantsler ja üks Kristlik-Demokraatliku Liidu liidreid Ludwig Erhard.

Kuid ka Erhardi valitsus jätkab pankrotistunud «külma sõja» poliitikat. Spekuleerides saksa rahva õiglaste taotlustega ühtsusele ja enesemääramisele, nõuab ta endiselt Saksa Demokraatliku Vabariigi allaneelamist, pärast Teist maailmasõda väljakujunenud piiride revideerimist ja «võrdsust» tuumarelvastuse alal. Ta ei taha tunnistada, et Saksamaa probleemi tuumaks käesoleval ajal on Saksa Demokraatliku Vabariigi ja Saksa Föderatiivse Vabariigi vastastikuste suhete reguleerimine, Lääne-Berliini küsimuse lahendamine ja rahulepingu sõlmimine kahe Saksa riigi vahel. Veel rohkem: Lääne-Saksamaa militaristlik kildkond nõuab tuumamiinivööndi loomist piki Saksa Demokraatliku Vabariigi ja Tšehhoslovakkia piiri, mis paratamatult suurendab pinevust Euroopas.

Saksa Föderatiivse Vabariigi peremehed püüavad vabastada fašistlikku Saksamaad vastutusest kuritegude eest, mis fašistid Teise maailmasõja aastatel inimkonna vastu toime panid, ja samaaegselt legaliseerida ka praegusi sõjalisi ettevalmistusi. Selleks kavatsevad nad 1965. a. 8. maist lõpetada natslike kurjategijate jälitamise, sest nende kuriteod olevat «aegunud».

Maailma rahvad avaldavad vihast protesti Lääne-Saksamaa revanšistide sepitsuste vastu.

Küsimusi ja ülesanne.

1. Kuidas toimub Lääne-Saksa imperialismi sõjalise ja majandusliku võimsuse taassünd?
2. Missugune on Lääne-Saksamaa töörahva olukord?
3. Missuguses olukorras on Kommunistlik Partei Saksa Föderatiivses Vabariigis?
4. Jätkake sünkroonilise tabeli täitmist (lahter «Saksa Föderatiivne Vabariik»).

Kirjandust klassiväliseks lugemiseks.

«Белая книга о процессе против Коммунистической партии Германии», Изд. иностр. лит., М., 1956.
D. Cusack, Kuumalaine Berliinis, Tallinn, 1964.
Л. Франк, Избранное.

Ameerika okupatsioon Jaapanis. Sõjajärgsed reformid.

Võidetud Jaapani okupeeris Ameerika sõjavägi, kes tegutses liitlasriikide nimel. Jaapanilt võeti ära kõik tema poolt vallutatud territooriumid — rikkad tooraineallikad ja müügiturud. Jaapani majandus läks allamäge. Tööstuslik tootmine moodustas kõigest ühe kolmandiku sõjaeelsest mahust. Toitlusolukord oli äärmiselt terav. Jaapanis oli miljoneid töötuid.

Okupatsioonivõimud pidid oma tegevuses lähtuma Potsdami deklaratsioonist. See deklaratsioon nägi ette Jaapani militarismi ja fašismi hävitamise, sõjaroimarite karistamise ja kogu Jaapani poliitilise elu demokratiseerimise. Kuid Ameerika Ühendriikide imperialistid ei hoolinud oma liitlaskohustustest. Nad püüdsid monarhistlikku korda ja endist riigiaparaati säilitada.

NSV Liidu nõudmisel ja jaapani rahva demokraatlike jõudude võitluse tulemusena olid Ameerika okupatsioonivõimud sunnitud aastail 1945—1947 läbi viima mitu reformi Jaapani demokratiseerimiseks. Kuulutati välja sõna- ja trükivabadus, organisatsioonide, koosolekute ja meeleavalduste vabadus. Demokraatlike jõudude tähtsaks võiduks olid seadused, mis andsid õiguse organiseerida ametiühinguid ja streike ning sisse seada 8-tunniline tööpäev. Jaapani sõjavägi ja laevastik kuulutati demobiliseerituks, tähtsamad sõjaroimarid anti kohtu alla. Monopolid, kes kandsid vastutust sõja vallapäästmise eest, saadeti laiali. Fašistlikud ja militaristlikud organisatsioonid kuulusid samuti likvideerimisele. Poliitilised vangid vabastati vanglast. Okupatsioonivõimud olid sunnitud asendama absoluutse monarhia konstitutsioonilise monarhiaga. Keisri võimu piirati, parlamendi õigusi aga laiendati. Uus konstitutsioon kuulutas välja üldise valimisõiguse, ja Jaapani naised said esmakordselt hääleõiguse. Jaapani konstitutsiooni tähtsaks paragrahviks on § 9, mille järgi keelatakse sõja kasutamine rahvusvaheliste tülide lahendamise vahendina.

Okupatsioonirežiimi tingimustes tugevnes Jaapani külas klassivõitlus. See sundis kiiremini läbi viima maareformi. Valitsus ostis mõisnikelt välja 80% maast, mille nad varem rendile olid andnud, ja vähendas rendimaksu. Maa müüdi talupoegadele järelmaksuga. Reformi tulemusena suurenes väike- ja kääbusmajandite arv. Kuid maa omandajateks olid esmajärjekorras kulakud. Väiketalupoegade omanduse kasv suurendas põllumajanduse kaubalisust ja aitas sellega kaasa kapitalismi edasiarendamisele ning klasside kujunemisele külas. *Praegu ei ole jaapani talupoja peamiseks ekspluateerijaks enam mõisnik, vaid Jaapani monopolistlik kapital.*

Jaapani imperialismi majanduslik ja sõjaline taassünd.

Esimestel okupatsiooniaastatel oli Ameerika Ühendriikide imperialistide poliitika eesmärgiks Jaapani sõjaline ja majanduslik nõrgendamine. Hiina Rahvavabariigi tekkimise

ajaks otsustasid nad muuta Jaapani oma strateegiliseks sõjaväebaasiks Kaug-Idas, millele tuginedes neil oleks võimalik teostada oma vallutusplaane NSV Liidu suhtes ja lämmatada Aasia rahvaste rahvuslikku vabadusliikumist.

Jaapani purukslöömisest oli möödunud ainult kolm aastat, kui Ameerika Ühendriikides töötati välja programm, mille alusel hakati «abi» andma Jaapani sõjalise ja majandusliku potentsiaali taastamiseks. Okupatsioonivõimud tühistasid varem vastuvõetud «monopolivastased» seadused.

Jaapani monopolide olukord kindlustus. Ameerika Ühendriikide agressiivne sõda Koreas avaldas suurt mõju Jaapani majandusele ja rikastas Jaapani suurkodanlust. Jaapan täitis suuri sõjalisi tellimusi Ameerika sõjaväe vajadusteks. Nende tellimuste täitmise ja sõjavägede teenindamise eest said Jaapani monopolid aastail 1951—1953 peaaegu 900 miljonit dollarit. Korea sõja aastail suurenes Jaapani tööstuslik tootmine rohkem kui 46% võrra.

50-ndatel aastatel hakkas Jaapani majandus arenema veel kiiremas tempos. Loodi uued tootmisharud, mis suudaksid konkureerida maailmaturgudel. Niisugusteks tööstusharudeks olid kõigepealt polümeeride keemia, elektroonika, optikatööstus jne. Jaapani majandus arenes 5—6 korda kiiremini kui Ameerika Ühendriikide majandus ja 2—4 korda kiiremini kui Lääne-Euroopa maade majandus.

Suurtööstuse arenemine toimus suurel määral töörahva erakordse ekspluateerimise arvel. Jaapani tööliste keskmine palk on Ameerika Ühendriikidega võrreldes 9 korda madalam, Inglismaaga võrreldes 3 korda madalam ja Lääne-Saksamaaga võrreldes 2 korda madalam. Suurt osa etendasid välismaised ja eeskätt Ameerika kapitalimahutused, samuti asjaolu, et Jaapani monopolid kasutasid eesrindlikku välismaa tehnikat. Teatav tähtsus oli ka sellel, et Jaapani sõjalised kulutused olid neil aastail väikesed, sest ta sai relvi Ameerika Ühendriikidest.

Jaapani tööstusliku tootmise maht 1962. aastal oli sõjaeelsest mahust üle nelja korra suurem. *Jaapan kuulub kõrge tööstusliku arenemistasemega maade hulka. Tööstusliku tootmise maht poolest on ta kapitalistliku maailma tööstusmaade hulgas asunud neljandale kohale.* Rekonstrueerimine puudutas aga vähe keskmist ja väiketööstust, mis Jaapani majanduses etendab väljapaistvat osa.

Viimastel aastatel on suurenenud tootmise ja kapitali kontsentratsioon. Jaapani monopolid juhivad kogu riigi majanduslikku ja poliitilist elu. Väike rühm suurkontsernide (Mitsui, Mitsubisi jt.) magnaaate dikteerivad oma tahet valitsusele ja valitsevale Liberaaldemokraatlikule Parteile[1]. Riik etendab majanduselus aktiivset osa ja toetab kõigiti Jaapani suurmonopole. «Abi», mida Ameerika

[1] *Liberaaldemokraatlik Partei* asutati 1955. aastal sõjaeelsetest kodanlik-mõisniklikest parteidest, kes olid hakanud uuesti tegutsema demokraatliku sildi all.

Ühendriigid krediitide ja laenude näol annavad, läheb suures osas Jaapani suurmonopolide käsutusse.

Viimastel aastatel on suurenenud Jaapani kaupade väljavedu Kagu-Aasiasse, Ladina-Ameerikasse ja Aafrikasse. Seoses sellega teravnevad vastuolud Jaapani ja Inglise-Ameerika monopolide vahel.

Nõukogude valitsus on korduvalt nõudnud rahulepingu sõlmimist Jaapaniga. Ameerika Ühendriigid lükkasid iga kord NSV Liidu ettepaneku tagasi ja kirjutasid 1951. aasta septembris ise alla separaatrahu lepingule Jaapaniga. Ühtaegu kirjutati alla Jaapani ja Ameerika Ühendriikide «julgeolekupaktile», mis kujutab endast sõjalist liitu. Selle paktiga sai Ameerika sõjaväebaaside paiknemine Jaapani territooriumil seaduse jõu; samal ajal soodustas see pakt ka Jaapani sõjajõudude taastamist. Kogu Jaapanis on tugevnenud militaristlik ja revanšistlik propaganda, mida tehakse Jaapani monopolide kulul. Uuesti hakkasid tegutsema rohkearvulised fašistlikud organisatsioonid. Kommunistid ja sotsialistid avaldasid protesti konstitutsiooni sõjavastastest paragrahvidest loobumise vastu. Rohkem kui 35 miljonit jaapanlast andis 1954. aastal oma allkirja ülemaailmse rahupooldajate liikumise nõudmisele aatomi- ja vesinikupommi keelamise kohta.

Töölisliikumise tõus. Pärast Jaapani kapituleerimist tegi töölis- ja ametiühinguliikumine läbi ennenägematu tõusu. Ametiühingutes oli 1947. aastal juba 5,5 miljonit inimest.

Jaapani töötajate massistreigid toimusid niihästi majanduslike kui ka poliitiliste nõudmiste tähe all. Töötajad nõudsid tööliskontrolli sisseseadmist tootmise üle, sõjaroimarite karmi karistamist, Jaapani demokratiseerimist ja demilitariseerimist.

50—60-ndail aastail muutus Jaapani töörahva võitlus veelgi visamaks. See võitlus areneb niinimetatud «kevadiste» ja «sügiseste» pealetungide näol. Eriti tormilised on kevadkuud, millal ettevõtjatega sõlmitakse uued iga-aastased kollektiivlepingud. Jaapani tööliste palk saavutas sõjaeelse taseme alles 50-ndate aastate lõpul. Tuleb aga märkida, et see tase on üsna madal. Ligikaudu neli viiendikku tööpäevast töötas iga tööline ettevõtja kasuks. 1964. aasta «kevadist» pealetungi tähistas üldrahvuslik massistreik, millest võttis osa üle 8 miljoni inimese. Tööministeerium oli sunnitud palka tõstma keskmiselt 13% võrra.

Proletariaat on Jaapanis suur poliitiline jõud. Tema ridadesse kuulub ligi 18 miljonit inimest. Jaapani töölised nõuavad, et neile makstaks samasugust palka, mida saavad Lääne-Euroopa töölised, nad astuvad välja ka töö ülemäärase intensiivistamise vastu.

Juba esimestel sõjajärgsetel aastatel etendas Jaapani töötajate võitluse organiseerimisel tähtsat osa Jaapani Kommunistlik Partei. Ta tuli põranda alt välja alles 1945. aasta oktoobris. Vangiast vabastati Kommunistliku Partei juht Kjuiti Tokuda (1894—1953),

kes oli olnud seal ligikaudu 18 aastat. Kommunistlik Partei nõudis demokraatliku vabariigi kehtestamist, mõisamaade tasuta üleandmist talurahvale, militarismi ja fašismi täielikku hävitamist. Esmakordselt valiti 1946. aastal 5 kommunisti Jaapani parlamendi Saadikutekotta. Kommunistlik Partei muutus massiorganisatsiooniks. Aastail 1948—1950 tugevdasid okupatsioonivõimud ja Jaapani reaktsioon repressioone kommunistide vastu.

Suured töötajate kihid läksid kaasa Jaapani Sotsialistliku Parteiga, mis asutati 1945. aasta novembris. Pahempoolsete sotsialistide kõrval kuuluvad sellesse parteisse ka parempoolsed sotsialistid. Pahempoolsed sotsialistid on kindlustanud oma mõju mitmes demokraatlikus organisatsioonis, eriti Ametiühingute Peanõukogu juhtkonnas. Võitluses Jaapani reaktsiooni ja ameerika okupantide vastu sõlmisid kommunistid ja pahempoolsed sotsialistid mitmel korral kokkuleppeid. See koostöö tugevnes eriti 50-ndate aastate lõpul.

Jaapani rahva võitlus rahu, demokraatia ja rahvusliku sõltumatuse eest.

50-ndate aastate alguses hakkas Jaapanis hoogsalt arenema üldrahvalik liikumine rahu eest, Koreas peetava sõja vastu, Jaapani Ameerika Ühendriikide sõjaväebaasiks muutmise vastu. Suure ulatuse võttis liikumine diplomaatiliste suhete sisseseadmise eest NSV Liiduga ja Hiina Rahvavabariigiga. NSV Liidu rahupoliitika tulemusena ja jaapani rahva nõudmisel kirjutati 1956. aasta oktoobris alla NSV Liidu ja Jaapani ühisele deklaratsioonile, mille alusel lõppes sõjaolukord mõlema maa vahel ja seati sisse diplomaatilised suhted.

Kuid rahulepingu puudumine ei takista Jaapani äriringkondadel pidamast laialdasi kaubanduslikke suhteid NSV Liidu ja teiste sotsialismimaadega. Kui 1961. aastal kuulus Jaapanile NSV Liidu kaubavahetuses kapitalistlike maadega kuues koht, siis 1963. aastal jõudis ta kolmandale kohale. 1965. aasta veebruaris kirjutati alla uuele Jaapani-Nõukogude kaubavahetuse protokollile. Jaapan kujuneb tähtsaks NSV Liidu kaubanduslikuks partneriks arenenud kapitalistlike maade hulgas.

Kiši valitsuse välispoliitika rahvavastane iseloom avaldus eriti kujukalt 1960. aasta jaanuaris, kui Jaapan ja Ameerika Ühendriigid kirjutasid alla uuele sõjalisele kokkuleppele.

Selle kokkuleppe sõlmimisele reageeris jaapani rahvas laialdase protestiliikumisega. Sotsialistlik Partei ja Ametiühingute Peanõukogu koos Kommunistliku Parteiga moodustasid «Rahvusliku Võitlusnõukogu». Jaapanis loodi üle 2000 tegevusühtsuse komitee. Protestikirjale «julgeolekulepingu» vastu ning Ameerika sõjaväebaaside loomise vastu Okinava saarel ja teistes Jaapani piirkondades andsid oma allkirja üle 20 miljoni inimese.

1960. aasta suvel pidi Jaapanisse saabuma Ameerika Ühendriikide president Eisenhower. Protesti märgiks puhkesid kogu maal suurejoonelised meeleavaldused, mida Jaapan ei olnud veel näi-

nud. Meeleavaldajate plakatid meenutasid Jaapanis toimepandud aatomiplahvatuste koledusi. Jaapanlased ei tahtnud näha selle riigi juhti, kes oli julgenud rakendada aatomirelva Hirošima ja Nagasaki rahulike elanike vastu.

Oma mehise võitlusega ajas rahvas Ameerika Ühendriikide presidendi visiidi nurja. See oli hoop Ameerika Ühendriikide prestiižile. Rahva viha oli nii jõuline, et Kiši valitsus, kes oli «julgeolekulepingule» alla kirjutanud, pidi andma lahkumispalve.

Uus valitsus eesotsas Ikedaga ei arvestanud siiski rahva tahet ja asus vihatud lepingu täitmisele.

Monopolide kaitse all hakkasid fašistid laialdaselt organiseerima terroristlikke akte. 1960. aasta oktoobris tapsid nad Sotsialistliku Partei esimehe Asanuma, kui ta esines kõnega protestimiitingul reaktsiooni tugevnemise vastu.

Jaapani territooriumil paiknevate Ameerika sõjaväebaaside küsimus põhjustab pidevalt teravaid poliitilisi konflikte. Jaapani rahuarmastavad jõud peavad visa võitlust Jaapani-Ameerika sõjalise liidu säilitamise vastu, Jaapani territooriumile aatomi- ja vesinikurelva paigutamise vastu, Jaapani relvastatud jõudude laiendamise vastu. Jaapani rahvas nõuab, et valitsus hakkaks teostama sõltumatut, erapooletut, rahuarmastavat poliitikat. Ta tervitas teadet, et Moskvas on sõlmitud leping, mis näeb ette tuumakatsetuste lõpetamise kolmes keskkonnas. 1964. aasta maikuus ratifitseeris Jaapani parlament Moskva lepingu.

NSV Liidu ettepanekud Nõukogude-Jaapani suhete kindlustamise kohta on leidnud vastukaja uue Jaapani valitsuse poolt eesotsas peaminister Eisaku Satoga (alates 1964. aasta novembrist).

Küsimusi ja ülesandeid.

1. Agraarreformi olemus ja tähtsus.
2. Kuidas toimus Jaapani majanduse taassünd?
3. Jaapani rahva võitlus Ameerika-Jaapani sõjalise «julgeolekulepingu» vastu.
4. Kuidas arenevad Jaapani ja NSV Liidu suhted?
5. Jätkake sünkroonilise tabeli täitmist (lahter «Jaapan»).

Kirjandust klassiväliseks lugemiseks.

Сунао Токунага, Тихие горы.
Юрий Жуков, Япония, 1962.
Н. Н. Михайлов, З. В. Косенко, Японцы.

§ 51. Kapitalismi üldkriisi edasine süvenemine pärast Teist maailmasõda.

Kapitalistliku majanduse ebastabiilsuse suurenemine.

Sotsialistliku maailmasüsteemi edusammude mõjul ja kolonialismi kokkuvarisemise tulemusena suurenes järsult kapitalismi ebastabiilsus ja kasvas ühtede kapitalistlike maade arenemise ebaühtlus teiste kapitalistlike maadega võrreldes.

Lühiajalised tõusud kapitalistlike maade majanduses on hakanud järjest sagedamini asenduma langustega ja ületootmiskriisidega. Eriti teravalt avaldub ebastabiilsus kaasaegse kapitalismi peamisel maal — Ameerika Ühendriikides. Pärast Teist maailmasõda on seal olnud neli majanduskriisi:

1948.—1949. aastal — kriis kestis 16 kuud
1953.—1954. aastal — „ „ 7 „
1957.—1958. aastal — „ „ 14 „
1960.—1961. aastal — „ „ 12 „

Esimese kolme kriisi tagajärjel läks Ameerika Ühendriikide majanduse arenemises kaduma 9 aastat.

Erineval määral ja erineval ajal said majanduslikke vapustusi tunda ka teised kapitalistlikud riigid. Nii näiteks olid aastad 1946—1949 Lääne-Euroopa maade elus sõjajärgse taastamise aastad: nende maade turud ei olnud veel kaupadega üle kuhjatud. Aastail 1957—1958 aga hõlmas tööstusliku tootmise langus kõiki kapitalistlikke suurriike. See oli kõige sügavam kriis teiste sõjajärgsete kriisidega võrreldes.

Praegu elab kapitalismi majandus üle ajutist tõusu. Tööstusliku tootmise kasv on mõnevõrra kiirenenud. Sõjaeelse tasemega võrreldes on tööstuslik tootmine kasvanud kolmekordseks.

Aastail 1945—1964 ei saavutanud imperialism isegi ajutist, osalist stabilisatsiooni, mida pärast Esimest maailmasõda näha võis.

Maailmas teaduse ja tehnika alal toimuva revolutsiooni tingimustes tekkis mitu uut tööstusharu — raadioelektroonika, sünteetiliste materjalide tootmise, aatomitööstuse jne. Teaduse ja tehnika progress on mitmeti aidanud kapitalistlikku turgu laiendada. Röövbiti sellega tekkis mõnes tööstus- ja transpordiharus langus. Imperialism pidurdab teaduse ja tehnika rahuotstarbelist arendamist. Sotsialismimaades on teaduslikud avastused üheks otsustava tähtsusega teguriks sotsialismi ja kommunismi materiaal-tehnilise baasi loomisel ja inimeste elutingimuste parandamisel, imperialistlikes riikides aga teenivad needsamad suured avastused suurmonopole, kes on huvitatud maksimaalse kasumi saamisest, majanduse militariseerimisest ja sõja ettevalmistamisest. Kapitalism pidurdab tootlike jõudude arenemist. Paljud ettevõtted jäävad seisma või töötavad osalise koormusega. Niisugust olukorda näeme söe- ja tekstiilitööstuses, laevaehituses ja raudteetranspordis.

Viimastel aastatel on musta metallurgia osatähtsus kapitalistlikus majanduses langenud. Saksa Föderatiivse Vabariigi terasetehaste võimsusest kasutatakse ainult 80%, Ameerika Ühendriikides 65% ja Inglismaal 70%.

Kriiside ajal moodustab tootmisaparaadi alakoormatus mitmes tööstusharus kuni 50%.

Kõige rikkamast kapitalistlikust maast — Ameerika Ühendriikidest — on saanud kõige massilisema kroonilise tööpuuduse maa. Ameerika Ühendriikide valitsus on sunnitud tunnistama, et tööpuudus kujutab endast üldrahvalikku õnnetust.

Ka teistes kapitalistlikes maades on massiline töötute armee iseloomulik nähtus. Suure ulatuse on tööpuudus võtnud Itaalias: seal on ligikaudu 1,5 miljonit töötut ja 4—4,5 miljonit pooleldi töötut. Viimastel aastatel on ajutise soodsa majandusliku konjunktuuri tõttu tööpuudus mitmel maal mõnevõrra vähenenud.

Kodanliku statistika ametlike andmete järgi tuleb arenenud kapitalistlikes maades 85 miljoni tööstusproletaarlase kohta 8—10 miljonit täielikku töötut. Teiste sõnadega: iga kümnes tööstustööline on nendes maades töötu.

Kapitalistliku majandussüsteemi ebastabiilsust suurendab ka kapitalistlike maade majandusliku arenemise ebaühtluse kasv. Aastail 1956—1961 oli Ameerika Ühendriikide tööstusliku tootmise keskmine kasvutempo aastas väiksem, kui paljudes teistes imperialistlikes maades. Kuid mõne aasta eest algas selles kapitalismi kindluses ajutine ja ebakindel tõus. Kui 1961. aastal suurenes tööstustoodang ainult 0,9% võrra, siis 1962. aastal kasvas tööstuslik tootmine 7,7% ja 1963. aastal 5% võrra. Väga aeglane tempo on iseloomulik ka Inglise tööstusele. Samal ajal arenevad Jaapan, Itaalia, Saksa Föderatiivne Vabariik ja mitmed teised maad võrratult kiiremini. Pärast Teist maailmasõda pidid paljud maad terveid tööstusharusid kaasaegse tehnika alusel tegelikult uuesti looma. Tööstustoodangu kasvu tempo poolest on Jaapan teiste imperialistlike maade hulgas esikohal.

Erinev tempo on põhjustanud kapitalistlike riikide vahel väga terava konkurentsi maailmaturul. Ameerika Ühendriigid on pidanud ennast koomale tõmbama: kui 1948. aastal moodustas nende osa maailma kapitalistlikus tootmises 53,9%, siis 1963. aastal oli see langenud 45%-le. Suurenes niisuguste maade, nagu Saksa Föderatiivse Vabariigi, Jaapani ja Itaalia osatähtsus.

Lääne-Euroopa maade osa maailma kapitalistlikus tootmises suurenes samal ajavahemikul 30,4%-ilt 34,8%-ni, Jaapani osa aga 1%-ilt 4,9%-ni.

Niisiis on *jõudude suhe imperialistlike riikide vahel, nagu see Teise maailmasõja tagajärjel välja kujunes, kaheksateistkümne aasta jooksul tunduvalt muutunud.* Uuesti on tõusnud päevakorrale müügiturgude, tooraineallikate ja kapitali rakendamise sfääride ümberjaotamise küsimus.

Kapitalistliku majanduse militariseerimine.

Raskustest väljapääsu otsides suurendab monopolistlik kapital võidurelvastumist. Tööstuse militariseerimine tagab trustidele ja kontsernidele kõrgeid kasumeid ja lisaks sellele suurendab ettevõtete koormust. Sõjaotstarbeline toodang moodustab kapitalistlike suurriikide kogutoodangust 15—20%. Tõus mõnedes tööstusharudes — raketi-, lennuki-, elektrotehnika- ja keemiatööstuses ning teistes tööstusharudes — on seletatav määratu suurte sõjaliste tellimustega.

Suurt osa tööjõust ei kasutata materiaalsete hüvede tootmiseks. Imperialistlik kodanlus on oma teadusliku uurimise instituutidest ja hiiglasuurtest tehastest teinud võimsate purustusvahendite loomise keskused. Aastail 1961—1962 kulutati Ameerika Ühendriikides $^4/_5$ kõigist summadest, mis valitsus oli teaduse vajadusteks assigneerinud, sõja ettevalmistamisega seotud uurimistöödeks.

Militarismi kasv suurendab kaasaegse kapitalismi roiskumist.

Kapitalistliku tootmise automatiseerimine on tööliskiassile õnnetuseks.

Pööre teaduse ja tehnika alal, mis käesoleva sajandi 40—50-ndatest aastatest alates maailmas toimub (tuumafüüsika, polümeeride keemia, küberneetika, raadioelektroonika ja pooljuhtide tehnika saavutused), on inimkonnale andnud väga laialdased võimalused.

Kuid kapitalismi tingimustes on teaduse ja tehnika saavutused suurmonopolide rikastumise allikaks. Konkurentsi teravnemise tõttu on ettevõtjad sunnitud uuendama seadmeid, rakendama kompleksset mehhaniseerimist, elektroonikat ja automaatikat. Niisugused tehnilised uuendused ei ole keskmistele ja väikestele ettevõtetele kättesaadavad, nad ei suuda suurte kompaniidega konkureerida ja laostuvad. Automatiseerimise kõrge taseme puhul ei ole vaja suurt teenindavat personali, on tarvis ainult üksikuid tehnikuid, kes masinaid korras hoiavad, ja kõrge kvalifikatsiooniga remondimehhaanikuid. Automatiseerimist kasutatakse laialdaselt masinatööstuses. Automaatliinide ülesseadmine Fordi autotehastes võimaldas vallandada tuhandeid töölisi, kes varem teenindasid konveiereid või töötlesid ja monteerisid detaile. Ühes Fordi monteerimistehases töötas varem 23 000 töölist, nüüd aga on seal ainult 10 000 töölist. *Kapitalismi tingimustes toob automatiseerimine kahju tema loojale, s. o. inimesele.*

Kontroll automatiseeritud tootmisprotsessi üle ja selle jälgimine nõuavad tööliselt äärmiselt suurt tähelepanu, kõrget vaimset pingutust ja närvipinget, mille tõttu tööliste töö intensiivsus järsult suureneb. Tööaega ei mõõdeta nüüd enam sekunditega, vaid selle sajandikkude osadega. Töö intensiivsuse suurenemise tagajärjel on järsult kasvanud tööõnnetuste arv.

Tootmises esinenud õnnetusjuhtumite tagajärjel sai Inglismaal, Prantsusmaal, Saksa Föderatiivses Vabariigis ja Itaalias aastail 1952—1960 surma ja haavata ligikaudu 39 miljonit ini-

mest. Igal aastal on Ameerika Ühendriikides ligikaudu 2 miljonit tööõnnetust, kusjuures 14 000—15 000 inimest saab surma ja 75 000—79 000 tõsiselt vigastada.

Kaasaegne tehnika ja eriti automatiseerimine aitavad täiendada töötute ridu. Automatiseerimise tagajärjel on Ameerika Ühendriikides viimase kuue aasta jooksul üle 1,5 miljoni inimese ettevõtetest välja heidetud ja kaotanud oma kvalifikatsiooni.

Tootmise automatiseerimine eeldab toodangu massilist turustamist. Kuid ta heidab tootmisest välja miljoneid töölisi ja suurendab sellega tööpuudust. Selle tagajärjeks on elatustaseme ja ostuvõime langus.

Me näeme, et *teaduse uute saavutuste kasutuselevõtmine ja tehniline progress suurendavad veelgi kapitalismi lahendamata vastuolusid.*

Riiklik-monopolistlik kapitalism.

Kapitalismi üldkriisi süvenemine on monopolistlikku kodanlust sundinud imperialismi päästmiseks kasutusele võtma *riiklik-monopolistliku kapitalismi.* Selle abil tahetakse monopole rikastada, töölisliikumist ja rahvuslikku vabadusvõitlust maha suruda, kapitalistlikku korda päästa ja agressiivseid sõdu esile kutsuda.

Juba Esimese maailmasõja aastail märkis V. I. Lenin, et monopolistlik kapitalism on hakanud võtma uusi vorme. Tööstus oli saanud riigilt määratu suuri tellimusi. Riik reguleeris tooraine ja toiduainete tarbimist ning rakendas järjekindlalt töökohustust, luues ettevõtete töölistele sõjalise sunnitöörežiimi. Uueks asjaoluks oli see, et monopolide jõud ühines riigi jõuga, allutades kogu riigiaparaadi oma huvidele.

Riiklik-monopolistlik kapitalism on tootmise ühiskonnastamise kõrgeimaks astmeks kapitalismi ajal, ta kujutab endast *täielikku materiaalset ettevalmistust sotsialismiks,* sotsialismi künnist. Kuid sotsialismile üleminekuks on tarvis läbi viia sotsialistlik revolutsioon ja kehtestada töölisklassi võim.

Maailmasõjad, majanduskriisid ja poliitilised vapustused on kiirendanud monopolistliku kapitalismi ülekasvamist riiklik-monopolistlikuks kapitalismiks.

Teise maailmasõja aastail ja sõjajärgsel ajal sai riiklik-monopolistliku kapitalismi arenemine uut hoogu. Tegelik võim koondub tähtsamates imperialistlikes riikides suurte monopolirühmade kätte. Eriti kaugele on see protsess läinud Ameerika Ühendriikides. Kui riik varem kaitses kodanluse klassi kui terviku huve, siis nüüd on tema peamiseks ülesandeks saanud monopolide huvide tagamine. Valitsused Ameerika Ühendriikides, Prantsusmaal, Saksa Föderatiivses Vabariigis ja teistes maades moodustatakse käesoleval ajal peamiselt suurpankade, kontsernide ja trustide usaldusmeestest või siis monopolistidest endist.

Imperialistliku riigi kogu tegevus on otseselt või kaudselt monopolide kitsa ringi huvide teenistuses. Kõrgete maksude sisse-

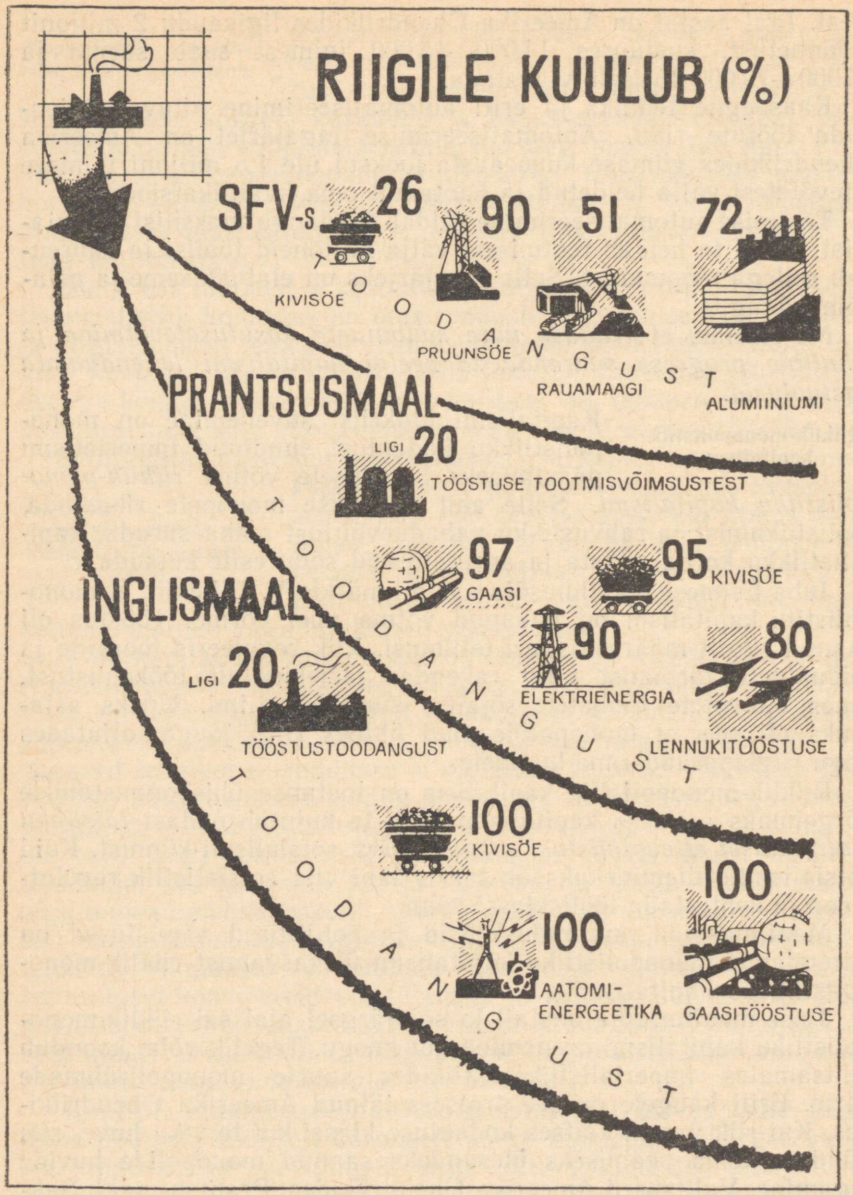

Riiklik omandus Inglismaa, Prantsusmaa ja SFV tööstuses.

seadmisega võtab niisuguse riigi valitsus elanikkonnalt ära rohkem kui ühe neljandiku natsionaalsest tulust. Kõrgete hindade kunstliku hoidmisega siseturul annavad valitsused monopolide kätte veel ühe osa elanikkonna sissetulekust. Töölisi ja talupoegi riisutakse, väike-ettevõtjad linnas ja maal laostuvad.

Laialdaselt segab riik vahele majandusse. Ta kontrollib ja püüab reguleerida tööstust, põllumajandust, transporti, väliskaubandust, kapitali välja- ja sissevedu, kusjuures tema eesmärgiks on suurkapitalistide rikastamine, mitte aga ühiskonna vajaduste rahuldamine.

Suureneb riiklike kapitalimahutuste osatähtsus paljudes majandusharudes, eriti aga nendes harudes, mis nõuavad suuri kulutusi ja ei anna monopolistidele täit kindlust pidevate suurte kasumite saamiseks (näiteks aatomielektrijaamade ehitamine).

Riik natsionaliseerib ka vähetulusaid majandusharusid. Endistele omanikele makstakse tavaliste maksumaksjate arvel tohutuid summasid, mis nende ettevõtete tegeliku väärtuse ületavad.

Kõigis imperialistlikes riikides saavad monopolid riigilt suuri tellimusi ja kasulikke sõjalisi töövõtte. Niisiis on riik ise muutunud väga tähtsaks monopolide toodangu tarbijaks.

Ameerika Ühendriikide suhtes on eriti iseloomulikuks jooneks see, et nad annavad teistele maadele riiklikke laene. Seda tehakse orjastavatel tingimustel, «majandusliku abi andmise» sildi all.

XX sajandi alguses kasutati maailma majanduslikuks jaotamiseks sõda ja ajutisi «jõule vastavaid» kokkuleppeid suurte monopolistlike koondiste vahel. Käesoleval etapil täidavad seda ülesannet riikidevahelised kokkulepped. Niisuguste kokkulepete tulemusena on loodud «Euroopa Söe- ja Teraseühendus», «Ühisturg» jne. Niisugustel kokkulepetel on peale majanduslike eesmärkide ka poliitilised eesmärgid, nad on suunatud eeskätt sotsialistliku sõprusliidu maade vastu.

Niisiis me näeme, et *riiklik-monopolistlik kapitalism tagab trustidele ja kontsernidele muinasjutulisi kasumeid.* Sellega aga isoleerib monopolistlik kodanlus ennast üha suuremal määral. Võitluseks tema vastu ühinevad kõik rahva jõud. Koos töö ja kapitali vaheliste vastuolude teravnemisega süvenevad ka vastuolud käputäie monopolistide ja rahva enamiku vahel.

Kodanliku poliitika ja ideoloogia kriis.

Sotsialismi võidukäik mitmel Euroopa, Aasia ja Ladina-Ameerika maal on tekitanud imperialismi ideoloogide ja poliitikategelaste hulgas hirmu. Inimkonna progressiivset arenemist püüavad nad iga hinna eest peatada.

Imperialismi poliitika ja ideoloogia ainsaks eesmärgiks on hoolitsemine kapitalistliku korra säilimise eest. Reaktsioonijõud on mobiliseeritud võitlusse kommunistide vastu, kommunistliku ideo-

loogia vastu, sotsialistliku maailmasüsteemi vastu tervikuna. Nende jõudude eesotsas ning nende ühendajaks on tänapäeva reaktsiooni kants — Ameerika imperialism.

Monopolistlik kodanlus likvideerib kodanlik-demokraatlikke vabadusi. Taaselustatakse fašistlikud organisatsioonid ja nende arv suureneb pidevalt. Kaasaegse monopolistliku kapitali poliitiliseks sõjaväeks on «pöörased» ja rassistid Ameerika Ühendriikides, «ultrad» Prantsusmaal ja revanšistid Lääne-Saksamaal. Fašistid koonduvad järjest rohkem militaristliku kildkonna ümber. Mitmel maal tehakse katset luua «kõva käega» valitsus, võtta kasutusele fašistlikud valitsemismeetodid.

Monopolistliku kodanluse peamiseks ideoloogiliseks võitlusvahendiks on *antikommunism*. Üks osa kodanlikest propagandistidest kutsub vihaselt üles hävitama termotuumasõjas inimesed, kes püüavad maailma muuta või kes ehitavad sotsialismi ja kommunismi. Teine osa kodanlikest ideoloogidest püüab inimesi asjatult veenda, et ainult kapitalism toob progressi ja õitsengu. Sotsialistliku ühiskonna kohta häbematu laimu levitamisel ja kommunismi ideede ning eesmärkide moonutamisel on kodanluse üheks peamiseks abiliseks kirik, eeskätt katoliku kirik. Temast ei jää maha ka paljude sotsiaaldemokraatlike parteide liidrid.

Antikommunismi ideede levitamiseks on kodanlus loonud tohutu propagandaaparaadi. Suuri summasid kulutatakse ühiskondliku arvamuse läbitöötamiseks ja ideoloogiliseks diversiooniks teistes maades, eeskätt sotsialistliku maailmasüsteemi riikides.

Kapitalismi kaitsjad peavad kasutama peenemaid võtteid. Nad püüavad tõestada, et imperialism koos oma vastuoludega on läinud minevikku, tema asemele on tulnud «rahvakapitalism», valitseb klassirahu, mille tingimustes kapitalism pidavat sotsialismiks kasvama.

Tegelikkus aga näitab, et kapitalismi üldkriis süveneb veelgi.

Kapitalismi üldkriisi kolmanda etapi algus.

Viiekümnendate aastate teisel poolel kujunes kapitalismi üldkriisi arenemises välja uus etapp. Selle etapi iseärasuseks on, et tema tekkimine ei olnud seotud maailmasõjaga.

Üldkriisi kolmandasse etappi astus kapitalism rahuliku kooseksisteerimise ja kahe vastandliku süsteemi majandusliku võistluse olukorras. Üleminek eelmiselt etapilt uuele on tingitud jõudude vahekorra põhjalikust muutumisest, kusjuures see muutus on toimunud sotsialismi kasuks ja kapitalismi kahjuks.

Kapitalismi üldkriisi kolmanda etapi peamiseks jooneks on see, et sotsialistlik maailmasüsteem on muutumas inimühiskonna arenemise otsustavaks teguriks. Kapitalismi üldkriisi kolmanda etapi tähtsaks jooneks on koloniaalsüsteemi kokkuvarisemine. Lisaks nendele joontele annavad mitmed nähtused tunnistust sellest, et kapitalismi üldkriis süveneb.

Kapitalismi üldkriisi uut etappi iseloomustab kapitalistliku majanduse ebastabiilsuse edasine kasv, millele on avaldanud omapoolset mõju riiklik-monopolistliku kapitalismi ja militarismi arenemine. Ikka rohkem saab selgeks, et kapitalistlik majandussüsteem ei suuda tootlikke jõude täielikult ära kasutada. Sellest annavad tunnistust niisugused nähtused, nagu majanduskriisi tagajärjel tekkinud viletsus, tootmisvõimsuste pidev alakoormatus, massiline tööpuudus, valitseva ladviku jõudeelu ja parasitism. Kapitalismi üldkriisi kolmandal etapil teravnevad järsult imperialismi vastuolud. See avaldub töö ja kapitali vastastikuse võitluse kasvus, poliitilise reaktsiooni ennenägematus tugevnemises kõigil aladel, kodanlikest vabadustest lahtiütlemises, mitmel maal fašistliku režiimi, türannia kehtestamises. Lõpuks väljendub kapitalismi üldkriis ka imperialismile rahvusvaheliste suhete alal kuuluva osatähtsuse pidevas languses, kodanliku poliitika ja ideoloogia sügavas kriisis.

Kapitalism muutub inimkonnale järjest vähem talutavaks. Tema hukkumine ja ühiskonna üleminek kommunismile on paratamatu.

Küsimusi.

1. Milles avaldub kapitalistliku majanduse ebastabiilsus pärast Teist maailmasõda?
2. Millest on tingitud üleminek monopolistlikult kapitalismilt riiklik-monopolistlikule kapitalismile?
3. Kuidas tegutseb kodanlik riik suurmonopolide huvides?
4. Milles väljendub kodanliku poliitika ja ideoloogia kriis?
5. Missugused on kapitalismi üldkriisi kolmanda etapi iseloomulikud jooned?

Küsimusi ja ülesandeid VI peatüki kordamiseks.

1. Kapitalismi üldkriisi kolmanda etapi iseloomulikud jooned (imperialistlike maade ajaloo konkreetse materjali alusel).
2. Kirjeldage riiklik-monopolistliku kapitalismi olemust ja tema avaldumisvorme üksikutes imperialistlikes maades.
3. Kinnitage faktidega, et Ameerika monopolistlik kapital on muutunud maailma kõige suuremaks ekspluataatoriks.
4. Tõestage, et Ameerika imperialism täidab maailma sandarmi osa.
5. «Euroopa Majandusühenduse» tegevus ja tema sisemised vastuolud.
6. Missugused faktid näitavad, et fašismioht peamistes kapitalistlikes maades kasvab?
7. Kuidas võitlevad rahvad rahu ja demokraatia eest?

KAHE SUUNA VÕITLUS RAHVUSVAHELISES POLIITIKAS. RAHVASTE LIIKUMINE RAHU EEST.

Kaks suunda rahvusvahelises poliitikas pärast Teist maailmasõda.

Pärast Teist maailmasõda on maailmapoliitikas selgesti välja kujunenud kaks vastandlikku suunda: ühelt poolt NSV Liidu ja teiste sotsialistlike maade kurss ning teiselt poolt Ameerika Ühendriikide juhtimisel tegutsevate imperialistlike riikide valitsevate ringkondade kurss.

Pärast maailmaareenile astumist hakkasid sotsialismimaad rahvusvahelistes suhetes etendama tähtsat osa. Oma välispoliitikas lähtuvad sotsialismimaad töörahva põhihuvidest. Selle poliitika aluseks on *leninlik põhimõte — erineva ühiskondliku korraga riikide rahulik kooseksisteerimine.* Rahuliku kooseksisteerimise tingimustes luuakse kõige soodsamad võimalused, mis kahe süsteemi majanduslikus võistluses tagavad sotsialismi võidu kapitalismi üle.

Sotsialistliku riigi välispoliitika peamiseks eesmärgiks on maailmasõja ärahoidmine, rahu säilitamine ja kindlustamine, võrdõiguslike suhete arendamine kõigi riikide vahel, sõpruse ja koostöö sisseseadmine kõigi rahvaste vahel. Sotsialismimaade rahuarmastavat poliitikat toetavad aktiivselt kõigi maade laiad rahvahulgad. Nendele on selge, et rahvusvahelisi tülisid ei saa sõja teel lahendada. Tänapäeva sõda koos raketi- ja tuumarelva kasutamisega tooks inimkonnale kõige suuremat õnnetust. Kahe süsteemi rahulik kooseksisteerimine on saanud inimühiskonna arenemise *objektiivseks paratamatuseks* (vt. dokumenti).

Teistsugust kurssi arendavad rahvusvahelisel areenil imperialistlike riikide valitsevad ringkonnad. Oma poliitikas ei lähtu imperialistid rahvaste huvidest, vaid võidurelvastumise ja sõdade arvel rikastuvate suurmonopolide omakasupüüdlikest ning kiskjalikest taotlustest. Kapitalismi üldkriisi süvenemise tagajärjel on imperialismileeri agressiivsus suurenenud. Imperialistide peamiseks eesmärgiks on sotsialistliku maailmasüsteemi hävitamine, kommunistliku ja töölisliikumise ning rahvusliku vabadusvõitluse mahasurumine, kapitalismi positsioonide kindlustamine. Selle eesmärgi saavutamist peab silmas Ameerika Ühendriikide ja tema liitlaste imperialistlike ringkondade välispoliitika.

Sõja arvel rikastunud Ameerika monopolid on hakanud pretendeerima maailma valitsemisele. «Me peame maailma moraalselt juhtima, vastasel korral jääb maailm üldse ilma juhtimiseta,» ütles senaator Vandenberg, paljastades sellega Ameerika imperialismi plaane. Ameerika Ühendriikide valitsevad ringkonnad püüavad seda «juhtimist» teiste maade rahvastele peale suruda, kasutades nende mõjutamiseks laialdaselt oma majanduslikku abi ja «aatomidiplomaatiat». Ameerika imperialistid ähvardasid sotsia-

listlikke riike aatomirelvaga, mis oli tol ajal ainult Ameerika Ühendriikidel olemas. *Pärast Teist maailmasõda on Ameeriku imperialism muutunud peamiseks reaktsiooni ja agressiooni keskuseks.*

§ 52. NSV Liidu võitlus sõjajärgse maailma demokraatliku korralduse eest (1945—1949).

NSV Liidu võitlus sõjajärgse maailma demokraatliku korralduse eest.

Ameerika Ühendriikide plaanid maailma valitsemiseks kukkusid täielikult läbi. Reaktsioonijõududel ei läinud korda rahvastele imperialistlikku rahu peale suruda. Nõukogude delegatsiooni positsioon Pariisi rahukonverentsil (1946. a.) väljendas rahuarmastavate rahvaste tahet, need rahvad avaldasid aga kodanlike riikide valitsustele suurt mõju. Lepingud Saksamaa endiste liitlastega, millele **1947. aastal** alla kirjutati, olid õiglased ning vastasid Itaalia, Ungari, Rumeenia, Bulgaaria ja Soome sõltumatu demokraatliku arenemise huvidele.

Rahvastele, kes olid kapitalismile selja pööranud, andis NSV Liit suurt abi uue elu ehitamisel. Nõukogude Liit aitas neil tagasi lüüa imperialismi rünnakuid, kes vahelesegamisega rahvademokraatiamaade siseasjadesse tahtsid seal kodanlik-mõisniklikku korda taastada. Aeti nurja ka imperialistide katsed neid maid majandusliku blokaadi abil lämmatada. Sotsialismileeri riikide vahel kujunesid välja *uut tüüpi suhted, mille aluseks oli proletaarse internatsionalismi põhimõte.* Need suhted fikseeriti sõpruse, koostöö ja vastastikuse abistamise lepingutes. Sotsialistlike maade laialdase majandusliku koostöö arendamiseks loodi 1949. aastal, nagu eespool juba räägiti, Vastastikuse Majandusliku Abistamise Nõukogu. Koos Nõukogude Liiduga pidasid rahvademokraatiamaad aktiivset võitlust rahu ja rahvusvahelise julgeoleku eest ning võitlesid agressioonipoliitika vastu.

Maailma sõjajärgse korralduse üheks tähtsamaks ülesandeks on saanud Saksamaa probleemi reguleerimine demokraatlikul alusel. Krimmi ja Potsdami konverentsi otsustest lähtudes pidas NSV Liit vajalikuks likvideerida militarism ja natsism Saksamaal. Oli vaja muuta Saksamaa ühtseks rahuarmastavaks demokraatlikuks riigiks, s. o. tagada tingimused, et Saksamaa ei saaks enam rahu ohustada.

Nõukogude Liit tegi ettepaneku luua Saksamaal ülemaaline valitsus, sõlmida temaga rahuleping ja viia Saksamaalt välja kõik välisriikide väed. Kuid Ameerika Ühendriigid, Inglismaa ja Prantsusmaa ei tahtnud täita Krimmis ja Potsdamis vastuvõetud otsuseid. Nad asusid Saksamaa lõhestamise ja Lääne-Saksa riigi loomise teele.

Saksa Föderatiivse Vabariigi militariseerimine süvendas veelgi Saksamaa lõhestatust. Imperialistlikud suurriigid seadsid oma eesmärgiks kasutada Lääne-Saksamaad võitluseks NSV Liidu ja teiste sotsialistlike maade vastu. Kuid imperialistidel ei läinud korda takistada Ida-Saksamaa demokraatlikku arenemist. Tema territooriumil loodi 1949. aasta oktoobris Saksa Demokraatlik Vabariik — esimene tööliste ja talupoegade riik Saksamaa ajaloos.

NSV Liidu võitlus rahvusvahelise poliitika progressiivse suuna võidukäigu eest kujunes edukaks. Nõukogude Liit ei piirdunud sõja tõttu nõrgenenud rahvamajanduse taastamisega, vaid kindlustas veelgi oma majanduslikku ja riigikaitsealast võimsust. **1949. aastal** likvideeriti Ameerika Ühendriikide aatomimonopol, mis oli kujutanud endast tõsist ohtu sotsialismimaadele ja kogu maailma rahvastele. Aatomiriigiks saamisega seadis Nõukogude Liit võimsa tõkke agressorite teele, ta on kindlalt kaitsnud sotsialismimaade rahvaste saavutusi ja kindlustanud ülemaailmset rahu. Kohe pärast sõja lõppemist seadis NSV Liit uuesti üles üldise desarmeerimise küsimuse. Peamiseks on saanud aatomirelva keelamise ja hävitamise nõudmine.

Imperialistlikud suurriigid päästavad valla «külma sõja». NATO loomine.

Sotsialistliku leeri tugevnemine tekitas imperialistides viha. Ameerika Ühendriikide valitsevad ringkonnad ei tahtnud maakeral toimunud revolutsiooniliste muutustega leppida. Seepärast alustasid nad «külma sõda» sotsialistlike maade vastu. Nad hakkasid NSV Liidu ja teiste sotsialismimaade ümber rajama sõjaväebaase, kokku klopsima agressiivseid blokke, organiseerima provokatsioone, saatma diversante ja spioone, läbi viima igasuguseid laimukampaaniaid. «Jõupoliitika» tagajärjel suurenes rahvusvaheline pinevus.

Ameerika Ühendriikide «julgeoleku» tagamise ettekäändel tahtis Ameerika imperialism võtta enda kätte tähtsad positsioonid Nõukogude Liidu piiride lähedal. Sel eesmärgil andsid Ameerika Ühendriigid 1947. aastal Kreekale ja Türgile «abi» 400 miljoni dollari ulatuses. «Abistamise» programm, mille esitas Ameerika Ühendriikide president Truman ja mida hakati nimetama «Trumani doktriiniks», tähendas avalikku üleskutset sõja ettevalmistamiseks NSV Liidu ja teiste sotsialistlike riikide vastu, üleskutset paljudes Lääne-Euroopa maades puhkenud demokraatliku liikumise mahasurumiseks.

«Marshalli plaani» alusel anti **1948. aastal** Ameerika «abi» kuueteistkümnele Euroopa kapitalistlikule riigile. Ameerika Ühendriigid kasutasid «Marshalli plaani» sotsialistlike maade siseasjadesse vahelesegamiseks ja sotsialismileeri vastu suunatud agressiivse sõjalise bloki majandusliku aluse loomiseks.

Enamik «Marshalli plaanist» osavõtvaid maid kirjutas **1949. aasta aprillis** alla Põhja-Atlandi paktile. NATO liikmeteks said Ameerika Ühendriigid, Kanada, Inglismaa, Prantsusmaa, Itaalia,

Island, Norra, Taani, Holland, Belgia, Luksemburg ja Portugal. Peagi tõmmati NATO koosseisu ka Kreeka ja Türgi, 1955. aastal aga Saksa Föderatiivne Vabariik.

Igale NATO koosseisu kuuluvale maale tehti ettepanek anda relvastatud jõudusid Põhja-Atlandi bloki sõjaväe loomiseks; selle sõjaväe juhatajaks määrati Ameerika kindral. Viieteistkümne aasta jooksul moodustasid NATO riikide sõjalised kulutused 913 miljardit dollarit. Põhja-Atlandi lepingu teravik oli suunatud sotsialistlike riikide vastu, temast sai Ameerika imperialismi agressiivse poliitika tööriist. Uue maailmasõja oht suurenes.

Rahupooldajate ülemaailmse liikumise tekkimine.

Sõjaohu suurenemine pani liikvele miljoneid hea tahtega inimesi, kes olid aru saanud rahu kaitsmise vajadusest. Laiad rahvahulgad astusid välja rahu kaitseks. Rahupooldajate liikumise esiridades sammus töölisklass. Koos temaga hakkasid rahu eest võitlema ka talurahvas, haritlaskond ja linna väikekodanlus. Aktiivselt võtsid sellest võitlusest osa naised ja noorsugu. Suure panuse rahupooldajate liikumise arendamiseks andsid teadlased ja kultuuritegelased.

Aastail 1948—1949 toimusid paljudes maades rahukaitsekonverentsid ja -kongressid, loodi rahvuslikud rahuvõitlejate komiteed. **1949. aasta kevadel** toimus I ülemaailmne rahupooldajate kongress. Kongress kutsus kõigi maade rahvaid üles ajama sõja ettevalmistamise plaanid nurja ja andma sõjaõhutajatele purustav vastulöök. «Rahu ei oodata, rahu võidetakse kätte!» Niisugune oli kongressist osavõtjate lipukiri.

Rahuliikumine ühendas sadu miljoneid erinevatest rassidest ja rahvustest ning erinevate poliitiliste ja usuliste tõekspidamistega inimesi, kõiki neid, kes vihkasid sõda. Rahuliikumise hälli juures seisis väljapaistev prantsuse aatomiteadlane, aktiivne fašismi vastu võitleja, kommunist Frédéric Joliot-Curie. Kuni oma surmani (1958. aastal) juhtis ta Ülemaailmset Rahunõukogu — rahuliikumise juhtivat organit, mille koosseisu kuulusid peaaegu kõigi maade esindajad.

Ülemaailmne Rahunõukogu korraldas mitu suurt rahvusvahelist kampaaniat, mis ühendasid kõigi maade rahupooldajaid. Aatomirelva keelamist nõudvale Stokholmi üleskutsele koguti 1950. aastal üle 500 miljoni allkirja. Ülemaailmse Rahunõukogu läkitusele, milles nõuti rahupakti sõlmimist suurriikide vahel, andis oma allkirja 1951. aastal rohkem kui 600 miljonit inimest. Üle 650 miljoni inimese kirjutas 1955. aastal alla läkitusele, mis saadeti maailma rahvastele aatomisõja ettevalmistamise vastu. Selles läkituses nõuti aatomirelva varude hävitamist kõigis maades ning tema tootmise viivitamatut lõpetamist.

Rahupooldajate liikumine on kõige massilisem ühiskondlik-poliitiline liikumine inimkonna ajaloos. See liikumine on seadnud suuri tõkkeid sõjaõhutajate teele.

DOKUMENT.

NLKP PROGRAMM KAHE SÜSTEEMI RAHULIKUST KOOSEKSISTEERIMISEST.

Sotsialism pakub inimkonnale ainsat arukat riikidevaheliste suhete printsiipi tingimustes, kus maailm on jagunenud kaheks süsteemiks, — erineva sotsiaalse korraga riikide rahuliku kooseksisteerimise printsiipi, mille esitas V. I. Lenin.

Sotsialistlike ja kapitalistlike riikide **rahulik kooseksisteerimine** on inimühiskonna arenemise **objektiivne vajadus. Sõda ei saa ega tohi olla rahvusvaheliste tüliküsimuste lahendamise meetodiks.** Kas kooseksisteerimine või katastroofiline sõda — üksnes nii on küsimuse üles seadnud ajalugu. Juhul, kui imperialistlikud agressorid siiski julgevad uue maailmasõja valla päästa, ei salli rahvad enam korda, mis tõukab neid laastavatesse sõdadesse. Nad pühivad imperialismi minema ja matavad ta maha.

Rahulikuks kooseksisteerimiseks on vaja: lahti öelda sõjast kui riikidevaheliste tüliküsimuste lahendamise vahendist ja lahendada need läbirääkimiste abil; riikide võrdõiguslikkust, üksteise mõistmist ja usaldamist, üksteise huvide arvestamist; mitte vahele segada siseasjadesse, tunnistada iga rahva õigust iseseisvalt otsustada kõiki oma maa küsimusi; rangelt austada kõigi maade suveräänsust ja territoriaalset terviklikkust; arendada majanduslikku ja kultuurialast koostööd täieliku võrdsuse ja vastastikuse kasulikkuse alusel.

Rahulik kooseksisteerimine on aluseks sotsialismi ja kapitalismi rahulikule võistlusele rahvusvahelises ulatuses ja nendevahelise klassivõitluse spetsiifiliseks vormiks. Teostades järjekindlalt rahuliku kooseksisteerimise joont, taotlevad sotsialistlikud maad sotsialistliku maailmasüsteemi positsioonide järjekindlat tugevdamist võitluses kapitalismiga. Rahuliku kooseksisteerimise tingimustes tekivad soodsamad võimalused kapitalistlike maade töölisklassi võitluseks, muutub kergemaks asumaade ja sõltuvate riikide rahvaste võitlus enda vabanemise eest. Rahuliku kooseksisteerimise põhimõtte toetamine vastab samuti kodanluse selle osa huvidele, kes saab aru, et termotuumasõda ei heida armu ka kapitalistliku ühiskonna valitsevatele klassidele. Rahuliku kooseksisteerimise poliitika vastab kogu inimkonna põhihuvidele, välja arvatud suurmonopolide ninamehed ja militaristide klikk. (Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XXII kongress, III kd., Tallinn, 1963, lk. 253—254.)

Küsimusi ja ülesandeid.

1. Missugused on rahvusvahelise poliitika kahe suuna põhilised erinevused Teisele maailmasõjale järgnenud ajal?
2. Mispärast on erineva ühiskondliku korraga riikide rahulik kooseksisteerimine inimkonna arenemise objektiivne vajadus?
3. Jutustage NSV Liidu võitlusest maailma demokraatliku korralduse eest Teisele maailmasõjale järgnenud ajal.
4. Kuidas ja mispärast loodi Põhja-Atlandi blokk?
5. Jutustage rahupooldajate ülemaailmse liikumise eesmärkidest ja iseloomust.

§ 53. Rahujõudude võitlus rahvusvahelise pinevuse vähendamise eest (1950—1955).

Imperialistlik agressioon Aasias.

Fašistlike agressorite purukslöömine Teises maailmasõjas ja sotsialismi- ning demokraatiajõudude võimas kasv kogu maailmas lõid soodsad tingimused ajalooliste muudatuste läbiviimiseks Aasia

rahvaste elus. Hiina rahva võit Kolmandas revolutsioonilises kodusõjas (1946—1949) ja Hiina Rahvavabariigi moodustamine andsid imperialismile tugeva hoobi. Ameerika Ühendriikide valitsevate ringkondade poliitika Hiinas sai purustavalt lüüa. Sõpruse, liidu ja vastastikuse abistamise leping NSV Liidu ja Hiina Rahvavabariigi vahel kindlustas Hiina riiklikku sõltumatust ning kaitses teda imperialistlike riikide kallaletungi eest.

Kuigi ameerika imperialistid ei ole siiamaani julgenud Hiina Rahvavabariigile kallale tungida, ei ole nad siiski Hiina Rahvavabariigi hävitamise plaanidest loobunud. Ameerika Ühendriigid okupeerisid Hiinale kuuluva Taivani saare, kuhu purukslöödud kuomingtanglased mandrilt olid põgenenud. Kasutades platsdarmina Lõuna-Koread, mille Ameerika väed samuti olid okupeerinud, provotseerisid Ameerika Ühendriigid **1950. aasta juunis** Lõuna-Korea reaktsioonilise kliki kallaletungi Korea Rahvademokraatlikule Vabariigile. Agressiivsest sõjast korea rahva vastu võttis osa kuusteist riiki eesotsas Ameerika Ühendriikidega, kusjuures imperialistid varjasid oma interventsiooni Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni lipuga. Sõda Koreas ohustas Hiina Rahvavabariiki. Korea rahvale tulid abiks Hiina vabatahtlikud.

Imperialistlik agressioon Koreas suurendas järsult rahvusvahelist pinevust. Ameerika Ühendriigid püüdsid Jaapanit muuta sõjakoldeks. **1951. aastal** kirjutasid Ameerika Ühendriigid San Franciscos alla Jaapaniga sõlmitud rahulepingule ja sõjalisele kokkuleppele. Jaapani territooriumil, kus varemgi paiknesid Ameerika relvastatud jõud, hakati looma uusi sõjaväebaase.

Verine sõda Koreas kestis kolm aastat. Interventide väed ei suutnud purustada Korea Rahvaarmee ja Hiina vabatahtlike ühendatud jõudusid. Korea rahvale kuulus kõigi ausate inimeste sümpaatia ja toetus. Kategooriliselt nõudis agressiooni lõpetamist Nõukogude Liit. Tema pingutusi toetasid kõik rahuarmastavad riigid. **1953. aasta suvel** sõlmiti Koreas vaherahu, kusjuures sõda lõppes selsamal piiril, kust Ameerika agressioon oli alanud.

Aasta hiljem kustutati Aasias veel üks sõjakolle. Peaaegu kaheksa aastat olid Prantsuse kolonisaatorid püüdnud jõuga säilitada oma võimu Indo-Hiinas. Kuid sellest ei tulnud midagi välja. Prantsusmaa sai sõjaliselt lüüa. Ta oli sunnitud **1954. aasta suvel** alla kirjutama kokkuleppele sõjategevuse lõpetamise kohta. Imperialistide vastupanust hoolimata saavutasid rahu jõud suure võidu.

Kuid agressiivse poliitika läbikukkumine ei pannud agaratele sõjaõhutajatele aru pähe. Inglismaa ja Prantsusmaa imperialistide osavõtul läks Ameerika imperialismil korda tõmmata mõningaid maid agressiivsetesse blokkidesse. Selleks kasutati valelikku ettekäänet, nagu kaitseksid niisugused blokid neid maid «kommunismiohu» eest. 1951. aastal tekkis ANZUS — sõjaline blokk, mille koosseisu kuuluvad Austraalia, Uus-Meremaa ja Ameerika

AGRESSIIVSED IMPERIALISTLIKUD BLOKID

a) Põhja-Atlandi blokk (NATO)

Ühendriigid (nende kolme riigi nimetuse esimeste tähtede järgi). 1954. aastal loodi agressiivne blokk Kagu-Aasias — SEATO (nimetuse «South East Asia Treaty Organisation» esimeste tähtede järgi). Sellesse blokki kuuluvad Ameerika Ühendriigid, Inglismaa, Prantsusmaa, Austraalia, Uus-Meremaa, Pakistan, Tai ja Filipiinid.

1955. aastal moodustasid imperialistid veel ühe sõjalise rühmituse, mille koosseisu kuulusid Türgi, Iraak, Inglismaa, Pakistan ja Iraan. Esialgu nimetati seda blokki Bagdadi paktiks. Pärast seda, kui Iraak oli Bagdadi paktist 1959. aastal välja astunud, anti sellele blokile nimetuseks CENTO (nimetuse «Central Treaty Organisation» esimeste tähtede järgi). Kuigi Ameerika Ühendriigid vormiliselt ei ole selle bloki liikmeks, võtavad nad tema peamiste organite tööst osa ja on tegelikult CENTO juhtivaks jõuks.

Sõjaliste blokkide ja baaside ahela loomisega piki sotsialismileeri piire tahtsid imperialistid NSV Liidu ja teiste sotsialismimaade elulisi keskusi «pidevalt kirbul hoida». Ühtaegu said sõjalised blokid rahvusliku vabadusliikumise vastu võitlemise vahendiks.

Vabanenud maade osavõtt rahu kindlustamisest.

Koloniaalsüsteemi lagunemise peatamiseks ei jätkunud imperialistidel siiski jõudu. Aasias ja Aafrikas kujunes välja rühm sõltumatuid rahvusriike, kes astusid välja imperialismi ja kolonialismi vastu ning deklareerisid, et nad teostavad neutralismipoliitikat ehk — teiste sõnadega — blokkidest eemalejäämise poliitikat. Sellega tugevnesid rahujõud. **1955. aasta aprillis** kutsuti Bandungis (Indoneesia) kokku 29 Aasia ja Aafrika maa konverents. Konverents kiitis heaks erineva ühiskondliku korraga riikide rahuliku kooseksisteerimise viis põhimõtet: territoriaalse terviklikkuse ja suveräänsuse vastastikune austamine, mittekallaletungimine, siseasjadesse mittevahelesegamine, võrdsus ja vastastikune kasu, rahulik koostöö. Hiljem teatasid ka teised koloniaalikkest vabanenud maad, et nad toetavad neid põhimõtteid.

Bandungi konverents näitas, et Aasia ja Aafrika rahvad on kindlalt otsustanud kolonialismi likvideerida. Konverents mõistis agressiivsed blokid hukka ja nõudis tuumarelva keelamist.

Võitlus rahu eest ning imperialismi ja kolonialismi vastu lähendas paljusid noori sõltumatuid riike sotsialistlikele maadele. Sellele aitasid kaasa NSV Liidu juhtivate riigitegelaste visiidid Idamaadesse, samuti nende maade riigitegelaste visiidid Nõukogude Liitu. Sotsialismileer aitas vabanenud maadel kaitsta oma riiklikku sõltumatust kolonisaatorite rünnakute eest. Suurt abi andsid sotsialismimaad neutralistlikele riikidele ka nende võitluses majandusliku iseseisvuse eest. See abi ei olnud seotud poliitiliste või sõjaliste tingimustega. Selle abi aluseks oli võrdõigusliikkuse ja neutralistlike maade siseasjadesse mittevahelesega-

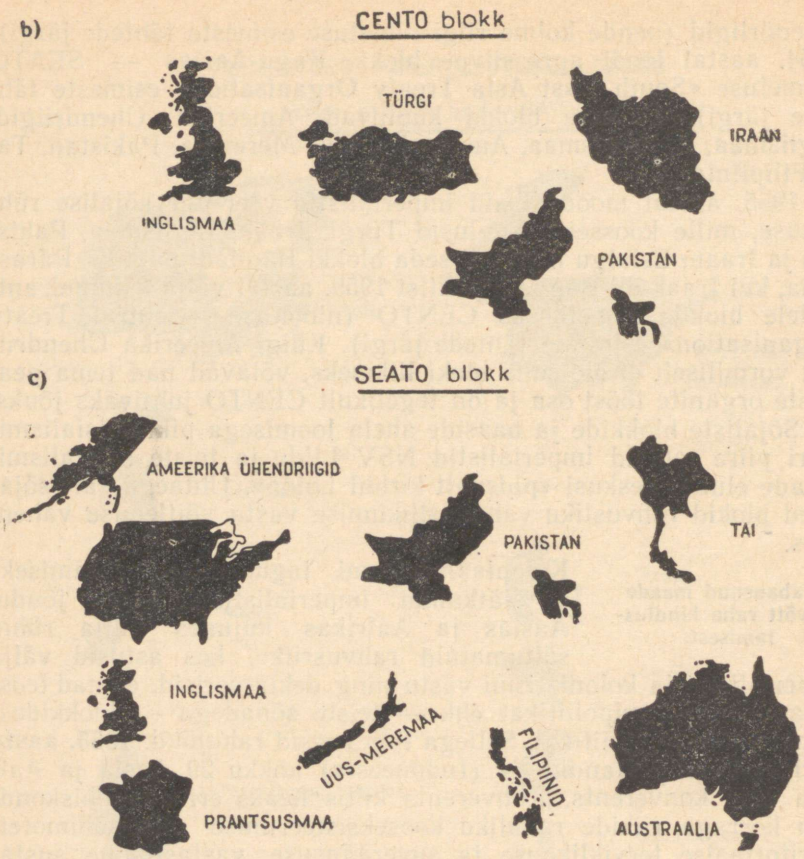

mise põhimõte. Tänu Nõukogude Liidule tugevnesid Aasia ja Aafrika sõltumatute rahuarmastavate maade rahvusvahelised positsioonid veelgi.

NSV Liidu võitlus rahu ja kollektiivse julgeoleku eest Euroopas.

Nõukogude riik astus resoluutseid samme Euroopas valitseva pinevuse vähendamiseks. 1954. aastal tegi NSV Liit Euroopa maadele ja Ameerika Ühendriikidele ettepaneku luua kollektiivse julgeoleku süsteem. See tähendas, et kõik sellest süsteemist osavõtjad peavad ühendama oma jõupingutused rahu säilitamiseks ja astuma ühiselt välja agressiooni vastu. Nõukogude ettepanekud leidsid Euroopa rahvaste hulgas laialdast toetust. Kuid lääneriigid lükkasid need ettepanekud tagasi. Nad kirjutasid alla kokkulepetele, mis nägid ette Saksa Föderatiivse

Vabariigi remilitariseerimise ja tema vastuvõtmise NATO koosseisu. Põhja-Atlandi bloki liikmena sai Saksa Föderatiivne Vabariik võimaluse varustada oma sõjaväge kaasaegse sõjatehnikaga. Lääne-Saksamaa hakkas järjest rohkem taotlema juhtivat osa Põhja-Atlandi blokis Ameerika Ühendriikide järel, ta muutus NATO peamiseks baasiks Euroopas.

Militarismi taassünd Saksa Föderatiivses Vabariigis ohustas ülemaailmset rahu. NSV Liidu ja Euroopa rahvademokraatiamaade valitsused olid sunnitud tarvitusele võtma vastuabinõud rahu ja julgeoleku tagamiseks Euroopas. **1955. aasta maikuus** kirjutati Varssavis alla nende riikide sõpruse, koostöö ja vastastikuse abistamise lepingule. Leping nägi ette, et juhul, kui leiab aset relvastatud kallaletung ühele lepinguosalisele maale, siis annavad teised lepinguosalised temale viivitamatult igakülgset abi. Erinevalt NATO blokist on Varssavi leping kaitseiseloomuga. Temaga võivad ühineda teised riigid, olenemata nende ühiskondlikust korrast. Varssavi leping kaitseb kindlalt rahu nii Euroopas kui ka kogu maailmas.

Suured edusammud Nõukogude teaduse, tehnika ja tööstuse arenemises kutsusid esile uusi muutusi kahe leeri sõjalise võimsuse vahekorras. Need muutused tulid kasuks sotsialismile. **1953. aastal** sai NSV Liit endale termotuumarelva; ta oli sel alal ette jõudnud Ameerika Ühendriikidest. Peagi olid Nõukogude Liidul olemas ka kontinentidevahelised raketid. See oli vääriline vastus agressorite sepitsustele. Lõplikult olid tühja läinud Ameerika imperialismi lootused, et sotsialistlike maade vastu sõda alustades jääb ta karistamata.

NSV Liidul on agressori ohjeldamiseks olemas kõik vajalikud vahendid. Kuid ta ei ole ähvardanud ega ähvarda mitte kedagi. Nõukogude valitsus hakkas veel energilisemalt võitlema tuumarelva keelamise eest. Ta tegi kõigile suurriikidele ettepaneku vähendada relvastatud jõude ja likvideerida välismaal paiknevad sõjaväebaasid. Nõukogude Liit näitas sel alal eeskuju ja vähendas märksa oma relvastatud jõudude arvulist koosseisu. 1955. aastal viis NSV Liit oma väed välja Port Arturi mereväebaasist, mida ta oli Hiina Rahvavabariigiga ühiselt kasutanud, 1956. aasta alguses aga likvideeris ta oma mereväebaasi Porkkala-Uddis (Soome).

NSV Liidu initsiatiivil sõlmiti 1955. aastal riiklik leping Austriaga, kes kuulutas välja alalise neutraliteedi. Nõukogude valitsus seadis sisse diplomaatilised suhted Saksa Föderatiivse Vabariigiga ja Jaapaniga.

1955. aasta suvel toimus Genfis nelja suurriigi — NSV Liidu, Ameerika Ühendriikide, Inglismaa ja Prantsusmaa valitsuse juhtide nõupidamine. Nõupidamisest osavõtjad teatasid, et nad tahavad rahvusvahelist pinevust vähendada. Kuid edaspidi kinnitas seda avaldust tegudega ainult Nõukogude Liit. NSV

Liidu rahuinitsiatiiv avaldas rahvusvaheliste suhete arenemisele järjest suuremat mõju. Isikukultuse negatiivsete tagajärgede resoluutse ületamisega muutus Nõukogude välispoliitika algatusvõimelisemaks ja paindlikumaks, tema efektiivsus tõusis. Märksa laienesid NSV Liidu sidemed teiste maadega majanduse, teaduse, tehnika ja kultuuri valdkonnas, tugevnes ka riigitegelaste isiklik kontakt.

Küsimusi ja ülesandeid.

1. Jutustage 50-ndate aastate alguses toimunud imperialistlikust agressioonist Aasias ja selle lüüasaamise põhjustest.
2. Missugustest põhimõtetest peavad oma välispoliitikas kinni sõltumatud Aasia ja Aafrika riigid?
3. Varssavi kaitseleping ja selle osaliste eesmärgid.

§ 54. Rahu säilitamine ja kindlustamine kui kaasaja peamine probleem (1956—1964).

Imperialistide uute avantüüride läbikukkumine kapitalismi üldkriisi kolmandal etapil.

Kapitalismi üldkriisi kolmandal etapil võis selgesti näha, et sotsialismi ja rahu jõud on imperialismi ja sõja jõududest tugevamad. Rahulikus võistluses kapitalismiga on sotsialism saavutanud suurt edu. Selle tulemusena suureneb pidevalt sotsialistliku maailmasüsteemi mõju inimkonna arenemisele. *Maailmapoliitika peamist suunda ei määra käesoleval ajal enam kapitalism, vaid sotsialism.* Elu on veenvalt tõestanud, et imperialistid ei saa nüüd tegutseda oma heaksarvamise järgi, nagu nad seda varem tegid.

Maailmas on nüüd võimsad jõud, kelle käsutuses on kõik vajalikud vahendid, selleks et sõja vallapäästmist vältida ja agressorit õigeaegselt ohjeldada, ja kui viimane teeb katset sõda alustada, siis anda talle purustav vastulöök, ajada tema röövellikud plaanid nurja. Selleks jõuks on võimas *sotsialistlik leer,* kes oma määratu suure poliitilise, majandusliku ja sõjalise jõu on andnud rahu teenistusse: *rahuarmastavad mittesotsialistlikud riigid,* kes ei lase imperialistidel oma plaane ellu viia ja neid riike sõjalistesse ettevalmistustesse kaasa kiskuda: *rahvusvaheline töölisklass ja tema eesmine väesalk — kommunistlikud parteid,* kes paljastavad sõjaõhutajate agressiivseid plaane ja ajavad need nurja; *rahupooldajate massiline liikumine,* mis sunnib imperialiste arvestama nende sadade miljonite inimeste tahet, kes on kindlalt otsustanud kaitsta rahu.

NLKP XX kongress tegi järelduse, et jõudude vahekord maailma areenil on põhjalikult muutunud, et need muutused on sotsialismile ja rahule kasuks tulnud ja sõda ei ole nüüd enam paratamatu.

Kuid imperialistlike suurriikide reaktsioonilised ringkonnad jät-

kavad ikka veel agressiivsete plaanide väljahaudumist. Rahu ja sotsialismi jõudude võimas kasv on tekitanud imperialistides viha ja tigedust. Seoses sellega võtavad nad ette uusi avantüüre. 1956. aasta sügisel otsustasid imperialistid anda ühtaegu hoobi niihästi sotsialistlikule sõprusliidule kui ka rahvuslikule vabadusliikumisele. Nad lootsid, et sel teel muudavad nad jõudude vahekorda enda kasuks. Ungaris organiseeriti kontrrevolutsiooniline mäss. Nõukogude Liit aitas vennalikul ungari rahval mässu maha suruda ja fašistlikud jõugud puruks lüüa. Kontrrevolutsiooni eksportimise katse lõppes läbikukkumisega. Kogu maailm veendus, et sotsialismi saavutused on kindlal jalal ja kapitalismi restaureerimine sotsialistliku sõprusliidu maades ei ole võimalik.

Inglismaa, Prantsusmaa ja Iisrael panid toime relvastatud kallaletungi Egiptusele, püüdes seal endist koloniaalrežiimi taastada. Seoses sellega teatas Nõukogude Liit, et ta on valmis agressiooni jõuga tagasi lööma. Üksnes Nõukogude riigi otsustav väljaastumine ja egiptuse rahva meelekindlus, samuti interventsiooni hukkamõistmine Ühinenud Rahvaste Organisatsioonis sundisid Inglismaad, Prantsusmaad ja Iisraeli sõjategevust lõpetama. Intervendid viisid oma väed Egiptusest välja. Egiptuse rahvas säilitas sõltumatuse.

Mõlema imperialistliku avantüüri läbikukkumine näitas rahujõudude kasvanud võimsust ja kinnitas, et sõja vältimiseks on olemas reaalne võimalus.

Kuid kolonialismi päästja osa Lähis- ja Kesk-Idas on hakanud nüüd etendama Ameerika Ühendriigid. Ameerika imperialistid ütlesid, et pärast kolonisaatorite väljakihutamist mitmelt maalt on tekkinud «poliitiline vaakuum», mida on vaja täita. Selleks töötati välja «Eisenhoweri doktriin», mis pakkus Lähis- ja Kesk-Ida maadele Ameerika «abi», kaasa arvatud Ameerika Ühendriikide relvastatud jõudude kasutamine võitluseks «rahvusvahelise kommunismi» vastu. 1957. aasta sügisel hakkasid sõjapilved uuesti kerkima Lähis-Ida kohale. Ameerika Ühendriigid ässitasid oma liitlasi Süüria kallale ja tahtsid temalt võtta sõltumatuse. Kuid ka seekord sundis rahuarmastavate jõudude võimas tahe agressorid taganema.

Iraagis toimus 1958. aasta suvel imperialismivastane ülestõus. Sel ajal panid Ameerika Ühendriigid toime relvastatud interventsiooni Liibanonis, Inglismaa aga Jordaanias. Äärepealt oleks sõtta kistud Iraagi vabariik. Kuid agressorid tegid jällegi valearvestuse. Rahu kaitseks astusid välja sajad miljonid inimesed, kes toetasid Nõukogude Liidu nõudmist, et interventide väed viidaks Liibanonist ja Jordaaniast viivitamatult välja.

Ameerika Ühendriikide kasvav agressiivne tegevus Hiina Rahvavabariigi vastu ajas 1958. aasta sügisel rahvusvahelise olukorra uuesti teravaks. Vastuseks Ameerika militaristide provokatsioonidele Taivani saare piirkonnas teatas Nõukogude valitsus

Ameerika Ühendriikidele, et agressiooni korral tuleb ta Hiina Rahvavabariigile appi. Nõukogude Liidu karm hoiatus jahutas rahu vaenlaste sõjakust.

Kõige ohtlikum rahvusvaheline kriis tekkis **1962. aasta sügisel.** Oma agressiivse tegevusega Kariibi mere piirkonnas ajasid ameerika imperialistid, nagu eespool öeldud, olukorra nii teravaks, et kogu inimkonda hakkas otseselt ähvardama ülemaailmse termotuumasõja oht. Tänu Nõukogude valitsuse meelekindlusele ja paindlikule tegevusele jõuti mõistlikule kompromissile, millega välditi sõjalist konflikti. Kuuba sai võimaluse jätkata sotsialismi ehitamist.

Iga kord, kui imperialistid olid inimkonna sõja piirile viinud, läks korda rahu päästa eeskätt tänu sotsialistliku sõprusliidu võimsusele ja rahuarmastavate jõudude valvsusele ning meelekindlusele, kes ei lase ennast hirmutada ja sõjapooldajate provokatsioonidest kaasa kiskuda.

Võitlus rahu kindlustamise eest Euroopas.

Kõige tähtsamaks rahu kindlustamise tingimuseks Euroopas jääb endiselt Saksamaa küsimuse lahendamine. Kuid olukord, mis Saksamaal praegu on välja kujunenud, erineb põhjalikult esimeste sõjajärgsete aastate olukorrast. Saksamaa territooriumil eksisteerib kaks erineva ühiskondliku korraga iseseisvat Saksa riiki. Seetõttu on selge, et Saksamaa viivitamatu ühendamine ei ole võimalik. Sellepärast tegi NSV Liit lääneriikidele 1959. aasta jaanuaris ettepaneku sõlmida rahuleping kahe Saksa riigiga.

Saksa rahulepingu sõlmimine kindlustaks mõlema Saksa riigi seisundit rahvusvahelise õiguse seisukohalt ja võimaldaks neil astuda Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni koosseisu. Sellega oleks võetud alus Saksa Föderatiivse Vabariigi elanikkonna hulgas tehtavalt revanšistlikult agitatsioonilt ja tehtud lõpp militaristide spekulatsioonidele Saksamaa «võrdõiguslikkuse» eest võitlemise alal. Leping oleks fikseerinud praegused piirid Oderil ja Neissel. Sellega oleks antud tõsine hoop revanšismile ja samal ajal loodud kindlad garantiid, et saksa agressioon ei saaks enam korduda.

Nõukogude Liit tegi Ameerika Ühendriikidele, Inglismaale ja Prantsusmaale ka ettepaneku likvideerida okupatsioonirežiim Lääne-Berliinis, millest on saanud Saksa Demokraatliku Vabariigi vastu suunatud õõnestustegevuse keskus, ja muuta ta demilitariseeritud vabalinnaks.

Kuid lääneriigid ei olnud nõus Saksamaa probleemi mõistliku reguleerimisega.

Olukorra parandamiseks Euroopas tegi Nõukogude Liit ettepaneku sõlmida mittekallaletungipakt NATO riikide ja Varssavi lepingust osavõtvate maade vahel. Ameerika Ühendriigid ja nende liitlased lükkasid ka selle ettepaneku tagasi.

NSV Liit ja Saksa Demokraatlik Vabariik püüdsid kergendada Saksa rahulepingu sõlmimist ja kaasa aidata Saksamaa ühtsuse

taastamisele rahuarmastavatel ja demokraatlikel alustel. Selleks sõlmisid nad 1964. aastal sõpruse, vastastikuse abistamise ja koostöö lepingu. Leping laiendas ja kindlustas sõbralikke suhteid mõlema riigi vahel. Leping tagab Saksa Demokraatliku Vabariigi piiride puutumatust ja aitab sellega kindlustada rahu ning julgeolekut Euroopas.

Ajaloo õppetunde arvestamata püüavad Ameerika Ühendriikide valitsevad ringkonnad Saksa Föderatiivse Vabariigi militaristide ja revanšistidega kokkuleppele jõuda. See väljendub NATO mitmepoolsete tuumajõudude loomise plaanides, mille elluviimist pooldab nii Ameerika Ühendriikide valitsus kui ka Lääne-Saksamaa valitsus. Ameerika imperialistid püüavad kindlustada oma sõjalist ja poliitilist võimu Lääne-Euroopas, Saksa Föderatiivne Vabariik aga saab selle kursi toetamiseks antud nõusoleku eest võimaluse juurde pääseda Ameerika Ühendriikide täiustatud rakett- ja tuumarelvale. Revanšistlikud jõud Saksa Föderatiivses Vabariigis seovad tuumarelva saamisega oma kaugeleulatuvaid plaane, mille eesmärgiks on revideerida Teise maailmasõja tulemusi.

NATO ühendatud tuumajõudude loomine ei ole suunatud mitte ainult Euroopa rahu ja julgeoleku vastu. Selle tagajärjel suureneks ka imperialistide surve vabanenud ja oma sõltumatuse eest võitlevatele rahvastele. Kõigi rahvaste põhihuvid nõuavad, et agressiivsed ringkonnad oma rahvavastaste plaanide elluviimisest loobuksid.

Varssavi lepingu liikmesriikide poliitiline konsultatiivkomitee[1] arutas 1965. aasta jaanuaris uut olukorda, mis NATO mitmepoolsete tuumajõudude loomise plaanide tõttu välja on kujunenud, samuti võimalikke tagajärgi, mida niisuguste plaanide elluviimine ülemaailmsele rahule tekitaks. Varssavi lepingu liikmesriigid ja koos nendega ka teised sotsialistlikud maad ning noored sõltumatud riigid mõistavad resoluutselt hukka tuumarelva üleandmise Lääne-Saksamaa militaristidele ja revanšistidele. Mitmel kapitalistlikul maal areneb laialdane rahvaliikumine mitmepoolsete tuumajõudude loomise vastu. Poliitiline konsultatiivkomitee deklareeris, et kui NATO liikmesriigid rahu huvisid ignoreerides asuvad mitmepoolsete tuumajõudude loomise teele, siis on Varssavi lepingu liikmesriigid sunnitud oma julgeoleku tagamiseks tarvitusele võtma vajalikud kaitseabinõud.

Üldine ja täielik desarmeerimine kui tee kindla rahu sisseseadmisele.

Iga uus samm võidurelvastumise teel suurendab sõja tekkimise ohtu. Ainult üldine ja täielik desarmeerimine võib tagada kindla rahu maakeral. Desarmeerimise probleemi lahendamisega langeb ära igasugune vaja-

[1] Poliitiline konsultatiivkomitee loodi omavaheliseks konsulteerimiseks ja Varssavi lepingu täitmise käigus tekkivate küsimuste arutamiseks. Iga Varssavi lepingu liikmesriiki esindab seal valitsuse liige või mõni teine spetsiaalselt määratud esindaja.

dus tuumarelva järele, siis pole tarvis seda enam toota ega katsetada.

Nõukogude valitsus esitas 1960. aastal Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni Peaassamblee XV istungjärgule arutamiseks kõigi riikide üldise ja täieliku desarmeerimise lepingu põhiteesid. NSV Liit tegi ettepaneku viia desarmeerimine läbi kolmes etapis, nelja aasta jooksul ja range rahvusvahelise kontrolli all. Nõukogude Liit on valmis vastu võtma ükskõik missuguse lääneriikide poolt esitatava kontrollivormi, kui need riigid võtavad vastu Nõukogude ettepanekud desarmeerimise kohta. Kuid Ameerika Ühendriigid, Inglismaa ja Prantsusmaa ei tulnud vastu Nõukogude Liidule ja kasutasid läbirääkimisi ainult võidurelvastumise varjamiseks.

Kuid NSV Liidu ja kõigi rahuarmastavate jõudude kategoorilisel nõudmisel olid Ameerika Ühendriigid ja Inglismaa sunnitud astuma esimese sammu ja kirjutama koos Nõukogude Liiduga **5. augustil 1963. a.** alla Moskva lepingule, millega keelustati tuumakatsetused atmosfääris, kosmilises ruumis ja vee all. Kuigi leping ei keela maa-aluseid katsetusi ega kõrvalda võidurelvastumist, on tal siiski suur positiivne tähtsus. Moskva leping väldib atmosfääri edasise radioaktiivse saastamise ohu, pidurdab suure võimsusega tuumarelva täiustamist, seab teatud tõkked tuumarelva omavate riikide arvu suurenemisele. Leping loob eeldused erineva ühiskondliku korraga riikide vastastikuse usalduse kindlustamiseks ja kergendab sellega võitlust üldise ja täieliku desarmeerimise eest.

Moskva lepinguga on ühinenud üle saja riigi. Tuumarelva omavatest riikidest ei kirjutanud lepingule alla ainult Prantsusmaa. Moskva lepingu sõlmimine on rahu jõudude suur võit ja tähtis samm võitluses rahvusvahelise olukorra parandamise eest.

Varsti pärast Moskva lepingule allakirjutamist võtsid NSV Liit ja Ameerika Ühendriigid vastu otsuse, et nad ei vii kosmoses orbiidile objekte, mille pardal on tuumarelv või teised massilise hävitamise relvad. Selle otsuse oli Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni Peaassamblee heaks kiitnud. NSV Liidu, Ameerika Ühendriikide ja Inglismaa vahel saavutati kokkulepe sõjaotstarbeliste lõhustuvate materjalide tootmise vähendamise kohta.

Rahu kindlustamise huvidest lähtudes pöördus Nõukogude valitsus 1963. aasta lõpul kõigi riikide valitsuste poole ettepanekuga sõlmida rahvusvaheline kokkulepe (või leping), millega riigid võtavad endale kohustuse mitte kasutada jõudu territoriaalsete vaidluste ja piiriküsimuste lahendamiseks. Niisuguse kokkuleppe sõlmimine pehmendaks rahvusvahelist kliimat ja tooks desarmeerimise probleemi lahenduse lähemale. Rahvusvahelise üldsuse laiad ringkonnad ja paljude riikide valitsused toetasid Nõukogude riigi uut ettepanekut.

Desarmeerimine on nüüd muutunud rahvahulkade aktuaalseks

nõudmiseks. Imperialismi jõud avaldavad selle probleemi lahendamisele ikka veel visa vastupanu. Nad ajavad rahvusvahelise olukorra mitmel pool maailmas veelgi teravamaks. Jätkub Ameerika Ühendriikide vaenulik poliitika Kuuba Vabariigi vastu. Ameerika imperialistid jätkavad sõda Lõuna-Vietnamis ja panevad toime ohtlikke provokatsioone Vietnami Demokraatliku Vabariigi vastu. Kuid rahvusvaheliste tüliküsimuste rahuliku reguleerimise tendents murrab endale järjekindlalt teed.

Imperialistlikud blokid, mis Ameerika Ühendriigid on loonud, ei ole täitnud nendele pandud ülesandeid. Nad ei suutnud nõrgendada sotsialistlike maade positsioone, õõnestada töölis- ja demokraatlikku liikumist, takistada koloniaalsüsteemi kokkuvarisemist. Sügavat kriisi elab üle Põhja-Atlandi blokk, mida lõhestavad teravad vastuolud.

Agressiivseid sõjalisi blokke lõhestavad teravad vastuolud. Vaatamata sellele, et on loodud «telg» Pariis—Bonn, konkureerivad Prantsuse ja Saksa Föderatiivse Vabariigi imperialistid teineteisega võitluses valitseva seisundi pärast Lääne-Euroopas. Teravnenud on vastuolud ühelt poolt Ameerika Ühendriikide ja teiselt poolt nende Euroopa partnerite vahel. Antagonism nõrgendab sõjalisi blokke.

Imperialistide poliitika on rahvastele võõras. See poliitika tõukab noored vabanenud maad sõjalistest ja poliitilistest rühmitustest eemale. Imperialistidel ei ole korda läinud tõmmata neid ei SEATO ega ka CENTO koosseisu.

Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni osa võitluses rahu eest.

Rahuarmastavad jõud peavad väga tähtsaks võitlust selle eest, et Ühinenud Rahvaste Organisatsioon muutuks efektiivseks rahu ja rahvusvahelise julgeoleku tagamise organiks. Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni koosseis on radikaalselt muutunud. Tema liikmeteks oli 1954. aastal 51 riiki, 1964. aastal aga juba 115 riiki. Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni ridades on nüüd suur rühm vabanenud Aasia ja Aafrika maid. Nad moodustavad üle poole Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni liikmetest. Seoses sellega on imperialistlike suurriikide positsioonid märksa nõrgenenud. Blokkidest eemalejäämise poliitika, mida neutralistlikud maad teostavad, kannab imperialismivastast iseloomu. Tema teravik on suunatud koloniaalikke, agressiooni ja sõja vastu. Blokkidest eemalejäänud maad annavad oma panuse tähtsate rahvusvaheliste probleemide lahendamiseks. Paljudes küsimustes astuvad nad koos sotsialistlike riikidega välja.

Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni kõnetoolilt esitas Nõukogude Liit konkreetse ja selge programmi, kuidas likvideerida «külma sõda» ja arendada rahvusvahelist koostööd. 1957. aastal võttis Ühinenud Rahvaste Organisatsioon ühel häälel vastu resolutsiooni, mis kiidab rahuliku kooseksisteerimise põhimõtte heaks. Ühinenud Rahvaste Organisatsioon asus seisukohale, et tuuma-

relva ei tohi kasutada sõjalistel eesmärkidel. See oli rahu jõudude suur moraalne võit.

Väga populaarseks on saanud ettepanek muuta mõned maakera piirkonnad tuumarelvast vabaks tsooniks. Ühinenud Rahvaste Organisatsioon on niisuguseks tsooniks kuulutanud näiteks Aafrika kontinendi.

Nõukogude Liidu algatusel võttis Peaassamblee 1960. aasta detsembris vastu asumaadele ja koloniaalrahvastele sõltumatuse andmise deklaratsiooni, mille projekti olid esitanud 43 Aasia ja Aafrika maad. NSV Liit oli esimene riik, kes esitas Ühinenud Rahvaste Organisatsioonile ettepaneku koloniaalse rõhumise täielikuks likvideerimiseks kõigis selle avaldumisvormides.

Ühinenud Rahvaste Organisatsioon peab täitma oma kohuse inimkonna ees. Rahvad ootavad temalt efektiivseid abinõusid, mis muudaksid nende lootused kindlast rahust tegelikkuseks.

Rahvahulgad on võimas jõud võitluses rahu eest.

Kapitalismi üldkriisi kolmandal etapil on rahvahulkade osa võitluses rahu eest märksa suurenenud. Paljudes maades on tekkinud mitmesugused sõjavastased organisatsioonid ja liikumised. Nendest võiks mainida «Aatomisurma vastu võitlemise komiteed» Saksa Föderatiivses Vabariigis, «Liikumist desarmeerimise eest tuumarelva alal» Inglismaal, organisatsiooni «Naised, võidelge rahu eest!» Ameerika Ühendriikides jt.

Ülemaailmse Rahunõukogu algatusel on toimunud mitu suurt rahvusvahelist konverentsi ja kongressi desarmeerimise, tuumarelva katsetuste keelamise ja rahvusvahelise koostöö nimel. 1962. aasta juulis toimus Moskvas ülemaailmne kongress üldise desarmeerimise ja rahu nimel, mille tööst võtsid osa delegaadid, külalised ja vaatlejad 121 maalt. See oli kõige esinduslikum foorum kogu rahupooldajate liikumise ajaloos. Kongress kulges sõjaohu vastu ja rahuliku kooseksisteerimise poliitika võidukäigu eest intensiivsema võitlemise tähe all.

Demokraatliku noorsoo esindajad 126 maalt korraldasid 1964. aasta septembris Moskvas ülemaailmse foorumi, et näidata noorsoo ja üliõpilaste solidaarsust võitluses rahvusliku sõltumatuse ja vabaduse eest, rahu eest. Foorumi töö tulemusena täienesid inimkonna parema tuleviku eest võitlevate noorte read uute jõududega.

Suurte teenete eest rahu ja rahvusvahelise koostöö kindlustamisel on kümnetele väljapaistvatele rahu eest võitlejatele antud kõrge autasu — rahvusvaheline Lenini preemia «Rahu kindlustamise eest rahvaste vahel». Nende hulgas on John Bernal (Inglismaa), Paul Robeson (Ameerika Ühendriigid), Eugénie Cotton (Prantsusmaa), Manolis Glezos (Kreeka), Nikolai Tihhonov (NSV Liit), Georgi Traikov (Bulgaaria), Fidel Castro (Kuuba), Rameš-vari Nehru (India), Ahmed Ben Bella (Alžeeria) jt.

Rahuvõitlejate esirinnas sammuvad kommunistid. Võitlus rahu eest on nende kõige aktuaalsem, esmajärguline ülesanne. Kommu-

nistlikud parteid arvestavad aatomisõja ohtlikke tagajärgi ja hoiatavad nende eest rahvahulki. Kommunistlikud parteid mobiliseerivad töölisklassi ja kõigi töötajate jõud võitlusele sõjaohu vastu, liidavad need ühte, et massiliste aktsioonidega anda sõja provotseerijatele vastulöök. «Rahu ei tule paluda,» ütlevad kommunistid, «rahu võib tagada ainult aktiivne, sihikindel võitlus.»

Töörahvas näeb, et just kommunistid on rahu lipukandjad. Rahu ja kommunism põimuvad rahvahulkade teadvuses järjest rohkem teineteisega. Kommunistlikud parteid annavad oma jõu ja energia selleks, et mitte üksi maailmasõda ära hoida, vaid ka juba käesoleval ajastul kõrvaldada inimkonna elust igasuguse sõja tekkimise võimalus.

Küsimusi ja ülesandeid.

1. Jutustage imperialistide agressiivsetest aktidest kapitalismi üldkriisi kolmandal etapil ja sõjaliste avantüüride läbikukkumise põhjustest.
2. Missugused on Saksamaa probleemi lahendamise teed?
3. Missugune tähtsus on Moskva lepingul, mis näeb ette tuumakatsetuste osalise keelustamise?
4. Missugused jõud võitlevad rahu ja üldise desarmeerimise eest?

Teemad ettekanneteks klassis või ajalooringis.

1. Rahulik kooseksisteerimine kui magistraaltee rahvusvahelistes suhetes sotsialistlike maade ja kapitalistlike maade vahel.
2. Imperialistlike riikide agressiivsed sõjalised blokid kui ähvardus rahule ja rahvaste julgeolekule.
3. Kaasaja suur liikumine (kuidas maailma rahvad võitlevad uue sõja ohu vastu).
4. Maailma noorsugu võitluses rahu eest.

Kirjandust klassiväliseks lugemiseks.

Ж. Лаффит, Весенние ласточки.
Ж. Реми, Если парни всего мира.
A. Stil, Esimene löök, Tallinn, 1953.
Ю. Анненков, Правда путешествует без виз.

VIII PEATÜKK.

RAHVUSVAHELINE KOMMUNISTLIK JA TÖÖLISLIIKUMINE.

§ 55. Kommunistliku ja töölisliikumise kasv pärast Teist maailmasõda.

Kommunistlike ja töölisparteide kasv ning tugevnemine.

Rahvusvaheline töölisklass on käesoleva ajastu juhtiv revolutsiooniline jõud. Tema peamiseks saavutuseks on sotsialistlik maailmasüsteem. Sotsialismimaades on töölis-

klass võimul ja marksistlik-leninlikud parteid on seal saanud valitsevateks parteideks.

Pärast Teist maailmasõda on kapitalistlike maade töölisklassi organiseeritus, poliitiline küpsus ja võitlusvõime märksa kasvanud. Proletariaadi klassiteadlikkuse tõusu kujukaks näitajaks on kommunistlike ja töölisparteide ridade ja mõju kasv. Sõja lõpuks oli kommunistlikes parteides liigikaudu 20 miljonit liiget, s. o. peaaegu 5 korda rohkem kui enne sõda. 1964. aastal kuulus kommunistlike ja töölisparteide ridadesse üle 44 miljoni inimese, nendest rohkem kui 6 miljonit mittesotsialistlikes maades. Üksnes paari viimase aasta jooksul suurenes kommunistide arv kogu maailmas 12 miljoni võrra. Kasvab ka marksistlik-leninlike parteide arv. Praegu tegutsevad kommunistide parteid rohkem kui 90 maailma maal.

Rahvusvahelise kommunistliku liikumise kasv.

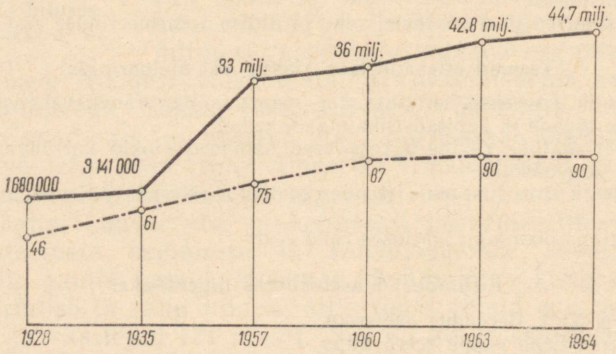

Oma võitlusega töölisklassi ja kõigi töötajate ürituse eest on kommunistid võitnud rahvahulkade lugupidamise ja armastuse. Rohkem kui 35 miljonit inimest hääletab valimistel nendes kapitalistlikes maades, kus kommunistlik partei tegutseb legaalselt, selle partei kandidaatide poolt. Kuid peaaegu 40 riigis on kommunistlikud parteid kas illegaalses või poollegaalses olukorras. Ameerika Ühendriikide, Saksa Föderatiivse Vabariigi, Hispaania, Portugali, Iraagi, Iraani ja paljude teiste maade kommunistid peavad mehist võitlust karmides terrori- ja repressioonitingimustes (vt. dokumendid 1—3).

Kommunistide mõjutusel on maailma ametiühinguliikumine sõjajärgsetel aastatel suuresti kasvanud ning tugevnenud. Kui enne sõda kuulus ametiühingutesse 60 miljonit inimest, siis nüüd on ametiühingutesse organiseeritud tööliste ja teenistujate arv suurenenud 200 miljonini. 1945. aastal loodi progressiivne rahvusvaheline ametiühingukoondis — Ülemaailmne Ametiühingute Fö-

deratsioon. Tol ajal ühendas Föderatsioon 67 miljonit töötajat. Nüüd aga ulatub Ülemaailmsesse Ametiühingute Föderatsiooni kuuluvate ametiühingute liikmete arv 120 miljonini.

Proletariaadi klassivõitluse tugevnemine kapitalistlikes maades.

Sõjajärgsetel aastatel, eriti aga kapitalismi üldkriisi kolmanda etapi saabumisega, on klassivõitlus kapitalistlikes maades järsult teravnenud. Monopolide pealetungile avaldavad töötajad järjest suuremat vastupanu. Kommunistid püüavad streigiliikumisele anda massilisema ja organiseeritud iseloomu. 15 sõjajärgse aasta jooksul on kapitalistlikus maailmas streikinud 2,5 korda rohkem töölisi ja teenistujaid kui 20 sõjaeelse aasta jooksul.

Streikidest osavõtjate arv (miljonites).

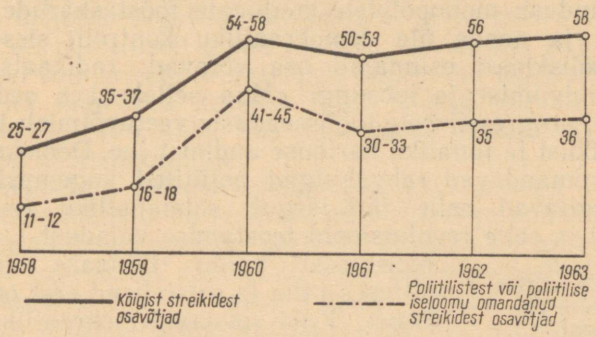

Sotsialismimaade rahvaste saavutused innustavad rahvusvahelist proletariaati võitlusele imperialismi vastu, kergendavad selle võitluse tingimusi ja aitavad saavutada edu.

Sagenevad ka töölisklassi *poliitilised väljaastumised,* mis on suunatud niihästi ekspluataatorite-monopolistide vastu kui ka neile allutatud riigiaparaadi vastu. Viimastel aastatel on vähemalt kaks kolmandikku streikijatest osa võtnud poliitilistest streikidest. Töörahva võitlus palga tõstmise ja töönädala lühendamise eest, tema võitlus viletsuse ja tööpuuduse vastu liitub ikka tihedamalt võitlusega põhjalike sotsiaalsete ümberkujunduste eest, demokraatlike õiguste ja vabaduse eest, fašismi- ja sõjaohu vastu. Sotsialistliku maailmasüsteemi võimsal moraalsel toetusel nõuavad kapitalistlike maade rahvahulgad resoluutselt oma elutingimuste parandamist, võidurelvastumise ja «külma sõja» poliitika lõpetamist.

Streikide iseloomulikuks jooneks on nende kestvus, visadus ja tööliste kõrge solidaarsus. Nendest võtavad ühiselt osa kommunistid, sotsialistid, töötajad — katoliiklased ja parteitud. Võitlusesse tõmmatakse kaasa uued jõud: teenistujad, haritlased, noor-

sugu. Üha energilisemalt astub välja Aasia ja Aafrika noor proletariaat, kes võitleb rahvuslike vabastusrevolutsioonide lõpuleviimise eest. Suur streigivõitluse laine veeres üle Argentiina, Brasiilia, Uruguai, Tšiili ja teiste Ladina-Ameerika maade. Laialdase ulatuse on võtnud rahvusvaheline proletaarne solidaarsus klassilahingutest osavõtjatega. Seda näitas kujukalt prantsuse kaevurite üldstreik 1963. aasta kevadel.

Arenenud kapitalistlikes maades suunab töölisklass kommunistlike parteide juhtimisel pealöögi monopolide võimu kui reaktsiooni ja agressiooni kantsi vastu. Võitluse käigus kujunevad välja tingimused, mis võimaldavad koondada töölisklassi ümber elanikkonna laiu kihte, kes on huvitatud monopolide võimu likvideerimisest: talurahvast, haritlasi, linna väike- ja keskkodanlust. Kommunistid püüavad liita neid jõudusid üheks monopolismivastaseks rindeks. Selleks nõuavad nad laialdasi demokraatlikke ümberkujundusi: monopolidele kuuluvate tööstusharude natsionaliseerimist ja nende üle demokraatliku kontrolli sisseseadmist, millest töölisklassi esindajad osa võtavad; radikaalse agraarreformi läbiviimist ja loosungi «Maa sellele, kes seda haribl» teostamist; progressiivsete töölisseaduste vastuvõtmist; kooli lahutamist kirikust ja ilmaliku hariduse andmist jne. Demokraatia eest võideldes omandavad rahvahulgad poliitilisi kogemusi, kommunistid selgitavad neile järk-järgult sotsialistliku revolutsiooni ülesandeid ja selle revolutsiooni teostamise vajadust.

Kommunistide võitlus töölisliikumise ühtsuse eest.

Töölisklassi võidu tähtsaks tingimuseks võitluses rahu ja sotsialismi eest on *tegevusühtsus*. Kuid sotsiaaldemokraatlike parteide parempoolsete liidrite kommunismivastase poliitika tagajärjel on rahvusvaheline töölisliikumine ikka veel lõhestatud.

Parempoolsed sotsialistid alustasid sotsiaalsete reformide vastuseadmisest sotsialistlikule revolutsioonile. Nüüd on nad sotsialismist täielikult lahti ütelnud ja kaitsevad avalikult riiklikmonopolistlikku kapitalismi. Saksa, Austria ja teiste maade sotsiaaldemokraatlike parteide uutest programmidest on viimased sotsialistlikud nõudmised ja loosungid välja jäetud. Sotsiaaldemokraatia liidrid väidavad, et kapitalism on kaotanud oma ekspluataatorliku olemuse ja muutunud «rahvakapitalismiks», kodanlik riik aga suudab tagada kõigi töötajate heaolu. Reformismi ninamehed, kes on monopolide ülalpidamisel, eitavad klassivõitlust ja kutsuvad töölisi koostööle kapitalistidega. Nad toetavad suurkapitali Nõukogude-vastast poliitikat ja koloniaalpoliitikat ning tegutsevad antikommunismi lipu all.

Sotsiaaldemokraatlikel parteidel on ligikaudu 13 miljonit liiget, kusjuures pooled neist on ametiühingutes, mis kuuluvad Inglise Leiboristlikku Parteisse kollektiivsete liikmete õigustes. 1951. aastal asutasid parempoolsed sotsialistid oma rahvusvahe-

lise koondise — Sotsialistliku Internatsionaali. See avaldab mõju ametiühingutele, kellel on 57 miljonit liiget.

Mõnel kapitalistlikul maal (Inglismaa, Prantsusmaa jt.) on sotsialistid juba võimul olnud. Rootsis ja Norras on juba mitu aastat sotsiaaldemokraatlikud valitsused. Kuid kas seal on sotsialism üles ehitatud? Ei ole. Endiselt on seal vabrikud ja tehased kapitalistide käes ja tööliste ekspluateerimine jätkub.

Järeleandmisi, mis töörahvas visa võitluse tulemusena on saavutanud, peavad sotsiaaldemokraadid oma teeneks ja kujutavad neid osalisi reforme sotsialistlike ümberkujundustena. *Praktika on näidanud, et sotsiaaldemokraatlik «sotsialism» on väga kaugel tõelisest sotsialismist, mida võib üles ehitada ainult kommunistide juhtimisel.*

Millega siis seletada seda suurt mõju, mida sotsiaaldemokraadid mitmel kapitalistlikul maal rahvahulkadele avaldavad? See on seletatav kõigepealt asjaoluga, et kodanlik ja sotsiaalreformistlik ideoloogia mõjutab tugevasti töölisklassi ja et mõned töölisklassi väesalgad on poliitiliselt maha jäänud. Töölisklass ei ole ühtlane. Tema keskel võib kohata niihästi privilegeeritud töölisaristokraatia kihti kui ka talurahva hulgast pärit isikuid, samuti laostunud väikekodanluse esindajaid. See loob pinna kodanliku ideoloogia tungimiseks töölisliikumisse.

Rahvusvaheline sotsiaaldemokraatia elab praegu üle teravat kriisi. Antikommunism on ta viinud ideelisesse ja poliitilisse ummikusse. Sotsiaaldemokraatlike parteide lihtliikmete hulgad avaldavad järjest tugevamat vastupanu oma parempoolsete liidrite reeturlikule kursile, kes lükkavad tagasi koostöö kommunistidega. Sisevõitluse järsu teravnemise tõttu on mõned sotsialistlikud parteid (Prantsusmaal, Jaapanis jm.) viimastel aastatel lõhenenud. Mitmel maal on pahempoolsed sotsialistid moodustanud omaette partei. Nii näiteks asutati Itaalias 1964. aasta jaanuaris Sotsialistlik Proletaarse Ühtsuse Partei.

Kasvav pahempoolne vool sotsiaaldemokraatlikus liikumises astub esialgu veel ebajärjekindlalt välja töölisklassi ja kõigi töötajate tegevusühtsuse poolt. Enamik sotsiaaldemokraatlike parteide lihtliikmetest taotleb siiralt rahu, demokraatiat ja sotsialismi. Kommunistid ei sea üles sotsiaaldemokraatlike parteide purustamise või likvideerimise ülesannet. Nad taotlevad nende parteide juhtkonna uuendamist, poliitika ja taktika muutmist, nende tagasipöördumist klassivõitluse positsioonidele. Töötavates sotsiaaldemokraatides näevad kommunistid oma klassivendi. Kommunistid on arvamisel, et ideelised lahkhelid nende ja sotsiaaldemokraatide vahel ei tohi takistada ühist võitlust tööliste ühiste huvide eest. Kommunistlikud parteid peavad visa võitlust, et lõhest töölisliikumises jagu saada.

DOKUMENDID.

KOMMUNISM ON SURMAST TUGEVAM.

1. Kirjadest, mis on saatnud Salam Adili seltsimehed..., kes olid koos temaga 1950. aastal vanglas, me saame teada, et tema, nagu teisedki kommunistid, ajas isegi vanglas viibides Nuri Saidile ja tema satraapidele hirmu peale...

...Vanglas kirjutas seltsimees Salam Adil kirja... Selles dokumendis öeldakse: «Meie, kommunistid, peame olema kartmatud võitluses rahva õnne eest. Me usume oma võitu. Pärast võidu saavutamist õiendame me arveid imperialismi sabarakkudega ja imperialismi sabarakkude sabarakkudega.» Kiri sattus vanglaülema kätte. Seda peeti tähtsaks kommunistliku propaganda dokumendiks ja see figureeris kohtus asitõendina Salam Adili vastu. Üks kohtunikest küsis asja arutamise ajal Adililt:

«Kes need imperialistid on, see on selge. Kes need imperialistide sabarakud on, see on samuti selge. Kuid kes on need imperialistide sabarakkude sabarakud? Keda te nende all mõtlesite?»

«Nähtavasti need, kes täidavad imperialistide sabarakkude tahet,» vastas Salam Adil kohtunikele otse näkku vaadates, «ongi sabarakkude sabarakud.»

«Järelikult te mõtlete meid?» küsis kohtunik.

«Mitte ainult teid,» vastas Adil, «vaid ka neid, kes on teie sarnased, kõiki neid, kes panevad rahvast vangi, kõiki neid, kes minu õnnetut rahvast taga kiusavad.»

Kohtunikud olid maruvihased selle avameelse vastuse üle. Salam Adili vangistusaega pikendati ja lisaks sellele otsustati teda julmalt piinata — anda hoope jalataldadele. Sada hoopi. Kui timukad nägid, et Salam Adil kannatab selle piinamise mehiselt välja, siis otsustasid nad karistust suurendada saja viiekümne hoobini. Vanglaülem, seesama, kelle kätte oli sattunud Salam Adili kiri, kummardus kangelase kohale ja ütles:

«Hüüa «Elagu Nuri Said!» ja me ei peksa sind enam.»

«Elagu Fahed[1]!» vastas Salam Adil.

Seda kuuldes metsistus vanglaülem. Ta hakkas Salam Adili peksma jalgadega kõhtu. Seejärel tõsteti ta üles ja talutati timukate vahelt läbi, kes kahes reas seistes peksid teda keppidega.

«Samal päeval ma nägin seltsimees Adili,» öeldakse ühe tema sõbra kirjas. «Väliselt on ta väga muutunud, kuid tema vaim ei olnud murtud. Tal oli raske jalgadel seista, kuid ta naeratas, kui ma partei tervituse temale edasi andsin. Pea oli tal paljaks aetud. «Mis sinuga on?» küsisin ma. «Kas sa ei tea, vennas,» vastas ta, «et mul on liiga tihedad juuksed. Ma ajasin pea paljaks. Kas see ei ole siis ilus? Võib-olla et polegi ilus, kuid see-eest moodne.» Nii käitus ta pärast piinamist. («Tuleb aeg ja lauldakse laule igavesti noorest Salam Adilist!», «Izvestija», 21. märtsil 1963. a.)

2. Hosrov Ruzbeh läks surmale vastu avasilmi. Kuid ta ei teinud seda sellepärast, et ta oleks olnud elust tüdinud. Ei. Oma viimases sõnas ütles ta: «Kui ma kohtus kaitsesin oma poliitilisi ning sotsiaalseid veendumusi ja vaateid kogu avameelsusega ning võimaliku täielikkusega, siis ma ei teinud seda sellepärast, et ma lihtsalt pean surma magusaks ja maitsvaks joogiks. Surra on igal juhul vastumeelt, eriti nendel, kes usuvad oma ideedesse, kelle süda on täidetud lootusest tulevikule, helgele ja kaunile tulevikule. Kuid jääda ellu iga hinna eest ja igal tingimusel ei ole inimese vääriline... Kui elu säilitamiseks tuleb taluda häbi ja teotust, kaotada oma au, lahti ütelda oma ideedest, oma suurimatest unistustest ja poliitilistest ning sotsiaalsetest veendumustest, siis

---

[1] Fahed (Jussuf Suleiman) — Iraagi Kommunistliku Partei Keskkomitee peasekretär, kes hukati 1949. aastal Nuri Saidi profašistliku diktatuuri ajal.

on surm sada korda õilsam.» (Iraani Rahvapartei (Tude) Keskkomitee liikme Hosrov Ruzbehi (hukati 1958. aasta maikuus) lese Afak Ruzbehi jutustusest. «Problemõ Mira i Sotsializma», 1964, nr. 5, lk. 78.)

3. Seltsimehed, sõbrad! Kuritegu on toimunund. Meie sõber, meie vend, meie seltsimees, ennastsalgav kangelane kommunist Julian Grimau on Franco ja tema ministrite käsul hukatud. Nemad isiklikult kannavad täit vastutust selle kuriteo eest, mida hispaania rahvas iialgi ei andesta.

Kaudiljo on esitanud väljakutse kogu maailmale. Ta ei võtnud kuulda humaansusest täidetud üleskutseid, millega kõigist maadest tema poole pöörduti.

Terrori ja surma abil tahtis Franco veel kord hoopi anda Hispaania Kommunistlikule Parteile. Ta uskus, et sellega võib ta halvata Kommunistliku Partei aktiivsust ja tekitada tema ridades segadust. Kuid ta eksib. Kommunistlik Partei elab, Kommunistlik Partei võitleb. Kommunistlik Partei viib liidus kõigi jõududega, kes vihkavad frankismi, rahva võidule.

Julian Grimau on saanud võitluse lipuks. Ta on meiega. Ta elab ja jääb elama uute põlvkondade tegudes, kes juba praegu sammuvad kommunismi teel, võidu teel. Elu läheb edasi. Võitlus jätkub.

Julian Grimau hukati fašistliku seaduse nimel. Kuid rahva ürituse eest võitlemise nimel hakkavad Hispaania noorsoo paremad esindajad tulema ja juba tulevadki meie juurde, nad hakkavad hulgaliselt astuma ja juba astuvadki Kommunistlikku Parteisse, et võidelda nii, nagu võitles Julian Grimau, nagu võitlesid tuhanded ja tuhanded kangelased. Need kangelased on saanud eeskujuks revolutsiooni eest võitlemisel. Nad langesid võitluses, kuid langesid võitmatuna.

Te tapsite Julian Grimau. Kuid te ei saa surmata päeva, mil lööb lõkkele koit, see koit, mis juba praegu valgustab meie kodumaa päevi. See koit kuulutab meie võitu, Hispaania demokraatide võitu, mitte aga teie võitu.

Au meie langenud seltsimeestele! Elagu meie kangelased, kes jätkavad võitlust! (Katkend Dolores Ibarruri avaldusest seoses Hispaania Kommunistliku Partei Keskkomitee liikme Julian Grimau hukkamisega. «Pravda», 23. aprillil 1963. a.)

Küsimusi ja ülesandeid.

1. Jutustage kommunistliku liikumise kasvust pärast Teist maailmasõda.
2. Selle tunni ja kapitalistlike maade ajalugu käsitlevate tundide alusel jutustage klassivõitluse tugevnemisest kapitalistlikes maades.
3. Jutustage selle tunni juurde kuuluvate dokumentide põhjal kommunistide kangelaslikkusest.
4. Kuidas suhtuvad kommunistid sotsiaaldemokraatlikesse parteidesse?

§ 56. Rahvusvaheline kommunistlik ja töölisliikumine käesoleval etapil.

NLKP XX kongressi tähtsus rahvusvahelisele kommunistlikule liikumisele.

Vennasparteid on üksmeelselt tunnistanud ülemaailmse kommunistliku liikumise avangardiks Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei — kõige suuremate kogemustega ja kõige suurema karastuse saanud marksistlik-leninliku partei. NLKP kogemusi kasutavad vennasparteid loovalt. Meie partei viib nõukogude rahvast kommunismi võidule, tema eeskuju innustab kõiki kommunistlikke parteisid nende võitluses rahu ja sotsialismi eest.

NLKP XX kongressi (**1956. a.**) ajaloolised otsused tähistasid uue etapi algust rahvusvahelises kommunistlikus ja töölisliikumises. Kongressil analüüsiti põhjalikult neid muutusi jõudude paigutuses, mis maailma areenil sotsialismi kasuks olid toimunud, ja tehti järeldus, et käesoleval ajastul on võimalik sõda ära hoida. Edasi arendades leninlikku õpetust kahe süsteemi rahulikust kooseksisteerimisest, jõudis Nõukogude Liidu Kommunistlik Partei järeldusele, et juba enne sotsialismi täielikku võitu kogu maakeral saab võimalikuks maailmasõja lõplik kaotamine inimkonna elust. See toimub võidu tulemusena, mille sotsialistlik maailmasüsteem saavutab majanduslikus võistluses kapitalismiga.

Kongress juhtis tähelepanu nendele soodsatele tingimustele, mis aitavad likvideerida töölisliikumise lõhestatust ja võimaldavad võitluses sotsialistliku revolutsiooni võidu eest laialdaselt kasutada rahulikke vorme. Mitmel kapitalistlikul maal võib töölisklass eesotsas kommunistliku parteiga ühendada klassivõitluse laialdase ja lakkamatu arenemise tingimustes enda ümber rahva enamiku, purustada reaktsiooniliste jõudude vastupanu, võtta riigivõim enda kätte ja tagada sotsialistliku revolutsiooni ülesannete rahumeelne lahendamine. Kongressi otsustes rõhutatakse ülddemokraatlike ülesannete lahendamise vajadust: rahu, demokraatia ja rahvusliku sõltumatuse kaitsmist ning sel alusel laialdase võitlusrinde loomist monopolide kõikvõimsuse vastu.

NLKP XX kongress paljastas Stalini isiku kultuse ja märkis ära teed selle kahjulike tagajärgede ületamiseks.

Kongressi otsustest tegid marksistlik-leninlikud parteid enda suhtes tähtsaid praktilisi järeldusi. Laienesid ja kindlustusid kommunistlike parteide sidemed rahvahulkadega, parteitöö vormid muutusid paindlikumaks ja mitmekülgsemaks. See suurendas kommunistlike parteide aktiivsust, nende autoriteet tõusis, nende mõju töörahvale tugevnes.

Kommunistlike ja töölisparteide võitlus revisionismi, dogmatismi ja sektantluse vastu.

Kindlustades oma ridade ühtsust ja monoliitsust marksismi-leninismi alusel, on kommunistlikud parteid pidanud laialdast võitlust kahel rindel: *revisionismi* vastu ja *dogmatismi ning sektantluse* vastu.

Revisionism ehk parempoolne oportunism moonutab marksistlik-leninlikku õpetust, heidab kõrvale tema revolutsioonilise sisu. Revisionistid kannavad kodanluse mõju töölisklassi hulka. Nad ei tunnista sotsialistliku revolutsiooni ja proletariaadi diktatuuri vajalikkust. Peahoobi on revisionistid suunanud marksistlik-leninlike parteide vastu, nad püüavad nendelt parteidelt juhtivat osa ära võtta, sotsialismi maailmasüsteemi nõrgendada.

Erinevalt XIX sajandi lõpu ja XX sajandi alguse oportunistidest, kes, nagu Bernstein, astusid välja sotsiaaldemokraatlikes parteides, on tänapäeva revisionistid tõstnud pead kommunistlike

parteide ridades. Aastail 1956—1957 ründasid nad raevukalt kommunistlikku liikumist. Nende tegevus oli lahutamatult seotud kommunismivastase sõjakäiguga, mille ülemaailmne reaktsioon pärast NLKP XX kongressi ja eriti Ungari kontrrevolutsioonilise mässu ajal organiseeris. Kuid vaenlastel ei läinud korda kommunistlikke parteisid marksistlik-leninlikult teelt kõrvale kiskuda. Kõige teravamaks kujunes võitlus revisionismi vastu Ameerika Ühendriikide ja Taani kommunistlikes parteides, kus likvidaatorid taotlesid partei laialisaatmist. Kommunistid lõid kõikjal revisioniste ideeliselt puruks, puhastasid nendest oma read ja koondusid veel tihedamalt marksismi-leninismi lipu alla.

Ühtaegu pidasid kommunistlikud parteid otsustavat võitlust dogmatismi ja sektantluse vastu. Dogmatism ja sektantlus tekitasid töölisklassi üritusele samuti suurt kahju. Nii oli see näiteks Ungaris, kui parteid ja riiki juhtis Rákosi rühm, kes oli rahvast irdunud. Dogmaatikud ei arvestanud konkreetset olukorda Ungaris ja tema rahvuslikke iseärasusi, nad tegid partei elus ja sisepoliitikas jämedaid vigu. See nõrgendas proletariaadi diktatuuri, kergendas fašistlike mässajate ja nende poliitiliste liitlaste — revisionistide tegevust.

Marksismi-leninismi loov käsitlus on dogmaatikutele võõras. Pimesi kordavad nad päheõpitud vormeleid, nende rakendamisel ei arvesta nad konkreetseid muutuvaid tingimusi. Selle tagajärjeks on kommunistide isoleerumine rahvahulkadest, s. o. sektantlus. Partei jääb siis passiivsele, äraootavale seisukohale või laskub pahempoolitsevatesse aktsioonidesse, avantürismi. Marksistid-leninlased on dogmaatikutele ja sektantidele andnud otsustava vastulöögi.

Võitluses revisionismi, dogmatismi ja sektantluse vastu on kommunistlikud parteid saavutanud suuri võite. Kommunistlikud parteid on tugevnenud ja ideeliselt karastunud.

Kommunistlike ja töölisparteide esindajate Moskva nõupidamised (1957. a. ja 1960. a.).

Muutunud ajaloolistes tingimustes töötas rahvusvaheline kommunistlik liikumine pärast Teist maailmasõda välja uued parteide vastastikuste suhete ja kogemuste vahetamise vormid. Nendeks on kahe- ja mitmepoolsed ning regionaalsed kohtumised ja nõupidamised, samuti rahvusvahelised kommunistide foorumid, kus kollektiivselt arutatakse maailma arenemise aktuaalseid probleeme ja töötatakse välja marksistlik-leninlike parteide ühine kurss.

1957. aasta novembris toimus Moskvas kaks rahvusvahelist kommunistide nõupidamist. Sotsialistlike maade kommunistlike ja töölisparteide esindajate nõupidamine võttis vastu deklaratsiooni. Selles on antud hinnang rahvusvahelisele olukorrale ja formuleeritud kommunistide põhimõttelised seisukohad tänapäeva põhiküsimustes. Deklaratsioon mõistis resoluutselt hukka revisionismi

kui peamise ohu, samuti dogmatismi ja sektantluse. Kõik marksistlik-leninlikud parteid kiitsid selle deklaratsiooni heaks.

Teine nõupidamine, millest võtsid osa 64 kommunistliku ja töölispartei esindajad, pöördus kõigi maade hea tahtega inimeste poole rahumanifestiga. Täie veendumusega deklareerisid nõupidamisest osavõtjad, et sõda ei ole nüüd enam paratamatu. Kommunistid kuulutasid oma esmajärguliseks ülesandeks võitluse rahu eest. Kõiki neid, kellele rahu on kallis, kutsusid kommunistid üles ühendama oma jõupingutusi ja võitlema veelgi aktiivsemalt sõjaohu vastu.

Nõupidamistel vastuvõetud programmdokumendid on saanud kogu ülemaailmse kommunistliku liikumise võitluslipuks ja tegevusjuhendiks.

1960. aasta novembris toimus Moskvas uus rahvusvaheline kommunistide nõupidamine, mis oli kõige esinduslikum kogu kommunistliku liikumise ajaloos. Nõupidamise tööst võttis osa 81 marksistlik-leninliku partei delegatsiooni.

Nõupidamine kinnitas kommunistlike parteide ustavust 1957. aasta deklaratsioonile ja rahumanifestile. Ühel häälel võttis ta vastu avalduse ja läkituse kogu maailma rahvastele. Moskva nõupidamise avaldus on kõigi marksistlik-leninlike parteide ühine ideeline platvorm ja võitlusprogramm. Selles ajaloolises dokumendis uuritakse põhjalikult käesoleva ajastu iseloomu, analüüsitakse sotsialistliku maailmasüsteemi arenemise uut etappi ja selle süsteemi seaduspärasusi, samuti kapitalismi üldkriisi kolmandat etappi, määratakse kindlaks sotsialistlike maade, arenenud kapitalistlike maade ja majanduslikult vähearenenud maade kommunistlike parteide võitluse suunad ja peamised ülesanded.

Marksistlik-leninliku õpetuse loova arendamise alusel töötas nõupidamine välja *ülemaailmse kommunistliku liikumise peajoone.* **«Kommunistid näevad oma ajaloolist missiooni mitte ainult selles,»** öeldakse avalduses, **«et kaotada ekspluateerimine ja viletsus ülemaailmses mastaabis ning inimühiskonna elust alatiseks kõrvaldada mis tahes sõja puhkemise võimalus, vaid ka selles, et juba kaasajal vabastada inimkond uue maailmasõja košmaarist.»**[1]

Nõupidamine märkis kommunistlike parteide ideelist ja organisatsioonilist tugevnemist ning kutsus samal ajal jätkama leppimatut võitlust niihästi revisionismi kui ka dogmatismi ja sektantluse vastu. Nõupidamine rõhutas, et hoolitsus rahvusvahelise kommunistliku liikumise ühtsuse pideva kindlustamise eest on iga marksistlik-leninliku partei kõrgeim internatsionaalne kohus (vt. dokumenti).

---

[1] Kaasaja teoreetilisi probleeme. Tallinn, 1961, lk. 55.

Nõupidamisest osavõtjad pöördusid kogu maailma rahvaste poole sütitava üleskutsega, et kõik rahvad ühineksid otsustavaks võitluseks uue maailmasõja ärahoidmise eest.

Nõupidamine näitas kätte õige tee nende ülesannete lahendamiseks, mis seisavad rahvusvahelise töölisklassi ja kõigi maade kommunistide ees.

NLKP XXII kongressi ja NLKP programmi tähtsus rahvusvahelisele kommunistlikule ja töölisliikumisele.

Väljapaistvaks sündmuseks rahvusvahelises kommunistlikus liikumises oli NLKP XXII kongress **(1961. aasta oktoobris)** — *kommunismiehitajate kongress.* Ta tegi kokkuvõtte partei ja nõukogude rahva kangelaslikust tööst ja võttis vastu *NLKP programmi, mis esmakordselt marksismi ajaloos annab kommunistlikust ühiskonnast laiahaardelise pildi ja näitab kätte kommunismi ülesehitamise konkreetsed teed ja vahendid.*

Kongressi tööst võtsid osa peaaegu kõigi marksistlik-leninlike vennasparteide esindajad. Nad andsid NLKP programmile kõrge hinnangu, nimetades teda *kaasaja Kommunistlikuks Manifestiks.* Partei programmis on tehtud peamised kokkuvõtted kapitalismilt kommunismile ülemineva inimkonna arenemisest ja kavandatud selle arenemise perspektiivid. NLKP programm on suur panus marksismi-leninismi loovas arendamises.

Kommunismi ehitamist NSV Liidus peab NLKP nõukogude rahva suureks internatsionaalseks ülesandeks. Programmi elluviimine avaldab määratu suurt mõju maailma ajaloo käigule, toob kommunismi võidu kogu maakeral lähemale, aitab otsustaval määral kaasa maailmasõja ärahoidmisele ja sõdade jäädavale kõrvaldamisele inimkonna elust. Programmis öeldakse: «Kommunism täidab ajaloolist missiooni — päästa kõik inimesed sotsiaalsest ebavõrdsusest, kõigist rõhumise ja ekspluateerimise vormidest ning sõjakoledustest — ja kindlustab maakeral **rahu, töö, vabaduse, võrdsuse, vendluse** ja **õnne** kõigile rahvastele.»[1]

NLKP XXII kongress näitas partei XX kongressi leninliku kursi täielikku võidukäiku. Kongressil paljastati lõplikult Stalini isiku kultus ja fraktsionääride parteivastane rühm. XXII kongressi otsused aitasid vennasparteidel isikukultuse kahjulikust mõjust jagu saada, nad kindlustasid leninlikku vaimu rahvusvahelises kommunistlikus liikumises.

XXII kongress tõstis teadusliku kommunismi teooria veelgi kõrgemale. Ta andis võimsa tõuke progressiivsete jõudude kasvuks kogu maailmas ja aktiviseeris võitlust kommunistliku liikumise ühtsuse kindlustamise eest marksismi-leninismi alusel.

---

[1] Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XXII kongress, III kd., Tallinn, 1963, lk. 216.

Marksistlik-leninlike parteide võitlus ülemaailmse kommunistliku liikumise ühtsuse ja monoliitsuse eest.

Elu on täielikult kinnitanud, et ülemaailmse kommunistliku ja töölisliikumise marksistlik-leninlik programm, mis Moskva 1957. ja 1960. aasta nõupidamistel välja töötati, on õige. Kindlaksmääratud peajoonest lähtudes on kommunistlikud ja töölisparteid saavutanud uut edu võitluses imperialismi ja kolonialismi vastu, võitluses rahu, demokraatia ja sotsialismi eest.

Nagu eespool juba märgiti, peavad marksistlik-leninlikud parteid oma tähtsamaks internatsionaalseks kohustuseks hoolitseda ülemaailmse kommunistliku liikumise ühtsuse ja monoliitsuse kindlustamise eest. Nad jätkavad otsustavat võitlust kahel rindel: ühelt poolt revisionismi ehk parempoolse oportunismi vastu ja teiselt poolt dogmaatilise ning sektantliku «pahempoolsuse» vastu.

Viimastel aastatel on rahvusvahelises kommunistlikus liikumises tugevnenud «pahempoolse» oportunismi oht. Tänapäeva «pahempoolsed» oportunistid on revideerinud rahvusvahelistel nõupidamistel kooskõlastatud järeldusi kaasaja põhiprobleemide valdkonnas ja seadnud deklaratsioonile ning avaldusele vastu oma sügavalt ekskliku platvormi. Oma kurssi, milles väikekodanlik avantürism ja suurriiklik šovinism ühte sulavad, püüavad nad kõigile sotsialistlikele maadele, kommunistlikele parteidele ja rahvusvahelistele demokraatlikele organisatsioonidele peale sundida. Selle asemel et intensiivsemalt võidelda imperialismi vastu ja rahu ning sotsialismi võidukäigu eest, alustasid «pahempoolsed» ideoloogilist ja poliitilist võitlust NLKP ja teiste marksistlik-leninlike parteide vastu.

Tänapäeva «pahempoolsete» oportunistide tegevus tekitab sotsialistlikule sõprusliidule ja rahvusvahelisele kommunistlikule liikumisele määratu suurt kahju. See tegevus on kasulik ainult rahu ja sotsialismi vaenlastele, kelle plaanid on rajatud kommunistide ridade lõhestamisele. «Pahempoolne» oportunism on nüüd saanud peamiseks ohuks ülemaailmses kommunistlikus liikumises.

Valdav enamik kommunistlikest ja töölisparteidest on kinnitanud oma vankumatut ustavust ülemaailmse kommunistliku liikumise peajoonele. Tõelised marksistid-leninlased annavad lõhestajate leninismivastastele vaadetele ja aktsioonidele resoluutse vastulöögi, kaitsevad revolutsioonilise teooria ideelist puhtust ja kommunistide ridade ühtsust. «Pahempoolsete» oportunistide lõhestavat joont paljastades ja tagasi lükates asuvad vennasparteid seisukohal, et suhted kommunistide vahel peavad rajanema kõigel sellel, mis neid ühendab. Meil on ühine eesmärk — kommunismi ehitamine, ja ühine ideoloogia — marksism-leninism. Meil on ka ühine vaenlane — imperialism. Rahvusvahelises kommunistlikus liikumises ja sotsialistlikus maailmasüsteemis ei ole

objektiivseid põhjusi lepitamatute lahkhelide tekkimiseks. Arvamuste lahkuminekuid saab kõrvaldada seltsimehelike diskussioonidega ja konsultatsioonidega marksistlik-leninlike põhimõtete alusel.

NLKP Keskkomitee 1964. aasta veebruaripleenum deklareeris, et meie partei on otsustanud kindlalt kaitsta rahvusvahelise kommunistliku liikumise peajoont ja taotleda kaasaja kõigi revolutsiooniliste jõudude ühtsuse tugevnemist. NLKP teeb kõik mis võimalik, et ülemaailmne kommunistlik liikumine saaks esinevatest raskustest jagu ja et tema read muutuksid veelgi monoliitsemaks marksismi-leninismi ja proletaarse internatsionalismi põhimõtete alusel.

*

Ülemaailmne kommunistlik liikumine on muutunud kaasaja *kõige mõjukamaks poliitiliseks jõuks,* temast on saanud ühiskondliku progressi tähtsaim tegur. Marksismi-leninismi lipu alla astuvad uued miljonid võitlejad. Kapitalistlikes maades kasvavad klassilahingud ja tugevnevad sisemised jõud, kes võitlevad imperialismi vastu. Purustavaid hoope on antud koloniaalsüsteemile, mille kokkuvarisemine läheneb lõpule.

Sotsialistliku maailmasüsteemi võimsus ja rahvusvaheline mõju kasvavad kiiresti. Sotsialismi ja rahu jõudude üleolek imperialismi ja sõja jõududest suureneb pidevalt. Mitte mingisugused imperialistide ja nende käsilaste pingutused ei suuda ajaloo progressiivset arenemist takistada. Sotsialismi ja kommunismi täielik võit kogu maailmas on paratamatu.

DOKUMENT.

RAHVUSVAHELISE KOMMUNISTLIKU LIIKUMISE ÜHTSUS JA MONOLIITSUS MARKSISMI-LENINISMI ALUSEL TAGAB UUSI VÕITE VÕITLUSES RAHU JA SOTSIALISMI EEST.

(Katkend 1960. aasta novembris Moskvas toimunud kommunistlike ja töölisparteide esindajate nõupidamise avaldusest.)

Tingimustes, kus imperialistlik reaktsioon koondab oma jõudusid võitluseks kommunismi vastu, on eriti vajalik igati konsolideerida ülemaailmset kommunistlikku liikumist. Ühtsus ja monoliitsus kümnekordistavad meie liikumise jõudu ning tagavad kindlalt suure kommunismiürituse võiduka edasimineku ja vaenlaste kõigi rünnakute eduka tagasilöömise.

Kogu maailma kommuniste ühendavad marksismi-leninismi suur õpetus ja ühine võitlus selle ellurakendamise eest. Kommunistliku liikumise huvid nõuavad, et iga kommunistlik partei peaks solidaarselt kinni hinnangutest ja järeldustest, mis vennasparteid on ühiselt välja töötanud oma nõupidamistel ja mis puudutavad üldisi ülesandeid võitluses imperialismi vastu ning rahu, demokraatia ja sotsialismi eest.

. . . . Kõik marksistlik-leninlikud parteid on sõltumatud ja üheõiguslikud, nad töötavad välja poliitikat oma maade konkreetsetest tingimustest lähtudes, marksismi-leninismi põhimõtetest juhinduded, ning toetavad üksteist. Iga maa töölisklassi ürituse eduks on vajalik kõigi marksistlik-leninlike parteide inter natsionaalne solidaarsus. Iga partei on vastutav oma maa töölisklassi ja töörahva ning kogu rahvusvahelise töölis- ja kommunistliku liikumise ees. (Kaasaja teoreetilisi probleeme, Tallinn, 1961, lk. 72.)

Küsimusi ja ülesandeid.

1. NLKP XX kongressi otsuste tähtsus rahvusvahelisele kommunistlikule ja töölisliikumisele.
2. Jutustage kommunistlike parteide võitlusest revisionismi, dogmatismi ja sektantluse vastu.
3. Rahvusvaheliste kommunistlike 1957. ja 1960. aasta nõupidamiste ajalooline tähtsus. Nõupidamistel vastuvõetud dokumentide põhiseisukohad.
4. NLKP XXII kongressi ja NLKP programmi tähtsus rahvusvahelisele kommunistlikule liikumisele.
5. Jutustage ajakirjanduse materjali alusel marksistlik-leninlike parteide võitlusest ülemaailmse kommunistliku liikumise ühtsuse eest käesoleval etapil.

Teemad ettekanneteks klassis või ajalooringis.

Kuidas elavad ja võitlevad kommunistlikud parteid kapitalistlikes maades (ühe või mitme kommunistliku partei näite põhjal).

Kirjandust klassiväliseks lugemiseks.

«Жизнь, отданная борьбе».
Ю. Деннис, Письма из тюрьмы.
M. Thorez, Rahva poeg, Tallinn, 1953.
Н. Кальма, Возможно, их зовут иначе. . .

KRONOLOOGILINE TABEL.

1945. aastast kuni 50-ndate aastate teise pooleni. Uusima aja teine periood.

August 1945	— Indoneesia Vabariigi väljakuulutamine.
September 1945	— Vietnami Demokraatliku Vabariigi väljakuulutamine.
1946—1949	— Kolmas revolutsiooniline kodusõda Hiinas.
Jaanuar 1948	— Birma sõltumatuse väljakuulutamine.
Veebruar 1948	— Reaktsioonilise riigipöördekatse läbikukkumine Tšehhoslovakkias. Proletariaadi diktatuuri kehtestamine.
September 1948	— Korea Rahvademokraatliku Vabariigi väljakuulutamine.
Jaanuar 1949	— Vastastikuse Majandusliku Abistamise Nõukogu loomine.
Aprill 1949	— Agressiivse Põhja-Atlandi pakti (NATO) sõlmimine.
Aprill 1949	— Esimene ülemaailmne rahupooldajate kongress.
September 1949	— Saksamaa lõhestamine. Saksa Föderatiivse Vabariigi tekkimine.
1. oktoober 1949	— Hiina Rahvavabariigi väljakuulutamine.
Oktoober 1949	— Saksa Demokraatliku Vabariigi väljakuulutamine.
Jaanuar 1950	— India Vabariigi väljakuulutamine.
1950—1953	— Korea rahva rahvuslik vabadussõda Ameerika relvastatud interventsiooni vastu.
Juuli 1952	— Rahvuslik revolutsioon Egiptuses.
Aprill 1955	— Aasia ja Aafrika maade Bandungi konverents.
Mai 1955	— Sõpruse, koostöö ja vastastikuse abistamise lepingu sõlmimine Varssavis.

Veebruar 1956	— Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XX kongress.
Oktoober-november 1956	— Inglismaa, Prantsusmaa ja Iisraeli kallaletung Egiptusele ning agressorite taandumine rahuarmastavate jõudude survel.
Oktoober-november 1956	— Kontrrevolutsioonilise mässu läbikukkumine Ungaris.
1957	— «Euroopa Majandusühenduse» («Ühisturu») loomine.
November 1957	— Kommunistlike ja töölisparteide esindajate nõupidamine Moskvas.
1958	— Viienda vabariigi kehtestamine Prantsusmaal.
1959	— Rahvarevolutsiooni võit Kuubas.
1960	— «Aafrika aasta». 17 suveräänse riigi moodustamine Aafrikas.
November 1960	— Kommunistlike ja töölisparteide esindajate nõupidamine Moskvas.
Oktoober 1961	— Nõukogude Liidu Kommunistliku Partei XXII kongress.
Märts 1962	— Prantsusmaa tunnustab Alžeeria sõltumatust.
Oktoober 1962	— Kariibi kriisi rahumeelne lahendamine.
August 1963	— Moskvas kirjutatakse alla lepingule, mis keelab tuumakatsetused atmosfääris, kosmilises ruumis ja vee all.

NIMEDE HÄÄLDAMINE.

Antonescu — anto'nesku
Armia Ludowa — 'armia lu'dova
Attlee, Clement — 'ätli, 'klem(ō)nt

Bernal, John — 'bōōrnal, 'džon
Betancourt, Rómulo — beta(n)'kuur, 'romulo
Birch, John — 'bōōtš, 'džon
Brazzaville — braza'vil

Central Treaty Organisation — 'sentral 'triiti organi'seišn
Changchong — tšangtšung
Changchun — tšangtšun
Chonqing — tšongtshing
Churchill, Winston — 'tšōōttšil, 'uinston

Debrecen — 'däbrätsen
Dennis, Eugene — 'denis, oi'žeen
Dillon — 'dilōn
Douglas-Home, Alec — 'daglōs'hjuum, 'älek

Eden, Anthony — 'iidn, 'äntoni
Eisenhower, Dwight — 'eizenhauer, 'duait

Flynn, Elizabeth Gurley — flin, e'lizaböt 'göörli
Foster, William — 'fostör, 'uiliam

Gaulle, Charles de — gool, šarl dō
Gizenga, Antoine — gi'zenga a(n)'tuan
Gheorgiu-Dej, Gheorge — ge'orgiu-'deež, ge'orge
Gollan, John — 'golän, 'džon
Gomułka, Władysław — go'mulka vladi'slav
Grimau, Julian — 'grimau, 'hulian
Grotewohl, Otto — 'grotevool, 'oto

Groza, Petru — 'groza, 'pjetru
Guomingdang — kuomingtang
Guangdong — kuangtung
Gwardia Ludowa — 'gvardia lu'dova

Hartley — 'haatli
Hall, Gus — 'hol, 'gas

Iaşi — 'jaši
Ibarruri, Dolores — ibar'ruri do'lores

Jiang Jie-shi — tsjang tsje-ši
Johnson, Hewlett — 'džonsn 'hjuulit
Johnson, Lyndon — 'džonsn, 'lindōn
Joliot-Curie, Frédéric — žol'jokü'ri, frede'rik

Kadar, János — 'kadar, 'jaanoš
Kennedy, John — 'kenidi, 'džon
Kościuszko, Tadeusz — košts'juško, ta'deuš
Kragujevac — kra'gujevats
Krajowa Rada Narodowa — kra'jova 'rada naro'dova

Leopoldville — leopold'vil
Little Rock — 'litl'rok
Lumumba, Patrice — lu'mumba, pat'ris
Luoyang — lojang

Macmillan, Harold — mäk'mil(ō)n, 'härold
Maniu, Julius — 'maniu, 'juulius
Marshall — 'maarš(ō)l
McCarran — mäk'kären
McNamara — mäk'namara
Mikolajczyk — miko'laitšōk
Mindszenty — 'mind'ssenti
Mirage — mi'raaž
Moncada — mon'kada
Mureş — 'mureš
Münnich, Ferenc — 'münnihh, 'färänts

Nagy, Imre — nadj, 'imrä
Nasser, Gamal Abdel — nas'ser, 'gamal ab'del
Nehru, Džavaharlal — 'neeru, džava-har'lal
Nkrumah, Kwame — 'nkruuma, 'kvame
North Atlantic Treaty Organisation — 'noort ät'läntik 'triiti organi'seišn
Nowotko, Marcelli — no'votko, mar'tselli

Oriente — ori'ente

Pieck, Wilhelm — piik, 'vilhelm
Playa Giron — 'plaija hi'ron
Polskie Stronnictwo Ludowe — 'polskija stron'nitstvo lu'dove
Port Said — port saiid

Rákosi — 'raakoši
Read — riid
Renault — rö'no
Rochet, Waldeck — ro'še, val'dek
Rockefeller — 'rokfelör
Rothschild — 'rootšild
Rusk, Dean — rask, diin
Russel, Bertrand — rasl, 'börtränd

Siemens — 'siimens
Sierra Maestra — 'sjerra ma'estra
South East Asia Treaty Organisation — saut iist 'eišö 'triiti organi'seišn
Stil, André — stil, a(n)d're

Taft — täft
Truman, Harry — 'trumän, 'häri
Tsedenbal — tseden'bal

United Fruit — ju'naitid 'fruut

Vaptsarov, Nikola — vap'tsarov, ni'kola
Verwoerd — 'fervöörd
Vladimirescu, Tudor — vladimi'resku, 'tuudor

Wilson, Harold — 'uils(ö)n, 'härold
Wuhang — uhang

SISUKORD.

KAPITALISMI ÜLDKRIISI SÜVENEMINE. SOTSIALISMI MUUTUMINE MAAILMASÜSTEEMIKS. KOLONIAALSÜSTEEMI LAGUNEMINE. RAHVASTE VÕITLUS RAHU EEST.

IV peatükk. Sotsialistliku maailmasüsteemi tekkimine ja tugevnemine 4

§ 25. Sotsialismi väljumine ühe maa raamidest ja tema muutumine maailmasüsteemiks 4

Euroopa sotsialismimaad.

§ 26. Albaania Rahvavabariik 8
§ 27. Bulgaaria Rahvavabariik 10
§ 28. Ungari Rahvavabariik 15
§ 29. Saksa Demokraatlik Vabariik 20
§ 30. Poola Rahvavabariik 25
§ 31. Rumeenia Rahvavabariik 30
§ 32. Tšehhoslovakkia Sotsialistlik Vabariik 34
§ 33. Jugoslaavia Föderatiivne Sotsialistlik Vabariik 38

Aasia sotsialismimaad.

§ 34. Hiina Rahvavabariigi moodustamine 42
§ 35. Sotsialistlik ülesehitustöö Hiina Rahvavabariigis 45
§ 36. Vietnami Demokraatlik Vabariik. Korea Rahvademokraatlik Vabariik. Mongoolia Rahvavabariik 48

Sotsialism Ladina-Ameerikas.

§ 37. Kuuba revolutsioon 53
§ 38. Eri maade sotsialismile ülemineku üldised seaduspärasused ja iseärasused 59

V peatükk. Imperialismi koloniaalsüsteemi lagunemine 65

§ 39. India Vabariigi tekkimine ja arenemine 66
§ 40. Indoneesia Vabariigi tekkimine ja arenemine. Birma Liidu tekkimine 70
§ 41—42. Noorte sõltumatute riikide tekkimine ja arenemine Aafrikas 73
§ 43. Ladina-Ameerika rahvaste rahvusliku vabadusliikumise tõus . . 85
§ 44. Imperialismi koloniaalsüsteemi täieliku hävinemise paratamatus 89

VI peatükk. Tähtsamad kapitalistlikud riigid pärast Teist maailmasõda 95

§ 45—46. Ameerika Ühendriigid 95
§ 47. Inglismaa 105
§ 48. Prantsusmaa 111
§ 49. Saksa Föderatiivne Vabariik 117
§ 50. Jaapan 123
§ 51. Kapitalismi üldkriisi edasine süvenemine pärast Teist maailmasõda 128

VII peatükk. Kahe suuna võitlus rahvusvahelises poliitikas. Rahvaste liikumine rahu eest 136

§ 52. NSV Liidu võitlus sõjajärgse maailma demokraatliku korralduse eest (1945—1949) 137
§ 53. Rahujõudude võitlus rahvusvahelise pinevuse vähendamise eest (1950—1955) 140
§ 54. Rahu säilitamine ja kindlustamine kui kaasaja peamine probleem (1956—1964) 146

VIII peatükk. Rahvusvaheline kommunistlik ja töölisliikumine . . 153

§ 55. Kommunistliku ja töölisliikumise kasv pärast Teist maailmasõda 153
§ 56. Rahvusvaheline kommunistlik ja töölisliikumine käesoleval etapil 159
Kronoloogiline tabel 167
Nimede hääldamine 169

НОВЕЙШАЯ ИСТОРИЯ
(1945—1964)

Учебное пособие для средней школы
На эстонском языке
Олбожка Л. Круузмаа
Издательство «Ээсти Раамат»
Таллин, Пярнуское шоссе, 16.

Toimetaja E. Kaarde
Kunstiline toimetaja H. Keigo
Tehniline toimetaja L. Maidla
Korrektor S. Kõiv

Ladumisele antud 6. II 1965. Trükkimisele antud 24. V 1965. Paber 60×90, 1/16. Trükipoognaid 10,75. Arvestuspoognaid 12,75. Trükiarv 6500. Tellimise nr. 925. Trükikoda «Kommunist», Tallinn, Pikk tänav 2.

Hind 24 kop.

6—6

24 kop.

ARH
A-2691

TÜ RAAMATUKOGU
1 0300 00428028 7